

ANNALEN

VAN DEN

OUDHEIDSKUNDIGEN KRING

VAN HET LAND VAN WAAS.

D. 13.

ANNALES

DU

CERCLE ARCHÉOLOGIQUE

DU PAYS DE WAAS.

T. 13.

. . . .
In alle zijne uitgaven, is de Kring in geenen deele verantwoordelijk voor de denkwijzen door de schrijvers uitgedrukt. *(Art. 31 der Statuten).*

. . . .
Dans toutes ses publications, le Cercle n'est nullement responsable des opinions émises par les auteurs. *(Art. 31 des Statuts).*

LOKEREN
ST. NICOLAS
TEMSCHE
BEVEREN HAESDONCK ST GILLES RUPELMONDE STEKENE VRACENE WAESMUNSTER ZWYNDRECHT
ANNALEN
VAN DEN
OUDHEIDSKUNDIGEN KRING
VAN HET LAND VAN WAAS.
ANNALES
DU
CERCLE ARCHÉOLOGIQUE
DU PAYS DE WAAS.
SAINT-NICOLAS,
TYPOGRAPHIE DE J. EDOM.
VERHEYE
SPQW

Leden van den Oudheidskundigen Kring van het Land van Waas

VOOR HET JAAR 1890—91.

BESTUURENDE COMMISSIE.

MM. A. Vercruysse-Heyndrickx, provinciaal-raadslid te Sint-Nikolaas, Voorzitter.
Jh. Verwilghen, arrondissements-commissaris te Sint-Nikolaas, Onder-Voorzitter.
Hect. Van Hooff, grondeigenaar te Lokeren, Onder-Voorzitter.
Felix Van Naemen, grondeigenaar te Sint-Nikolaas, Schatbewaarder en Bewaarder der verzamelingen.
A. Van Bogaert, leeraar van geschiedenis in het Klein Seminarie te Sint-Nikolaas, Sekretaris.
Jh. Geerts, ingenieur te Sint-Nikolaas, Lid der Commissie.
Ed. Prisse-de Limburg-Stirum, ingenieur te Sint-Nikolaas, Lid der Commissie.
H. Verbraken, vrederechter te Sint-Gillis, Lid der Commissie.
Jh. De Ryck, geneesheer te Sint-Nikolaas, Lid der Commissie.
V. Lamquet, ingenieur te Sint-Nikolaas, Lid der Commissie.

LEDEN.

Z. D. H. Mgr de Prins Karel van Arenberg, te Brussel.
Z. D. H. Mgr A. Stillemans, bisschop van Gent.
MM. J. Van Raemdonck, geneesheer te Sint-Nikolaas.
Em. Meert, vrederechter te Sint-Nikolaas.
J. Braeckman-Vydt, grondeigenaar te Temsche.
Mevrouw Percy-Heyndrickx, grondeigenaresse te Sint-Nikolaas.
MM. Gr. De Puysselaer-Laenen, boekdrukker te Sint-Nikolaas.
Jul. de Borchgrave, grondeigenaar te Gent.
St. Verwilghen, volksvertegenwoordiger te Sint-Nikolaas.

MM. Ridder L. de Burbure de Wezembeek, toonzetter te Antwerpen.
F. Dirix, notaris te Zwijndrecht.
Ed. Dalschaert, boekdrukker te Sint-Nikolaas.
A. Blomme, voorzitter der rechtbank te Dendermonde.
Aug. De Meester, schepen te Sint-Nikolaas.
A. de Maere-Limnander, grondeigenaar te Gent.
Graaf Thierry de Limburg-Stirum-de Thiennes, grondeigenaar te Gent.
F. Van Damme-De Wilde, schepen te Belcele.
Aug. Van Landeghem, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Ph. De Kepper, volksvertegenwoordiger te Hamme.
Jh. Van Naemen-Maertens, volksvertegenwoordiger en burgemeester te Sint-Nikolaas.
Het Plaatselijk Bestuur der Stad Lokeren.
D. Van Hevele, notaris te Sinay.
J. Zaman-du Monceau, oud-senator te Brussel.
Burggraaf St. Vilain XIIII, senator te Basel.
Ridder G. van Havre, grondeigenaar te Antwerpen.
A. Lippens, burgemeester te Moerbeke.
K. Roels, pastor te Sint-Anne (Hamme).
Th. De Cock, pastoor-deken te Ninove.
Burggraaf Jul. Le Boucq de Beaudignies, grondeigenaar te Cruybeke.
K. Boëyé, burgemeester te Calloo.
P.-J. Danneels, brouwer te Haasdonck.
F. Van Havermaet, beeldhouwer te Sint-Nikolaas.
Em. Geerts, notaris en schepen te Sint-Nikolaas.
Th. Libbrecht, advokaat, voorzitter van den provincialen raad van Oost-Vlaanderen te Gent.
A. Vandenbroeck-Vogelvanger, voorzitter der Akademie van schoone kunsten te Sint-Nikolaas.
G. Goossens-Wettinck, notaris te Calloo.
E. Stas, burgemeester te Rupelmonde.
Leo Braeckman, grondeigenaar te Temsche.
K. Van Landeghem, grondeigenaar te Temsche.
Alf. Janssens-De Schryver, gemeenteraadslid te Sint-Nikolaas.
Jonker Th. Serraris, advokaat-generaal te 's Hertogenbosch (Holland).
A. Raemdonck, pastoor-deken te Aalst.
P. Verheyen, burgemeester te Steendorp.
A. Goris-Maus, fabrikant te Sint-Nikolaas.
H. Raemdonck, notaris en burgemeester te Sint-Gillis.

MM. Jul. van Pottelsberghe de la Potterie, grondeigenaar te Brugge.
J. Geerts, pastoor te Clinge (Waas).
Graaf Fl. de Brouckhoven de Bergeyck, senator te Beveren.
C.-A. Van Necke, pastoor-deken te Sint-Nikolaas.
P. De Meerleer, pastoor van O.-L.-Vrouw Kerk te Sint-Nikolaas.
J. Heyndericks-Janssen, gemeenteraadslid te Sint-Nikolaas.
Anatole Reynaert, geneesheer en gemeenteraadslid te Sint-Nikolaas.
Baron Ed. Prisse, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Jh. Van Gansberghe, handelaar te Temsche.
L. Criquillion, ingenieur te Antwerpen.
Fl. Deshayes, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Em. Bellemans, notaris en provinciaal raadslid te Sint-Nikolaas.
Ed. De Geest, letterkundige te Schaarbeek.
Th. Verwilghen, pastoor te Haasdonck.
K. Beuckel, geneesheer en burgemeester te Lokeren.
C. Aelterman, schepen te Lokeren.
Eug. Van Overloop, senator te Brussel.
P. Van Raemdonck, burgemeester te Beveren.
Th. De Decker, advokaat te Sint-Nikolaas.
Baron Surmont de Volsberghe, senator te IJperen.
L. Smet-Verdurmen, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Jh. Heyndrickx-De Valcke, gemeenteraadslid te Sint-Nikolaas.
H. Seghers, geneesheer te Sinaij.
Fl. Verdurmen-Bocklandt, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
A. Deshayes-Verdbois, wijnhandelaar te Sint-Nikolaas.
J. Lammens, senator te Gent.
Jh. Stoop, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
A. Boëyé, advokaat te Sint-Nikolaas.
Jh. Lesseliers, provinciaal raadslid te Beveren.
Ed. Rogman, burgemeester te Belcele.
J.-M. Claus, burgemeester te Thielrode.
A. Andries, burgemeester te Temsche.
Ridder Em. de Neve de Roden, grondeigenaar te Waasmunster.
Limpens, lid van de bestendige deputatie, kasteel van Sombeke.
Mevrouw Janssens-Smits, grondeigenaresse te Sint-Nikolaas.
MM. H. Siret, ingenieur te Antwerpen.
Jul. De Merlier, gemeenteraadslid te Sint-Nikolaas.
Ed. D'Hanens, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Edm. D'Hanens, advokaat te Sint-Nikolaas.
Jh. Wauters, provinciaal raadslid te Temsche.

MM. Ad. Deckers, burgemeester te Melsele.
Aug. Raemdonck, volksvertegenwoordiger te Lokeren.
N. Bohyn, notaris en burgemeester te Kemseke.
G. Van Winckel, advokaat, provinciaal raadslid te Stekene.
A. Roelens, geneesheer te Rupelmonde.
Aug. De Smedt, schepen te Stekene.
C.-M. Massez, kanunnik, superior in 't Klein Seminarie te Sint-Nikolaas.
Lambrechts, burgemeester te Hamme.
Ferd. Buytaert, grondeigenaar te Sint-Nikolaas.
Leo De Rycke, geneesheer te Temsche.
Jos. Hellemans, grondeigenaar te Sint-Gillis.
V. Van Haelst, advokaat te Sint-Nikolaas.
L. De Merlier-De Valcke, handelaar te Sint-Nikolaas.
A. De Schryver, bestierder der Zusters van het Hospitaal te Sint-Nikolaas.

DISCOURS

PRONONCÉ PAR M. ARTHUR VERCRUYSSE, PRÉSIDENT DE LA SOCIÉTÉ, DANS L'ASSEMBLÉE GÉNÉRALE DU 26 JUIN 1890.

Messieurs,

En ouvrant la séance de la trentième assemblée annuelle du Cercle archéologique du Pays de Waas, j'ai le plaisir de constater la vitalité de notre association.

Nos grandes découvertes au Pays de Waas sont faites. Nous avons recueilli dans notre Musée des pièces très importantes pour l'histoire du Pays de Waas dans les temps les plus reculés. Notre mission actuelle, qui demande tout notre zèle et votre utile coopération, est de pousser encore plus loin nos pénibles investigations, et de compléter ainsi nos collections, dont nous espérons sous peu faire le catalogue.

Nous sommes heureux de le dire, chaque jour ajoute quelque document inédit à nos études préhistoriques; notre collection de silex grandit par de nouveaux exemplaires; et la découverte d'urnes cinéraires gallo-romaines sur le territoire de Tamise, nous ménage sans cesse de nouvelles surprises.

Vous aurez, Messieurs, dans quelques instants, l'occasion d'en éprouver l'agréable sensation.

Laissez-moi, Messieurs, quitter les rives nageuses du Pays de Waas préhistorique, pour aborder un sujet plus contemporain.

Grâce à l'aimable intervention de notre collaborateur Mr de Maere-Limnander, nous devons à l'obligeance de M^r le Baron van den Bogaerde de Terbruggen d'Heeswyck, communication de l'exemplaire annoté de

2.

l'ouvrage « Het District St Nikolaas, voorheen Land van Waes, door J^r A. J. L. van den Bogaerde, lid der Ridderschap van Oostvlaenderen, districtcommissaris te St Nikolaas enz.... »

Ce n'est point le manuscrit, mais l'exemplaire en 3 volumes de 1825. Cet exemplaire est dédoublé et forme de cette façon 6 volumes. La raison en est, qu'entre les pages a été intercalée une feuille blanche pour les annotations.

Avant de parler de l'œuvre, disons ce que fut l'homme. Le Baron van den Bogaerde de Terbruggen, né à Gand en 1787, devint en 1816 membre des Etats Provinciaux de la Flandre Orientale, en 1818 Bourgmestre de Waasmunster où il résida; en 1820 il fut nommé Commissaire du district de St Nicolas et y vint habiter. Il y resta jusqu'en 1828, époque à laquelle il fut nommé commissaire de district à Gand; en 1830 il devint Gouverneur du Brabant septentrional. En 1831 chevalier et en 1840 commandeur de l'ordre du Lion Neerlandais; en 1838 Ministre d'État, en 1840 chambellan du Roi, en 1849 chevalier grand croix de l'ordre de la couronne de chêne. Il mourut en 1855 au château d'Heeswyck restauré par lui, et dans lequel il installa un vrai musée, que son fils a enrichi de nouveaux trésors.

Dans toute sa carrière, le Baron van den Bogaerde mon'ra une prédilection toute particulière pour les lettres, les sciences et les arts. Il fut le fondateur, le président, le protecteur, tant en Belgique qu'en Hollande, d'un grand nombre de sociétés savantes; et s'il eut vécu à Saint-Nicolas au temps actuel, il eût occupé bien certainement la première place dans notre Cercle archéologique.

Ses goûts, ses aptitudes le portaient à l'étude de l'histoire et de la statistique. Ses fonctions administratives ne firent que développer cette tendance et faciliter l'éclosion du fruit de ses études.

Outre la description et l'histoire du Pays de Waas, il avait recueilli de nombreux documents pour faire la description statistique de la province du Brabant septentrional. Les circonstances politiques du moment entravèrent l'exécution de ce projet.

Il publia encore un opuscule intéressant pour notre contrée : « Op de aanmoediging en uitbreiding der linnenwevereyen in Oostvlaenderen » et il inséra dans le « Messager des sciences et des arts » en 1824, une étude sur la culture et la manipulation de la garance.

Son œuvre capitale fut la description et l'histoire du Pays de Waas, et il est vraiment intéressant de l'étudier sur l'exemplaire annoté par lui.

On peut se convaincre par cette étude, que l'auteur avait l'intention

de publier une seconde édition de son ouvrage. En effet l'exemplaire contient de nombreuses corrections de dates, d'orthographes de noms de personnes et de lieux, de chiffres etc. que des études postérieures lui ont suggérées.

On y trouve mentionnés des faits, des anecdotes, des aperçus nouveaux qu'il a connus de visu, de auditu, et qui rentrent parfaitement dans le cadre d'investigations personnelles dont son livre est rempli.

C'est ainsi, qu'il nous fait connaître que le pont de Hamme sur la Durme doit son origine à une plaisanterie.

Occupé à faire des recherches pour son ouvrage, Mr van den Bogaerde avait prié Mr Beeckman secrétaire des communes de Hamme et d'Elversele, de faire mesurer la largeur et la profondeur de la Durme, entre ces deux communes. Pendant le mesurage un passant, homme crédule et naïf, demanda ce qu'on faisait là. On lui répondit en plaisantant, qu'il s'agissait de la construction d'un pont. Notre homme se hâta de répandre la nouvelle. Elle prit consistance. On trouva ce travail très utile, nécessaire même. Une société se forma et le pont se fit.

Dans ses notes, il mentionne un superbe tableau de Jordaens « la Visitation » qui se trouvait à l'église paroissiale de Rupelmonde. Ce tableau fut enlevé par les Français en 1796 et transporté à Paris. En 1815, on fit des démarches pour le recouvrer; mais par suite d'un malentendu, il ne fut point rendu et doit se trouver actuellement à Lyon.

Il signale aussi l'existence au château de Basel d'un magnifique portrait du grand peintre David, représentant la comtesse Vilain XIIII en grandeur naturelle jusqu'aux genoux, et celui de sa fille agée d'environ quatre ans. C'est une œuvre de premier ordre et de grand prix. Elle a paru cette année sous le N° 52 à l'exposition des Portraits du siècle, au Musée de Bruxelles, et a été l'objet de l'admiration de tous les connaisseurs.

Souvent cette préoccupation d'une édition nouvelle se trahit par les mots suivants juxtaposés aux notes : « à ajouter à la suite de telle ligne de telle page.

Cette nouvelle édition eût contenu bien certainement, comme ses notes, l'énonciation des registres paroissiaux des naissances, mariages et décès, des diverses communes du Pays de Waas, et la date de leurs premières inscriptions; la nomenclature des registres et comptes communaux, des archives des sociétés de bienfaisance et des diverses corporations.

Ces notes insérées dans une nouvelle édition eussent ajouté une grande valeur à son livre, et facilité les recherches de ceux qui, suivant son exemple, étudieraient l'histoire du Pays de Waas.

C'est surtout dans la partie historique que nous rencontrons le fruit des études faites postérieurement à la publication de son ouvrage. Tantôt il ajoute un fait historique ou une statistique nouvelle, tantôt il complète un fait, tantôt il corrige une énonciation antérieure. Jamais il n'avance un fait sans indiquer la source où il l'a puisé; et c'est ici, Messieurs, que j'ai à vous signaler l'intérêt considérable qui s'attache à l'exemplaire en question.

Van den Bogaerde a copié de sa main les extraits de tous les auteurs qu'il cite : historiens, archéologues, géographes etc. Ces extraits viennent des archives et comptes du Pays de Waas, des divers manuscrits de Neve, de Castro, de Wissekerke, d'Heinderickx, de Laureys, de Van de Velde, dont plusieurs ont été publiés dans nos annales. Quel travail de Bénédictin! Quelle méthode sûre! Quelle précision! On peut ainsi se convaincre de la manière consciencieuse avec laquelle l'auteur a procédé : toujours la preuve à l'appui! Nulle affirmation téméraire! Il ne se contente pas de renvoyer à l'auteur, tel volume, telle page; il transcrit l'extrait in extenso, sans doute pour s'épargner à lui même dans l'avenir la peine de rechercher ces documents.

L'exemplaire que nous étudions contient aussi de nombreuses planches et dessins de blasons, faits au crayon, qui ne figurent pas dans l'ouvrage publié. Ce sont :

1° het hof Boonem in de hofstraat te St Nikolaas langs de Noordzyde, 1827.

2° Het huys van den Heer Sevrin, in 1816 naar den Zuidkant in de velden geteekend.

3° Het hof van Castro, vroeger het Huys des Heeren van Exaarde te St Nikolaas, zooals het zelve zich nog in 1826 aan de Zuydzyde vertoonde.

4° Het huys van der Sare, nu Everaerts gebouwd in 1778, langs den kant der warande, geteekend in 1827.

5° Het lusthof van den heer P. Cardo op het hof ter Spreuws, op de limietscheiding van St Nikolaas en Waasmunster, in 1826 geteekend.

6° Het oud kasteel te Exaarde, geslecht in 1734, geteekend naar de plaat van 1639.

7° De kerk van Kemseke, langs de Noordzyde in 1826.

8° Kapel van den Roden, 1826, te Waasmunster over de brug.

Tous ces dessins sont charmants, exécutés d'une main habile. C'est bien celle de notre auteur qui aura fourni aussi les dessins des planches gravées par Ch. Onghena. En marge l'auteur a annoté la population de chaque commune pour les années 1825, 1826, 1827, souvent le nombre des maisons etc. Ces indications il les eût probablement insérées dans une édition postérieure. A partir de 1828, toute nouvelle annotation cesse. Quelle en est la cause? Elle s'indique, Messieurs, par la nomination de Mr le Baron van den Bogaerde en qualité de commissaire du district de Gand, où il alla résider.

Ces nouvelles fonctions lui créèrent de nouveaux devoirs, d'autres préoccupations.

Je n'ai pas eu, Messieurs, pour but de faire une étude sur le Land van Waas de Mr le Baron van den Bogaerde. Cette étude a été faite à diverses reprises, et c'est à juste titre, qu'on a décerné à son auteur les plus grands éloges; ce que j'ai voulu faire ressortir, c'est l'importance de l'exemplaire annoté. Il serait un guide précieux pour tous ceux qui voudraient s'occuper de l'histoire du Pays de Waas et de ses communes.

La conclusion, Messieurs, est pénible.

L'exemplaire en question nous a été donné en communication, et nous avons à le restituer à son propriétaire le Baron van den Bogaerde de Terbruggen, qui continue au magnifique château d'Heeswyck les traditions scientifiques, artistiques et littéraires de son illustre père.

Formons le vœu, Messieurs, que Mr le Baron van den Bogaerde, cédant aux sollicitations de Mr de Maere-Limnander et aux nôtres, reconnaisse que la place d'honneur de cet exemplaire doit être dans la bibliothèque de notre Cercle archéologique. Il y serait religieusement conservé et perpétuerait ainsi au chef-lieu du Pays de Waas, la mémoire de celui qui fit de notre arrondissement l'objet de ses plus chères études.

VERSLAG.

1889—1890.

RAPPORT.

VERSLAG

OVER DEN TOESTAND VAN DEN OUDHEIDSKUNDIGEN KRING VAN HET LAND VAN WAAS GEDURENDE HET JAAR 1889-1890.

Mijnheeren,

Alle jaren, rond dezen tijd, roept de oudheidskundige Kring van het land van Waas zijne leden bijeen in algemeene vergadering.

Dit feest van het verstand, dat gelijktijdig komt met de meer luidruchtige vermakelijkheden der gemeentekermis, schijnt voortaan de onmisbare volmaking dezer laatste te zijn. Het trekt eene menigte bezoekers naar ons museum, maar wat wij nog hooger schatten, het brengt maar onze algemeene zitting het puik der bevolking. Indien eene zelfs oppervlakkige beschouwing der belangrijke oudheidskundige verzamelingen van onze tentoonstelling, zooveel genoegen aan onze medeburgers verschaft, dan kunnen voorzeker onze werkzaamheden niets anders als invloed hebben op den geest van een groot getal personen. Deze zijn niet tevreden met een enkel bezoek in ons museum; zij wonen geerne onze zittingen bij, stellen belang in onze zaken en moedigen onze ondernemingen aan.

Onder onze toehoorders zien wij immers de magistraten der stad, de vertegenwoordigers van staat en provincie, de leden van de geestelijkheid en van het leger, de leeraars der verschillige graden van 't onderwijs, in een woord, al wat het land van Waas uitstekend telt, in besturen, in kunsten en wetenschappen.

U zij dank, Mijnheeren, voor deze blijken van genegenheid. Met geluk bestatigen wij dat onze pogingen geschat worden door rechters van zoo hooge bevoegdheid.

RAPPORT

SUR LA SITUATION DU CERCLE ARCHÉOLOGIQUE DU PAYS DE WAAS
PENDANT L'EXERCICE 1889-1890.

Messieurs,

Tous les ans, à pareille époque, le Cercle archéologique du Pays de Waas, réunit ses membres en assemblée générale.

Cette fête de l'intelligence qui coïncide avec les réjouissances plus bruyantes de la kermesse communale, semble être devenue le complément indispensable de cette dernière. Elle attire dans notre musée, une foule de visiteurs; mais ce qui nous est d'un plus grand prix, elle amène à notre séance plénière l'élite de la population. Si l'examen même superficiel des curiosités archéologiques réunies dans notre salle d'exposition offre tant de charmes à nos concitoyens, l'ensemble de nos travaux exerce une heureuse influence sur l'esprit d'un grand nombre de personnes. Celles-ci ne se contentent pas d'une simple visite au musée, elles assistent volontiers à nos séances, s'intéressent à nos travaux et encouragent nos entreprises.

Parmi nos auditeurs nous voyons toujours les magistrats de la ville, les représentants de l'état et de la province, les membres du clergé et de l'armée, les professeurs des divers degrés de l'enseignement, en un mot, tout ce que le Pays de Waas compte de distingué dans l'administration, dans les sciences et dans les arts.

Merci à vous, Messieurs, de ces témoignages de sympathie. Nous sommes heureux de constater que nos efforts sont appréciés par des hommes aussi compétents, et aussi bons juges.

Laat mij toe u ons spijt uit te drukken van niet meer in ons midden te zien een uitstekenden medeburger, zoo onderscheiden door zijne diepe kennissen, als door zijne groote deugden, en die nooit naliet onze jaarlijksche vergaderingen met zijne tegenwoordigheid te vereeren. Hij was voor ons meer dan een vriend, een trouwe raadsman, een medemaat van onze werken. Ik bedoel Monseigneur Stillemans!... Zijne verheffing tot het bisschoppelijk ambt, lang door de stem des volks voorspeld, heeft onze herten met vreugd vervuld, en is wel bekwaam om het leed te verzachten, dat wij bij zijn afscheiden gevoelen. Zijne geboortestad, met reden trotsch over de eer die eenen harer zonen te beurt viel, heeft hem op 4 Mei laatstleden geestdriftig onthaald. Het is billijk, dat wij op onze beurt, ons bij deze prachtige eerbetoogingen aansluiten en aan de voeten van den vier-en-twintigsten bisschop van Gent de hulde brengen van onzen eerbied en onze heilwenschen.

Het vertrekken van den Eerweerden Heer Raemdonck, die Pastoor-Deken genoemd is der stad Aalst, laat insgelijks eene groote leemte in onze rangen. Sedert bijna tien jaar, dat hij de bediening waarnam van schrijver des krings, hebben wij in hem een ieverigen en bekwamen medewerker gevonden. Ervaren lezer van oude schriften, zoowel als geleerde geschiedkundige, bracht hij in den schoot der bestuurcommissie de medehulp bij zijner uitgestrekte kennissen. Zijne beschrijving van het kasteel en de heerlijkheid van Temsche, met zooveel bijval in het land van Waas onthaald, heeft hem onder onze beste schrijvers doen rangschikken. Wij verhopen dat deze merkweerdige studie niet onafgewerkt zal blijven. Het is eene verplichting die de schrijver heeft, niet alleenlijk jegens onze leden, maar jegens alle zijne medeburgers.

Van onzen achtbaren medewerker scheidende, groeten wij hem met een hartelijk « tot wederziens ».

Hij heeft veel bijgedragen tot den luister der inrichting die hij zoo lang heeft helpen besturen.

Het aandenken van zijn verkeer onder ons zal ons altijd aangenaam zijn.

Spreken wij thans over onze werkzaamheden.

Gij kent allen, Mijnheeren, omdat gij er de bijzonderheden van gelezen hebt in onze uitgaven, en omdat gij tegenwoordig geweest zijt, in de belangrijke voordracht van den heer doctor Van Raemdonck over het onderwerp, de ontdekking van eene begraafplaats van het Gallo-Romeinsche tijdstip, op den noordpaal van het grondgebied van Temsche. De gravingen werden er dit jaar neerstig voortgezet, en bestatigen wij het met voldoening, zij zijn met goeden uitslag bekroond.

Permettez-moi de vous exprimer le regret de ne plus voir au milieu de vous, un éminent concitoyen, aussi renommé par ses profondes connaissances que par ses hautes vertus, et qui ne manquait jamais de rehausser par sa présence nos assemblées annuelles. Il était pour nous plus qu'un ami, c'était un conseiller fidèle, un compagnon de nos travaux. J'ai nommé Monseigneur Stillemans.

Son élévation à l'épiscopat, longtemps pronostiquée par la voix populaire, a rempli nos cœurs d'allégresse, et est bien de nature à tempérer le chagrin que nous éprouvons de son départ. Sa ville natale, fière à juste titre de l'honneur échu à un de ses enfants, lui a fait à la date du 4 Mai dernier un accueil enthousiaste. Il est juste qu'à notre tour, nous nous associions à ces magnifiques manifestations, et que nous déposions aux pieds du vingt-quatrième évêque de Gand, l'hommage de notre vénération et de nos vœux de bonheur.

Le départ de l'honorable Monsieur Raemdonck, nommé Curé Doyen de la ville d'Alost, laisse également un grand vide dans nos rangs. Depuis bientôt dix ans qu'il remplit les fonctions de secrétaire de la société, nous avons trouvé en lui un collaborateur zélé et expérimenté. Paléographe habile autant que savant historien, il apporta au sein de la commission directrice le concours éclairé de ses connaissances étendues. Sa monographie du Château et de la Seigneurie de Tamise, si favorablement accueillie dans le Pays de Waas, l'a placé au rang de nos meilleurs écrivains.

Nous exprimons l'espoir que cette remarquable étude ne restera pas inachevée; c'est une dette que l'auteur a contractée, non-seulement vis-à-vis de nos membres, mais vis-à-vis de tous ses concitoyens.

En nous séparant de notre estimable collègue, nous lui adressons un cordial au revoir. Il a bien mérité de l'institution qu'il a si longtemps aidé à diriger : nous garderons de son passage au milieu de nous le meilleur souvenir.

Parlons maintenant de nos travaux.

Vous connaissez tous, Messieurs, pour en avoir lu les détails dans nos publications, et avoir assisté à l'intéressante conférence de Monsieur Van Raemdonck sur cet objet, la découverte d'un cimetière de l'époque Gallo-Romaine à l'extrémité nord-est du territoire de Tamise. Les fouilles pendant le courant de cette année y ont été poussées activement, et, constatons-le avec satisfaction, elles ont été couronnées de succès. Dix urnes funéraires bien conservées, sont encore venues enrichir notre musée. Trois d'entr'elles, en tout semblables à celle qui fut vidée ici en votre présence, renfermaient également des ossements

Tien wel bewaarde lijkbussen zijn ons museum komen verrijken. Drij, gansch gelijk aan deze die hier in uwe tegenwoordigheid werd geopend, bevatten insgelijks menschenbeenderen en kleine kruikjes, die waarschijnelijk reukolie ingehouden hebben, waarmede de brandstapel, vooraleer hij ontstoken werd, geurig gemaakt werd. In de vierde bus, hebben wij boven de overblijfsels van een lijk, drij amuletten of behoedtuigen ontdekt in verbrand been of wel in aarde, zeer wel bewaard en betrekkelijk wel bewerkt. Het zijn kleine voorwerpen van twee of drij centimeters lang, nauwelijks zoo dik als een phosphoorstekje, licht gebogen en wier boorden tandekens hebben. Een onder hen is spiraalvormig : men zou zeggen een slingercolonnetje.

Dezelfde gravingen hebben een gekromden nagel in brons doen ontdekken, en bewerkte keisteenen lagen in de nabijheid der bussen.

De keisteenen bij de Romeinsche graven gevonden, hebben onder de geleerden menig pleit doen ontstaan.

Sommigen trachten het geheim uit te leggen door het bestaan van eene vóórhistorische begraafplaats; anderen zagen er slechts een toeval in, en anderen nog, hebben gedacht dat deze keisteenen gediend hadden om vuur te slaan bij den brandstapel waar de lijken op moesten vernietigd worden; doch alle deze veronderstellingen keer op keer genit en telkens wederlegd, zijn eindelijk van de hand gewezen. Naar het schijnt, is men het heden eens om aan deze keisteenen geen alledaagsch gemeen gebruik toe te kennen, maar ze als van godsdienstigen aard te aanzien.

Deze kleine steenaardige brokjes, van welke natuur ook, zegt Mijnheer Ch. Piot, in eene studie over deze stof in de « Bulletins de la » société royale d'archéologie (1) zijn zinnebeelden of voorstellingen van » Thor, of van het vuur, beginsel van het leven ».

Wat er ook van de nauwkeurigheid van dit besluit zij, wij houden er aan de nieuwigheid van deze ontdekking te bestatigen, en er de aandacht der bevoegde mannen op te roepen.

Er blijft ons over, den inhoud van zes bussen te onderzoeken. Wij hebben u het genoegen niet willen ontnemen, deze in uwe tegenwoordigheid te zien openen. Dit werk, alhoewel meermalen in uw bijzijn verricht, is altijd belangwekkend uit oorzaak van de kans van onvoorziene voorvallen. Een muntstuk, een penning, een juweel of al ander sieraad, onbeduidend in schijn, zijn somtijds voldoende om het veld onzer opzoekingen uit te breiden, of om onze gedachten onherroepelijk vast te stellen voor het oplossen der gewichtigste vraagstukken.

---

(1) 1880. Page 248.

humains, et de petits vases, ayant contenu probablement les huiles odorantes, dont on parfumait le bûcher avant de l'allumer.

Dans la quatrième, outre les restes d'un cadavre, nous avons découvert trois spécimens d'amulettes en os calciné ou en terre, très-bien conservées et relativement bien travaillées. Ce sont de petits objets, longs de deux à trois centimètres, à peine gros comme une allumette, légèrement arqués et dont les bords sont régulièrement dentelés. Un seul d'entr'eux affecte la forme d'une spirale : on dirait un débris de colonnade en miniature. Les mêmes fouilles ont fait découvrir un clou recourbé en bronze, et des silex taillés gisaient à proximité des urnes.

La présence de silex près des tombeaux Romains a donné lieu à bien des contestations parmi les savants. Les uns ont tâché d'expliquer le mystère par l'existence d'un cimetière préhistorique, d'autres y ont vu le résultat du hasard, d'autres encore ont cru que ces silex avaient servi à faire le feu des bûchers, destinés à la crémation des cadavres; mais toutes ces hypothèses, tour à tour émises et toujours réfutées, ont fini pas être définitivement écartées.

Il semble qu'aujourd'hui l'on est d'accord à n'attribuer à ces silex aucun usage vulgaire, mais à leur reconnaitre plutôt un caractère religieux. Ces petits fragments lithoïdes, de quelque nature qu'ils soient, dit Monsieur Charles Piot dans une étude sur la matière, insérée dans les bulletins de la société royale d'art et d'archéologie (1) « sont des attributs ou des personnifications de Thor et du feu, » principe de la vie ».

Quoi qu'il en soit de l'exactitude de cette conclusion, nous tenons à constater la nouveauté de la découverte et nous la signalons à l'attention des hommes compétents.

Il nous reste à examiner le contenu de six urnes. Nous n'avons pas voulu, Messieurs, vous priver du plaisir de les voir ouvrir en votre présence. Cette opération, pour avoir été pratiquée plusieurs fois déjà devant vous, est toujours intéressante à cause de la chance d'incidents imprévus. Une pièce de monnaie, un jeton, un bijou, un emblème de peu d'apparence, suffisent parfois à étendre le chemin de nos recherches ou à fixer irrévocablement nos idées pour la solution des problèmes les plus ardus.

Nos collections de l'époque néolithique prennent un développement de plus en plus considérable. En Avril dernier, notre honorable

(1) 1880. Page 248.

Onze verzamelingen van het steentijdstip groeien meer en meer aan. In April laatstleden heeft onze achtbare ondervoorzitter Mijnheer Van Hooff, niet verre van Zuidlede, op de scheidpalen der gemeenten Saffelaare en Exaarde, eene groote hoeveelheid bewerkte keisteenen gevonden. Deze zijn milddadig aan den Kring geschonken. Zij verrijken grootelijks de verzameling onzer vóórhistorische afdeeling, die nauwelijks sedert drij jaar begonnen, reeds zoo volledig is, dank aan de aanhoudende medewerking van een groot getal onzer leden.

MERCATORIANA.

De zaken betrekkelijk de Mercatorsche historie zijn dit jaar zoo belangrijk, dat wij goed gevonden hebben deze onder een bijzonder opschrift te verzamelen.

Aan Duitschland en aan Italie komt de eer toe der laatste ontdekkingen.

Te Breslau heeft Mijnheer Heyer, boekbewaarder der stad, de hand gelegd op drij afdruksels van kaarten van Mercator. De eerste is de kaart der Britsche eilanden van 1564, waarvan het eenig exemplaar dat tot nu toe gekend was, te Parijs bewaard wordt. De tweede, eene groote kaart van Europa van 1554, tot heden onbekend. De derde, de kleine kaart van Vlaanderen in 1586.

Naar een medegedeeld schrijven van Dr Ceradini van Milanen, zou deze leeraar het bestaan in de boekerij van Cremone bestatigd hebben van twee spheren van Mercator, een wereldbol en een hemelbol.

Eene gelijke ontdekking van twee wereldbollen en van eenen hemelbol, is insgelijks afgekondigd door leeraar Wieser van Insbruck; maar hij zal er maar later de bewaarplaats van doen kennen.

Mijnheer Raphaël Gostoli meldt ons ook dat een paar spheren van Mercator bestaan te Urbania, eene kleine stad in de Marken, provincie van Pesaro en Urbino, voortkomende uit de boekerij van den laatsten Hertog Frans Marva, die een nabestaande van Keizer Karel was.

De geleerde heer Fiorini vond te Rome de drij afzonderlijke deelen van den atlas van Mercator. Hij ontdekte ook te Rome, te Turijn, en te Venetië de namaaksels der hertvormige kaart van 1538, gegraveerd door Lalreri en Salamanca, maar zonder den naam van den vervaardiger.

Ziedaar zoovele kostelijke vonden die bewijzen, dat de oproep door den Kring aan de vreemde geleerden gedaan, niet zonder weerklank gebleven is.

vice-président, Monsieur Van Hooff, a trouvé, non loin du Zuidlede, aux confins des communes de Saffelaere et d'Exaarde, une grande quantité de silex ouvrés. Ces objets ont été généreusements offerts au Cercle. Ils viennent grossir le dépôt de notre section préhistorique, à peine commencée depuis trois ans et déjà si complète, grâce au concours persévérant d'un grand nombre de zélateurs.

MERCATORIANA.

Les faits relatifs à l'histoire Mercatorienne sont si intéressants cette année, que nous avons jugé bon de les grouper sous une rubrique spéciale.

A l'Allemagne et à l'Italie revient l'honneur des plus récentes découvertes.

A Breslau, Monsieur Heyer, bibliothécaire de la ville, mit la main sur trois cartes de Mercator. La première est celle des îles Britanniques de 1564, dont le seul spécimen connu jusqu'ici est conservé à Paris. La seconde est une grande carte d'Europe de 1554, inconnue jusqu'à ce jour. Enfin la troisième, est la petite carte de Flandre éditée en 1586.

D'après un communiqué du docteur Ceradini de Milan, ce professeur a constatédans la bibliothèque de Crémone l'existence de deux sphères de Mercator, l'une terrestre et l'autre céleste.

Une découverte semblable de deux sphères terrestres et d'une sphère céleste est également signalée par M^r le professeur Wieser d'Inspruck, mais il se réserve de n'en faire connaître que plus tard le lieu de dépôt.

Monsieur Raphaël Gostoli, nous informe de l'existence d'une paire de sphères de Mercator à Urbania, petite ville de la vallée de Métauro dans les Marches, province de Pesaro et Urbino, provenant de la bibliothèque du dernier duc François Marva II, parent de l'empereur Charles-Quint.

Le savant Monsieur Fiorini trouva à Rome les trois premières parties séparées de l'atlas de Mercator. Il rencontra également à Rome, à Turin, à Venise et à Breslau, les contrefaçons de la carte à projection cordiforme de 1538, due au burin des copistes Lafreri et Salamanca, mais sans l'indication du nom de l'auteur.

Voilà autant de précieuses trouvailles qui démontrent que l'appel adressé par le Cercle aux savants étrangers, n'est pas resté sans écho.

Deze gebeurtenissen hebben natuurlijk een wisseling van mededeelingen te weeg gebracht tusschen deze geleerde mannen en ons bestier, bijzonderlijk vertegenwoordigd door onzen vriend den heer Dr Van Raemdonck. Deze heeft die berichten aanstonds in onze Annalen geboekt, terwijl onze achtbare briefwisselaars de Heeren Fiorini, Heyer, Ceradini en Buonanno, op hunne beurt er het nieuws van verspreidden door hunne schriften, waarvan de bijzonderste bewijsredenen uit onze annalen getrokken zijn.

Het is, Mijnheeren, eene eer wier luister wel is waar op gansch onze inrichting weerstraalt, maar bijzonderlijk op hem, die sedert zoo vele jaren werkt en zwoegt zonder afhouden voor de verheerlijking van het beroemdste kind van het land van Waas, den onsterfelijken Mercator!

Wij spraken u daar aanstonds van de ontdekking te Breslau der kaarten der Britsche eilanden, van Europa en van Vlaanderen.

Diesaangaande heeft ons bestier den 26 Januari laatst, een verzoekschrift gezonden aan den Heer Minister van binnenlandsche zaken en van het openbaar onderwijs, ten einde op de kosten van den staat, bij middel der lichtafdrukkunst in natuurgrootte namaaksels uit te geven dezer zeldzame stukken. Onze poging, overigens door invloedhebbende personen ondersteund, werd te Brussel gunstig aangezien. Ter zelfder tijd dat de Heer Minister ging in onderhandeling komen met het keizerlijk gouvernement van Berlijn, besloot de maatschappij van aardrijkskunde dezer stad, alzoo onze wenschen voorkomende, dit werk uit te voeren. Van dan af was onze zaak gewonnen; ook verhaastte de achtbare Minister zich om ons, door een bijzonder schrijven van den 4 dezer maand, dit besluit van de Berlijnsche maatschappij kenbaar te maken. Wij mogen dus hopen dat deze kostbare kaarten in korten tijd aan de belgische openbare boekerijen zullen gezonden worden, en wel zeker aan onzen Kring, die meer dan andere, er belang in stelt zijne verzameling van Mercators werken te volledigen (1).

---

1. Betrekkelijk de wedergeving dezer Mercator's kaarten te Breslau ontdekt, geeft de heer Voorzitter lezing van den hiernavolgenden brief, hem zooeven ter hand gesteld van wege doctor Van Raemdonck die er hier de opname van verzoekt :

Mijnheer de Voorzitter,

« In den loop van het *Verslag* over den toestand des Krings gedurende het dienstjaar » 1889-1890, zal er vermoedelijk worden melding gemaakt van de ontdekking, onlangs » te Breslau gepleegd, der twee eerstgekende exemplaren van de groote kaart van » Europa en van die der Britische Eilanden door Geeraard Mercator, en mede ook van » het tweedegekend exemplaar zijner algemeene zeekaart; maar wat er voorzeker zal » in worden vermelt, is de bekoming van de *fac-simile* dezer drie kaarten, dank aan » de edelmoedigheid van Belgie's Staatsbestuur. »

Ces faits ont naturellement donné lieu à un échange de communications entre ces doctes personnages et notre administration, spécialement représentée par notre ami Mr le Docteur Van Raemdonck. Celui-ci les a consignés dans nos Annales du Cercle, pendant que nos honorables correspondants Messieurs Fiorini, Heyer, Cèradini et Buonanno en répandaient à leur tour la nouvelle au moyen d'écrits, dont les principaux arguments sont empruntés à nos publications.

C'est un honneur Messieurs, dont l'éclat, il est vrai, rejaillit sur toute notre institution, mais surtout sur celui qui depuis tant d'années travaille sans relâche à la glorification du plus illustre des enfants du Pays de Waas, de l'immortel Mercator !

Nous vous parlions tout à l'heure de la découverte à Breslau, des cartes d'Europe, des îles Britaniques et de Flandre. A ce propos, notre Cercle a adressé le 26 Janvier dernier une requête à Monsieur le Ministre de l'intérieur et de l'instruction publique, tendant à obtenir aux frais de l'État, au moyen de la phototypie, la reproduction en grandeur naturelle de ces spécimens rarissimes. Notre démarche, appuyée d'ailleurs par de hautes influences, a reçu bon accueil à Bruxelles. Au moment où Monsieur le Ministre se disposait à entrer en négociation avec le gouvernement impérial de Berlin, la société de géographie de cette ville, prévenant nos désirs, se décidait elle-même à faire exécuter ce travail. Dès lors notre cause était gagnée. Aussi, l'honorable chef du département de l'intérieur s'est empressé de nous communiquer dans une dépêche particulière du 4 de ce mois, cette résolution de la société Berlinoise. Nous avons donc tout lieu d'espérer que d'ici à peu de temps ces précieuses cartes seront offertes aux bibliothèques publiques Belges, et bien certainement à notre Cercle, plus intéressé que tout autre à compléter sa collection d'œuvres Mercatoriennes (1).

---

(1) Au sujet de la reproduction de ces cartes de Mercator découvertes à Breslau, Mr le Président du Cercle donne lecture de la lettre suivante qu'on vient de lui remettre de la part de Mr le docteur Van Raemdonck qui en a demandé l'insertion ici :

« *Monsieur le Président*,

» Au cours du *Rapport* sur la situation du Cercle pendant l'année 1889—90, il sera » fait mention sans doute de la découverte, faite récemment à Breslau, des deux » premiers exemplaires de la grande carte d'Europe et de celle des Iles Britanniques » par Gérard Mercator, ainsi que du deuxième exemplaire connu de sa grande mappe- » monde marine; mais ce qui bien certainement ne pourra y être passé sous » silence, c'est l'acquisition que le Musée de notre Cercle va faire des fac-simile de » ces trois cartes, grâce à la générosité du Gouvernement Belge. »

De oudheidskundige Kring heeft het zich tot eene plicht gerekend van zekere verkeerde beweringen te rechte te wijzen, die, in de « Bulletin de la société royale de géopraphie » van Antwerpen opgenomen zijn. Herhaalde malen werd er verklaard dat Antwerpen de vaderstad van Mercator is, en dat de beroemde Rupelmondsche wereldkundige in deze muren het eerste daglicht zag. Deze valsche en onrechtveerdige bevestiging, door de stem des Bulletijns verspreid, vereischte eene wederlegging. Ook heeft de schrijver rechtzinnig zijne dwaling erkend en in eene nota in de zelfde verzameling opgenomen, verklaart hij, dat men voortaan, te goeder trouw, niet meer kan houden staan, dat Mercator elders dan te Rupelmonde geboren is.

Onder den titel van « Geeraard Mercator » is er laatst een klein werkje verschenen dat uit de pen komt van Mr Louis Schelljens, onderwijzer te Rupelmonde. Dit volksboekje is in een zwierigen schrijftrant geschreven. Het is een kort begrijp van het merkweerdig werk van den Heer Dr Van Raemdonck « Gérard Mercator, sa vie et ses oeuvres ». Wij wenschen volkomen gelukken aan den jengdigen schrijver, die zoo nuttig zijne kennissen en zijne ledige uren te bate brengt, om het gehengen van zijn roemrijken medeburger bij het volk te behouden.

« Behalve de wedergeving van Mercator's wereld- en hemelbollen, door wijlen onzen » Staatsminister den heer Malou bekostigd; behalve die van zijne groote kaart van Vlaan- » deren door de grootmoedigheid der stad Antwerpen uitgevoerd; en behalve die nog » van zijne hartvormige wereldkaart welke wij aan het Aardrijkskundig genootschap van » New-York te danken hebben, zal ons Museum nog eerlang in bezit gesteld worden » van den lichtdruk in natuurgrootte van Mercator's groote kaart van Bretagne, van » zijne groote kaart van Europa, en van zijne groote algemeene zeekaart, waarvan » deze twee laatsten zijne twee grootste meesterstukken zijn : zoodat, uitgezonderd » Palestina en Lorreinen tot dusverre nog niet ontdekt, ons Museum eerstdaags de » volledige verzameling der groote kaarten van Mercator zal bezitten. »

« Beter ingelicht dan welkdanig ander lid des Krings betrekkelijk de aangewende » pogingen, houd ik er aan te verklaren aan wiens herhaalde en dringende poogin- » gen onze Oudheidskring de toekomende vergunning der *fac-simile* van Mercator's » kaarten te Breslau ontdekt, zal verschuldigd zijn : bedoelde weldoender van onzen » Kring is onze Burgemeester en Volksvertegenwoordiger de Heer Van Naemen : de er- » kentenis legt mij den plicht op zijnen naam aan de vereenigde leden bij schrifte » kenbaar te maken, daar mijne gezondheid mij niet toelaat zulks in persoon te komen » doen. »

« Aanvaard, Mijnheer de Voorzitter, de verzekering mijner bijzondere hoogachting. »

« Sint-Nikolaas (Waas), 22 Juni 1890. »

« Doctor J. VAN RAEMDONCK. »

La société archéologique a cru devoir réclamer une rectification de certaines assertions erronées, insérées dans le bulletin de la société royale de géographie d'Anvers.

A plusieurs reprises il avait été affirmé que la ville d'Anvers est la patrie de Mercator, et que l'illustre cosmographe Rupelmondois a reçu le jour dans ses murs. Cette fausse et injuste prétention, propagée par la voie du Bulletin exigeait une rétractation. L'auteur a loyalement reconnu son erreur, et dans une note insérée dans le même recueil, il proclame qu'on ne saurait plus désormais soutenir de bonne foi, que Mercator soit né ailleurs qu'à Rupelmonde.

Sous le titre de « Geeraard Mercator », a paru dernièrement un petit opuscule dû à la plume de Mr Louis Scheltjens, instituteur à Rupelmonde.

Ce petit trait populaire est écrit avec intelligence, dans un style plein de verve. C'est un résumé succinct de l'important ouvrage de Mr le Dr Van Raemdonck « Gérard Mercator, sa vie et ses œuvres ». Nous souhaitons plein succès au jeune écrivain, qui met si utilement ses connaissances et ses loisirs à profit, pour vulgariser la mémoire de son illustre compatriote.

« Outre la reproduction des sphères terrestre et céleste de Mercator, faite aux frais » de feu notre Ministre Mr Malou; outre la reproduction de sa grande carte de » Flandre, due à la générosité de la ville d'Anvers; et outre celle de sa mappemonde » cordiforme, dont nous sommes redevables à la Société de Géographie de New-York, » notre Musée va obtenir encore les reproductions phototypiques et à grandeur natu- » relle de la grande carte des Iles Britanniques, de la grande Europe, et de la » grande mappemonde marine de Mercator, ces deux dernières étant ses deux plus » grands chefs-d'œuvre : de telle sorte, que, sauf la Palestine et la Lorraine non » encore découvertes, notre Musée va posséder la galerie complète des grandes cartes » de Mercator. »

« Plus au courant que tout autre membre du Cercle des démarches qui ont été » faites, je tiens à déclarer que celui aux instances réitérées duquel le Cercle archéo- » logique du Pays de Waas devra d'acquérir bientôt les fac-simile des cartes Merca- » toriennes découvertes à Breslau, est notre Bourgmestre et Représentant Mr Van » Naemen : la reconnaissance m'impose le devoir de faire connaître par lettre ce » bienfaiteur du Cercle aux membres réunis en assemblée générale, ma santé m'em- » pêchant de venir le faire en personne. »

« Agréez, Monsieur le Président, l'assurance de ma considération distinguée. »

« Saint-Nicolas (Waas), 22 Juin 1890. »

« Docteur J. Van Raemdonck. »

§ 2. TOELAGEN.

Het staatsbestuur, de provincie en de stad hebben ons bij voortduring hunne geldelijke hulp toegestaan. De talrijke werken van den Kring, verrechtveerdigen goed deze welwillende tusschenkomst.

§ 3. BESTUURLIJKE ZAKEN.

Ten gevolge van het afsterven en het vertrekken van verschillige onzer bestuurleden, is onze commissie verleden jaar voltallig geworden door het kiezen der Heeren Van Hooff, Verbraken, De Ryck en Lamquet. Met algemeene stemmen van den raad werd het onder-voorzitterschap aangeboden aan Mr Hector Van Hooff, als vertegenwoordiger in ons midden van de tweede stad van het land van Waas. Deze keus, wij twijfelen er niet aan, zal door al onze leden goed gekeurd worden en wel bijzonderlijk door onze vrienden van Lokeren, waar ons achtbaar medelid als uitstekende oudheidskundige bekend is.

In de tegenwoordige zitting zult gij te voorzien hebben in de herkiezing van MM. Vercruysse en Verwilghen-Hijde, wier mandaat geeindigt is, en in de vervanging van den Eerw. Heer Raemdonck, die zijn ontslag heeft gevraagd. Wij hebben de eer aan uwe stemming voor te stellen den Eerw. Heer Van Bogaert, professor van geschiedenis in het Klein-Seminarie dezer stad. Niemand is beter in staat dan hij, om met onderscheid het ambt van schrijver uit te oefenen en ons de zending van den Kring te helpen vervullen : indien gij, zoo als wij verhopen, deze kandidatuur bijtreedt, zult gij voorzeker u over dezen keus te beloven hebben.

DE LEDEN WIER MANDAAT EINDIGT IN 1891, ZIJN :

MM. Prisse, Van Naemen en Verbraken.

MOETEN HERKOZEN WORDEN IN 1892.

MM. Geerts, Van Hooff, De Ryck en Lamquet.

§ 4. UITGAVEN.

Gedurende het verloopen jaar hebben wij de uitgaaf geeindigd van het Deel XII onzer annalen.

Het grafschriftboek van Waas, wiens druk onderbroken was sedert 1879, is op nieuw aangevat en met kracht voortgedreven.

§ 2. SUBSIDES.

Le gouvernement, la province et la ville nous ont par continuation accordé leur secours pécuniaire. Les nombreux travaux du Cercle justifient cette bienveillante intervention.

§ 3. AFFAIRES ADMINISTRATIVES.

En suite de la mort et de la retraite de plusieurs membres directeurs, notre commission a été complétée l'année dernière par l'élection de Messieurs Van Hooff, Verbraken, De Ryck et Lamquet. De l'avis unanime du conseil, la vice-présidence a été offerte à Monsieur Hector Van Hooff, comme représentant au milieu de nous la seconde ville du Pays de Waas. Ce choix, nous n'en doutons pas, sera bien par tous nos membres et bien spécialement par accueilli nos amis de Lokeren, où notre honorable collègue jouit d'une réputation d'archéologue distingué.

Dans la présente séance, vous aurez à pourvoir à la réélection de Messieurs Arth. Vercruysse et Verwilghen-Hijde, dont le mandat est expiré, et au remplacement de Monsieur l'abbé Raemdonck, démissionnaire. Nous avons l'honneur de proposer à vos suffrages Monsieur Van Bogaert, professeur d'histoire au Petit-Séminaire de cette ville. Nul mieux qui lui n'est en mesure de remplir avec distinction la charge de secrétaire et de nous aider à remplir la mission du Cercle. Si, comme nous l'espérons, vous daignez accueillir cette candidature, vous aurez lieu de vous féliciter de ce choix.

LES MEMBRES DONT LE MANDAT EXPIRE EN 1891, SONT :

MM. Prisse, Van Naemen et Verbraken.

SERONT SOUMIS A RÉÉLECTION EN 1892.

MM. Geerts, Van Hooff, De Ryck et Lamquet.

§ 4. PUBLICATIONS.

Nous avons au cours de cet exercice, terminé la publication du Tome XII des Annales.

L'épitaphier Wasien, dont l'impression avait été interrompue depuis 1879 a été repris et poussé avec vigueur. Les amateurs de généalogie

De liefhebbers van geslachtlijsten zullen er een grooten voorraad vinden van nuttige en echte inlichtingen.

De werken van den Heer Dr Van Raemdonck, waar wij hooger van spraken, hebben ook plaats gevonden in de afleveringen die dit jaar aan onze leden zijn uitgedeeld.

Zij dragen voor opschrift :

1° De eerste verkleining der groote kaart van Vlaanderen, van Mercator.

2° Ontdekking der twee eerste gekende exemplaren der groote kaart van Europa (1554) en van de kaart der britsche eilanden (1564) van Geeraard Mercator.

3° Geeraard Mercator, een Rupelmondenaar en geene Antwerpenaar.

« Men moet aan den Heer Dr Van Raemdonck dank weten om zich » aldus aan de studie toe te wijden van het leven en de werken van » Mercator. Dank aan zijne moeite en aan zijnen iever, mogen wij » hopen dat zijn werk eens tot goed einde zal gebracht worden, bijzon- » derlijk als de geleerden en de bewaarders van openbare verzamelingen » willen beantwoorden aan den oproep dien hij hun doet, en de » verlangde stukken opzoeken die hij aanduidt in eenen lijst, op het » einde van zijn tweede vlugschrift opgenomen ».

Zulk is het slot van eenen artikel die verschenen is in de « Messager des sciences historiques » onder het handteeken van Mijnheer Paul Bergmans (1).

Deze alhoewel zoo vleiende beoordeeling, blijft nogtans zeer verre onder de waarheid. Onze beste vriend zal ons veroorloven te denken, dat deze eer onvolledig en die lof onvoldoend is, ingezien de verdiensten zijner talrijke schriften.

§ 3. VERWISSELINGEN.

Op aanvraag van eenige onzer leden, nemen wij hier den lijst op der maatschappijen met de welke de kring zijne uitgaven verwisselt.

Er zijn eenige lichte veranderingen aangebracht uit hoofde van het verdwijnen van een of ander dier inrichtingen.

1°	Brussel.	Koninklijke academie van Belgie.
2°	»	De Koninklijke commissien van kunst en oudheidkunde.
3°	»	Het ministerie van justicie.
4°	»	De Koninklijke commissie van geschiedenis.
5°	»	De maatschappij van oudheidskunde.

(1) Jaar 1890, page 109.

y trouveront une ample provision de renseignements utiles et authentiques.

Les travaux de Mr le docteur Van Raemdonck, auxquels nous avons fait allusion plus haut ont également trouvé leur place, dans les livraisons distribuées cette année à nos membres.

Ils portent pour titre :

1° La première réduction de la grande carte de Flandre de Mercator.

2° Découverte des deux premiers exemplaires connus de la grande carte d'Europe (1554) et de la carte des îles Britanniques (1562) de Gérard Mercator.

3° Gérard Mercator Rupelmondois et non Anversois.

« Il faut savoir gré à Mr Van Raemdonck de se consacrer ainsi à » l'étude de la vie et des travaux de Mercator. Grâce à ses efforts et » à son zèle, il est permis d'espérer que son œuvre sera un jour » menée à bonne fin, surtout si les savants et les conservateurs de » dépôts publics veulent bien répondre à l'appel qu'il leur adresse, et » rechercher les desiderata qu'il signale dans une liste reproduite à la » fin de sa seconde brochure ».

Telle est la conclusion d'un article paru dans le Messager des sciences historiques sous la signature de Monsieur Paul Bergmans (1). Cette appréciation, toute flatteuse qu'elle soit, reste bien en deçà de la vérité. Notre excellent ami nous permettra de la trouver très-incomplète et trop peu élogieuse en égard aux mérites de ses nombreux écrits.

ÉCHANGES.

A la demande de quelques uns de nos membres, nous reproduisons ici la liste des sociétés avec les quelles le Cercle échange ses publications. Elle a subi quelques légères modifications par suite de la disparition de l'une ou l'autre d'entre elles.

1° Bruxelles.	L'académie royale de Belgique.
2° »	Les commissions royales d'art et d'archéologie.
3° »	Le Ministère de la justice.
4° »	La commission royale d'histoire.
5° »	La société d'archéologie.

(1) Année 1890. Page 109.

6° Gent.	Le messager des sciences historiques.
7° »	De maatschappij van schoone kunsten en letterkunde.
8° Brugge.	De maatschappij van iever voor de studie van geschiedenis en oudheden van West-Vlaanderen.
9° Leuven.	Het bestuur van opstelling der « Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique ».
10° Antwerpen.	Antwerpsch archievenblad.
11° »	De academie van oudheidkunde van Belgie.
12° Dendermonde.	De oudheidskundige kring van de stad en het oude land van Dendermonde.
13° Luik.	Het Luiksch oudheidskundig instituut.
14° Bergen.	De oudheidskundige kring.
15° Tongeren.	Het wetenschappelijk en letterkundig genootschap van Limburg.
16° Ijperen.	Het historisch genootschap der stad en van oud West-Vlaanderen.
17° Namen.	Het oudheidskundig genootschap.
18° Charleroy.	De oudheidskundige kring.
19° Hoei.	De kring van wetenschappen en schoone kunsten van Hoei.
20° Edinghen.	De oudheidskundige kring.

21° Parys.	L'annuaire des sciences historiques.
22° »	L'indicateur de l'archéologie.
23° Ryssel.	Het genootschap der algemeene archieven van het noorderdepartement.
24° Amiens.	De maatschappij der oudheidskundigers van Picardie.
25° Duinkerke.	Het vlaamsch comiteit van Frankrijk.

26° Maastricht.	Het historisch en archeologisch genootschap in het hertogdom Limburg.
27° Luxemburg.	Het koninklijk genootschap.
28° Leeuwaarden.	Het Frisch-genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde.
29° Utrecht.	Het historisch genootschap.
30° Middelburg.	Het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen.

6° Gand.	Le messager des sciences historiques.
7° »	La société royale des beaux-arts et de la littérature.
8° Bruges.	La société d'émulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la West-Flandre.
9° Louvain.	Le comité de rédaction des « analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique ».
10° Anvers.	Antwerpsch archievenblad.
11° »	L'académie d'archéologie de Belgique.
12° Termonde.	Le cercle archéologique de la ville et de l'ancien Pays de Termonde.
13° Liège.	L'institut archéologique Liégeois.
14° Mons.	Le cercle archéologique.
15° Tongres.	La société scientifique et littéraire du Limbourg.
16° Ypres.	La société historique de la ville et de l'ancienne West-Flandre.
17° Namur.	La société archéologique.
18° Charleroi.	Le cercle archéologique.
19° Huy.	Le cercle hutois des sciences et des beaux-arts de Huy.
20° Enghien.	Le cercle archéologique.

21° Paris.	L'annuaire des sciences historiques.
22° »	L'indicateur de l'archéologue.
23° Lille.	La société des archives générales du département du Nord.
24° Amiens.	La société des antiquaires de Picardie.
25° Dunkerque.	Le comité Flamand de France.

26° Maestricht.	La société historique et archéologique dans le duché de Limbourg.
27° Luxembourg.	L'institut royal grand ducal.
28° Leeuwaarden.	Het Friesch genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde.
29° Utrecht.	Het historisch genootschap.
30° Middelburg.	Het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen.

31° Nurenberg. Anzeigir für kunde der Deutschen vorzeit. Organ der germanischen Museums.
32° Bremen. Kunstlerverein für Bremische geschichte und alterthümer.
33° Wernigerode. Zeitschrift des Harz-Verein für geschichte und alterthumskunde.
34° Iena. Verein für Thüringische geschichte und alterthumskunde.

35° New-York. Smithsonian institution.

§ 6. VOORNAME GIFTEN.

1° Oratie boeke ome Jan Schanteet. Getydenboek in handschrift op perkament van 1591. Geschonken door Mr Florimond Van Raemdonck.

2° Wapenen der steden en oud adelyke geslachten in de machtige republyke van Holland en West-Friesland. Amsterdam by Jacobus Robyn. Gifte van den zelfden Heer.

3° Versteend hout, opgedolven te Beveren (Waas) gegeven door den Eerw. Heer Roelandts te Beveren.

4° Twee waaiers in ivoor en perelmoer van het einde de 18e eeuw. Geschonken door eenen ongekende.

5° Almanach voor 't jaer 1745. Gifte van Mr den advokaat De Decker.

6° Sabel der 18e eeuw. Gevest in koper, lemmer geteekend : Oost-Vlaenderen. Gifte van Mr H. Verbraeken, vrederechter te Sint-Gillis.

7° Een plettersteen in grés en eene gepolijste bijl in keisteen, ontdekt op Pontrave. Gifte van Mr Verschelden te Waasmunster.

8° Verzameling van keisteenen van het vóórhistorisch tijdstip. Geschonken door Mr H. Van Hooff te Lokeren.

§ 7. AANKOOPEN.

De aankoopen zijn klein in getal. Ter uitzondering van eenige werken, versierd met platen door den kopersteker de Gendt en van het Armorial général van J. B. Rietstap, hebben wij voor onze boekerij geene aankoopen gedaan.

31° Nurenberg.	Anzeiger für kunde der deutschen Vorzeit. Organ des germanischen Museums.
32° Brême.	Kunstlerverein für Bremische geschichte und alterthümer.
33° Wernigerode.	Zeitschrift des Harz-Verein für geschichte und alterthumskunde.
34° Iena.	Verein für Thüringische geschichte und alterthumskunde.

35° New-York.	Smithsonian institution.

§ 6. PRINCIPAUX DONS.

1° Oratieboeke ome Jan Schautheet. Livre d'heures manuscrit sur parchemin de 1591. Don de Mr Florimond Van Raemdonck.

3° Wapenen der steden en oud adelyke geslachten in de machtige republyke van Holland en West-Vriesland. Amsterdam, by Jacobus Robyn. Don du même.

3° Bois pétrifié déterré à Beveren (Waas). Don de Mr l'abbé Roelandts à Beveren.

4° Deux éventails en ivoire et nacre de la fin du 18me siècle. Don d'un anonyme.

5° Almanach voor 't jaer 1745. Don de Mr l'avocat De Decker.

6° Sabre d'infanterie du 18me siècle, garde en cuivre : lame marquée Oost-Vlaenderen. Don de Mr H. Verbraken, juge de paix à Saint-Gillis.

7° Une hache polie en silex et un écraseur en grès découverts à Pontrave. Don de Mr Verschelden à Waasmunster.

§ 7. ACHATS.

Les achats ont été peu nombreux. A l'exception de quelques ouvrages illustrés par le graveur de Ghendt et de l'armorial général de J. B. Rietstap, nous n'avons rien acquis pour notre bibliothèque.

§ 8. GELDMIDDELEN.

Ontvangsten.

Boni der voorgaande rekening	fr.	371-51
Jaargeld van 105 leden	»	1050-00
Verkoop van Annalen	»	25-00
Toelaag van den Staat	»	300-00
Toelaag van de Provincie	»	300-00
Toelaag van de Stad	»	100-00
Totaal	fr.	2346-51

Uitgaven.

Jaarwedde van den boodschapdrager	fr.	50-00
Drukkosten der Annalen	»	1281-51
Aankoopen	»	132-88
Onderhoud van het Museum	»	58-78
Bureelkosten	»	41-39
Totaal	fr.	1564-56

Herhaling.

Ontvangsten	fr.	2346-51
Uitgaven	»	1564-56
Boni	fr.	781-95

Sint-Nikolaas, den 26 juni 1890.

DE DD. SECRETARIS,
F. VAN NAEMEN.

DE VOORZITTER,
ARTHUR VERCRUYSSE.

§ 8. FINANCES.

Recettes.

Boni de l'exercice précédent	fr.	371-51
Rétribution de 105 membres	»	1050-00
Vente d'Annales	»	25-00
Subside de l'État	»	500-00
Subside de la Province	»	300-00
Subside de la ville	»	100-00
Total	fr.	2346-51

Dépenses.

Gages du concierge	fr.	50-00
Impression des Annales	»	1281-51
Achats	»	132-88
Entretien du Musée	»	58-78
Frais de bureau	»	41-39
Total	fr.	1564-56

Récapitulation.

Recettes	fr.	2346-51
Dépenses	»	1564-56
Boni	»	781-95

Saint-Nicolas, le 26 *juin* 1890.

LE SECRÉTAIRE FF.,
F. VAN NAEMEN.

LE PRÉSIDENT,
ARTHUR VERCRUYSSE.

VOORWOORD.

De kronijk, die wij verder onze lezers mededeelen, is geteekend of liever draagt den naam : d. v. acker fil Joseph. Zij besluit met eenige versjes, of beter rijmpjes, die nopens bedoelden van Acker eenige inlichting geven :

hebt gy mynen boek doôrlesen
k bid u wild indachtig wesen
dat ik maer een boer en ben
niet ervaren met de pen
en vermits ik werk en slaef
niet en ken den ortegraf
en daerom my excuseert
van hetgeen hier in manqueerd.

Gemelde vraag tot verschooning op letterkundig gebied was hier misschien niet overbodig. Onder opzicht van taal en vorm laat onderhandige kronijk inderdaad oneindig veel te wenschen over.

Wij denken nochtans eene onderscheiding te moeten maken tusschen het eerste en het tweede deel der kronijk. Het eerste, verre uit het beste onder opzicht van vorm en taal, schijnt aangevangen door zekeren Nicolaes De Smet, en later voortgezet te zijn door Pieter De Clercq en Jacop Boene. Het tweede deel is wellicht van Jozef Van Acker of ten deele van diens zoon. Zij geeft inlichtingen te beginnen van het jaar 1792 tot na den slag van Waterloo en de verbinding van België met Holland. Dat deel is ons dunkens geschreven naar gelang der voorgevallene feiten. Althans zekere bladzijden dragen eenen franschen stempel met opschrift « Flandriae » en het jaartal 1792.

Van Acker schijnt dus betrekkelijk de voorafgaande gebeurtenissen de reeds bestaande chronologische feiten, door De Smet, De Clercq en Boene aangestipt of verhaald, benuttigd te hebben. Zoover is zeker, dat de feiten in het eerste deel vermeld, nog in een ander handschrift voorkomen, dat in handen van den heer dokter Van Raemdonck berustte, die het ons welwillend toevertrouwde. Wij bedanken hem hier van harte voor die dienstvaardigheid en welwillendheid. Toen wij laatsgenoemd schrijfboek ontvingen, hadden wij echter reeds de nauwkeurigheid en echtheid nagegaan der feiten in het handboek, geteekend Van Acker, opgespeurd. Edoch, wij betreurden van het begin af geen kennis genomen te hebben van het ons, op het eerste verzoek, toegezonden handschrift des heeren Van Raemdonck. Inderdaad, onder menig opzicht, ook wellicht soms onder betrek van nauwkeurigheid, staat het boven datgene waarover wij beschikten. Waar in het latere de zinnen, bladzijden lang, onafgebroken op elkander volgen, door volkomen gemis aan ponctueering en verwaarloozing der vereischte hoofdletters, iets wat de duidelijkheid, ja zelf de verstaanbaarheid van het schrift erg verhindert, is deze in het eerstgenoemde tamelijk juist in acht genomen. De feiten erin, zijn onderling in kleine kapittels verdeeld, de stijl is meer verzorgd; kortom men ziet, dat die kronijk het werk is van personen, die het aan zekere belezenheid niet ontbrak, en die aanspraak maakten op sierlijkheid in den stijl en kennis der gebruikte taal. Wij zullen ook terloops aanmerken, dat Van Acker zeer dikwijls enkele woorden van zeer verschillende beteekenis of bediening in den zin onverschillig gebruikt. Aldus schijnt hij menigmaal geen verschil te vatten tusschen « *en* » voegwoord, en « *in* » voorzetsel.

Wij hebben overigens schrijftrant en spelling van het handschrift onveranderd behouden. Waren soms de volzinnen schier onverstaanbaar, wij denken dat onze toelichtingen immer zullen volstaan, om op de duistere plaatsen den inhoud en de meening van den schrijver duidelijk te maken.

Onder opzicht van geschiedkundige waarheid hebben wij doorgaans kunnen vaststellen, dat de kronijk meestal nauwkeurig juist is, zelfs voor lang verleden feiten op verren afstand gebeurd; alhoewel de gebeurtenissen soms wat dooreen gehaspeld, en niet in juiste chronologische orde, voorkomen of verhaald werden. Van de meeste uit het tweede gedeelte der kronijk was de schrijver ooggetuige. Wij kunnen dus vertrouwen, dat zij stipt echt zijn, en zulks is de hoofdzaak in eene kronijk, waarin men minder de zuiverheid, sierlijkheid en pracht

van stijl, dan de echtheid der aangehaalde feite, of der verhaalde gebeurtenissen, nagaat. Voor het vaststellen en het terecht wijzen der feiten, alsmede voor onze besprekingen, raadpleegden wij vooral de reeds uitgegeven kronijk van de Castro en de geschiedenis der 17 Nederlanden door P. H. Witkamp, alsmede tal van geschiedkundige en andere werken. Wij vertrouwen, dat wij den nieuws- en weetgierigen lezers, vooral dezen, die de vroegere gebeurtenissen van het zoo belangrijke land van Waas met voorliefde nagaan, eenigen dienst zullen bewezen hebben.

Edm. De Geest.

In desen boek staen veéle beschryvingen van pesten, oórlogen en diere tyden. Een weynig beschreven van de patriotten, ook een deel van de fransche tegen den keyser en ses a seven andere mogentheden, desen boek beschryft van ontrent de dry onderd jaeren.

KRONIJK VAN LOKEREN.

Alsoo de nakomelingen altyd noch curieus zyn om te weten, wat er gebeurd is in d'oude tyden, soo hebbe ik de moeyte gedaan van eenige dingen te beschryven (om reden) dat daer nouwelyks weynige papieren van gevonden worden, want in d'oude tyden en hadden de menschen sooveel coragie (1) niet van iet te beschryven.

In het jaer 1542 is de wekelijksche markt aangekomen tot Lokeren, vergund geweest met octroey door syne majesteyt Keyser Carolus den vyfden; per memorie, welke markt is geweest de eerste rüine van Lokeren, uyt jaloüsie van die van Dendermonde, die quamen de kerk in het dorp te verbranden, in het jaer 1584 (2).

---

(1) Coragie, staat hier waarschijnlijk voor « geduld ».

(2) Het octrooi door Keizer Karel vergund is gedagteekend van 1555 en niet van 1542. Het werd door Philips II den 15 Mei 1568 ingetrokken. Doch de gemeente-overheden van Lokeren verzetteden zich tegen dit besluit en de zaak kwam voor den Grooten Raad van Mechelen. In 1570 werd de markt bij arrest van gemelden Raad van Mechelen weder hersteld. Hierop nieuwe klacht, uitgaande van het Magistraat der steden Gent en Dendermonde. Deze kwam voor den geheimen Raad des Konings te Antwerpen. In 1581 werden de voorrechten van het markthouden zoodanig besnoeid, dat er te Lokeren markt noch paarden noch granen op straf van verbeuring en boete mochten te koop gesteld worden. Dit bevredigde de inwoners van Dendermonde geenszins en in 1584, dank de onlusten onder de regeering van Philips II, deden zij eenen inval te Lokeren en vernietigden de kerk en de meeste huizen. Het was slechts onder de regeering van Albert en Isabella dat de markt volop bloeide, in weerwil der tegenkantingen van Gent en Dendermonde.

Ziehier het octrooi van Keizer Karel V, betrekkelijk de vergunning eener wekelijksche markt te Lokeren.

« Kaerle bij der gratien Gods koning van Spanien enz... Doen te wetene allen jegenwoirdich ende toecommende, dat wy ontfaen hebben die oetmoedighe suplicatie

Het hier naer het nog voorder uytligt :

De markt van Lokeren en heeft nouwelykx geen fondament gehad en gebouwen van huysen als naar de beeldstormeréye, die heeft

---

van onsen lieven ende beminden schiltenape joncheer Charles Hannaert, f[s] mer Jans, heere van Liedekercke, erfschout der prochien van Lokeren, in onsen lande van Waes, midtsgaders die gemeyne insetenen derzelver, inhondende hoe dat dezelve prochie groot ende wijt es bestreckende, met veel mager ende onvruchtbaer lants, als heyden ende schommen, dwelck ongecultiveert leegt, alwaer woenende zyn vele schamele ambachtluyden, die den meesten deel levende zijn van aelmoessen vanden heyligen gheest aldaer, soe dat de zelve ingesetenen huns qualicken connen generen ende den cost winnen om huerlieder wijf ende kinderen op te houdene, te meer dat dezelve suppliantén, huerluyder nootdruft, als botere, caese ende andere moeten haelen verre ende breet, ende daeromme eene dachuere ofte twee verletten, als in onse steden van Denremonde, gelegen zijnde vander voirseyden prochie van Lokeren omtrent drie mijlen, Antwerpen zes mijlen, Ghendt, Hulst, Axele, Beveren bat dan vier mylen, den prochien van Stekene ende Sinte Nicolaes bat dan drij mijlen, dwelck compt tot huerlieder groote schade ende verdriet, ende opdat de voirseyde suppliánten daerinne eenichssins zouden moghen ghesoulagiert worden, hebben gevonden dat nyet alleenelick den zelven suppliänten maer oock ons oirboirlijck ende prouffytelick sonde wesen te mogen houden een wekemarct, te wetene het goensdaechs, tot welcken dage in drie oft vier mylen daeromtrent prochien gelegen, egeen weeckmerct gehouden en wort, maer hebben huere weeckmercten op andere dagen, soe dat deselve weeckmerct ten dage voirs. den ingesetenen vanden voirs. anderen prochien ende steden neyt en kan hinderen oft prejudicieren, alsoe oock die wethouders ende ingesetenen van de vyf naeste ende circonvoisine prochien (gewillichlyck voor alzoe vele als de sake hen aengaet) geconsenteert hebben in dezelve weeckmerct, gelyck dit breeder blycken mach by sekere certificatien ende duechdelicke bescheet daeraf synde, ende daerenboven zoe es de voirs. prochie geheel propre totter voirs. weeckmerct, mits dat duer dezelve prochie loopt een schoon riviere, daer die van Ghent ende Antwerpen van beyde zyden duer navigeren, ons daeromme zeer oetmoedelick biddende de voirs. supplienten dat den redenen ende middelen voirs. overgemerct, ons believe hemlieden te gonnen ende octroyeren dat zy binnen de voirs. prochie zullen mogen houden de voirn. weeckmerct in goensdage voirs. ende hen daerop doen expedieren onse behoirlicke oepene brieven in sulken sake dienende, soo eest dat wij, de saken voirsereven overgemerct ende hierop gehadt tadvis eerst van onsen lieven ende beminden den ballin ende hooftscepenen onses voirs. lants van Waes, dewelcke hen, bij onse ordonnantie wel ende deuchdelick geinformeert hebben op de schade ende interest dwelck wij oft andere der voirs. prochie van Lokeren gelegen, by der voirs. weeckmerct zouden moghen lijden, ende daernaer van onsen lieven ende getrouwen die hoofden tresorier generael ende gecommiteerde van onse domeynen ende huere voirs. begeerte, hebben geoctroyeert, gewillekoert ende geaccordeert, octroyeren, willekoeren ende accorderen by desen dat zy zullen mogen institueren, opstellen, houden ende doen continueren, ten eeuwighen dagen, binnen der voirs. prochie van Lokeren, tot zulcken plaetsen als hen goetduncken zal, eene vrye weeckmerct alle goensdagen in de weecke, ende als des goensdaechs heylichdach ware, den eersten werckendach daernae, octroyerende

begonst ten Jaere 1577 (1), waer van Lokeren niet bevreyd in is geweest, maer de kerke gelyk op andere plaetsen, gerooft ende geplunderd synde niet sonder een meirkelyk mirakel, want seker persoon, die van mijne voôrouders en andere Lokerheirs bekent was, spots gewyse het Lieve vrouwenbeéld van den autaer trekkende, heeft den haerm van het kindeken Jesus hem de kaeke in gesmeten, en den neùse seer beschaedigt, (2) die soo noch veel jaeren heeft geleéft

---

ende accorderende dat alle diegene, tzij mannen oft vrauwen, zo wel van buyten als van binnen der voirs. prochie van Lokeren, die ter zelver wekemarct zullen willen commen, zullen aldaer moghen bringhen alle manieren van goeden, waren, victuaillen ende coopmanschappen, ende te dien eynde aldaer vrijelijck, vredelijck ende onbelet mogen commen, hantieren ende verkeeren coopmansgewyse, mits betalende die gewoenlicke thollen, schulden, lasten ende impositien ende zulex alsmen betaelt in andere prochien daeromtrent gelegen, daermen weeckmarcten houdende is, sonder dengenen die dezelve weeckmarct hanteren zullen, noch huere goeden ende coopmanscepen te mogen arresteren noch te rechte stellen van sdisendachs smiddachs tot sdonderdaechs smiddachs, oft op zulcken anderen dagen als die weeckmarct gehouden wordt, indien den goensdach heylichdach ware alsvoeren, dan alleen deen ingesetene den andere, ten waere van schulden gemaect in dezelve oft gelycke weeckmarcten, alleenlicken uytgenomen ende gereserveert die fugitiven ende ballingen van onsen landen ende onsen ende onser naecommelingen schuldenaers, behoudeliek dat de voirn. supplianten, in recognitie van desen onsen jegenwoirdigen octroye, gehouden zullen worden te betalene fonsen prouffijte, die somme van zes ponden parisis tsiaers in handen van onsen ontfanger van Oost-Vlaenderen, in der tyt zijnde, die gehouden wert daeraf ontfanck te maken, rekenijnghe, bewys ende reliqua te doene tot onsen prouffijte, metten anderen penningen van zijnen ontfange, behoudeliek oick dat sy insgelijxs gehouden zullen wesen desen onsen originelen brief te dragen oft zeynden in onser rekeneamere te Ryssele, om aldaer tonser zekerheyt geregistreert te wordene, aleer zy van den effect van desen zullen mogen genyeten.

Gegeven in onze stadt van antwerpen, in de maent van Meye int jaer ons Heeren duysent vijf hondert vyfenvijftich.

(1) Het jaartal 1577 staat wellicht slechts in verband met de plundering der kerk van Lokeren. Inderdaad andere daden van beeldstormery hadden reeds vroeger in het Land van Waes plaats gehad. Aldus lezen wij in de kronijk van de Castro, over de veroordeeling van zekeren afgevallen priester Jan Hendricx, die reeds in 1564 te Rupelmonde verbrand werd, na dat zijne rechterhand was afgehouwen, omdat hij, te Waesmunster, aan de herberg te Potz een Lieve Vrouwenbeeld uit eenen muur, en daarna in het water, had geworpen. Het zou ons verwonderen indien gemeld feit eenig ware.

(2) De goede trouw van den kronijkschrijver is hier buiten kijf. Edoch, allerwaarschijnlijkst komt het ons voor, dat het « meirkelijk mirakel » hierin zal bestaan hebben, dat het beeld in zijnen val, misschien wel met den arm van het kindeken Jesus, den beeldstormer aan aanzicht en neus deerlijk havende. Men dient hier natuurlijk af te rekenen met de lichtgeloovigheid van den tijd, en de vergrootingskracht der overlevering, betrekkelijk soms de eenvoudigste voorvallen.

tot schimp van een ander, en den tyd heeft gehad van penetentie te doen, naer welke verwoestinge den seer schaedelyken oôrlog van den koning van Spaenien, den inval en rebellingen van schier alle de proventien en steden in t'nederland doôr de genserney indrong (1). Soo is t'dat die van dendermonde als mede de voôrseyde rolpaelende (2) syn gekomen, en sy hebben lokeren dorp met de kerke geheel verbrand, dat- er maer een huys en is overgebleven ende dat uyt haet en neyt van de markt, ten dien tyde was het merkt aan den kop ofte geseyt den bergendries ofte de karre straete, (3) van boter, eyeren ofte andere eetwaeren, Maer door die gedurige passagie roovinge en plonderinge, soo was het land als verlaeten en desolaet, (4) hetwelk geduerd heeft eenige Jaeren, soo dat de geusen van Dendermonde, om te beletten het markt houden aan den kop (5), met een Detachement volk quaemen nae lokeren om die markt te beletten, en op te knijsschen en te plinderen; dan eenen Buyens koopman synde ende tot dendermonde geweést hebbende wierd hem van goeder hand geadverteérd dat sy de markt souden kommen rüniéren, welken Buyens aen den goeverneur van hulst (noch Spaens synde) (6) de saeke te kennen gaf, presenteerde synen persoon in hostagie voôr sekerheyt en waerheyt, soo denselven goeverneùr ook een Detachement volk uyt sond naer lokeren houten brùgge en stelde een paerteyken van hun volk aan de brugge, om de geusen te verwachten, dewelke aankomende met hun geheel Detachement volk, soo schoten de Spaensche, en gingen loopen nae de bosschen by hun ander volk die hun in de bosschen soodanig verborgen hadden, dat sy hun niet en lieten sien, en de geusen met coraegie liepen hun ras achter naer tot in de bosschen, alwaer sy hun van de Spaensche terstont omringeld vonden, en

(1) De schrijver bedoelt hier wellicht de gebeurtenissen, die van 1567 tot 1582 en later in de Nederlanden voorvielen, onder de regeering van Philips II en het bestuur van den hertog van Alba, van Don Lodewijk de Zuniga, de Requesens enz. en namelijk het begin van den acht-en-zestig jarigen oorlog, die aan Spanje 800 millioen kronen en het verlies van zeven Nederlandsche Provinciën kostte.

(2) Rolpaelende, wellicht voor « rolspelende ».

(3) Bergendries, wijk van Lokeren, hebbende eene straat genaamd de Karrestraat, die op eenen vierweg uitloopt, waar eene kapel staat, genaamd de « Kopkapel ».

(4) Zoo verlaten was een gedeelte van het land van Waes, dat de gemeenten Burcht, Zwyndrecht, Melcele, Lokeren en Dacknam, in 1583 en in 1584 niet betaalden in eene belasting van twee vyfde penningen voor onderhoud van het oorlogsvolk, omdat die gemeenten geheel berooft en verlaten waren.

(5) Den Kop voor de « Kopkapel ».

(6) Een deel van Zeeland was reeds in de macht van den Prins van Oranje.

kregen van alle kanten de laege van de misquetten soodanig dat zer van hun geheel detachemend maer eenen en ontliep, i eenige schryven dat sy hem wegsonden om tydinge te draegen, aen den goeverneur van dendermonde. Ende de plaetze daer het geschiet is, woord hedendaegs genaemt het geusen kerkhof. De doode syn daer begraeven, ende de levende syn gevangen, maer sy en kwaemen daer niet meer als vreesende van noch erger te gaen. (1)

De afvallende staeten van hollant en andere hun hebben beginnen voor eenen staet of repùblique te formeren, als wanneer over het land van Waes getracteèrd is van contriebùtie, en over de voldoeninge gesteld ostagiers in handen van den vyand de welke in gevangenisse weest syn gestorven doòr dien dat het onmogelyk was de betaelinge op te bringen, waerdoor sulken dierte in de graenen is gekomen, dat veéle menschen van honger syn gestorven.

Nemaer (2) als dan begonsten eenige persoonen naer het puin van hunne huysen te komen sien, bevonden dat de markt soo bewassen was, van doornen braemen tingels destels ende andere kruyden gedureude den tyd van vier jaeren, dat het niet mogelyk en was imand syn huys te kennen door de menigte van puynhoopen (3). Nicolaus

(1) Den 6[den] Meert 1572 werd de stad Dendermonde door Arent van den Dorpe, ridder, heer van Themsche, Maesdam en Middelhernes, met behulp van Duitschers en Mechelaars, ten voordeele van den prins van Oranje, ingenomen.

Nog 't zelfde jaar vernielden soldaten van Dendermonde, in dienst van den prins van Oranje, de houten brug te Lokeren. Deze diende slechts om het vee ter weide te brengen, of om ze te voet over te trekken.

Den 2[den] Augusti 1574 bekwamen de ingezetenen van Lokeren, oorlof van koning Philips II van Spanje, om op eigen onkost, over de Durme eene breedere brug te leggen, dienstig voor voetgangers en voerlui. Ziedaar vastgestelde feiten.

Nu, volgens onzen kronijkschrijver zouden de Dendermondsche aanvallers uit het veld geslagen, en de brug dus onvernield gebleven zijn. Indien wij eenszijds de bovengemelde feiten in aanmerking nemen, en anderszijds uit het oog niet verliezen, dat zelfs heden de benaming van Geuzenkerkhof nog gegeven wordt aan een aanzienlijk stuk land gelegen over de thans bestaande Lokerenhouten brug; dat de eigen naam van « Buyens », die zich vrijwillig als gijzelaar bij den goeverneur van Hulst aanbiedt en de omslachtigheid waarmede de krijgslist der Spanjolen beschreven wordt geene plaats tot betwijfeling van het verhaal overlaten, zoo zijn wij geneigd te gelooven, dat vóór 1572 de Dendermondenaren reeds vruchteloos gepoogd hadden Lokeren houten brug te vernielen, met inzicht, of onder voorwendsel, de wekelijksche toegestane markt te vernietigen; doch, dat zulks slechts later aan de huurlingen van den prins van Oranje, op hooger gemelde dagteekening, gelukte.

(2) Nemaer, oude uitdrukking, komt voort van « neen, maar ». Nemaer alsdan, staat hier wellicht voor : Omtrent dien tijd.

(3) Rond de maand Mei 1584 hadden de bestellingen van Dendermonde de gemeente Lokeren verbrand. 7.

de Smet en kende ook syn huys niet, t'welk de roose genaemt wierd en nù den koning van Spanien ùythangt, (maer) 5 a 6 roeden van de verbrande kerke i (1). Naer welken tyd alsoo den prince alexander Farneze van parma goverueur ende capiteyn generael van dese nederlanden, heeft ingenomen ten jaere 1585 ghent dendermonde antwerpen het gentsche sas ende andere soo hebben de insetenen (2) van den lande van waes weder wat moet beginnen te krygen, al hoe wel gedùrig geplaegt wordende van de garnisoenen van hulst en andere plaetsen, dewelke noch waeren onder de gehoorsaemheyd van de gerebellèerde staeten t'welke de oorsaeke is geweést, dat in het land syn gekomen véel wolven, soo dat men nauwelykx en derfde reysen van d'een prochie naer de andere, als met perykel, (3) Jae zoo dat het kind van den voòrnoemden nicolaes de Smet van voor de deure in den avond ten by zyn van de maerte van eenen wolf is weggenomen, die daer mede liep in het kerke straetjen op den acker der pastorey (4) alwaer hy het selve ten meerderen deel heeft opgeheten, soo noch diversche groote menschen ende meer kinders, dit is gebeurd tot lokeren maar op eenige jaeren syn die (5) vernietigt gevangen en de verjaegt, soo dat het land daerdoòr gesùyverd wierd met veel benouwtheyd. Ende naer eenig verloop van tyd, is gekomen in dese landen syne hoogheyd albertus hertog (6), den welken heeft gewonnen hulst, ten jaere 1594 (7) en andere plaetkens, als wanneer het land

(1) De herberg « De koning van Spaniën » bestond nog over eenige jaren, nabij de kerk ter groote markt van Lokeren. Het was een huis met puntigen trapgevel langs de straat, zoo als er thans nog eenige, in Vlaamsch-Spaanschen stijl, in het ronde van de markt bestaan. Heden is het veranderd en heeft eene kroonlijst langs de straat.

(2) Insetenen voor Ingezetenen.

(3) De verschijning van bedoelde wolven werd wellicht veroorzaakt door de ontvolking van het land van Waas, onvermijdelijk gevolg dier benarde tijden.

(4) Heden is het Kerkestraatje gansch bebouwd.

(5) Die, staat hier in vervanging van « de wolven ».

(6) Het was ten jare 1596, na den dood van Aartshertog Ernest van Oostenrijk, dat zijn broeder Albrecht of Albertus hem als bestuurder der Spaansche Nederlanden verving.

(7) Daar aartshertog Albertus slechts in 1596 als bestuurder der Spaansche Nederlanden aangesteld werd valt het te betwijfelen, dat hij reeds in 1594 Hulst en andere plaatsen veroverde. Misschien bedoelt de kronijkschrijver de veroveringen in 1584 der meeste Belgische steden, die aan de heerschappij van Spanje weerstonden, door Alexander Farneze, hertog van Parma, nadat Balthazar Geerard eenen manslag op Prins Willem van Oranje gepleegd had. Echter bij die steden was Hulst niet begrepen, daar de Spanjaards in 1593 betrekkelijk Hulst en Axel eenen aanslag beraamden, die uitlekte en gansch verijdeld werd. (Zie Cronyk van Vlaenderen, bladz[n] 481 en 482).

van Waes syn volle rùste heeft genomen, naer welken tyd de markt van lokeren wierd vergroot de kerke ten deele opgebouwd (1), met véele huysen een kaey gemaekt, soo dat alles in florantje (2) quam.

Ten Jaere 1618 (3) is gedecretéert de costume van den lande van Waes keur en voorgeboden met andere ordonantien, soo dat het land t'welk nù zoo veel Jaeren was desolaet en verwoest en sonder order of regeringe, begonst in goede polocie (4) te komen, dat heeft geduerd tot het jaer 1631 en dan is den prinse van oraniën (5) met een magtig leger ingeland te Watervliet, heeft ingenomen philippynen en andere forten, waer mede in het land van Waes groote alteratie is geweést, door de passagie van de Spaansche troepen en garniesoenen, welke voôrseyde troùbelen noch eens vernieuwt synde, hebben de naer volgende Jaeren noch eens vermeerderd door den slach van Sint annen lande van Kieldrecht, (6) In het Jaer 1638 door het innemen van Calloo welke voôrseyde troubelen syn op korten tyd begonst in geeyndigt, want naar den famieùsen slag van Calloo geschiet ten voorseyden Jaere in Juny, in welken onsen koning van Spanien heeft gehad eene schoone fictorie, waer naer volgde t'overgaan van Calloo en andere

---

Het was slechts in 1597, dat hij Hulst veroverde op Maurits van Nassau, zoon van Willem van Oranje.

(1) De kerk van Lokeren in 1584 verbrand zijnde, werd nadien eene voorloopige bidplaats opgemaakt; doch die was weldra te klein. Den 18den Meert 1606 verleenden de vorsten Albertus en Isabella aan de Lokeraars octrooi, om des woensdags, gedurende negen jaren, eenige kleine schattingen op de ter markt gebrachte goederen te heven, alsook op zekere artikelen van verbruik, ten einde aan de veelvoudige onkosten, onder andere die van het voltrekken der kerk, te voorzien; dit mits voorwaarde aan hare Majesteiten 50 guldens 's jaars te betalen. (Handvesten van Lokeren).

(2) Florantje, staat hier voor « welstand ».

(3) Dit gebeurde den 2den Juny van gemeld jaar.

(4) In goede polocie, wellicht voor : « in goede positie, in goeden toestand ».

(5) Bedoelde prins van Oranje is Frederik Hendrik, die in 1624 zijnen broeder Prins Maurits, als stadhouder en legerhoofd der Bataafsche republiek opgevolgd was. Hij won op de Spanjaards de steden Oldenzaal (1626), Groenlo (1627), 's Hertogenbosch (1629), Maastricht (1632), Breda (1637) en Hulst (1645). Hij stierf den 14den Maart 1647 en werd door zijnen zoon Prins Willem II opgevolgd.

(6) Wij vinden betrekkelijk 1631 in de kronijk van Vlaanderen op bladz. 633 melding van graaf Jan van Nassauw, die met een klein leger kwam om 't land van Waas te bedekken en te Borcht (Burcht) eenige schansen en redouten opwierp. Doch in 1632 maakte graaf Willem van Nassauw merkwaardige krijgsoefeningen, doorsneed den Kouwesteynschen dijk en zette aldus meer dan 220,000 gemeten land onder water. Op 7den Sept. 1633 landde hij tusschen 't Sas van Gent en het fort van Philippine, dat hij veroverde. Dit zijn wellicht de feiten, die de kronijkschrijver in algemeene bewoordingen bedoelt.

forten (1), zoo scheen het land weder in volle ruste te komen, alhoewel niet veel Jaeren en heeft geduerd, door de troubelen en het vluchten van de Lorynen en andere van onze troupen, in het land van Waes geschiet. Ten jaere 1609 gemaekt synde den vrede van twaelf jaeren gedurende het welke de negotie seer heeft veranderd (2), want ten Jaere 1644 syn de hollanders weder met een magtig leger geland te philippynen, en hebben het Sas van Gent gewonnen (3), soo dat onse legers quamen liggen tot Moerbeke, en daer ontrent gemaakt diversche forten Vaerden ende retrenchementen, om te bevryden het land van waes van conterbutie en overlast, dese troubelen hebben gedüerd tot den Jaere 1645, dan quam den voôrseyden prins van oranien met een machtig leger het welke heeft veroorsaekt, een generaele vlucht voor geheel het land (4), veele menschen vluchten te schepe naer antwerpen, als wanneer sy passeerden aan den luysenbosch (5), op denwelken dan een sterk fort was, waerop alsdan commandeerde diën vromen en naermaels vermaerden capiteyn hans Verqiest; de durme was afgepaeld met eenen kloeken sluytboom hebbende maer gelaeten een gat voòr de schippers, het welk seer moeyelyk was om door te vaeren, tot rüpelmonde alwaer over de schèlde eene brugge lag, synde daer groot gewoel van Menschen en beesten, als ook van schepen op het casteel lag ook een garnisoen soo ook op het casteel van temsche en Eenige platons met geschüt op de Schelde, in somma het land van Waes was soo vol troubel en droefheyt, dat het niet

(1) De slag van Calloo had plaats in 1838 den 16 Juny en opvolgende dagen, onder de regeering van Philips IV van Spanje en het bestuur der Spaansche Nederlanden door Kardinaal Ferdinand van Spanje, broeder des konings. De krijgsbenden van Willem van Nassauw streden dapper en de eenige zoon van Willem, prins Maurits, sneuvelde in het gevecht. Op 21 July moesten de troepen van Willem vluchten, door gebrek aan onderstand, verloren eene massa volk, 85 geladene schepen, die door de lage tij niet konden afvaren, en al hun geschut. De Spanjaards herwonnen aldus Verrebroeck, Calloo, en bevrijdden de landen van Waas en Hulst, alsmede de stad Antwerpen, van verdere krijgsonheilen.

(2) Die vrede werd inderdaad in 1609 geteekend. Doch het feit staat hier gansch niet op zijne plaats vermeld.

(3) Dit gebeurde den 5[den] Sept. na een beleg van zes weken. De Spaansche Don, Andreas Pardo, was alsdan Goeverneur van 't Sas.

(4) Het leger van den prins kwam van Melle, en was te Lokeren den 4[den] October. De prins zelf volgde het, alsmede de heer van Brederode. Andermaal werd Lokeren, na het vertrek van den prins en van Brederode, aan plundering en roof prijs gegeven. Het leger trok over Stekene en S[t] Jans-Steen naar Hulst.

(5) Luisbosch, klein eilandje te Thielrode, nabij den samenvloei van Durme en Schelde. Het bezat inderdaad destijds een fort.

en is om te beschryven, by het tolhuys in het mechels waeter, lag ook een brugge ende tot Antwerpen lag ook een brugge over de Schelde, alwaer veel volk quam gevlucht uyt het land van Waes, al liepen sy gelyk van huys, maer het schol veéle, dat het een eer tot Antwerpen was als het ander. naer dat wij daar acht a tien dagen geweest hadden, tot dat de contrabutie gemaekt was, soo datter veel duysende wederkeerden nae huys toe, en hulst gewonnen synde op den 2 September 1645 (1) het selve Jaer dus eyndigde onder de gedurige troubels van Spaensche en hollansche parteyen die gedurig quamen hùn profyt soeken, op de prochien van het land van Waes. Op den 27 July 1646 is gekomen den prins van oranien met 40,000 mannen (2) dewelke de prochie van Lokeren beschanst en bedolven met barceren en draeyboomen aan de straeten beginnende van aan S anna kapelle (3) naer den rhynenberg meulen, en soo naer de beke van den dendermonschen weg, regt doór de leenackers, hetwelk op 24 uren gedaen was, want het dorp was zoo vol gewoel, en menigte van menschen wagens en peirden en geschut, dat voor het huys van greffier de Smet stont eene schoone tente, alwaer den prince met synen staef dagelyks quamen sermoen hooren. de kerke was vry en vol gevluchte goederen, dit alsoo 14 dagen geduerd hebbende op Sinte Laureysdag avond het geheel leger gemarceérd synde (4) vond elk werk genoeg om syn huys en hof te herstellen, synde gedurende desen tyd, seer veel fouragie gebrogt in de nieuwe stal, en de graenen de welke doór de wethhouders verkogt syn, met plaetsen in de hoven, wat bedroefde tyden hebben de die van Lokeren niet onderstaen, van veél benouwtheyd en van veel schaede, want vele hunnen oogst huysen en schueren verloren hebben, en soo met sorge en benautheyt verbeid den peys denwelken gevolgt is ten Jaere 1648, met de meeste blytschap, den 26 mey (5) ende verhopende de lang

(1) Den 2[den] November 1645 is het fort Moncado door de Spanjaarden verlaten; doch het is slechts den 4[den] November, dat de Goeverneur van Hulst de stad aan den prins van Oranje overgaf.

(2) De prins van Oranje kwam van Bergen-op-Zoom te water, met zijn leger, naar 't Sas van Gent, ontmoette verder nabij Stekene den Franschen Maarschalck graaf van Grandmont met 6000 man en beiden vervorderden hunnen weg naar Lokeren, waar zij den 27 Julij aankwamen en tot den 8[sten] Augustij verbleven.

(3) Eene oude kapel, die heden nog bestaat, op den wijk genaamd « Heirbrug », nabij de Leede en aan de rechterzijde van de groote baan van Rijsel op Antwerpen.

(4) Het leger vertrok met den prins van Oranje en graaf van Grandmont naar Themsche, waar het den 9[den] Augustij aankwam.

(5) De kronijkschrijver bedoelt hier het vredeverbond van Munster in Westphalen,

gewenste ruste, ten heeft niet lang geduerd, het land van Waes quam noch in troubel, en vluchten veele in het overgeven van oudenaerde, door de fransche is voorgevallen in de maend 7bre 1658 (1). In het (2) 1660 (3) is den Eeuwigen vrede gemaekt met vrankryk en Spaenien. philippus den vierden gestorven synde den 17, 7bre 1665 in wiens plaetze is gesuccedeerd carolus den tweeden, een kind van ontrent 4 jaeren houd, als geboren synde den 6 9bre 1661 denwelken in dese nederlanden wierd gehuld tot brüssel den 24 february 1666 en tot gent den 2 meye daer naer met pracht van theater vüerwerk en menigte van edeldom biscoppen abten graeven en princen want het gedrang was soo groot, dat de vrydag merkt te kleyn was door de algemeyne blytschap; maar het land is niet lang in rust gebleven.

Want in het jaer 1667 wel gebleken dat den koning van Vrankryk met een machtig leger te velde komende heeft Charleroy het welk den koning van Spagnien hadde gedenolleérd (4) weder opgeboudt en versterkt, ook ingenomen deoay oudenaerde korteryk aelst en dendermonde (5) beleyd; tot appels wierd den 2 augusty een brugge geleyd, het geheel land heeft weder moeten vluchten, de fransche quamen tot Lokeren, alwaer noch veel manspersoonen waeren t'huys gebleven veele staeken hun met een schuyte over de durme, als de fransche in de kerkstraete quamen, daer en wierd by hun niet misdaen, vraegden eten en drinken, men quam eenen versoeken die over de durme gevlucht was, welken was borgemeester (6), hetwelke hij soude

bestaande uit 79 hoofdstukken. Gemeld verbond werd slechts den 5den Junij 1618 in de Nederlanden aangekondigd. Het erkende de onafhankelijkheid van Holland, doch bracht den Belgischen koophandel een geduchten slag toe, door de sluiting der Schelde voor de zeeschepen.

(1) Na den Munsterschen vrede duurde de oorlog tusschen Frankrijk en Spanje nog gedurende ongeveer twaalf jaren voort.

(2) Het woord « jaar » is hier vergeten.

(3) Den 7den November 1659 werd tusschen koning Philips IV van Spanje en Lodewijk XIV van Vrankrijk een verdrag gesloten en in Maart 1860 werd een vredeverdrag door beide vorsten geteekend.

(4) Gedenolleérd voor gedemoliëerd, staat gelijk met afgebroken, vernield, gesloopt.

(5) Zoo als de kronijkschrijver hooger zegt verklaarde de koning van Frankryk Lodewyk XIV in 1667, namelijk den 18de Mei, den oorlog aan het regentschap, dat in naam van den zesjarigen Carolus II het spaansche rijk bestuurde. Het waren Turenne en d'Aumont, die aan het hoofd van twee legers op de spaansche Nederlanden aanrukten en boven gemelde steden ook nog Veurne, Bergen, Armentières, Doornijk en Ryssel en meer andere veroverden. De koning en de koningin volgden het leger in Vlaanderen.

(6) Wie dit ambt in 1676 te Lokeren vervulde is ons onbekend. Alleenlijk staat

gedaen hebben, maer siende van over de durme, den hoogbailliù van den lande van Waes by hun staen, die aan de lokerhoute brugge gevangen was (1), t'welk hy niet en wiste maar dat hoorende, heeft hem begeven nae antwerpen, daer hy dieëndag noch arriveérde (ende) de tydinge bragt, het gewoel en verstroeytheyt onder de menschen was soo groot door geheel het land, als men hoorde dat sy het donderdaegs de huysen open gesmeten hebben en geplunderd maer niet gebrand, wy kregen t'saterdaegs smorgens de tydinge naer dat de fransche ses dagen voor dendermonde gelegen hadden syn op getrokken ende gemarchert recht naer rysel (2), naer dat sy al eenig volk hadden verloren door het water en canon van de stat alsoo daer eenen cosyn van den koning van Vrankryk nevens des konings seyde met eenen bal wier dood geschoten nam dan voorts rysel in. In het jaer daar naer wierd in Meye den peys gepubliceérd (3) tot Lokeren noch eens beginnende te floreren, het welk niet lange en heeft geduerd, want in het jaer 1575 wier den oorlog al weder gedeclareert tegen de fransche, omdat sy in hollant waeren gevallen (4), en inge-

---

zekeren Frans van Schoonen als eenen der schepenen voor dit jaar bekend. Voor het jaar 1675 staan bekend als schepenen van Lokeren : Ambroos van der Sare, Is Willem, Adriaen Thierens, Jacob Meuleman, Simoen Ryngaut en Pauwel Zaman. In 1680 en in 1681 treffen wij nogmaals den heer Frans van Schoonen als schepenen van Lokeren aan. (Zie geschiedenis van Lokeren door Frans de Potter en Jan Broeckaert).

(1) Zou de kronijkschrijver hier de chronologische orde niet onderbreken? Inderdaad wij lezen in de kronijk van de Castro, dat de hoogballiu van het land van Waes baron Des Mares, *den 1den Augusty* 1676, door Jaunelle Alferes aan het hoofd van 600 fransche musquettiers nabij de Lokerhoute brug werd aangehouden. Hij was er gekomen om den inval der Franschen te beletten, en betaalde later 9000 gulden losgeld.

(2) Koning Lodewijk XIV kwam in het begin van Augusti zonder eenigen tegenstand te ontmoeten tot vóór Dendermonde, dat hij onmiddellijk belegerde. Doch op 9den Augusti 1667 openden de belegerden de sluizen van Dender en Schelde, waarvan zij de wateren opgehouden hadden, en de koning vreezende, dat hij met zijn leger door het water zou omkomen, lichtte het beleg, en, na het omliggende geplunderd te hebben, gaf den 12den derzelfde maand zijne troepen bevel om naar Ryssel te trekken, ten einde die stad te veroveren.

(3) Die aankondiging gebeurde den 31sten Mei 1668. Gemelde peys (vrede) was te Aken, tusschen Frankryk en Spanje, sedert den 2den Mei gesloten.

(4) De oorlog werd door Frankryk, dat Karel II koning van Engeland, voor bondgenoot had, aan de kleine Nederlandsche Republiek den 7den April 1672 verklaard. De bisschoppelijke vorsten van Munster en Keulen werden ook overgehaald, om als bondgenooten van Lodewijk XIV en Karel II op te treden. De oorlog met Frankryk, na eenigen tijd in zijnen tocht alleen gebleven, duurde tot 1678. De Nederlanders hadden Prins Willem III, voor legerhoofd en stadhouder. Brandeburg, Oostenryk en Spanje

nomen vele steden, soo dat sy liepen tot by amsterdam, meynende soo geheel hollant in te nemen, en soo het spaens nederland te sluyten, soo dat den koning genoodsaekt was den hollander te helpen om syne eylanden te behouden, soo synde troubels noch eens vernieuwdt, daer wierd op de schelde en de sassche vaert wacht gehouden om het land te bevryden van contribùtje maer de fransche quamen daer dikwils alaerm maeken soo dat tot Lokeren somtydts geweest syn wel 5 a 6000 mannen des krygs dese alaermen en hebben van geen besonder effecten geweést als op den 4 maerte 1675 alsoo de fransche de schelde gepasseert waeren, syn gekomen by melle, en hebben aldaer eenige huysen verbrand, en onse en andere prochien diversche brand brieven hebben geschreven met dreegementen tot de contributie alhoewel daer niet en is op gevolgt (1), Lokeren en Exaerde in gedurige vreese synde als wesende de Eerste plaetsen van het lant van Waes naest den vyant gelegen, soo hebben vele menschen van dese bovenschreven prochien hunne beste kleederen ende lynwaet en andere juweelen gaen vluchten, het welk veroorsaekt heeft dat vele neiringen verminderden, dat heeft gedurd tot den 12 7bre als wanneer de garnisoenen ath en oudenaerde hebben ingenomen, de schelde gepasseért tot beirlaire en hebben tegenstaende de fyncie (finesse?) van de boeren een brugge geleyt en overgecomen synde hebben aldaer verbrand 42 huysen eenige persoonen dood gesmeten, het welk eenen grooten schrik bragt door g'heel het lant, desen brand en heeft maer geweest een kleyn voorspel van hetgene gespeélt den 7 8bre (2), daer

---

sprongen de Nederlanders bij. De vrede werd den 11den Juni 1678 hersteld, en de republiek bleef onaangeroerd, terwijl Spaansch-België alweder een aantal steden aan Frankryk moest afstaan.

(1) Men leest in de chr. van Vlaenderen, bladz. 761 : Naer dat de Franschen het Brugsche Vrye al roevende ende brandende hadden afgeloopen, syn sy op deselve maniere met eenige benden uyt Cortryck, Doornyk en Audenaerde op den 18 Meert (1675) over de schelde getrocken in 't landt van Waes, verdryvende d'eerste boerewagt en begonden Lokeren te branden, maer door het stormklippen de landslieden saemen of dese roovers en branders in groote menighte aanvallende, hebben sy de Fransche soo vierig gegroet, dat het meeste deel wierd gedoodt ofte gequetst. Daerenboven die van Gendt en Dendermonde sig voegende met het gewapent landtsvolk het getal vermeerderende, waeren de Franschen genootsaekt de vlugt te nemen naar de steden van waer sy gekomen waeren.

(2) Inderdaad den 7de 8ber 1675 verschenen de Franschen aan de Schelde boven Gent. Na een hevig gevecht gelukten zij er in, bij middel van tonnen en vaten, koorden en planken, er eene brug over te leggen. Zij verbrandden Destelbergen schier tot in den grond, en richtten menigvuldige andere branden aan, te Loochristy, Heusden en

naer sal ik noch voorder schryven, van de vervaerlyke tronbelen, den 31 April 1676 (1) was het geruchte dat den vyand eene brugge van schepen over de schelde gemaekt hadden, veroorsaeckten groote tronbels door heel het land waer op aenstonts veel volk in beweginge was, tot het wederhonden van den vyand, waer onder veéle menschen van lokeren waeren waer onder was eenen met naem gilles boene die benevens andere was gekomen om te helpen, defenderen met noch eenige compagnien dragonders, de welke te laet quamen, alsoo den vyand op den kant al post hadden gevat en den commandant van de dragonders dood gebleven synde dat desen voôrschreven gilles boene heeft sien gebeure een weynig te vóoren den vyand heeft sien verdryven over hunne brugge wel 25 roeden verre waert dat niemant de assurantje gehad en hadde, van langs desen kant de touwen af te kappen daer de brugge vast gemaekt was, hun brugge moest sekerlyk aen d'ander seyde gebleven hebben. Maer de fransche officieren met den degen in de hand staende riepen op de straete avance avance (2) quamen soo wederom met gewelt over hun brugge, als wanneer den

---

Laerne. Zij verklaarden gekomen te zijn om de landen van Waes, Dendermonde en Aelst te brandschatten of in asch te leggen. Vier honderd huizen, niet medegerekend de schuren en stallingen, werden vernietigd. Doch de Fransche commandant d'Humières, die veel volk verloren had, begon des anderen daags af te trekken. (Zie chr. van Vlaenderen, bladz. 765).

(1) Wij denken dat de kronijkschrijver, wat overigens maar al te wel te begrijpen is, de talrijke invallen der Franschen eenigzins dooreenwarrelt. Ziehier in 't kort, wat wij over den inval van April 1676 lezen :

Den 9den April trekt graaf d'Amie, gouverneur van Ath met 3000 mannen en 2 veldstukken, over Geeraertsbergen door 't land van Aelst naar de Nederschelde, die hij dreigt over te trekken, om 't land van Waes te brandschatten of door vuur en vlam te teisteren. Gelijktijdig vertoonen zich 7 fransche escadronnen, komende van Audenaerde op de brugsche vaart, nabij Gent. Zij denken des nachts met de postloopers de brug te Meulestede over te trekken, doch worden door de Hollanders, die intusschen uit 't Sas van Gent en Philippine toegesneld zijn, na een bloedig gevecht afgeweerd. Des morgens vernieuwen de Franschen hunne poging, zonder beter gevolg. Alsdan onder het geleide van d'Humières volgen 500 ruiters en 6000 voetgangers het kanaal tot aan Terdonck. Wederom worden zij door de Hollanders gestut; doch na een hardnekkig gevecht nemen zij de brug in, rukken het land van Waes binnen, trekken Winckel, Saffelaere, Mendonck, Wachtebeke, Stekene, Sinaai en andere plaatsen door, vernielen 2000 woonsteden, ongeminderd de schuren en stallen, en verschijnen den 12sten April tot Lokeren, alwaar zij zonder verontrust te worden eenigen tijd verblijven, alles plunderen en vernielen, om eindelijk met roof en buit, over Wetteren, naar Audenaerde terug te keeren.

(2) Avancez ! Avancez !

voorseyden commandant van de dragonders dood bleef, soo scheén de coragie gansch verloren, ende voorder quamen sy op het veld alwaer sy vochten van s'morgens met sonnen opgang tot den middag eer de fransche meester waeren daer was eenen die hem op de vlucht begaf, langs de meerschen, synde sulken groote grachten, dat sy daer niet over en konden springe en de fransche met peirden langs de mennegaeten (1) achter de hielen saeten, met den saebel in de vuyst desen voorschreven sprong soo verre als hy kost en meer andere en weder uyt den gracht, hy sag dat eenen boer van eenen franschen ruyter vervolgt wierd, ende altyd naer hem kapte, en den boer al deysende en de kappen met zijn fisiek (geweer) afweirende, deysde tot in een sloote waermede hij geschapeerd was, ende den ruyter met syn peird meynde daer over te reyden, maer syn peird daer in bleéf steken, het welk daer niet uyt en konde geraeken soo den soldaet de sadel met de monteringe afgesneden hebbende, liet syn peird in de sloote steken. Terwylen dat dese troubels op de schelde waeren soo quamen tot Lokeren diversche tydingen caûseérden alaerm door geheel het land, want wy daervan geadverteerd waeren den dag te vóoren, soo dat de achter gelande prochien daer van geadverteert waeren en dien dag een groote vergaderinge was tot lokeren, van weirbaere mannen en veele trokken naer het heyende in op den keirsmaecker (2) en andere posten en de inwoonders pakten en sakten alle hunne beste goederen d'een doende te schepe en d'ander op waegens en eenige in de kerke andere te schepe maer op het waeter was het onsekerste met het leeg water, want als het contrarie wind was dan en konden sy niet vaeren, soo dat er 7 a 8 schepen tusschen de kaeye en de brugge aan den grond laegen, want hadde den vyand gekomen alles soude geplùnderd en verbrand geworden geweest hebben, want men sag dat den vyand geduerig naederde door het branden van destelbergen en loochristi, soo sy syn voorts gekomen tot aan den ouden bosch (3) smesse, maer waeren al in diversche troupen verdeeld, want den vyand absolut meester geworden synde, hebben hun in diversche troupen gesepareerd en soo genaedert naer lokeren, t'welk aen den brand kost gesien worden. Eenige van het heyende die aenveirden de stoutigheyt van te

(1) Mennegaten : open toegangen tot de landeryen, meerschen of beemden, langs waar men dezelve met wagens en karren op en afrydt.

(2) Heyende : wijk van Lokeren tusschen die stad en Overmeire; Keirsmaker : wijk van Lokeren op den steenweg naar Gent.

(3) Afgelegen wijk van Lokeren, tusschen Beirvelde en de wijk Heyende.

gaen sien naer de oudenbosch smesse voorseyt, maer en gingen niet toe, soo den vyand was op korten tyd in de rechtstraete in het gesicht van den draeyboom, alwaer diversche van ons begonsten te schieten, maer d'avond garde (1) daer op niet passende (2), bestaende en 50 a 60 voetgangers avonceerden (3) geduerig nae onse bareere, geboogen gaende al of sy gekropen hadden, van achter gesecondeerd met (4) ruyterey en andere die geduerig naederden, wy moesten den draeyboom verlaeten want wy door de fransche veroeverd wierden, soo is de kavolrie (5) als helsche duyvels de straete van het heyende in geloopen, met sulke snelheyd dat sommige boeren noch op het gras laegen al of sy sliepen, en hadden dese ruyters gewild, sy souden wel onderd of meer het leven genomen hebben, maer dese troupen en waeren maer om te sien, wat macht van binnen was, waerdoòr sy (6) veél tydts hadden om te vlüchten en in kanten en in haegen te kruypen om hun te solveren (7) al hoe wel, niet al, want den tweeden troop heeft er wel 40 a 50 gevangen 12 doot geschoten en eenige gekwets waer onder eenige fransche waeren die den vyand mede voerde, welk getal het gene van de landslieden overtrefte, dit geschide met sulk een rassigheyt, dat niet om seggen en was, waer op volgde het plünderen, en branden van de naest gelegene huysen, daer van al eenige branden en eene volle vlamme meynden vele menschen dat dién dag geheel het dorp en meülens in asschen sonde geconsimeerd hebben geweést, maer het is godt lof beter vergaen, dit is geschiet in het jaer 1675 den 7 8bre sy branden op 't heyende 72 huysen en schüeren en stallen daer wiert eenen ruyter als hy op de hof rede, met een brandende fackel in de hand van den boer dood geschoten doòr de venster waer doòr dat, dat huys is blyven staen voorders sy plunderden diversche waegens en namen eenige peirden van die van kalken en andere prochien die tot daer maer en waeren gereden, Eenige van hunne troupkens hebben tot by Lokeren dorp geweést, en hadden sy durven doòr komen, sy konden geheel het dorp tot asschen geleyt hebben, want al het volk weg geloopen

---

(1) avond garde wellicht voor « avant-garde », voorwacht.

(2) daer op niet passende, voor « zich daaraan niet storende ».

(3) avonceerden, voor « naderden ».

(4) gesecondeerd, voor « bijgestaan door » of beter « gesteund door ».

(5) kavolrie, voor « cavalerie » peerdevolk, ruitery.

(6) sy, staat hier voor « de boeren ».

(7) om hun te solveren « om zich te redden ».

was, en als het by den avond begon te worden, retüreerden (1) sy met hunnen buyt (en gevangene) ten uyttersten vermoeyt synde, nae destelbergen, en maer 50 a-60 man sterk synde, soo dat-er maer desentie (2) geweést en hadde, de selve genoeg om verslaen waeren, desen dag was tot daekenem (3) een groot gewoel van menschen en beesten en van de vluchtelingen en de passaegie soo groot synde, dat sy geduerig met de ponte en schuyten moesten oversetten, ende tot daekenem wat gerüst hebbende, waeren verwonderd dat sy tot Lokeren geenen brand en saegen, van kerke huysen ofte meulens, waeronder eenen was die presenteerde vier schellingen wilde imand gaen sien op eeckberg wat tot Lokeren al passeérde, maer niemant en wilde gaen hy aenveirde selve de stoutigheyt, van te gaen sien nae den kop, en voorts nae lokeren houten brugge, aldaer komende, bevond ik dat de fransche in het dorp niet en hadden geweest, noch van eenige contrübutie en was getracteert, maer hebben gesien dat twee ruyters paspoort hebbende quaemen seggen dat-er moest van contrebutie getracteert worden op pyne van voorder branden hoe wel dat-er niet en is op gevolgt, en dan kwam tydinge by de gevluchte, dat de fransche de Schelde gepasseért waeren (4), soo dat ieder met blytschap weder nae huys quam, maer niet de afgebrande, of vrienden van de doode, gekwetste, of gevangene gelyk ider een kan dinken, ik voeg hier by dat den noch genomden Jacobus boene gesien heeft, dat langs de heirbaene van gent op antwerpen dat daer eenen spieon kwam gereden, op een schoon getiegert peird, als een treffelyk koopman, en van niemant wiert aengesproken, daer nochtans wel by de 2000 mannen waeren in t'geweir, alsoo dien selven spieon wederkeerde, naer dat hy konde geweést hebben, ontrent waesmunster sterre, en alsoo passerende sonder te spreken, en sag al dat volk in t'geweir en de straeten met afgekapte boomen vervuld, met putten en twee bostweiren ofte retransementen op gewerpen achter malkanderen, soo dat daer niet en was als eenen kleynen weg om eenen waegen te konnen passeren den voornoemden boene komende langs de schelde, daer de fransche overgekomen waeren, recontreerde den selven spieon een weynig buyten de retrancementen; en vraegde aen den meer genomden

(1) Retüreerden zij, voor « retireerden zij » trokken zij terug.

(2) Desentie, voor defensie, staat hier gebruikt voor « hulp, onderstand ».

(3) Daekenem: heden schrijft men Daknam; kleine gemeente op ongeveer 2 1/2 kilometers afstand van Lokeren.

(4) Dat de fransche de schelde gepasseért waeren, beduidt hier natuurlijk, dat de Franschen, op hunnen terugtocht, reeds de schelde over waren.

boene hoe verre dat hy van gent was? hy antworde dry mylen en hem seyde de fransche syn daer, siet gy daer wel den brand; en hy stak syn peird met de spooren en reéd soo spoedig weg, ontrent loochristi kwam hem eenen troup fransche tegen, waer tegen hy seyde, dat sy souden weder keeren, alsoo sy niet mogelyk en waeren, te passeeren van de sterke hoopen volk, die hy hadde gesien op den keirsmaeker voòrnomd, waer op sy wederkeerden en branden loo Christi dorp gansch af behalvens het huys van den pastoor die het selv verbad (1); het was om hem te vermoeden dat desen troep met den gonnen die langst t'heyende kwaemen, naer aprentie (2) langst twee kanten nae Lokeren meynden te komen, en dat dien troep die langst t'heyende kwam, daer om te rùg keerde als sy door het branden van de andere geen avancement en saegen, het was den pastoor van loo christi, die den spieon had sien adverteren (3) aen den gemelden troep, en van hun het selve hadde gehoort, het welk met ons wel verging, want hadden sy toe gekomen, al dat volk kost ook wel gaen loopen hebben, gelyk op het heyende, dese vlaege en was soo haest niet gepasseert, of het geheel land wierd geduerig getroebeleért door diversche geruchten die valsch waeren waerdoor geduerig alaerm quam, soo dat tot Lokeren dikwyls 3 a 4000 weirbare mannen waeren (4); t'welk veel neiringe dede stilstaen, doch eenige floreérden, het scheen dat deése gasten het heìr billiet mede brachten, soo dat-er geen twee blanken (5) bier meer te krygen en was en al twee stuyvers (6) moesten betaelen, van boter, kaes tabak brandewyn poeder en lood en was al qualyk voor geld te krygen.

---

(1) Verbad, onvolmaakt verleden tijd van het werkwoord « Verbidden ». Het werkwoord is verouderd, maar werd vroeger veel gebruikt in den zin van : door bidden iets bekomen, door bidden overhalen, vermurmen enz.

(2) Naer aprentie, voor « naar apparentie, naar allen schijn, waarschijnlijk ».

(3) Adverteren, voor « adverteeren, berichten, bericht geven; wordt ook wel eens lijdelijk gebruikt als in : Ik werd geadverteerd, voor « ik kreeg bericht ».

(4) Volgens onze persoonlijke opzoekingen blijkt inderdaad, dat zeer dikwijls de weerbare mannen van Lokeren en van het omliggende zich bij 't naderen van eenig gevaar, in eerstgenaamde gemeente vergaderden. Zelfs heeft het ontwerp bestaan om Lokeren van eene volledige borstwering te voorzien.

Ziehier wat de Castro desaangaande zegt :

In de maend Mey 1675 was het werck afgesteken om rontom Lokeren een borstweiringe te maeken, waervan den landtmeter Anthone Van Landeghem een kaerte heeft gemaekt.

(5) Blank, muntstuk ter waarde van 6 duiten of nagenoeg 7 centiemen.

(6) Stuiver, oude munt ter waarde van 8 duiten of 16 penningen. Men ziet dus dat de prijs van het bier van 6 tot 8 duiten gerezen was.

In het jaer 1676 (1) synde beloken paessen, als wanneer den vyand onder beleyd van den heer Marchal Dhemiare (2), met een macht van volk 12000 Duysent mannen (3) ofte meer, voorsien synde van veel schiet geweir, is gekomen tot Gent buyten Meülenstede om doòr de vaerd te passeren, dan alsoo eenige soldaeten en de borgerye en defentie stelden en eenige gevangen ende eenige doot gebleven synde, syn geretnreert tot ter donck en het sas van gent en rooden huyse, alwaer de selve naer eenige defensie de vaerd syn gepasseérd, dese tydinge tot Lokeren gekomen synde met de andere prochien soo is het weder op een vluchten gekomen. Men sag tot Lokeren toe vuermaeken, waer het saeke dat de heeren van den lande van waes niet verblind en hadden geweést, en godt ons mischien wilde straffen, sy kosten daer naer toe getroken hebben en sonden wisselyk de contrebùtie beter koop gemaekt hebben als daer naer, want den vyant rekent altyd de excelentie (4), sy sonden dan eenige trompetter naer de naest gelegen prochien senden, om dat de wethonders soude komen spreken, en tracteren van contributie, maer niemant en sprak van contributie te geven, soo hebben sy op den 13 t'smorgens (5) beginnen te branden de prochie van Winkel Wachtebeke en Moerbeke schier geheel t'welk wy met een droef gemoet aensaegen, en het gednerig naederen en sy op Stekenen gekomen syn, daer ook een deel verbrand is, syn voorts op Sinaey gekomen, eyndelinge heeft eenen man begeven van lokeren nae dendermonde, ende gekomen synde aen den molenberg, soo hebben wy daer gemoet eenige compagnien spaensche dragonders die desen voorschreven man seyden noch meer troepen te volgen, en waeren gecommandeert de passagie over de durm te belet-

---

(1) Zie onze nota 1 bladz. 57.

(2) Marchalk Dhemiare, in eene andere kronijk Marichael d'Humeire geschreven, staat hier voor maarschalk d'Humières.

(3) De kronijk van den heer doktor Van Raemdonck spreekt enkel van 1200 mannen of meer.

(4) Excelentie voor « excellencie ». De bedoeling van den kronijkschrijver is : de vyand neemt den rang in acht van diegenen waarmede hij onderhandelt. Wij bemerkten echter later dat de kronijk des heeren Van Raemdonck schrijft « de executie », wat de meening gansch verandert en bedoelt, dat de uitvoeringsonkosten ook op last der schatplichtigen gelegd worden, en de heeren van den lande van Waes deze konden vermijden.

(5) Zie aanmerking 3. Hieruit zou men moeten besluiten, dat de Franschen reeds den 12[den] April 1676 in Lokeren waren. De stoffelijke gemelde feiten blijven dus, voor den grond, onbetwistbaar; er is slechts een verschil in de dagteekening van ongeveer 2 of 3 dagen.

ten tot Lokeren, als wy nu gekomen waeren tot Lokeren, hebben dese troepen sterk ontrent 1600 mannen (daer onder ontrent 300 spaensche voetknechten) alle onder de commande van duc de montatto en prince de vandemond (1) de welke hun hebben geposteert aen de lokerhouten brùgge en hebben hun beginnen wat te bedelven en voorder te besetten de posten van de heirbrugge daekenam veir en Exaerde, met kleyne brandwachten beset, en ontrent 12 uren synde, is den nog genomden wat gaen eten, en terwylent hy aen tafel sat wierd er gevraegt om schippen en spaeyen om het werk te vervoorderen, en als ik dat hoorde ben ik naer de brugge gegaen, om te helpen ende aen de kerke passerende roept den toren wachter tegen my, dat de fransche daer waeren, soo ik meynde naer de bruggè te gaen begonden te vechten, maer onsen makesyn meester (2) niet t'huys synde, en was-er geen orden om ons geschut te gebruyken ik en geloove niet dat de spaensche de advertentie gedaen is geweést, het gevecht is op dees maniere begonst, daer wierd een companie dragonders voôr brandwacht gesonden (onder het beleyt van Jos floris heer van Beirlaer) tot voor by den roosen (3), op den weg van St nicolaus de welke hun begaeven in een veldstraetjen, recht voor de hofstede van Jan de Cleene, quaemen van hun peirden, en stelden ruyters voôr wacht tot by den heirwech van Sinaey, en naer eenen kleynen tyd hebben de fransche avond garde gesien, en soo datelyk te peirde sittende, syn te rùg nae de brugge gereden, tot Joos van de Voordens kooren molen, alwaer sy hun in ascadron stelden, en de fransche avond garde aengevallen ontrent half weg den roosen, aen den voorseyden cooren molen, alwaer bräev gevochten wierd, en de fransche gereponseert met verlies van 5 a 6 doode, en vier a vyf gevangenen, die terstond naer de brugge vertransporteert wierden, de spaensche op het aennaederen van de g'heele fransche macht retùreerden hun weder tot aen de brugge, ondertusschen waeren de voôrseyde compagnien versterkt, de welke weder de fransche atackeérden, by den voorseyden meulen, met verlies van den vyand, seffens aenkomende, soo dede ook den prins de vandemond soo dat op de sandakkers veel gevochten wierd, dan den vyand te ongelyk in macht synde, hebben de spaensche cavalrie hun geretùreerd over de brugge, want sy waeren en groot

(1) De kronijk van doktor Van Raemdonck schrijft : « Duc de Muntalo ende prince de Vandemont ». Later ook « Hertog de Montalto ».

(2) Makesyn meester, voor « magazyn meester ».

(3) Roosen, wijk van Lokeren, ongeveer twintig minuten voorbij de Lokerhoutenbrug, op den weg naar St Nicolaes en langs den linkeroever der rivier de Durme.

perykel van hun leven te verliesen, want den graef Sivile (1) by hun is dood geschoten, den welken in onse kerke begraeven is, en daer naer hebben de vrienden het lichaem vertransporteert naer brussel. De vyandlyke macht nu genaedert synde tot by de brugge, alwaer de huysen al in brand stonden, soo is den vyand als de mieren gekomen in de straete ontrent 8 roeden van de brugge, waer op de spaensche schoten als onder een partey mùsschen, soo dat-er veele dood bleven, en weder uyt de straete retùreerden, en weder met geweld quamen geloopen, en noch een veel doode bleven, gelyk van te voôren, en hebben het voetvolk ook gedwongen over de brugge te vluchten, had het geen leég water geweést, daer souden noch meer fransche gebleven hebben, want sy hun hielpen met swemmen, en onze ruyterey niet en kond ageren (2) en het voet volk te luttel (3) synde voor sulk en macht, de fransche begonden te schieten, soo en waer-er geen kans meer als te retùreren, naer een ure en half geduerd te hebben, onder dit vechten synder al eenig van wederseyden offeciren en soldaeten dood gebleven (en ook diversche van Lokeren onder ander daniel Cole dood gebleven op Jan verscheldens aerd) de brugge nu verlaeten synde, hebben de fransche die metter haest geblust, en ten besten gerepareerd om daer over te passeren, en hebben in dese recontre verloren meer als onderd mannen, en van de spaensche 6 a 7 mannen, maer had het hoog water geweest en maer twee uren tyd gehad om hun wat te bedelven, daer en was dien dag geen kans geweést om den vyand te konnen passeren, en de brugge nù gepasseert synde met geheel hunne macht, soo is den vyand gekomen recht naer de markt gemarcheert, en in alle hoeken en in straeten wel beset hebbende, soo synder diversche van Lokeren en andere prochien gevangen, waer onder was mynheer de Clerk (4) hoog schepenen van den lande van Waes die hem seer wel heeft gekweten in het vechten,

---

(1) Lees graaf Vivile. Het wapenschild van het edele huis Vivile prijkt nog in de kerk van Beveren op eene koperen plaat, benevens de schilden der huizen van Bourgogne, Borsele en Bourbon. « Zie L'Épitaphier Wasien », door mijnheer Felix Van Naemen, in de Annalen van den oudheidskundigen kring van het Land van Waes, vierde aflevering, twaalfde boekdeel. Plaat L en bladz. 334.

(2) Ageren, voor « ageeren », handelen, optreden. Hier in den zin van doelmatig medestrijden.

(3) Te luttel in den zin van « te weinig, te klein in getal ».

(4) Hier is wellicht sprake van schepen Jor Pauwel Louis de Clercq, die den 12den February 1673, bij brief van den landvoogd Don Jean Dominicq de Haro Guzman Zuniga en Fonseca, graaf de Monterey, enz., aan den hoogbaillu van het land van Waes geschreven, met nog 6 collegas tot dit ambt verheven werd.

alle de huysen van het dorp en veele van het land wierden geplundert, en in het dorp veele gelogeert en veele buyten S[t] anna capelle op den 13 april 1676 noch voórseyt hebben sy noch voorts beginnen te branden van op het sant (1), geheel den nacht tot in de roomstraete (2) en voorts alle de straeten geresolveert (3) de markt, daer syn noch eenige huysen wonderlyk blyven staen, het scheen dat alle de menschen van de geheele prochie daer hadden geweest, om den brand te beletten, om noch voorder alles te beschryven en klaerder uyt te leggen, den tyd ontbrekt my, in het begryp (4) van het dorp synder 192 huysen en noch eenige buyten soo dat het getal beloopt, t'saemen, in 200 huysen die tot asschen geleyt syn, sonder de schueren en stallen backereyen brandewynstokereyen moutereyen, daer in begrepen eenige paters capusienen en recolletten en andere tot Lokerén synde (5). Om te hooren wat er passeerde, soo hebben eenige van diere den marchael laemere (6) gesproken tot ophouden van branden; den welken voor antworde gaf geen andere remedi te syn om te beletten, als te tracteren van contribùtie, waer over naer S[t] nicolaus wierd gesonden, om eenige hoog schepenen, en nae dendermonde quamen 2 paters capucienen 's morgens vroeg voor de poorte den 14 april 1676 om aen den hoogbailliu raport te doen, den vyand ondertùsschen niet ophoudende van branden, het volk tot autwerpen wierd gesien, door den grooten fiamenten brand (7), boven dese voorschreven huysen, syn noch verbraut, 10 olimeulens en 2 kooren meulens. Soo datter noch overgebleven syn, 10 koornmeulens 4 oli-

---

(1) Sand, voor Zandstraat, kortheidshalve altijd « Het Zand of 't Zand » genaamd. Deze straat is eene van de bijzonderste van Lokeren.

(2) De Roomstraat ligt op tamelijk grooten afstand van 't Zand. Zij is ook eene der voornaamste van Lokeren.

(3) Geresolveert, dient eigenlijk geresolveerd geschreven te worden. Echter het woord is hier onbetwistbaar ten onrechte gebruikt, want het beteekent « besloten » en figuurlijk « koen, moedig, vastberaden ». De schrijver heeft hier waarschijnlijk een woord willen gebruiken, waarvan de beteekening gelijk staat met « uitgezonderd ».

(4) In het begrijp, staat hier voor « in de kom ».

(5) Wij kunnen bezwaarlijk aannemen, dat gemelde kloosterlingen, even als de huizen in asch zouden gelegd zijn, zoo als den zin schijnt aan de duiden. Wij denken, dat de schrijver beduiden wil, dat ook het verblijf van die kloosterlingen, bij het voormeld getal verbrande woonsteden begrepen is.

(6) Lees : Maarschalk d'Humières. Gemelde maarschalk was de lieveling van Lodewijk XIV. Hij stierf in 1694.

(7) Fiamenten brand voor « brand in het firmament » waardoor de schrijver wis en zeker den gloed wil beduiden, die den brand in de lucht verspreidde.

meulens, al hoe wel noch de coragie soo groot is geweést, dat er in augusti daer naer weder 3 nieuwe olimeulens draeyden, door den brand van de meulens is meer dan 40000 guldens schaede. Den brand van het heyende mede gerekent met die van het dorp, alle de schaede t'saemen gerekent, en soude met vier mael ondert duysent guldens niet konnen betaeld worden, t'welk een groote schaede is voor een prochie, dese raporten tot dendermonde S[t] nicolaus en andere plaetsen nu gedaen synde, soo heeft den hoogbailliu (1) over dit tracteren gesproken onsen goeverneùr generael duc de viellarmosa (2) als dan tot dendermonde synde en antwoôrde bekomen hebbende, is noch met eenige andere persoonen naer Lokeren gegaen ende tot Lokeren synde, soo is de contributie met veel devoiren (3) en groote moeyte gesloten, voor de somme van 9 honderd duysent guldens boven dat noch eenige duysent guldens boven het croiseren van den heersch wierd gemaekt door 2 gepasseerde jaeren en het loopende jaer (4). Daer onder begrepen d'onkosten en andere voyagiën by den vyand daer over gedaen, een machtige somme om op te bringen, want het betaelen was in dry paeymenten, het eerste den lesten mey het tweede den 1 8bre het derde Janry 1677 maer hadde dit acort dién dag niet gedaen geweest, t'was voor geheel het land een rùine, want de troùpen waeren veirdig om nae andere prochien te ryden, en alles te verbranden tot antwerpen toe, met dit acort wierden alle de gevangene wel tot 200 geslaekt (5), om dit acort te effectùéren, soo syn dese persoonen medegevoerd als ostagiers (6), Eerst

---

(1) Ten dien tyde was de baron des Mares, hooge bailliu van het land van Waes.

(2) Duc de Viellarmosa, voor Hertog van Villa Hermosa, graaf van Luna. Hij nam het bestuur der Spaansche Nederlanders in 1675 op zich, te zamen met Don Carlos van Arragen Guerra, na dat graaf van Monterey den 8[ste] February van dit jaar naar Spanje vertrokken was.

(3) Met veel devoiren, staat hier wellicht voor « na lange bespreking ».

(4) Boven dat noch eenige duysent guldens boven het croiseren van den heersch wierd gemaakt door twee gepasseerde jaeren en het loopende jaer. Hiermede wil de schrijver te kennen geven, dat boven den eisch van 900,000 guldens er nog te betalen bleven de contributien van 2 verloopen jaren en die van het ingetreden jaar.

(5) Geslaekt van het werkwoord « slaken » los laten, in vrijheid stellen. Dit woord is verouderd.

(6) Wonderlijk genoeg, het schijnt dat de kronijkschrijver juist het tegenovergestelde wilde zeggen van wat hij zegt. Inderdaad men kan geene personen slaken, of in vrijheid stellen wanneer men ze medevoert als ostagiers of gijzelaars. Wij denken dat de schrijver hier bedoelt, dat na het aangegane verbond sommige personen, als krijgsgevangenen aangehouden, op vrije voeten gesteld werden, terwijl in tegendeel andere voorname personen als gijzelaars genomen werden, tot onderpand van zekerheid der te betalen contributien.

mynheer de Neve (1), mynheer rosco, hoog schepenen (2) d'heer Justin de Jonge (3), en voor St nicolaus marinus anne, borgemeester van beveren, gillis rooman greffier van temsche, boudewyn van hecke van sinaey en nicolaus de dekker van kruybeke alle dese persoonen syn voor de generaliteyt in ostagie gebleven (4), mynheer de neve met den greffier van Temst wierden weder gesonden, om eenige raporten te doen, dit nu gepasseért synde, soo is het leger swonsdaegs smorgens den 13den april 1677 opgetroken na de stat Conde als dan by de fransche gelogeerd (5) alwaer de ostagiers het acord hebben voltrokken met den marquis Lanois (6) en de conditien naer het land van waes over gesonden t'welke in d'ooren van veéle vremde klonken door de excessive onopbringlyke sommen en noch meest de prochien soo beschaedigt door den brand de voorschreven ostagiers wierden naer doornyk (7) gevoerd op de citadelle, de tydinge tot dendermonde en andere plaetsen gekomen synde, soo kan elk oordeelen met wat een vlytigheid (8) ieder hem naer huys spoeyde om te sien de gesteltenisse van het dorp en elk het syne, want de geruchten van den brand seer diversche waeren soo dat veele meynden dat hun huys verbrand was het selve onbeschaedigt vonden en andere die gehoord hadden dat hun huys onbeschaedigt was geheel verbrand waeren, soo ook waeren de tydingen van de molens om my ook van de bekommernisse te ontlasten en te voldoen aen de nieuwsgierigheid, soo haest ik hoorde dat den vyand vertroken was ben ik nae Lokeren gegaen en daer gekomen ten een uren naer noene en komende op het sand, soo en konde ik sonder traenen de

---

(1) De schrijver bedoelt hier zeker Jon Pieter Sixtus de Neve heer van den Rode, Dullaart en Peperstraat, die den 12den Februarij 1675 tot hoofdschepenen van het land van Waas genoemd werd.

(2) Mijnheer Rosco, voor Don Pedro Juan Orosco, heer van Gyseghem, collega van Jor Pieter Sixtus de Neve.

(3) Justus Antoon de Jonghe, licentiaat in de rechten.

(4) Syn voor de generaliteyt in ostagie gebleven, « zijn als onderpanden genomen ter verzekering van betaling der geheven belastingen ».

(5) Lees : Belegerd.

(6) De kronijk van dokter van Raemdonck schrijft « marquis de Lanoy ».

(7) Dat de gezegden van den kronijkschrijver gegrond zijn blijkt uit het volgende uittreksel der Archieven van het land van Waas : Op den 13den January 1677 dede d'heer ende Mr Justus Anthone de Jonghe den eedt als hoofdschepenen binnen de stadt Gendt in handen van den hoogballiu, *die van Doornick was gekeert alwaer hy als gyselinck hadde geseten.*

(8) Met wat een vlytigheyd, voor « met welke haast ».

gevallen puyn hoopen van de huysen niet sien, onder welke was een schuere daer by toebehoorende t'gesicht van het doorp, van alle de huysen ontbloot synde en ook alle de 14 molens soo was Lokeren naer een ander prochie te oordeelen (1) wie sal het lameteren (2) van soo veel menschen door den brand konnen beschryven? het t'sand daer de meeste schaede was nu gepasseérd synde en komende in de kerkstraete (3) alwaer den brand niet veel schaede en hadde gedaen soo was ik verbleyd als ik de huysen op de mert sag want op de ronde van de mert en waeren maer 3 a vier huysen verbrand, waer van eenige met ongeluk het vuer is ingekomen (4), alwaer 3 peirden in eenen stal syn gebleven met 3 a 4 soldaeten de mert was vol stroey hout banken stoelen en anderen huysraed soo deden ook de andere quaertieren van buyten de mert (5) welke de schaemel lieden al hoe wel dat hier en daer onder gemingeld waeren die beter t'huys souden gebleven hebben, want eenige wetende dat hunne goederen daer sy naer gevraegt hadden hun syn geweygerd hebben daer niet by gelaeten maer met grauw van jongens en andere daer uyt gehaeld tot hun schande, veel huysen waeren seer leellyk getracteerd (6) van binnen, in die kelders hadden sy het bier daer in laeten loopen, en daer vuyligheyd in gedaen, dat het onbequaem was om te drinken, de winkels waeren meest al geschonden en alles onder een gesmeten, dat in huys was, soo ook churusye (7) en apotekers potten en gelaesen hadden sy ook al in stukken geslaegen en myn huys was weynig schaede daer hadden waerschynelyk eenige offecieren van qualiteyt gelogeérd geweést want de meubels en waeren niet veel geschonden

(1) Soo was Lokeren naer een ander prochie te oordeelen, voor « zoo scheen Lokeren eene andere parochie geworden, zoo was Lokeren niet te erkennen ».

(2) Lameteren, voor « lamenteeren, weeklagen, jammeren ».

(3) De kerkstraat, thans, voorheen wellicht ook, de voornaamste straat van Lokeren, paalt met een uiteinde aan de markt, nabij de hoofdkerk, met een ander aan het Zand. Niet te verwarren met het kerkstraatje, waarvan reeds spraak was, en dat achter de kerk, voorbij het oude kerkhof, gelegen is.

(4) Waer van eenige met ongeluk het vuer is ingekomen, wellicht om te beduiden, dat het vuur er niet moedwillig ingesteken werd.

(5) Soo deden ook de andere quaertieren van buyten de mert, voor « met de overige kwartieren der stad was het eveneens gesteld ».

(6) Meermalen reeds heeft de schrijver de woorden tracteeren, getracteerd, gebruikt in den zin van onderhandelen, onderhandeld : Voorb. Er werd over contributie getracteerd. Ook in den zin van belasten, belast : Voorb. Zij werden met contributie getracteerd. Hier staat getracteerd voor « gehavend, geschonden ».

(7) Churugye, voor « chirurgie ».

s'hadden my noch een half tonne kleyn bier gelaeten, dat veel was want in het eerste geen bier voòr geld en was te krygen, dit groìwelyk tempeest nu over synde en elk weder in syn huys gekomen en vindende de saeke soo besteld, soo hebben eenige huysen weder gereparéérd eenige gewoond in kelders en andere in de oven bieren sommige hunne huysen opgemaekt de resterende in de schueren soo dat desen somber (1) gepasseérd was in het vermaeken van de huysen sonder troubalen. Dan in Augùsty is-er in den nacht gekomen een fransche paerteye tot Seveneecken en tot Saffelaere en hebben op die beyde prochien verbrand ontrent 14 huysen, maer alsoo het nacht was en by veéle van Lokeren niet geweten voor t'anderdaegs soo is de vreese al slaepende gepasseerd. Alsoo het eerste paeyment van den laesten meye gekomen was syn de penningen alle gehaeld op intrest t'welk niet en was ten vollen voldaen op hope van quytscheld, voòr de verbrande prochien is van het eerste paeyment van den geheelen lande onbetaeld gebleven ontrent 25 duysent guldens, de saeke nu soo synde tot den 8 7brè soo syn van audenaerde brieven gekomen aen d'hoogschepenen tenderende (2) tot betaelinge op pyne van executie en brand (3) en den tyd te kort synde om daer aen te voldoen en al de mindare wetten daer over te beschryven soo syn de fransche met ontrent 300 ruyters en dragonders gekomen den 11 7brè 1676 wesende t'vrydaegs s'morgens ten 6 uren tot Lokeren ik als dan niet wel te pas synde hoorende het geruchte van de peirden en den mars van

(1) Somber, is hier wellicht eene feil en gesteld voor « zomer ». Doch, hoe brengt men dat overeen met het feit, dat men nog de maand Augusty niet bereikt heeft, hetgeen uit den opvolgenden zin blijkt? Daarna is weder spraak van de maand Mei. Uit gemelde daadzaken blijkt, zoo als wij reeds opgemerkt hebben, dat de chronologische orde der feiten niet altijd in acht genomen is, alhoewel deze toch echt, en omstandig beschreven zijn.

(2) Tenderende voor « tendeerende, strekkende ».

(3) Wij vinden nergens melding van gemelde brieven *op gemelde dagteekening*. Doch wij lezen in de Castro: Op den 9den April 1668 was tot Lokeren een huys in brandt gesteken waer ontrent eenige briefkens gevonden syn inhoudende dat die van den lande van Waes voor de leste reyse gewaerschouwt wierden van binnen Audenaerde de brandschattinge te komen betaelen op pene van geheel verbrandt ende geplundert te worden; en gelyck men dagelycx daer van meer ende meer onderricht wierd, sag men aenstonts over de 1400 landslieden in de wapens gestelt op de paelen van de prochien van Lokeren, Dackenam, Exaerde ende Moerbeke enz. Bedoelt de kronijkschrijver bovenstaande feit of is diergelijke opeisching eene tweede maal in 1676 geschied? Wij denken dat de 2de veronderstelling de echte is, want, alle de daadzaken zijn zoo omslachtig geschreven, dat zij schier niet van grond kunnen ontbloot zijn.

de dragonders en op de trommel en gespel verstaende dat het fransche waeren het welk my altareerde (1) alsoo mynen geheelen winkel t'huys was daer quam eenen franschen ruyter aen myn deure gereden siende mynen laken winkel seyde syt gy noch t'huys? t'welk ik als dan niet en verstond maer daer naer gehoord hebbe dat Lokeren hun was gegeven tot plunderinge estimeerden noch voor geluk alsoo te schaperen (2) ik met achterdicken synde hebbe myn lakens en beste goederen verborgen soo wy best konden desen troup heeft hem gesepareerd in 2 deelen het een deel naer s nicolaus en het ander deel by Lokeren buiten brugge, nu was het seggen dat dese gereden waeren naer eenige polders die als noch geen contributie gegeven en hadden ofte betaeld en alsoo de vreese weder van ons schoot maer t'is het s'anderdaegs uytgevallen want alsoo den troup van de brugge weder naer de mert quam onder comande van den capiteyn marinier, soo was desen in conferentje (3) met onse wethhouders, den welken versogt 20 van onse beste gegoede persoonen voor ostagiers, ondertusschen de soldaeten stonden op de mert die van veele van ons wierden besien als niet wetende de voorseyde vraege, en meynde dat dese alsoo hunne comfreers (4) verwachten, het was nu omtrent 8 uren geworden dat wy gedurig wachten den uytval van de saeke, Simoen ryngaut en francies verschoonen (5) schepenen waeren alleen t'huys, en d'andere schepenen eenige in deputatje en de andere gevlucht, dese soo ervaeren in de fransche taele wat beter als eenen stommen hebbende eventwel diën capiteyn soo veel doen verstaen met seggen en leggen van honderd patacons (6), dat sy hun met het geld hebben vry gekocht, en eenige notabels ontboden om als ostagiers mede te gaen, het welk seker een leffelyke saeke was, ondertusschen den capiteyn Marinier met den klerk van den greffier de Smet over de mert wandelende, en

(1) Altareerde, voor « altereerde, ontroerde, ontstelde, erger maakte ».

(2) Schaperen, voor « ontsnappen, ontslaan ».

(3) Conferentje, voor « conferentie, onderhandeling ».

(4) Comfreers, voor « confraters ».

(5) Simoen Ryngaut, f. Joost, staat bekend als schepenen van Lokeren, voor het jaar 1674-1675. Frans van Schoonen voor 1676, 1680 en 1681. In 1692, 1696, 1697, 1698, 1703, 1704, 1707, vinden wij ook eenen Willem Ryngaut in 1700 en 1711 [illegible] Simoen Ryngaut, in 1712 eenen Joost Ryngaut en eindelijk in 1725 nogmaals eenen Simoen Ryngaut als schepenen van Lokeren.

Zie de geschiedenis van Lokeren door Frans de Potter en Jan Broeckaert, bladzijden 85, 86, 87 en 88.

(6) Patacons, voor « patakons ». De patakon of kroondaalder, was eene Spaansche munt ter waarde van 5,30 fr

hun informerende waer de principaelste woonden, passerende voôr by myn deure, en ik in den winkel staende heeft my by hem geroepen, waer aen ik terstont gehoorsaemde en op de straete gekomen synde heéft my doen in bewaernisse nemen van 10 dragonders, en soo in den troup staende voôr de Swaene k'en wist niet wat te seggen was vermidts ik noch den eersten was daer naer noch andere by my bringende wierden wy op het comptoir geleid en daer vergaederden tot 14 te weten den heer schout, andries Eeckelaer Jacques baeten schepenen van den beversche (1) Jan van ollwinkel pieter van bunder Samuel Versterren Joos Van de Velde Meester bartholomeus Van der Calken Laureys Van Hecke Nicolaus de bruyne Martinus der Kinderen Christiaen taelman en pieter Sloor en dat men seyde van ons nae audenaerde te leyden, wy waeren vol vreese en mochten geen crediet (2) hebben om eens na huys te gaen, Jae wilden noch meer ostagiers hebben tot 20 in t'getal of dreygden te branden t'welk wy met schoon spreken belenen (3) en wierden te saemen met eenen troup ruyters tot aen de Loker houten brugge in den anker gebracht, en daer en een kamer wel bewaerd daer waeren noch gevangenen van Lokeren die wy los kregen terwyl wy wachten, den anderen troup die naer St Nicolaus was gereden, quam myne huysvrouw. Met wat een gemoed kan ieder wel dùnken. En of wy seyden dat beter was 2 schepenen mede te nemen dan al desen hoop en konde al niet baeten. Daer en tusschen 12 uren geworden synde vernaemen wy den troup van Sinte nicolaus komende die in t'passant hadden verbrand en geplunderd dat schoon dorp van belsele (4) en eenige huysen op de prochie van Waesmunster (5) en op Lokeren op den roosen. S'hebben ook den postwaegen geplunderd en eenige gevangen genomen die mede nae audenaerde syn gevoerd. Waer (6) van Lokeren waeren 2 waegens gereed om ons wech te voeren. Wy verstonden dese nieuwe tydinge door de hostagiers

---

(1) Een deel van Lokeren behoorde aan de heerlijkheid van Beveren.

(2) Crediet, staat hier voor « verlof, vrijheid ».

(3) Belenen bestaat in 't nederlandsch niet, enkel *beleenen* in den zin van geld voorschieten; opnemen op onderpand, een eigendom leenroerig maken. Echter dit woord kan hier niet gebruikt worden, want men beleend met geen schoon spreken. Wij denken dat belenen hier staat in stede van « verhinderden, of beter, voorkwamen ».

(4) Belcele : Gemeente tusschen Lokeren en S[t] Nicolaes.

(5) Het dorp Waesmunster ligt eigenlijk op den weg van Lokeren naar S[t] Nicolaes niet; doch, zoo wij ons niet bedriegen loopt de baan tusschen beide steden een eind ver — nabij den Ruiter — op het grondgebied van bedoelde gemeente.

(6) Waer, vervangt hier, in de meening van den schrijver, de herberg « den anker », waar de gevangenen wachteden, en waarvan hooger spraak was.

van St Nicolaus synde myne goede kennisse als mynheer hoogschepenen Van Schaeverbeke (1) ende nottirie? synde te peirde en den heer doctor Jacquès de ryke adriaen van gotem en thoomaes de Vleeschoûwer welke laeste hun vrywillig voor de prochie van S^t^ nicolaus in handen hebben gegeven als recht vaders der gemeynte tot hunne groote eere, en confusie van onse heeren die de saeke anders hadden genegofieerd (2) want dese parteye tot S^t^ nicolaus ook 20 persoonen vraegden en syn met dese voldaen sonder eenige belofte van cortaysie (3) van geld, en wy de saeke considerende conden wy d'actie (4) van d'heeren van Lokeren qualyck dorswelgen immers patientie, wy weder wat verbleyd siende dese twee voorschreven hoogschepenen doordien de weth was veranderd t'welk was tot groot geluk van geheel het land van waes, wy dit alles gehoord hebbende waeren weder en vreese van branden en plunderen te meer alsoo aen de brugge dry schepen laegen een van Gent met paspoort (5) 2 van Lokeren; t'welk t'een was van Joos Bakx t'ander van Lanreys van Vlieberge dewelke desen troup met geweld wilden verbranden dan heb ik soo veel te wege gebrocht by onsen cammeraet (6) Marinier die my begonst te kennen dat dese syn gesolveérd (7) en heeft ons sitoe (8) op de waegens doen sitten en soo aen t'reyden langst de kerkrtraete over de mert de deuren waeren meest gesloten geen mans persoonen van qualiteyt (9) siende want die waeren al gaen vluchten, ik sag myne vrouwe door een boven veynster van ons huys, met wat een gemoet laet ik den leser deünken. Wy marceérden soo voorts door kalken en soo op

(1) Jo^r^ Jacques Augustyn van Schaverbeke, heer van Meulenackers werd inderdaad, door brieven van zijne Majesteit den 27sten April 1676, als hoofdschepenen van den lande van Waas aangesteld.

(2) Genegofieerd, voor « genegotieerd, algehandeld ».

(3) Cortaysie staat hier wellicht voor het fransch woord courtoisie; doch, de schrijver wil waarschijnlijk verklaren, dat de franschen zich met voormelde vrijwillige gijzelaars vergenoegden, zonder dat men behoefde zich te vernederen of beloften van geld te doen.

(4) Actie, staat hier voor « handelwijs ».

(5) Paspoort of vrijgeleide.

(6) Cammeraet voor kameraad. Er ligt waarlijk iets naïefs in die benaming, wanneer men in acht neemt, dat die kameraad Marinier niemand anders is dan den commandant die den spreker met een aantal andere burgers deed aanhouden.

(7) Gesolveerd, van het werkwoord solveeren is hier gansch ten onrechte gebruikt. Inderdaad bedoeld werkwoord beteekent oplossen, vereffenen, terwijl de meening van den schrijver is, dat de schepen gered, gespaard gebleven zijn.

(8) Sitoe, van het fransch sitôt, aanstonds, onmiddellijk.

(9) Manspersoonen van qualiteyt: Voor mannen van aanzien, voorname mannen, bijzondere ingezetenen.

Wetteren alwaer wy wierden overgeset en soo voorts den geheelen hoop, onse waegens reydende wederom na Lokeren en men dede ons daer op een ander sitten dit was ontrent 6 uren naer middag terwylent wy daer vertoefden soo hadden wy tyd om ons te ververschen. Eyndelinge ten 12 uren in den nacht syn wy tot oudenaerde aen de poorte gekomen, en tydinge gedaen hebbende, wierd aenstonds open gedaen, Men leyde ons al te saemen nae de mert in de Swaene d'heeren hoog schepenen met d'andere van S[t] Nicolaus op eene kamer, en wy van Lokeren op een andere onder de bewaernisse van 2 serganten sonder van de kamer te mogen gaen en blyven daer soo tot den 14 7bre 1676 sonder des sondaegs Misse te mogen hooren. Den 14 7bre s'morgens ten 8 uren quam den commisaris op onse kaemer en gebod ons hem te volgen, wy hier over versteld moesten even t'wel gehoorsaemen men leyde ons geheel tot 18 toe in het gevangen huys hoe bevreest wy waeren dat kan een ieder dunken, d-heeren hoog schepenen van Sinte nicolaus die wierden beneden en eene kamer geset en wy boven op een misirable (1) plaetse daer de gevangene van den *slag* op t'heyende gevallen hadden geseten (2) Welke klachten ik van de selve dikwils met groote droefheyd hadde hooren vertellen van dese plaetse en nù daer synde by veél soldaeten en aerme menschen vol luysen en stank van het secreét (3) en andere vuyligheyd en perykel van den rooden loop (4) te krygen die als dan veél regeérde door de menigte der menschen en maer een secreét om op te gaen en voôr 13 maer een kleyn vùyl stinkende kamerken met wat oud stinkende stroot wel van luysen voorsien om op te slaepen sonder beneden te mogen komen, ons eten en drinken met eene koorde ophaelende soo dat onsen moed hier en d'asschen viel en meynden haest een lyk te wesen, soo dat al menige van ons begonden siekte klaegen dese groote vreese veranderde, want door dien wy groote kenuisse met

---

(1) Misirable, voor misérable, armoedig.

(2) De schrijver bedoelt hier het gevecht, of beter de plundering der Franschen op het Heyende den 7[den] October 1675, waarna eenige bewoners van dien wijk medegenomen werden. Zie bladz. 58.

(3) Secreet, voor sekreet, ook wel gezegd, gemak, beste kamer, enz.

(4) De roodeloop is eene besmettelijke ziekte, aldus genaamd omdat de ontlastingen met bloed doormengd zijn. Zij wordt zeer bevorderd door vuilheid en luchtgemis. De vrees voor ziekte was des te meer gegrond, daar de pest en roodloop reeds geheerscht hadden. Te Lokeren ontstonden zij in Meert 1668; te Dendermonde in Juny 1669 en te S[t] Nicolaes heerschten zij noch in 1676, terwijl zekeren Nicolaus Persyn reeds aldaar van in 1672 als pestmeester, dat is geneesheer voor de besmetten van de pest, aangesteld was.

den tyenr het welk een behulp maer was soo dat wy beneden spaceeren eten en t'somtyds op de achter plaetse mochten wandelen, waer door dat wy wat gessens kregen. ik bleef beneden slapen by Vleeschouwer alwaer ik sedert blyven slapen hebbe, en by de heeren geweest maer dese kamer was niet bevryd van stank, van de pype van het bovenste secreet was wat ontdicht, soo dat wy eenige camfieren (1) met vure en genever besien branden, om den stank te verdryven. boven dit was ik noch veel beter als mynen anderen meest van Lokeren wy bleven aldus tot donderdags naer middag den 17 7bre 1676 als wanneer wy met groote bleydschap wierden wederom geleyd naer de swaene en daer veel meer libertevd hadden als te voren, en noch gaen misse hooren en in de stat gaen wandelen met eene sauvegarde daer wy wilden. monsieur Collinie van gent quam by ons het scheen wy souden haest verlost syn: soo dat dese droefheyd wierd verandert in eene sobere bleydschap. ja den heer intendant taloo noode ons t'vrydags s'avonds aen syne tafel met desen heer Collinie die daer by in groot crediet was; niemant van Lokeren ging mede als ik met d'ander heeren van Sinte Niclaus die my besonderlyk daer toe versochten. wy wierden daer in het huys van d'heer taloo treffelyk getracteert (2), en saegen daer eenen schoonen hof met veele raere (3) vruchten en schoone saloenen (4). Ook was-er schoon bier en goeden wyn die ons in abondantie (5) wierd geschonken en alle teeken van vriendschap getoond. dat onsen moed daer door wierd vermeerderd en hope hadden van haest t'huys te syn, met dese hope en somtyds te gaen wandelen in de stad, syn wy daer gebleven tot den 25 s'morgens ten 6 uren, den commissaris by ons quam en ons dede verstaen dat wy stadelyk moesten opstaen, wy waeren versteld en het depeschen voor en klank niet wel in onse ooren wy saegen ook 2 wagens staen vore de poorte met eenige dragonders t'huys was van binnen om te bewaeren men gaf ons nauwelykx tyd om met den waerd te rekenen die ons fraey heeft geschoren (6) en sonder te eten of te drinken ze sa op den wagen en soo nae doornyk t'welk ons alteratie dat ik niet en kan beschryven Want eenige seyden, dat

(1) Camfieren voor kamfoer.

(2) Getracteert, moet getracteerd zijn. Het woord is hier ... gebruikt in den zin van « onthaald, op lekkere spijs en drank onthaald ».

(3) Raere voor rare, zeldzame.

(4) Saloenen, voor salons, ook misschien voor schoone salons of zalen.

(5) Abondantie, voor abondance, in overvloed.

(6) Fraey heeft geschoren, voor « veel geld heeft doen betalen ».

wy naer parys souden gevoerd worden, en ander dat wy in den kerker souden geset worden en desen angst en vreése met ontrent 100 peirden reden soo voords na doornyk daer wy in de citadelle wierden gesteken, en daer wy ook miseraebel saeten en dat over de vyf maenden tot als wanneer de fransche voldaen waeren over het beste deel van de contributie dan syn wy godt lof t'hùys gekomen.

Ter wylent de contributie nog duerde soo syn de fransche met een groot leger gekomen tot voàr gent op den 1 maeirte 1677 (1) als wanneer ik noch op den keirsmaeker woonde (2) wesende op eenen dysendag soo hoorden wy het kanon schieten op de fransche en wy verstonden (3) van t'volk die van gent quamen dat de fransche voor gent waeren waer op volgde een geeneraele vlucht door g'heel het land, en wy besig synde met stoken van brandewyn, in den keirsmaeker het welk als dan een stokerey was soo liep het noch aen tot s'vrydaegs daer naer alheer wy eenige vyanden vernaemen (4) den dag te voóren was een sterke spaensche paertey gepasseerd nae den kant van

(1) Wij hebben nergens spoor gevonden van dergelijke krijgsverrichting in 1677. In Mei van dit jaar betrok het Hollandsch leger de landen van Waes en Aelst, en hield zijn hoofdkwartier in Lokeren. Ook deed een deel van het fransche leger eene verschijning te Melle, trok er de Schelde over en bedreigde het land van Waes. Doch het trok terug mits de betaling van 100.000 gulden, zich, onder het geleide van den baron de Quincy naar Wervicq begevende. Het is te denken, dat de schrijver zich juist een jaar vergrijpt. Inderdaad den 9den Meert 1678 veroverden de Franchen de stad Gent, en den 11sten het kasteel met het fort van Roodenhuyse. Na gemelde veroveringen hield de koning van Frankrijk staan dat het land van Waes hem toebehoorde.

(2) Wij hebben reeds meermalen opgemerkt, dat de schrijver voor zekere feiten eenen persoon voornit-stelt, die naderhand niemand anders blijkt te zijn dan hij zelf. Wij zeggen « blijkt te zijn », want wij kunnen bezwaarlijk aannemen, dat zulks het geval zou zijn, in aanmerking nemende de verscheidenheid, de afwisseling der rollen door dien persoon gespeeld. Wij denken hier te doen te hebben met een verschijnsel van onhandigheid van wege den schrijver, die beurtelings verschillige personen, alle tot eenen persoon samengesmolten, doet optreden, handelen en spreken zonder dat hij dezelve noemt, maar die hij allen aanduidt met het persoonlijk voornaamwoordje « ik ». Zulks is hier alweder het geval. De schrijver schijnt nu reeds, als voorname persoon, te Audenaerde en Doornyk in hoedanigheid van gijzelaar opgesloten geweest te zijn; hij was alsdan lakensnijder op Lokeren markt. Nu, een jaar, of zoo, nadien stelt hij zich aan als brandewijn stoker op den wijk Keirsmaker. Wij denken, zoo wij reeds zegden, dat de eenheid van persoon slechts in schijn bestaat en lakensnijder en stoker wel degelijk twee onderscheiden personen zijn. Wij zullen in nog voorkomend geval van dergelijke letterkundige vrijpostigheden, of liever blijken van eenvoudigheid, niet meer verwijlen, aan den goeden zin van den lezer de terechtwijzingen overlatende.

(3) Verstonden, voor « vernamen », wordt wel eens in 't vlaamsch gebruikt.

(4) Vernamen, voor « ontwaarden ».

loochristi, soo dat wy dien dag de eerste fransche saegen komen, meynden dat de voôrnomde paertey was, te meer om dat daer eenen man by was van kennisse, en alsoo wy met eenen hoop volkx op de straete stonden voôr ons deüre en soo sy naeder quamen saegen wy dat het fransche waeren maer synde te nae binnen scheüte en dierven wy niet loopen d'eerste aen komende vraegden my te drinken en al hoe wel wy noch een kant goet bier (1) liggen hadden soo gaf ik hem een pot met water, sy het siende riekende of het wyn of brandewyn was, smeten den pot tegen den muer en stukken, waer over ik seer verbaest wierd, om dat-er bier in huys was, dunkende daer voôr slaegen te krygen, maer neen, sy begosten ons wat te betasten, sy naemen eerst al ons geld af, den eenen nam mynen hoed af, die niet lang nieuw en was, en sette my den synen op myn hoofd die over myn oogen viel en den mynen niet op syn hooft konende krygen gaf my die weder maer daer quam eenen anderen die mangelde voôr hoed en die by my waeren wierden op de selve wyss gehandeld en die ongewillig waeren kregen de sisike (2) op hun lyf, maer eenen van die vlaems kost, vraegde my, of tot Lokeren savegarde was? ik seyde jae, en hy in het fransch sprekende tegen de andere soo liepen sy t'huys in, en naemen al mede dat niet te eet (3) of te swaer en was, en vielen ons weder aen, en speelden my de kasake uyt, als ik nu in myn stokers kleeren stond sy my niet voorder aen en tasten, dan mynen eenen schoen uyt doende gaf my die wederom als t'hem docht slecht te syn, Jaspaer leen die met syn stiefmoeder komende van Lokeren met annys saet (4) om noch annys te destileéren met wat haring en wittebrood om de menschen die t'huys waeren te gerieven (5),

---

(1) Een kant goed bier. Men zegt « een vat op zijn kant zetten », doch in den zin van « een vat ledigen ». Wij denken dat kant bier in den zin gebruikt is van « een overschot, een deel goed bier », even als men zegt een kant brood. Misschien ook eene lokale uitdrukking.

(2) Sisike, voor fuziek eene verbastering van het fransch woord fusil, geweer.

(3) Eet, voor « heet ».

(4) Annys saet, voor « anijszaad ».

(5) De schrijver weet hier, en eenige regelen verder, (zie nota 3 bladz. 78 en nota 2 bladz. 79) door gemis aan voldoende verklaringen en ophelderingen zich totaal onverstaanbaar te maken, en 't is niet zonder veel moeite en studie, dat men wijs wordt uit zijne raadselachtige manier van verhalen. Hier vinden wij inderdaad Jaspart Leen, stoker op de keersmaker, met *zijne* stiefmoeder; aan de nota 2 bladz. 79, wordt Jaspart Leen de vader van den verhaler, en Jasparts stiefmoeder ook zijne stiefmoeder. Doch het zonderlingste van al is, dat de zoon van Jaspart Leen aan de nota 3 bladz. 78 op *zijnen stiefvader roept*, waarvan nog geene melding gemaakt was, en die met nog

siende ons daer by qnam recht in den tronp en namen hem alles af, en al dat hy goedts aen hadde speelden sy hem uyt dan lieten sy ons gaen. en wy keerden weder naer huys en recht over den verkeerden weireld quamen ons wel 100 paters recoletten tegen (1) die fransch spraeken die ons vraegden wat die paertey ons gedaen hadde, wy antwoôrden gelyk gylieden siet, den eenen half naekt den anderen by naer g'heel naekt. hier op al lachende gingen de paters wech. Den verkeerden weireld. was als dan eene heirbeirge op den keirsmaeker, nevens het capelleken daer nu woond, pieter de paepe en de Jaeren 1700. nu naer desen verkeerden weireld uytgedrukt te syn en de paters al lachende wech gingen, syn wy ons gevieren ook naer huys gegaen, en t'huys synde qnamen 4 fransche ruyters voôr ons deure, die ons hoorden spreken, sy trokken de piestolen uyt, en hoe wel wy geplunderd waeren, betasten ons weder op een nieuw, by my een twee andere niet vindende, soo tasten sy post van damme (2) aen. den welken grootvader was van Jan van Damme eenen visscher francies van damme eenen verkens stouwer Jacobus van damme alle dry woonende ook ontrent den keirsmaeker in het jaer 1793 Nu gaen ik voort van den voôrnomden post van damme desen aengetast wordende van de fransche en hadde niet aen als een qnad hemde en een versleten hemtrok de vorige partey hadde hem g'heel uytgestroopt tot syn broeke toe en s'hadden hem een van hunne broeken gegeven (3), waer in twee sakken waeren en 2 borsen waer uyt de ruyters langden nae myn gissinge wel 17-a-18 schellingen (4) uyt een borse met een snnyfdoosken dat de voorseyde fransche hem met de broeke

---

twee andere personen het huis heeft verlaten. De zoon van Jaspart heeft dus eenen vader, een stiefvader en eene stiefmoeder. Dit alles is slechts op de volgende wijs te verklaren : Weduwaar Jaspart Leen woont. met zijnen zoon van een eerste bed, en met de beide ouders zijner tweede afgestorven vrouw, en die zoon spreekt soms over zijns vaders stiefouders als over vreemde personen, en soms als of zij ook *zijne persoonlijke* stiefouders zouden zijn. Doch meer waarschijnlijk komt het ons voor, dat hier alweder, zonder voldoende opheldering, spraak is van twee verschillende huishoudens.

(1) Zoo wij vermeenen spreekt de kronijk, in handen des heeren Van Raemdonck berustende, slechts van tien of twaalf paters.

(2) Post, wordt wel eens gebruikt voor « postbode ». Wij denken dat zulks hier het geval is; dus : Post Van Damme, voor « Postbode Van Damme ».

(3) Daar het niet te vermoeden is, dat de soldaten een kleedingstuk van hunnen uniform zouden verruilen was gemelde broek er wellicht ook eene, die zij reeds geroofd hadden. Het geen volgt staaft die zienswijs.

(4) Een oud Nederlandsch zilveren muntstuk ter waarde van 6 stuivers of dertig hollandsche centen, nagenoeg 63 centiemen.

gegeven hadden. Desen post van Damme hadde in 3 sakken gevoeld maer niet in den vierden waer uyt het geld gelangt wierd het welk hem seer speèt als tyd genoeg gehad hebbende om wech te steken, dese ruyters doòrreydende (1) trokken hun 3 op een gebueren hof alwaer sy van de peirden geseten syn (2), en gingen in het huys den senternel (3) blyvende op de straete wanneer dien van damme wenschte om syn fusiek om diën ruyter uyt syn saedel te schieten en met syn peird en monteire wech te reyden (4), terwylent dit geschiede, ging ik boven op onsen solder alwaer ik langde myn quade konsens, en eenen quaden hoed, en noch eenig dingen wech stak ten besten dat ik kost en alsoo daer noch meer slaepdingen was, *riep ik van boven aen mynen stifvader* (5) wat ik daer mede sonde doen? maer k'en kreég geen antworde synde alle 3 wech geloopen, als ik beneden quam, en niemant vindende, k'was seer vervaerd, en liep ook wech, nae den kant van Exaerde (6), alwaer ik noch eenige menschen vond, waer onder den mulder van den keirsmaeker meulen was, met springstokken, om over de grachten te springen, daer wierden wy van alle kanten van de fransche vervolgt, en liepen soo seer als wy kosten d'weers en over de veiren (7) ontrent den middag quamen wy in den hemelschen school, synde op den wyk van Exaerde, en ik jong en stout synde, gong voor uyt om te sien of de straete lieber was van de fransche, die geduerig passeérden met fouragie en siende de passagie open, soo winkte ik de andere, en liepen over de straete te velde in, komende nu aen den briel op het geseyd Exaerde, en konden wy niet over de straete komen alsoo de fransche ons van verre konden sien, midts het veld van blaederen en alles ontbloot was, sy

---

(1) Doorreydende, in den zin van « hunnen weg vervorderende ».

(2) Geseten zyn, is hier ten onrechte gebruikt voor « afgestapt, afgestegen zijn ».

(3) Senternel, voor het fransch woord « Sentinelle, schildwacht ».

(4) Indien het bij dien wensch gebleven is, maakt de schrijver slechts melding van eene snoeverij. De volgende woorden « terwylent dit geschiede » en de uiterste zorg, die de schrijver heeft om ons post Van Damme, zelfs in zijne nakomelingen te doen kennen, geven eenig vermoeden, dat de man zich, anders dan door die snoeverij, opmerkenswaardig maakte.

(5) Zie nota 3 bladz. 76 en nota 2 bladz. 79.

(6) De gemeente Exaerde moet ongeveer veertig a vijftig minuten van de Keersmaker gelegen zijn.

(7) Veüren, staat hier in stede van « voren, diepe groeven door het ploegijzer of met de spade in het land te weeg gebracht ». Kortom de meening van den schrijver is : Wij liepen dwars over land en voren.

quamen van achter in (1) voôren naer ons toe, te voet en te peirde, wy liepen en sprongen over alle grachten, ten lesten wierden wy van alle kanten omringeld, en siende geenen uytvlûcht meer, leydens ons gelyk neder tegen een groote beke en daer eenigen tyd met groote benoontheyd gelegen hebbende, stak eenen van ons syn hoofd op, om te sien of sy al wech waeren, en siende geenen vyand meer, die naer alle apperentie niet over de grachten en konden komen, en by den avond synde, waeren te rûg gekeerd, en wy geraekten met den avond binnen exaerde brugge alwaer savegarde was. Wy waeren seer bleyd alsoo ontkomen te syn daer nu synde vond ik *mynen vader Jaspaer leen en myne stiefmoeder* (2) met onse beesten gevlucht in de croone daer wy brandewyn leverden, dat huys was soo vol gevluchte goederen dat wy daer qualyk en konden gaen of staen gelyk ook alle de andere huysen binnen de brugge tot in het oosteyndeken toe, Doôr de rivire en de meirschen stond Exaerde rond om al in water soo dat het niet was om te passeren en de brugge af synde, waer dat wy alle dagen en nachten moesten de wacht houden en patrioteren (3) langst de vaert met een van de twee savogarden, om te sien of-er geen fransche de vaerd wilden passeren. Dit nu geduerd hebbende 4 a 5 dagen lang quam-er een partey fransche met een schip van Moerbeke (4) te midden in den nacht in den dam gevallen sy namen daer eenige beesten en al wat sy krygen konden, maer de savegarde daer bykomende mocht elk syn beesten en goed weder nemen dat sy kosten maer alsoo het nacht was en planken over de brugge geleyd synde, dreven sy de beesten daer soo dik over dat-er noch al eenige hunne beesten en goed quyd waeren, s'anderdaegs quam een fransch detachement met eenige offecieren om alle de fouragie te verbranden, die ook tot Lokeren hadden geweést en ook op andere prochien in het land van waes, waer dat sy hadden verbrand eenige aver en hoey, maer de offecieren wat in de vuyst stekende hebben dat al licht laten gaen sonder veel schaede te doen het een leeringe is voôr alle weth-

(1) Wij hebben reeds meermaals opgemerkt, dat de schrijver onverschillig *in* voor *en* of omgekeerd, gebruikt.

(2) Zie nota 5 bladz. 76. Wij vermeenen dat de meer gemelde kronijk van den heer doktor Van Raemdonck, niet Japaer of Jaspart Leen maar Jaspart Lem draagt.

(3) Patrioteren voor « patrouilleeren, gewapenderhand als dienstdoende wacht heen en weder trekken, of ronde maken ».

(4) Hoogst waarschijnlijk kwamen zij van hooger op, wellicht van Roodenhuyse, waar een kasteel met fort was, dat de franschen, zooals wij reeds zegden, den 11sten Meert innamen.

houders dese dan tot Exaerde aen de brugge komende wilden daer overkomen om te sien of er geen fouragie en was, maer alsoo de savegaerde aen de weth houder hadden gevraegt of-er geen fouragie en was? waer op sy antwoorden van neen, soo wilde den commandant van dat volk selve sien, hy soud-er seker veel gevonden hebben, maer de weth niet wilde geven aen desen officier, soo wilde hy met geweld de brugge passeren, waer hem de savegarde tegen stelde met het volk dat geweir hadde soo dat-er (midts het eenen alarm was) wel 2 of 300 mannen in t'geweir stonden, tegen de vaerd aen de brugge achter een deel scheépplanken en over d'ander syde knypen gevold met aerde op den kant van de swaene waer van ik eenen was staende met myn vaders fusiek met twee kogels gelaeden en den haen gespannen de sauvegarde had groote worden (1) met den commandant van dat volk, soo dat-er eenen van de savegarde van achter uyt deysde synen stok om hoog heffende seyde à sa soo dat wy meynden dat het op een schermùtselinge soude gekomen hebben, want wy hadden orden, van niet te schiten voòr dat den sauvegarde gelost hadde soo bleven wy stille staen, maer sy deysden wat achter uyt en eenige van dien troup die te voet waeren de huysen en schueren doôrloopende. Daer ontrent buyten de brugge soo was er noch een deel hoey in de schuere van passchier de vogelaer voor in de rechtstraete soo dat diën commandant begeirde dat het op de straete soude gebragt worden, of dat hy de schuere, in den brand sonde steken, waer op den man selve ging, om syn hoey te helpen op de straete haelen, en de sauvegarde dede al dat volk dat geen geweir en hadde, over gaen om te helpen. Den officier van Exaerde bleef daer ledig staen maer d sauvegarde trok synen degen en slog den selven op synen rugge in stukken Waerdoor den punt my noch heéft gediend voòr een vuerslach, nauwelyks en was-er 7 a 8 mansvrachten hoey op de straete gebracht, of de schüere was al in brand soo dat het volk weder quam geloopen binnen de brugge, en ik sag eenen franschen ruyter staen onder het dak van het selve huys met een deel werk (2) aen syn pistole dat hy met poeder dede aengaen en dat huys was ook terstont in brand en daer was eenen te voet gelyk een (giejie?) (3) geen soldaete kleederen aen hebbende, die ging van d'een seyde nae d'ander met een geley

---

(1) Worden, voor « woorden, of beter woordentwist ».

(2) Werk, afval van gehekeld vlas.

(3) Giejie, dit woord dat noch fransch noch vlaamsch is, staat hier zeker voor « guide, leidsman, gids ».

stroot (1) al brandende, soo dat er 18 of 20 huysen en schneren met de stallen verbranden ontrent de brugge, soo dat wy niet en dierven overgaen om te helpen blüsschen, jae dat wy hun somtyds niet en sagen van den rook en soo dat alles en vollen brand was trokken sy weeh en het volk liep soo terstont en schappeérdigen (2) noch (3) eenige huysen, die ook in brand souden gegaen hebben, van de kladden (4) die daer op viellen, en doen gebluscht wierden, alle dagen en was-er van smorgens tot s'avonds groote passagie van de voyagiers en voet volk dat op buyt nytliep, soo dat alle de huysen en schueren ledig gemaekt wierden, van alles dat sy daer vonden, tot stroey toe, soo dat er van gent af tot exaerde Lokeren en Sele tot tegen de riviere de durme niet en was te vinden van kooren, tarwe aver of hoey, soo dat de menschen alles quyt waeren, op den tyd van acht dagen al dat niet gevlucht en was Den 8 Maerte 1677 is Gent over gegaen (5) met acort het leger brak op den 9 dag quam een brief van gent aen eenige kooplieden van hoey tot exaerde en my wierd gevraegt van andries de weduwen eenen van die kooplieden of ik eenen brief wilde draegen na gent voor 4 schellingen t'welk ik dede om gehl te winnen vermidts de fransche my myn geld hadden genomen daer nochtans de baene niet suyver en was van de fransche soo dat ik ontrent den middag doòr ging en eer dat ik op den briel was ontmoete ik eene vrouw met eenen sak op haeren rugge al krysschen.

---

(1) Gelei stroot, voor een « gelei stroo ». Gelei is, voor zoo ver wij weten in den hier gebruikten zin, geen vlaamsch. Echter wordt het te lande in Oost-Vlaanderen, misschien elders ook, gebruikt om een handsvol uitgeschud stroo aan te duiden. Met dergelijke geleien stroo dekt men graanmijten of brandt men te lande de geslachte varkens. Het is vooral een stroodekkers uitdrukking.

(2) Schappeérdigen voor « reddede ».

(3) De schrijver gebruikt steeds *noch* voegwoord, dat eene ontkenning aanduidt, voor *nog*, bijwoord, in het fransch, *encore*. Nog, duidt eene herhaling of voerzetting aan, staat ook soms in de plaats van, *daarenboven*, en komt in een goed deel uitdrukkingen als, *nog lang niet, tot nog toe*, voor.

(4) Kladden, voor « brandende vlokken ».

(5) Die dagteekening, behalve het jaar verschil, komt nagenoeg overeen met die van de Castro, die als datum der overgave van Gent den 9den Meert 1678 opgeeft. Het is te denken, dat de voorgaande beschrijving van de fransche stroop- en brandtochten op den keirsmaker, op Exaerde, Lokeren en Zele plaats grepen gedurende het beleg van Gent, voor welke stad, volgens onzen schrijver, de franschen den 1sten Meert waren toegekomen, doch die slechts den 8sten of den 9den Meert in hunne handen viel. Wellicht zijn de strooperijen en brandstichtingen minder opgemerkt geworden door kronijk- en geschiedschrijvers van den tijd, in de schaduw gesteld, als zij waren, door het belangrijker feit der inneming van Gent, door de soldaterij van Lodewijk XIV.

11.

k' vraegde haer wat heeft u den vyand gedaen? Sy seyde, s'hebben myn selveren ooryser (1) van myn hoofd getroken, het welke ik wel sag alsoo haere kap noch af was, ik ging henen en sag 4 fransche ruyters den hof af komen die dat gedaen hadden. sy spraeken my aen, en vraegden my waer ik ging, ik seyde na gent en liet hun den brief sien, k'seyde daer by dat het was om aver en hoey te leveren, ik ging soo al koutende met eenen die vlaemsch kost en soo wy quamen recht over de straete van den briel meulen daer stonden 18 of 20 persoonen met springstokken die alle gingen loopen soo sy (2) het eerste peirdshooft sagen waerom sy (3) gingen lachen; maer sy en bouseerden hun niet om achter naer te reyden, sy gingen in den winkel naer, op den briel, (die open stond), maer daer en was niemant t'huys ik passeérde mynen wech, en sag noch al eenig voet volk t'een of (4) op en t'ander af loopen sonder my aen te spreken, tot dat ik t'eynde van de rechtstraete quam aen het hof van den borgemeester van doorsele (5) alwaer een fransman quam geloopen, met syn fusiek en recht op my aenleyde, sonder dat wy by een waeren, waerdoor myn bloed altemael gelyk als omkeerde seer vervaerd synde als niet wetende wat dat soo eenen schelm somtydts doen sonde hy siende dat ik recht naer hem quam, liep hy het hof van den borgemeester op, en schoôt onder de duyven ik vervoorderde mynen wech, komende op d'hoeverstraete daer vond ik een groote partey voetvolk die rond my krielden, en ik diffendeérde my ten besten dat ik kost, toonende mynen brief en seggende : dat ik om voyeragie nae gent gong, dan lieten sy my gaen, soo dat ik geen meer en sag tot gent toe, op het west veld sag ik het fransch campement opknysschen van de boeren t'sanderdaegs mynen brief besteld hebbende, quam ik langs de dampoorte (6) wederom, wanneer ik daer sag tot dicht aen de poorte dat de fransche gekomen waeren langst

(1) Selveren ooryser, voor « zilveren oorbellen ».

(2) en (3) Sy, staat hier de eerste maal in vervanging van persoonen, de 2[de] maal in vervanging van de ruyters.

(4) Of, voor « hof, verkorting van hofstede ».

(5) De doortocht over Doorseele laat vermoeden, dat onze boodschapper niet van den wijk Keersmaker, maar van Exaerde zelf vertrokken is, en dan nog veiligheidshalve eenen omweg gemaakt heeft om beter de franschen te vermijden. Zoo ver wij weten is Doorsele heden geene gemeente meer, maar een aanzienlijke wijk van de gemeente Everghem.

(6) Dampoorte : poort der stad Gent, die men uit moest, wanneer men van die stad naar Antwerpen toe wilde, dus ook naar den wijk Keersmaker, die gelegen is aan de baan van Gent op Antwerpen.

achter den muer, die tegen de meerschagie lag, daer het water noch niet tegen en quam, alwaer sy een deel van pallisaden (1) uyttrokken, tegen het water aen het casteel, om by fonte van overgeven hun kanon aldaer te stellen, maer ten was niet noodig alsoo die van gent dochten dat sy genoeg hun beste gedaen hadden van 8 dagen tegen te houden, gent dan fransch synde ende te baemisse (2) daer naer quamen sy tot Lokeren om winter garnisoenen te houden met 7 a 8 duysent mannen desen hoop volk most alle dagen vouragie gebragt worden van het land van Waes, dan het voetvolk vertrokken synde, nae dat sy daer 5 a 6 weken gelegen hadden, daer wierd de ruyterey verdeeld by de boeren, en in het dorp, soo dat-er veel te geven was, en met de voorgaende contribùtie 12 prysen te betaelen tot Lokeren, waer uyt men kan oordeelen hoe schaedelyk den oôrlog is. Dese ruyterey vertrok ook ontrent den vasten midts den vrede gesloten was tusschen Spaniën en Vrankryk, soo trokken sy alle gelyk uyt gent, op den 1 maerte 1678 soo dat gent weder quam onder de gehoorsaemheyt van onsen koning van Spaeniën (3).

---

(1) Palisaden : schanspalen aan beide uiteinden gespitst, en die men ten deele boven den grond laat uitsteken.

(2) Baemisse voor Baaf of Bavo-mis. St Bavo wordt den eersten van October gevierd. Daar het omtrent dit tijdstip dikwijls slecht weder is, zegt men spreekwoordelijk bij boos of stormig weder. « Het is Baemis weêr ». Ook wel van peren die laat op het jaar rijpen zegt men « het zijn Baemis peren ».

(3) De vrede tusschen Frankrijk en Spanje werd niet rond 1ste Meert 1678 maar wel door den Nijmeegschen vrede, den 17[den] September van gemeld jaar, gesloten. De spaansche kroon werd hierdoor, betrekkelijk de Nederlanden, verminderd en verloor talrijke steden en districten als Valenciennes, Condé, St Omer, Kamerijk, Iperen, Poperinge, Meenen, Maubenge enz. enz. Lodewijk XIV schonk nochtans aan Carlos II van Spanje eenige veroverde steden en gewesten terug, waaronder Gent, het fort van Roodenhuyze, dat overigens in 1683 geslecht werd, en het land van Waes, alsmede Charleroy, Aeth, Binche, Kortrijk enz. De kronijkschrijver vergist zich hier stellig, doch wat de ruitery van Gent en het omliggende, dus die van Lokeren ook, betreft, dewelke omtrent den vasten zou vertrokken zijn, zulks schijnt zeer gegrond, doch het was niet omdat de vrede gesloten was, maar wel om op veroveringstocht naar Rupelmonde te trekken. Ziehier wat wij desaangaande in de kronijk van de Castro lezen. Wij geven de beschrijving volledig terug, omdat de lezer aldus beter de feiten, die onze kronijkschrijver, als op den Keersmaker, te Exaerde en Lokeren gebeurd zijnde, zal kunnen aannemen : Op half vasten syn uyt Gendt binnen Rupelmonde gekomen ten tyde van de hoogmisse, 6000 fransche ruyters onder het gebied van den Maerschalck d'Humieres, dewelcke op twee à dry uren tydts de selve plaetse hebben geplundert; alswanneer die van 't fort Ste Margarite eenige van de selve peerden en twee ruyters van uyt hun fort tot op den Cauter hebben doot geschoten. Ondertusschen eene van dese ruyters komende te voet op 't hoofd van Rupelmonde, en stel-

In het jaer 1683 is den grooten turk met een leger gekomen van 300000 mannen voor de keyserlyke stat van weenen (1) soo dat den keyser (2) vluchten uyt syne stat naer passauw (3) laetende daer een garnisoen in van 1000 mannen onder den kloeken goeverneur generael Starrenberg wiens lof nooyt en sal sterven, om syn kloeke defentie van die voorseyde stat, want naer een beleg van t'60 dagen, soo quam den koning Joannes van polen (4) met ontrent 30000 mannen, voegde hem by den keyser onder het beleyd van dien kloeken generael den hertog van lorraine, te saemen uytmuntende (5) een leger van ontrent 60000 mannen, den keyser was genoodsaekt een leger te houden aen den rhyn, alsoo den koning van vrankryk daer ook een leger liggen hadde (6), daer den keyser hem niet op en betrouwde,

---

[illegible] van 't voorseyde fort [illegible] in 't gasthuys. Alle de [illegible] op den wegh tusschen Hoeksbeek ende Basel [illegible] Starhemberck, [illegible] van de Franschen [illegible], genaemt Jan Lyssens, woonende achter de Creek op Basel, die syn deuren en vensters hadde afgedekt [illegible] der Franschen, [illegible] op syne [illegible].

Op den [illegible] van 't fort Ste Margriet alwaer den heer [illegible] goeverneur was, het kasteel van Rupelmonde doen springen uyt vreese dat de Franschen daer souden komen op [illegible], ende het overige deden sy [illegible] in de [illegible] dat [illegible] van het oude vermaerde kasteel van Rupelmonde het kastelynschap is [illegible].

(1) De [illegible] is juist. De Turken [illegible] Mahomet IV [illegible], geleid door Kara Mustapha, [illegible] Hongarijen, tot onder de muren van Weenen.

(2) Die keizer was Leopold I geboren in 1640 en in 1705 overleden.

(3) Passauw, beyersche versterkte stad op den Donauw, nabij de hedendaagsche oostenrijksche grenzen.

(4) Joannes Sobieski, beroemde koning van Polen. Na de ontzetting van Weenen en [illegible] werd hem [illegible] Europa de titel van « Verlosser van het Christendom » toegekend. De vrees voor de Turken was in westelijk Europa [illegible], dat het beleg van Weenen en de strijd tusschen den Duitschen keizer Leopold I en Mahomet IV, in deze bekende kroniek plaats gevonden hebben.

(5) Uitmakende, staat hier [illegible] voor « [illegible] ».

(6) Lodewijk XIV, koning van Frankrijk had in 1674 de Palts overweldigd en alhoewel de vrede van Nijmegen 1678, aan den oorlog een einde gesteld had, bleef

want veéle waeren van gevoelen dat vrankryk onder duyms den turk onderstant dede (1), hoe het was of te niet de fransche laegen daer en loerden naer alle apperentie soo weenen over was (2), van hem te presenteren aen de duytsche vorsten om onder hunne protectie te komen, en hunne macht by de syne te voegen, want hy dan capabel genoeg was om hem alsoo lichtelyk in het keyserryk te stellen, maer godt die heeft het anders belieft geregeérd te worden, want het keysers leger, met den koning van polen, syn gekomen op den 12 7brê 1683, en hebben de turken van alle kanten aengegrepen, en in roeten geslaegen (3), soo dat sy veroverden al hun kanon, tenten bagagie, en al wat sy daer voor hadden gebracht, soo dat dese tydinge van t'ontset van weenen, en dese grorieüse victorie op den tyd van 4 dagen, over quam tot brüssel en soo voords door geheel het land, waer over sulk een blydschap in onse landen was, dat-er oeyt in onse landen sulk blydschap is geweést, te meer om dat den schrik en droelheyt en vreese soo groot was geweést, niet alleen g'heel duytsland maer ook Vlaenderen in brabant want de vreese was soo groot, dat sy schier alle dagen, de turken verwachten in de hooftstat weenen, want sy was soo verre gebracht door het schieten en bombarderen dat het geen 2 dagen meer en konde tegen houden (4) godt die sy geloôft die ons (5) sulk en fictorie heeft gegeven, waer dat die jaerlyksche gedachtenisse, noch wordt gehouden, op den 12 7bèr 1683 (6) tot weenen, met het singen van den lofzang te deum

---

Leopold I steeds op zijne hoede, en niet ten onrechte, zoo als in 1689 andermaal bleek, daar de koning van Frankrijk alsdan gemelde landstreek eene tweede maal verwoestte.

(1) Dit verwijt werd hem door menigen geschiedschrijver niet gespaard.

(2) En loerden naer alle apperentie soo weenen over was, enz., voor: « En wachtten waarschijnlijk naar de overgave van Weenen om aan de duitsche vorsten voor te stellen onder hunne bescherming te komen enz. »

(3) In roeten geslaegen voor « in déroute geslagen, volledig verslagen ».

(4) Inderdaad koning Jan Sobieski trok Weenen binnen, langs de bres, die de Turken reeds in de vestingen gemaakt hadden, met het doel om langs daar met hunne troepen de stad binnen te rukken.

(5) Noch Spanje, noch Nederland had rechtstreeks met het beleg van Weenen iets te maken. Indien de schrijver dus spreekt over « onze » victorie is het wellicht, omdat hij, als christen, de zege van keizer Leopold en koning Jan als de overwinning der christene legerscharen op de Mahomedaansche beschouwt. De uitdrukking geldt dus vooral op godsdienstig gebied.

(6) Het jaartal 1683 staat er te veel. Men kan geen feit in 1683 voorgevallen jaarlijks in 1683 vieren.

Landamus. De turken wech gejaegt synde soo naemen de keyserlyke troupen noch wederom de steden die de turken dit jaer geëmploeyeerd (1) hadden eer sy voor weenen quamen als presborg d'eerste stat van hongarien (2) en andere als mede de stat gran (3) die al veel jaeren aen de turken hadde geweést soo dat het jaer 1685 het keysers leger trok voôr de sterke vestinge neuhuyzel synde een sterk fontier plaetse (4) niet dervende ontsetten trokken met hun leger voor de hoofdstat (?) gran en belegerde die, om des keysers leger van voor neuhuyzel te trekken, want gran niet soo sterk synde soude moeten overgaen hebben al eer des keysers leger sonde meester geweést hebben van neuhuysel, soo resolveerden de keyserlyke generaels, neuhuysel belegerd te houden met 18 a 20000 mannen en trokken over den donauw en quamen met den morgend al vroeg tot (5) dicht by s'vyands leger sonder hunne wete, waer op ons volk terstont aenviel en de turken attakeérden, die kloeke decentie (6) deden en vielen op ons leger dapper aen soo dat ons volk wat soetjens deynsden al of sy het te quaed hadden waerop de turken sterk aenvielen, het keysers leger soo verre deysende tot dat sy daer 40 stukken canon gesteld hadden en soo die bloot waeren alle gelyk aen gesteken op de turken, waer door hun escadrons gebroken waeren, waer op de duytsche dan aenvielen met een groote moord onder de turken en slogen die g'heel in roeten (7), soo sy voor de tweede mael alles veroverden dat sy daer voor hadden gebracht; die dan voor neuhuysel lagen verstaen hebbende deze wondere groote victorie soo naemen sy die sterke plaetse door het schieten van bressen die tamelyk groot waeren stormder hand in; soo dat ik alsdan t'antwerpen synde 7 dagen naer date t'nachs de tydinge quam om 12 uren van drydobbel fictorie als het slaen van de turken het ontsetten van gran met het innemen

(1) Geemploeyeerd voor « veroverd ».

(2) Presborg, voorname stad op den Donauw, beneden Weenen, was tot 1781 de hoofdstad van Hongarye.

(3) Gran. Insgelijks in Hongarie, op den Donauw, beneden Presborg.

(4) Neuhuyzel, beter Neuhaosel zijnde een sterk fontier plaatse, op de rivier Nentra of graag, tusschen Presborg en Gran, op nagenoeg gelijken afstand van beide steden. Indien fontier, hier volgens het fransche woord « frontière », grens, moet bedieden, dan vergist de schrijver zich in de ligging dier plaats, en neemt wellicht die van Neuhausel voor die van Presborg, aan de Oostenrijksche grens.

(5) Gran, dient hier tot meerder klaarheid tusschengevoegd.

(6) Decentie, wij zagen dit woord reeds desentie geschreven, in den zin van defensie, verdediging, de meening is hier, die zich dapper verdedigden.

(7) In roeten, voor « in déroute ».

van neuhuysel (1) soo dat die stat van neuhuysel terstont vol vreugd was, als ook het geheel land waer naer volgde het innemen van een groot deel van opperhongariën uytgenomen eenige plaetsen die als onwinbaer waeren, die daer naer uytgehongert waeren naer dat sy de steden daer rontom hadden ingenomen, een jaer naer daete soo heeft het keysers leger de hooftstat bùda (2) vruchteloos belegerd doôrdien het achtersisoen te nat was en daer ontrent seer morachtig synde soo dat sy qualyk hun kanon van daer kon inbringen. Maer het jaer daer naer weder belegerd hebben die plaetze storm der hant ingenomen. door den hertog van lorynen (3) die keyzers leger comandeerde met den hertog van beyeren die daer grooten lof haelden als hy het meest met syn volk gedaen hadde tot het bestormen van het casteel daer het al vermoord wierd tot de kinders in de wiege t'welk aen my is verhaeld van eenen ouden keyserschen cùrassier die ook peirdemeester (4) was, by die veroveringe present hadde geweest een kleyn kind had moeten vermoorden in de wiege, waer over de traenen hem over de kaeken liepen om dat het kind op hem lachte. Het jaer naer daete als wy Wysenberg (5) veroverd hadden in noch eenige andere plaetsen, soo meynden het keysers leger het volgende jaer op te trekken na essekker (6) om voorts te winnen de reste van hongariën, maer de tùrken met een groot leger den donaù ontrent mohaix (7) overgetrokken synde soo hebben sy raet gehouden te weten den hertog van Lorynen

(1) Bovenstaande bewijst eens te meer, hoe angstig de volkeren in Westelijk Europa waren, die zich als ernstig door de Turken op veroveringstocht bedreigd achtten.

(2) Buda, nabij Pesth, het oude Sicambria der Romeinen, wordt door de Duitschers « Ofen » genaamd. Deze stad, op eene hoogte gelegen nabij den Donauw, bezit eene zeer sterke vesting. De Turken hebben zich verscheidene malen van de stad meester gemaakt. Zij bleef in hun bezit van het jaar 1526 tot 1686, alswanneer zij, gelijk de kronijkschrijver verder vertelt, door de keizerlijke legerscharen ingenomen werd.

(3) De schrijver bedoelt hier hertog Karel van Lorreinen, 2den zoon van Leopold I, keizer van Duitschland, die later, in 1711 zelf keizer werd en Maria-Theresia van Oostenrijk voor dochter had.

(4) Peirdemeester, voor paardemeester, wordt te lande wel eens voor « veearts » gebruikt. Hier staat het meer bepaaldelijk voor « paardenarts ».

(5) Wysenberg, beter Stuhlweissenbourg, ligt in Hongarye op 16° lengte Oostwaards Parys en ongeveer 47° Noorderlijke breedte, op eenige mijlen van het Balaton meer.

(6) Essekker, Essek of Esseg, ligt op de rivier « De Drave » niet ver van hare monding in den Donauw.

(7) Mohaix, Mohacz, is een hongaarsch stadje op den Donauw. Koning Lodewyk II van Hongarye werd er in 1526 door de Turken, onder bevel van Soliman II de Groote, verslagen en gedood. Doch hertog Karel van Lorreinen overwon er de Turken in 1687, en het is van dit krijgsbedrijf, dat de kronijker verhaalt.

en den hertog van beyeren hun twee alleen gesproken dat sy souden roepen alle de generaels van het leger alwaer sy krygsraed houdende den hertog van beyeren wilde den türk aentasten daer den hertog van lorynen hem tegen stelde, waer over sy alle beyde den degen trokken tegen malkanderen daer sy malkanderen wel verstonden, en wisten wat sy doen souden soe dat de andere generaels tusschen beyde schieten; den hertog van beyeren hem seer gram verlaetende, wild met syn volk wech marcheren naer huys, soo dat sy meynden dat alles in deésorder was, en het leger van beyeren nam den marsch aen om soo sy meynden nae huys te treken, soo dat g'heel ons leger in deesorder was over die saeke, de turken door hun spions dit verstaende, meynden niet beter of ons leger was in comfigie (1), quamen met g'heel hun leger uyt hunne verschansinge om in ons leger te vallen, den hertog van beyeren al op den marsch synde viel van achter onder de turken en hun retransementen terwylen den hertog van lorynen de turken van voôren aenviel, soo en konden de turken niet meer retureeren in hun geretrangeerd campement en wierden door action de güerre g'heel in rotten geslaegen, soo dat sy verloren al hun tenten canon bagagie en geldkasse tot betaelinge van g'heel hun leger met verlies van wel 20000 mannen soo dood als gevangenen sonder die in het moras blyven steken waeren (2), ofte in den donaü verdronken waeren, de reste vluchte naer essekker over de brugge die wel 2 uren lang is soo over de morassen als over de rivire de drave (3) die in den donaü valdt rünieerden (4) de brugge achter hun soo veel als sy konden godt sy gelooft en gebenedyt over soo eene groote victorie ons leger opvolgende repareérden de brugge ten besten dat sy konden en naemen esseker in en meer andere steden, en quamen in slavoniën over de revire de drave, soo quam ons leger het jaer daer naer voor die sterke stat belgrada (5) het welk sy importeerden (6), maer het jaer daer naer van de turken belegerd wordende isser door

(1) Comfigie, voor « Confusie, verwarring, hier in den zin van oneenigheid ».

(2) Mohacz moet inderdaad zeer moerassig zijn, daar de Donauw in de nabijheid zich in onderlinge vertakkingen splitst.

(3) De drave loopt eenige mijlen zuidwaarts van Mohacz, en besproeid Essec, waarover wij reeds spraken.

(4) Rünieerden, voor « ruineerden », hier met de beteekenis van « beschadigden ».

(5) Belgrada. Heden de hoofdstad van het koningrijk Serbië, ligt op den Donauw, die aldaar de grens vormt tusschen Oostenryk en gemeld rijk. Belgrade beteekent in de landstaal Witte stad van bielo (wit) en grod of grad « stad ».

(6) Importeerden, voor « innamen ».

het vallen van een bombe in t'macasyn van het casteel daer veel poeder in was, soo groote bresse in den muer gesprongen, dat den gouverneùr niet meer konde tegenhouden, moest de stat over geven (1) aen de turken, waer op den vrede is gevolgd van Carlowits (2), laetende g'heel opper en neder hongarien midtsgaders geheel seven bergen en een groot deel van Slavonien (3), het welk den keyser al had ingenomen, naer het ontset van weenen allegaeder aen den keyser Leopoldùs petriwaredin (4) blyvende langst den kant van belgrada voor frontier stat van geheel hongarien aen den keyser.

In het jaer 1700 als wanneer den koning van Spanien Carolus den 2 quam te sterven (5), sonder kinderen die hadde door het toedoen van den cardinael portecareo by testament gelaeten de croone van Spanien om den tweeden soôn den dolphien Duc d'angau (6) ik laete uL : oordeelen of iemant moet testament hebben die rechten oir (7) is den koning van Vrankryk, heeft dan noch synen sone gesonden na Spanien, die van de spanjaers is aenveird voor koning onder tittel van philipus den 5den den hertog van beyeren in dese nederlanden gesteld synde voor (8) Carolus den 2 saliger memorie soo dat de fransche troupen,

---

(1) Belgrade werd herhaalde malen beurtelings door de Turken en door de Christenen ingenomen.

(2) Carlowitz, stadje in het zuiden van Oostenryk, nabij den Donauw.

(3) Slavonië en Croatië zijn beide gewesten uit Hongarye en hebben Agram voor hoofdstad.

(4) Petriwaredin voor Peterwaradin of beter Peterwardein, Hongaarsche stad op den Donauw. Prins Eugenius versloeg er de Turken in 1716. De naam is hier als eeretitel bij dien van keizer Leopoldus gevoegd.

(5) Hij stierf den 1sten November van gemeld jaar.

(6) De kronijkschrijver bedoelt wellicht te zeggen, dat Carolus II, bij testament, zijne staten overliet aan den hertog Philips van Anjou, tweeden zoon van den dauphin en kleinzoon van Lodewijk XIV, koning van Frankryk. Reeds vroeger had Frankrijks koning aan Willem III van Holland, thans ook koning van Engeland en de Nederlandsche staten, betrekkelijk de opvolging van Carolus II erfverdragen voorgesteld, die beide partijen aangenomen hadden. Doch bij de tijding der nieuwere schikkingen door den koning van Spanje in voordeel van zijn huis genomen, achtte hij zich van alle verbintenissen ontbonden en riep uit : « Er zijn geene Pyreneën meer ! » Men hoeft te lezen kardinaal Louis de Porto-Carrero, en niet Portecareo. Hij behoorde tot een Spaansch edel huis, werd geboren in 1629 en stierf in 1729.

(7) Hoir, erfgenaam.

(8) Voor, staat hier ten onrechte voor « door ». Bedoelde hertog was Emanuel Maximilian, hertog van Beyeren, toenmalige landvoogd der Spaansche Nederlanden.

syn gekomen op korten tyd, in alle steden van het spaens nederland (1) en hebben hier opgerecht 40 battalions nederlands volk ook eenige ruyters en dragonders die sy van de prochie hebben doen opbringen niet sonder groote confusie en desordens alsoo de jongheyt moesten spelen wie soldaet soude moeten syn, vele prochiën en wethouders daer geen kans toe siende door de tegensegging van t'gemeynte het volk en den dienst gelokt met 9 ponden (2) t'jaers te beloven, 3 jaeren achtervolgende soo die van Lokeren 50 mannen hebben gedaen ofte moeten leveren en als de dry jaeren om waeren en plaets van naer t'konings vraege vry te syn, gelyk sy aengenomen waeren soo hebben sy noch moeten blyven dienen waer mede de wethouders veél te lyden hadden van de soldaeten van hun aengenomen. Den koning van vrankryk synen kleynen soòn nù aengesteld synde, in het ryk van Spaenien tegen alle wettige reden alsoo den selven koning in diferente tractaten gerenuncieérd heeft, van hy of syne nakomelingen eenige pretentje te maeken op de kroon van Spaniën (3) en nu hebbende dese landen het koningryk van napels het hertogdom van Milaenen het koningryk van Sicilien door het tractaet van Uytrecht aen den hertog van Savoyen en het ryk van Sardinen aen den keyser, soo heeft den koning van engelant (4) de staeten generael siende dat die 2 kroonen souden te machtig geweést hebben en vreesende van de selve overrompeld te worden soo hebben die alle hulp en bystant aen den keyser en synen soon carolus den 6 te steken in de kroone van Spagnien (5) eerst geprobeerd met goetheyt om den koning van Vrankryk

(1) De koning van Frankryk, hierin gesteund door Emanuel Maximilian van Beyeren, zond fransche troepen af, die de versterkte steden van Spaansch Nederland, zonder eenige tegenkanting, bezetteden. Dit geschiede den 6den Februari 1701.

(2) De waarde van een pond Vlaamsch of een pond groot was 6 Ned. guldens of 12,72 fr. Een pond parisis of een Parysch pond stond gelijk met een halven gulden, of 50 Ned. centen, of 1,06 fr.

(3) Zie nota 6 bladz. 89. Het ontwerp van erfenisverdrag betrekkelijk de opvolging van Carolus II werd in Maart 1700, tusschen Lodewijk XIV en koning Willem van Engeland en Holland, gevormd. Het bestond hierin, dat die opvolging op volgender wijze zou verdeeld worden : Karel van Oostenryk, zoon van keizer Leopold I van Duitschland zou Spanje, de Spaansche Nederlanden en Indië bekomen, de dauphin, Napels en Sicilië, alsook Lotharingen; doch, dit op voorwaarde, dat de hertog van dit land in deszelfs ruiling het Hertogdom van Milaan wilde aanvaarden, dat aan Spanje toebehoorde.

(4) Koning Willem III van Holland was, zoo als wij reeds zegden, ook koning van Engeland geworden. Hij verving den 12den April 1689 zijnen schoonvader James II, waartegen het Engelsch volk in opstand was gekomen.

(5) Wat voorgaat is niet zeer klaar; doch ziehier wat ons dunkens de schrijver wil

te bewegen synen kleyn soôn daer uyt te trekken maer al te vergeéfs, dese landen met fransche troupen beset synde, en met de oude troupen van Spanien, en al dat nieuw volk voorsiende en wel wetende dat-er eenen bitteren oòrlog niet en was te twyffelen (1) soo heeft men hier beginnen te regeren op sy fransch en meest alle d'offecieren (2) gaen verkoopen voor groote sommen geld, als stokhouderschappen (3) notarisschappen om de finantje te vermeerderen en meer andere offecieren te lang om al te schryven, dan met de veranderinge van het land, syn d'offecieren als vernietigt en veél hun geld verloren gevende, maer de segels syn blyven staen, dat syn noch d'overblyfsels van de fransche regeringe.

Zoo hebben sy dan begonst eene lienie te trekken, en eenige forten te maeken, als St Jans fort by de trompe, eene ure van hulst en het ford bedmar wat voorder, en die met canon en troupen beset, en tot Exaerde Sinaey langs de koeybrugge op stekenen van daer op S[t] Jans fort het fort de peitel; dat alles voltroken synde in het jaer 1700 en 1701 (4).

---

zeggen: De koning van Engeland en Holland, Willem III, vreezende voor de oppermacht van den nieuwen koning Philippe V van Spanje, kleinzoon van Lodewijk XIV, schonk alle hulp en bijstand aan den keizer Leopold I van Duitschland om zijnen zoon Carolus of Karel, — later in 1711 Karel VI — tot den troon van Spanje te helpen verheffen.

(1) Dat er eenen bitteren oòrlog niet en was te twijffelen, voor « dat er een gruwelijken oorlog voorhanden was ». En inderdaad in Mei 1702 werd de oorlog aan Spanje en Frankryk door Holland en koningin Anna van Engeland, die Willem III opgevolgd had, verklaard.

(2) Offecieren, hier ten onrechte gebruikt in den zin van « staats en andere ambten, of officiën ».

(3) Stokhouderschappen, bediedt hier het ambt van de stokhouders of openbare verkoopers, ook vendumeesters genaamd.

(4) Zulks geschiedde na dat het bevel der Spaansche Nederlanden door Emanuel Maximilian van Beyeren, in de handen van Don Isidero de la Cueba en Benavides, markgraaf van Bedmar en van Assentar, graaf van Villanova, commandeur van Orcajo en las Torras, was overgegaan. Bedoelde linie was volgens de kronijk van de Castro omtrent 50 mijlen lang en 12000 pionniers werden er aan gebruikt. Zij begon nabij de Schelde, aan het opgeworpen fort, de nieuwe Peerle, had omtrent de Clinge het fort van Bedmar, aan de grenzen van Kemseke het fort S[t] Jan, en menige andere schietplaats en wijkschans. Zij werd dus nagenoeg gelegd omtrent de uiterste palen van het land van Waas en Beveren, met uitlating der polders van den Doel, een deel van Calloo, de gemeente Moerbeke, en al wat over de vaart van Hulst op Stekene lag. Deze vaart werd met grof geschut bezet en den geheelen winter van 1701 door de Franschen, onder bevel van Courtebonne, bewaakt.

Den keyser met den koning van Engeland en de heeren Staeten generaels (1) een altiantje gemaekt hebbende (2) soo is den oorlog daerop gevolgt, soo dat de fransche en de spaensche de lienie hebben beset ten deele met soldaeten en een deel met boeren (3) maer wy moesten by toùr gaen, en hadden soo een vry passagie van gent op antwerpen waer eene schipbrugge lag over de schelde van 27 schepen gemaekt. De lienie soo by de hollanders synde, veroorzaekte dikwils allaermen van geen gevolg in het land, en het land niet sonder groote vreese van d'inwoonders maer die alaermen van geen gevolg synde soo syn in het jaer 1703 d'hollanders met een groot leger gekomen op Selsaete heyde onder den generael Koehoorne (4) met den goeverneur van t'sas van gent (5) en gekomen langst Wachtebeeke op moerbeke,

---

(1) Heeren staeten generaels, voor « staten generaal of Hollandsche wetgevende kamers », hier ten onrechte verpersoonlijkt. De schrijver bedoelt wellicht te zeggen « en de heeren van de Staten generaal ».

(2) Den keyser *met den koning van Engeland* en de Hollandsche staten generaal eene alliantje (alliance, een verbond) gemaakt hebbende. Dit gezegde schijnt in strijd met hetgene wij in nota 1 bladz. 91 bevestigden, toen wij *koningin Anna van Engeland*, schoonzuster en troonopvolger van Willem van Oranje, en echtgenoote van prins George van Denemarken in de oorlogsverklaring deden tusschenkomen. Wij zegden *schijnt in strijd*, want schoon Willem, den 19^den^ Maart 1702 aan de gevolgen eener schouderbreuk, voortspruitende uit eenen val van zijn paard, overleed, bestond er reeds van in 1701 een verdrag, in den Haag aangegaan, tusschen Engeland, de republiek en den keizer Leopold, waarbij zich later nog aansloten Pruisen, de Pfaltz of Palts, Munster, Portugael en Savoie. Het verdrag had ten doel Spanje aan den Franschen prins te ontrukken. De bondgenooten hadden reeds hunne legers bijeen gebracht en keizer Leopold de oorlogsbedrijven in Italie begonnen, toen koning Willem III, op de hiervoren gezegde wijs uit het leven moest scheiden. Ook alhoewel de oorlog slechts in Mei 1702 officieel verklaard werd, had Lodewijk XIV reeds van in April den hertog van Bourgogne *als bij titel* opperbevelhebber van den oorlog in de Nederlanden gezonden. Doch, deze had onder zich den maarschalk de Boufflers, *die den werkelijken opperveldheer was*, daar den hertog van Bourgogne zonder ondervinding noch geene krijgsverrichtingen bestuurd had. Boufflers drong het hertogdom Cleve binnen en verscheen weldra met 40,000 man voor Nymegen. Slechts den 16 Julius deed de markgraaf van Bedmar in de steden van Vlaanderen de oorlogsverklaring tegen Engeland en Holland afkondigen.

(3) Dit gezegde wordt in de kronijk van de Castro, bladz. 359, gestaafd, waar hij, bij eenen aanval der Hollanders op de versterkte linie van het land van Waas, niet minder dan 4000 boeren plaatst.

(4) Koehoorne, in de kronijk van Vlaanderen vermeld onder den naam van Coehorn. Beneven Coehorn dient vermeld den Baron Spaer die het opperbevel had over 16 regimenten voet en 2 regimenten peerdevolk.

(5) De Goeverneur van 't Sas van Gent was alsdan mijnheer Vassy.

en stekenen soo dat t land in vollen alarm was, en al het volk wierd de wete gedaen, van hun allegaeder te laeten vinden op de lienie, de rolle, hermaekt synde van Lokeren dese en wierden geene wete gelaeten die daer niet op en stonden by faute van opgeven te syn soo dat-er eenige worden vielen maer sy gingen mede als vollontair soo wy kwamen op den morgenstont vroeg aen de trompe by St Jans fort ons verweér allegaeder nedergeleyd hebbende gingen wat eten en drinken soo begosten de hollanders met hun canon en mortiren te schieten op onze lienie by stekenen aen de kiekenshaege soo dat wy al gelyk riepen alarm en gingen soo sonder orden regt om na Stekenen te gaen (na den aentak) (1) maer den goeverneür van St Jans fort te peirde met eenige offeciren van den ryngrave, ons achter naer komende deden ons te rug marcheren achter de troupen op de lienie alwaer geen volk en stont daer wy soo lang stonden dat de lienie wel een half ure van ons volk verlaeten was, t'welke noch geen nood in was daer was tydinge dat d'hollanders doorgebroken waeren by liefkenshoek t'welke dat waer was, want wy hadden wel een ure van te vòoren naer dien kant sien branden op 2 of 3 plaetsen, alsoo sy daer niet veel volk vindende seer ligt door quamen, de corps de garde aldaer in brand stekende, een schure of twee, maer niet voorder en quamen te luttel volk synde, maer de vreese was of sy eenig volk over de Schelde geset hadden want sy een legerken hadden tot Eckeren (2) beseyden Antwerpen en daer om wierd de lienie geabonneérd (3) na eenen attak van 2 uren geduerd te hebben, die soo furiens was, dat het schieten met canon mortiren muskettereyen van weder seyden noeyt op en hield, soo dat eenige die by ons waeren, die lang den koning gediend hadden, seyden noeyt diergelyken aentak gesien ofte gehoord te hebben soo dat d'hollanders in diën storm ontrent 1700 mannen verloren hadden beneven den goeverneür van het Sas (4), en noch meer andere offecieren, wy moesten op de linie blyven staen tot dat alle de vendels met de soldaeten binnen het fort S Jans waeren, en als den goeverneur by den ryngraeve met noch andere offecieren hun tegen quamen gereden, die daer onder schoten met hun pistolen en quetsten den soon van Jan Aerman met name Cornelus die daer van twee dagen daer naer

(1) Aentak, voor « aanval ».

(2) Eckerēn, thans « Eeckeren », eene gemeente benoorden de stad Antwerpen.

(3) Geabonneerd, voor « geabandonneerd, verlaten ».

(4) De goeverneur commandant Vassy viel inderdaad in dien slag den 27 Juny 1703.

gestorven is soo dat wy op de lienie bleven staen tot dat wy orden kregen om te marcheren sy deden ons gaen naer den kant van het fort bedmar en langs den kalfsdyk en quamen van daer door S[t] Gilles naer huys en als wy t'huys quamen de menschen hadden meest hun goed gevlucht, want op de markt boter graenen eyeren vlasgaeren en andere waeren soo de menschen geld boden sy hadden het schier half voor niet door den troubel. De hollanders noch eens wedergekomen synde, syn doorgebroken staeken voôreerst de corps de garde in brand, als wanneer wy smorgens de hollandsche kregen de contributie wierd gemaekt, maer de hollanders sagt synde, goede order binnen de linie hielden, daer sy laegen en niet veel en plunderden, dan syn sy gekomen tot Stekenen, de fransche en spaensche legers laegen tot boven antwerpen achter eene lienie waer van ook 7 batlions quamen liggen tot burgt om d'hollanders te observeren die hier in t'land laegen en het land moest soo wel d'een als d'ander voeragie leveren tot Lokeren quamen van gent 8 batlions spaensche en fransche camperen met 15 stukken kanon die korts daer naer opbraeken, en met die te burgt laegen hun t'saemen voegende, trokken regt na t'holands legerken, maer die hun niet afwachtende, marcherden en tydts na hulst terwyl dese dingen hier gebeurden soo wierden d'hollanders van de fransche en spaensche tot ekkeren geslaegen den 30 July 1703 (1) de selve hebben 17 9bre ingenomen de sterke stad landau (2) naer dat sy het leger van prins van hessen-Cassel hadden geslaegen in het jaer 1704 trokken de meeste legers naer beyerland alwaer de fransche by hoog stat (3) door de gealieérde wierden geslaegen (4) soodanig als men oyt van eenen slag heeft gehoord soo dat den marchael te tallard (5) wierd gevangen met 6 batlions en 12 escadrons in een dorp,

(1) Daar menige bijzonderheid niet goed schijnt overeen te komen met datgene wat de Castro, vooral gesteund op de aangiften der kronijk van Vlaanderen, nopens dezelfde krijgsbedrijven zegt, raden wij den nieuws- en weetgierigen lezer aan, gemelde kronijk te raadplegen, bladz. 359, 360, 361 der annalen van den Oudheidskundigen Kring van het land van Waes, elfde deel, vierde aflevering. Wat de slag van Eeckeren betreft door den Hollandschen generaal Obdam verloren, die werd geleverd den 30sten Juny en niet July 1703.

(2) Sterke stad uit Rhynisch Beyeren. De Beyersche wapenen ondersteunden de Fransche.

(3) Hoog stat, voor « Hochstedt of Hochstadt op den Donauw, in Beyersch-Swaben ».

(4) Aan het hoofd der geallieerde krijgsbenden stonden Eugenius van Savoie, als bevelhebber van het keizerlijke leger, en de engelsche generaal Marlborough, als bevelhebber der Engelschen en der Hollanders.

(5) Marchael te Tallard, voor « maarschalk Tallart », opperbevelhebber van het Fransche leger te Hochstadt. (1652-1728).

en van daer naer londen gevoerd den 5 mey 1706 (1) ten selven dage stierf den keyser Leopoldus en synen soône Josephus en syne plaetse gesuccideérd (2). Den 25 meye daer naer hebben de geallieérde onder den hertog van malbouroiìg het spaensche leger met de fransche onder den hertog van beyeren by rammeli in brabant tot taliter geslaegen (3), soo dat kordts daer naer boven brussel Liere gent brugge damme en mechelen hun aen de geallieérde gesnborteerd hebben (4), en den koning van spanien carolus den 3 (5) herkent. Den 7 Juny hebben de selve geallieérde ook possessie genomen van de stat antwerpen en den 10 dito syn de fransche daer nyt getroken, den 7 July is de stat van Oostende door het geweld van bomben en gloeyende kogels (naer dat de selve meest over hoop lag) over gegeven aen Carolus den 3 van daer trokken sy na Meenen hetwelk sy den 22 augusty 1706 ook veroverden, den 5 7ber 1706 naemen de geallieérde de stat dendermonde in op discretie (6), soo dat meestendeel het land, naer den slag van ramelie, op eenen korten tyd van de fransche verlaeten wierd als op het fort de peirel Sint Jans en bedmar welke garnisoenen in den avond laet, (als meest de menschen slaepen waeren) binnen lokeren vielen en al eenige huysen open slogen, daer waerender veel bevreest, van eene genirale plunderinge, maer godt lof het wel verging alsoo sy naer een weynig rustende, mosten mar-

(1) Het is best mogelijk, dat Maarschalck Tallart slechts den 5den Mei 1706 als krijgsgevangene naar Londen overgevoerd werd; doch de slag van Hoehstedt en Blenheim werd den 13den Augustus 1704 geleverd.

(2) Keizer Leopold I stierf in 1705 en zijn zoon Josephus volgde hem op als Duitschen keizer, onder den naam van Josephus de eersten. Het gezegde van den kronijkschrijver « ten selven dage », moet dus slechts in eenen betrekkelijken zin aangenomen worden, als staande voor « Omtrent dien zelfden tijd ».

(3) De veldslag bij Ramillies, in het zuiden van Brabant, had inderdaad plaats den 23sten Mei 1706. De Franschen werden er door Villeroi gecommandeerd, en, volgens den schrijver tot *taliter* geslagen. Taliter, ook Qualiter, bediedt in het Nederlandsch « Niet goed, niet slecht, zoo en zoo ».

(4) Hun aan de geallieérde gesnborteerd hebben, voor « zich aan de bondgenooten onderworpen hebben ».

(5) Aartshertog Karel, zoon van wijlen keizer Leopold I en broeder van keizer Josephus I, die hij in 1711 als keizer van Duitschland onder den naam van Karel VI opvolgde, werd den 12den September 1703 binnen Weenen, onder den naam van Karel III, koning van Spanje verklaard en gekroond. Doch, hij werd slechts in 1705 als koning te Lissabon verwelkomd, en in 1706 kon hij een zegevierenden intocht te Madrid doen.

(6) Oorlogsuitdrukking. De stad geeft zich over *op discretie*, dat is zonder voorwaarden, aan den overwinnaar haar lot overlatende.

cheren door de Roomstraete en langst achter de fonteyne (1), sy sworen soo schromelyk dat het eenen schrom was om hooren, om dat de wagens en karren niet genoeg en avanceerden, sy waeren vol schrik tot ons geluk. Middelertyd belegerden de fransche türyn hooft stat van den hertog van Savoyen maer den prins eügeniüs met een leger uyt duytsland komende, en alle de revieren door de fransche beset, gepasseerd, de fransche weggedreven en den 7 7bre 1706 de fransche voor turyn (2) geslaegen, en de stat ontset, soo dat den marchal de marsiene (3) generaels en veel volk dood bleven en veroverden al het kanon tenten bagaegie en alles dat sy daer voor gebragt hadden.

(WORDT VOORTGEZET).

---

(1) De Roomstraat is eene voorname straat van Lokeren leidende, van de veemarkt naar een openbaar plaatsken genaamd « Het Hoeksken ». Het is op het hoeksken dat van ouds eene welbekende herberg stond « De fonteyne ». Het is die herberg die den schrijver hier bedoelt.

(2) Turyn, stad uit Noorder-Italie aan den linkeroever van den stroom, de Pô genaamd, en aan de samenvloeing van de Doria Turyn werd in 1640 door de Franschen ingenomen, doch, zoo als onze schrijver zegt, belegerden zij het te vergeefsch in 1706.

(3) De schrijver bedoelt hier zeker den graaf de Marsin, franschen Maarschalck, geboren in 1656 en gestorven in 1706.

NÉCROLOGIE.

Mort de Monsieur Henri Verbraeken. — Nous avons le regret d'annoncer la mort de Monsieur Henri Verbraeken, juge de paix du canton de Saint-Gilles, membre de la commission administrative du cercle archéologique du Pays de Waas, pieusement décédé à Saint-Gilles, le 24 Septembre 1890, à l'âge de 34 ans.

Henri-Marie-Joseph Verbraeken naquit à Zwyndrecht, le 1 Juillet 1856. Il était fils de Charles-Louis Verbraeken et de Adélaïde Nys.

Dès son enfance, il montra les plus heureuses dispositions et un goût prononcé pour les études. Sa mère, devenue veuve peu d'années après son mariage, remarqua cette inclination et prit un soin délicat de son éducation première. A l'âge de douze ans, elle envoya le jeune Henri au pensionnat épiscopal de St Joseph à Saint-Nicolas pour y faire des études préparatoires. Comme il joignait à la vivacité de l'esprit, une exellente mémoire, il fit de si rapides progrès, qu'après un séjour de deux ans, il fut en état d'entreprendre l'étude des humanités au Petit-Séminaire de cette ville. Là aussi il se distingua parmi ses condisciples par une application soutenue au travail, une perspicacité supérieure et une perception prompte, qui lui firent remporter presque tous les succès dans sa classe.

En 1876, à l'âge de 20 ans, il fut admis à l'université de Louvain et y conquit rapidement et avec la plus grande distinction, ses diplômes de candidat-notaire et de docteur en droit.

Au mois d'Octobre 1880, il prêta serment en qualité d'avocat devant le tribunal d'Anvers; mais les querelles du barreau, les tracasseries procédurières le firent bientôt renoncer à la profession.

Après un stage de six années dans l'étude de Maître Gheyssens, un des principaux notaires de la métropole commerciale, il sollicita et obtint la place de juge de paix du canton de Saint-Gilles-Waas. Jamais nomination ne fut accueillie avec plus de faveur; elle était la juste récompense d'un travail opiniâtre et d'un mérite incontesté. L'arrêté royal était dâté du 12 Octobre 1886.

Henri Verbraeken ne fut pas plustôt investi de ces importantes fonctions, qu'il sut mériter la confiance et la considération de ses concitoyens. Doux et affable de caractère, quoique très-arrêté dans ses

opinions, serviable à l'excès et ne reculant devant aucun sacrifice pour se rendre utile, inaccessible à la crainte quand il s'agissait d'accomplir un devoir, aimant la vérité et sachant la dire avec indépendance, charitable et compâtissant pour les malheureux, il était le type accompli du magistrat intègre, de l'ami sincère et du bon citoyen.

Les rares instants qu'il ne devait pas aux fonctions de sa charge, à ses devoirs de père et d'époux, il les consacrait volontiers à l'étude de l'histoire de son Pays natal. Le cercle archéologique lui avait offert en 1888 la vice-présidence de la société, mais sa modestie lui avait fait décliner cet honneur. Il n'en fut pas mois pour cette institution un membre directeur plein de zèle dont tous ses collègues appréciaient hautement les capacités.

Au moment où la mort le saisit, il se disposait à publier le premier fruit de ses travaux historiques : un mémoire très-étudié sur la commune de Melsele. Avec quelle satisfaction il nous parlait de ce travail, qu'il destinait à nos annales et qu'il ne lui a pas été donné d'achever ! Il ne sera cependant pas perdu pour nos membres, l'honorable famille du défunt ayant consenti à nous en confier le manuscrit. Ces pages dans lesquelles se révèlent un grand savoir, une sérieuse connaissance des faits, un respect sincère de la vérité et une diction irréprochable, resteront le souvenir permanant du passage de notre ami parmi nous.

Les funérailles de notre regretté collègue ont été célébrées le Lundi 29 Septembre 1890 au milieu d'une affluence considérable de monde. Toutes les autorités du canton de Saint-Gilles, plusieurs notabilités de l'arrondissement étaient présentes à ces tristes cérémonies.

Le cercle archéologique du Pays de Waas s'y était fait représenter par une nombreuse députation, à la tête de laquelle on remarquait le Président Monsieur A. Vercruysse, Messieurs Verwilghen-Hijde, les docteurs Van Raemdonck et De Ryck.

Pour obéir aux dernières volontés du défunt, aucun discours n'a été prononcé sur sa tombe.

Voici en quels termes le journal « het land van Waas » de Saint-Nicolas dans son numéro du 5 Octobre dernier à rendu compte de cette funèbre solennité.

F. V. N.

Maandag 29 september ll. had in onze naburige gemeente Sint-Gillis (Waas), eene droeve plechtigheid plaats, de lijkdienst en lijkzinking

des heeren Hendrik-Maria-Jozef Verbraecken, vrederechter van het kanton, te Zwijndrecht den 1 juli 1856 geboren, en, na eene langdurige en pijnelijk ziekte, te Sint-Gillis den 24 september 1890 in den Heer ontslapen.

Van in den vroegen morgend, zag men talrijke ambtenaren en notabelen, vrienden en kennissen van den afgestorvene uit den vreemde de gemeente binnen treden, ten einde, door hunne tegenwoordigheid, hunne deelneming in de smart der bedroefde familie te betoonen, en tevens ook een laatste hulde aan de eervolle nagedachtenis van den overledene te brengen. Ten 9 1/4 uren, vergaderde men ten sterfhuize alwaar de familie de rouwbewijzen der uitgenoodigden ontving. Na de aankomst der geestelijkheid en het volbrengen der kerkelijke ceremoniën, vormde zich de lijkstoet in dezer voege. Vooruit gingen, met vaandels en eerteekens in rouw, de genootschappen waarvan de aflijvige deel maakte :

1. de koninklijke fanfaren, lijkmarschen uitvoerende,
2. de edele handboogmaatschappij van St. Sebastiaan,
3. de maatschappij Jockey Club,
Achter deze volgden in orde :
4. de weezenkinderen met brandende lichten,
5. de geestelijkheid in kerkgewaad,
6. het lijk gedragen door de veldwachters van het kanton,
7. de familie, wiens rouw werd opgeleid door den heer Deckers, burgemeester en doctor te Melsele, schoonbroeder van den afgestorvene, gevende de hand aan het oudste zoontje van deszelfs betreurden vader, en vergezeld van een geestelijke,
8. de justicie, vertegenwoordigd door de heeren: de Borchgrave dienstdoende vrederechter, Raemdonck vrederechter-plaatsvervanger, Verbeke openbaar ministerie, Hellebaut greffier, en Verhofstede commis-greffier,
9. de rechterlijke politie, vertegenwoordigd door de heeren : Muyshondt burgemeester te Stekene, Verbeeck burgemeester te Clinge, De Cleene burgemeester te Nieukerken, De Maere burgemeester te St. Pauwels, Bohyn burgemeester te Kemseke, Moors commissaris van policie te Stekene, en de Witte statieoverste te St. Gillis,
10. de gemeenteraad van St. Gillis, vertegenwoordigd door de heeren : Canterman schepen, Busschots, Coppens en Van Cleemput, raadsleden. Van Haute secretaris, en Stuer, ontvanger ; de heeren burgemeester Raemdonck en schepen Verbeke hadden zich bij de justitiebedienaren gevoegd,

11. de leden van het Armbestuur en van het Kerkbestuur, zijnde de heeren Tayart, Van Britsom, Reyns, Van Schoote, Van Duyse, leden, en De Meulenaere ontvanger,
12. de Burgerwacht, vertegenwoordigd door de heeren : Bongaerts voor het bataillon Kemseke, en Van Snick voor het bataillon Nieukerken,
13. het Notariaat, vertegenwoordigd door de heeren ; Maes notaris te Nieukerken, Cieters notaris te Vrocene, en Van Winckel notaris te Stekene,
14. de Rijksontvangerijen, vertegenwoordigd door de heeren : Haeck ontvanger en Crevecœur luitenant,
15. de Veeartsenij, vertegenwoordigd door den heer veearts Van Huffelen,
16. het Onderwijs, vertegenwoordigd door de heer hoofdonderwijzer; de heer hulponderwijzer had zich, als spelend lid, bij de fanfaren gevoegd,
17. Buiten de hierboven gemelde officieele uitgenoodigden waren opgekomen : de heeren volksvertegenwoordigers Verwilghen en Raemdonck, de heeren Meert vrederechter en De Decker vrederechter-plaatsvervanger te Sint-Nikolaas, de heeren Vercruysse en doctor Van Raemdonck, wederzijdsch voorzitter en lid van den *Oudheidskundigen Kring van het Land van Waas* waarvan de overledene Bestuurlid was, verscheidene leden van het Katholiek Kiescomiteit, eene deputatie van het Muziekkorps van Melsele door den overledene gesticht, en eindelijk een groot aantal notabelen der gemeente St. Gillis en van het Land van Waas,
18. De stoet werd gesloten door de douaniers der gemeente en door de gendarmen van St. Gillis en Stekene.
19. In de kerk namen plaats, op den koor, de familie en de officieele uitgenoodigden en verdere hooggeplaatste ambtenaren; en rond het lijk schaarden zich de veldwachters, de douaniers, en de gendarmen.

Na de lijkdienst ging men over tot de lijkzinking op het kerkhof door twee gendarmen vrij gehouden om het gedrang der menigte te vermijden.

Op verzoek van den afgestorvene werd er geene lijkrede uitgesproken, en alles verliep in ingetogenheid en met die stilte welke alle welgemeende en diepe rouwplechtigheden kenschetst.

Wel hem die zóó ten grave daalt, omringd van de hoogachting en de toegenegenheid van allen die hem in leven gekend hebben.

Mort de Mr Charles-Louis Ruelens, Conservateur à la Bibliothèque Royale de Belgique. — L'impression de la présente livraison des *Annales du Cercle archéologique du Pays de Waas* était sur le point d'être terminée, lorsque nous apprîmes la mort inopinée de Monsieur Charles-Louis Ruelens, Conservateur à la Bibliothèque Royale de Belgique, décoré de la Croix civique de 1re classe, Officier de l'Ordre de Léopold, Chevalier de l'Ordre de N. D. de Villa-Viçosa, Chevalier de la Légion d'honneur et Officier d'Instruction publique en France.

Promoteur des Congrès internationaux de Géographie, membre-fondateur et ancien Président de la Société Royale Belge de Géographie, ancien Président de l'Académie d'Archéologie de Belgique, membre d'un grand nombre d'autres Sociétés savantes Belges et étrangères, auteur ou collaborateur d'une foule de publications littéraires, archéologiques, géographiques et historiques, Monsieur Ruelens, pendant à peu près un demi siècle, a coopéré activement et avec fruit au mouvement scientifique en Belgique, et a rendu d'immenses services à tous les hommes d'étude : tel est le jugement que le corps des savants, d'accord avec l'opinion publique, a porté de lui à l'occasion de sa mort, arrivée à Bruxelles le 8 Décembre 1890.

Ses funérailles, suivies de son enterrement, y ont eu lieu le Jeudi 11 Décembre 1890. Les Lettres, les Arts, les Sciences, le Journalisme, le Barreau, l'Armée, en un mot, tout ce que la capitale et plusieurs autres villes de la Belgique comptent d'hommes intelligents, assistaient à la cérémonie, à laquelle les Ministères et la Maison du Comte de Flandre étaient également représentés. Dans un salon de la maison mortuaire transformé en chapelle ardente, le cercueil disparaissait véritablement sous le grand nombre des couronnes déposées par les divers corps savants dont Mr Ruelens faisait partie. Après plusieurs discours prononcés devant la dépouille mortelle, et les honneurs rendus à la sortie du corps par une compagnie de Carabiniers, le cortège funèbre fut conduit à l'église de Saint-Josse-ten-Noode où fut célébré le service. Les restes du regretté Conservateur furent ensuite transportés au cimetière de la Commune où ils reposent maintenant au caveau de la famille, à côté de dame Ruelens, plus connue sous le nom de Caroline Gravière si estimée pour ses beaux travaux littéraires.

Le *Cercle archéologique du Pays de Waas* ne pouvait rester indifférent au décès d'un homme, dont il avait reçu un grand nombre de services justement appréciés. La Direction de ce *Cercle* a tenu à témoigner sa reconnaissance même après la mort, et a délégué à

l'enterrement de son bienfaiteur deux membres du *Cercle :* Mr F. Van Havermaet, auteur du portrait en buste de Mr Ruelens, et Mr le docteur Van Raemdonck, ami particulier du défunt; ce dernier, en son nom comme au nom du *Cercle*, a prononcé, lors de la levée du corps, le discours qui suit :

Messieurs,

De tous les encouragements qu'on est heureux de rencontrer, quand on s'applique à écrire et à publier des livres de science et d'histoire, le plus efficace, sans contredit, est la bienveillante assistance qu'on trouve chez les Conservateurs de nos Archives et de nos Bibliothèques publiques. Ce sont là les guides, les « fils conducteurs », comme on les a appelés, de tous les investigateurs : ils leur signalent les sources à consulter, facilitent leurs recherches, et les empêchent de s'égarer dans le dédale des manuscrits et des livres. Par l'étendue et l'importance des services qu'ils rendent particulièrement aux travailleurs de la province, ils sont les associés de presque toutes les publications qui paraissent. Quelques auteurs ont pu parfois ne pas le reconnaître, mais ils ne leur sont pas moins redevables de la plupart des matériaux dont ils se font gloire.

Parmi ces fonctionnaires dévoués, il en était un que la reconnaissance publique désignait, et qui n'était jamais plus heureux que lorsqu'il pouvait être utile aux autres : c'était notre regretté défunt. Passionné pour tout ce qui touche aux arts et aux sciences, promoteur ou collaborateur de plusieurs sociétés d'archéologie, de géographie et d'histoire, auteur lui-même de travaux estimés, cheville-ouvrière d'un important dépôt littéraire, il comprenait tout le bien que, dans sa position, il pouvait faire, et l'accomplissait au delà de son devoir. Ni peines, ni sacrifices, rien ne lui coûtait pour applanir aux autres la voie des recherches et la rendre fructueuse. Jamais personne ne faisait un vain appel à ses bons offices, qu'il prodiguait avec le plus grand empressement et avec une courtoisie rare. Découvrait-il, en Belgique ou à l'Etranger, un précieux manuscrit inconnu et relatif à vos études, au lieu de le publier lui-même et de s'en faire un titre, il vous en abandonnait généreusement et les avantages et les honneurs. S'agissait-il de rehausser la patrie par l'initiative des Congrès géographiques et par la reproduction de ses monuments de géographie, « il se plaçait — comme a dit » le marquis de Compiègne — à la tête de quelques hommes d'élite, » pour provoquer l'organisation de ces Congrès et en assurer le succès »,

et dirigeait la reproduction des cartes de l'Europe Ptolémaïque conservées à la Bibliothèque Royale de Bruxelles. Etait-il délégué pour représenter son pays à l'exposition géographique de 1875 à Paris, il y défendait les intérêts de ses nationaux avec tout le dévoûment dont il était capable. Lui semblait-il utile pour l'instruction réciproque, d'établir entre les divers pays du monde des échanges de documents et de publications scientifiques, c'est lui qui était l'âme de l'organisation et qui en assumait toute la charge, laissant l'honneur à d'autres. La gloire de la Belgique était-elle intéressée à réunir les éléments épars de la vie et des œuvres du plus grand de ses artistes, il parcourait l'Angleterre, l'Italie et la France, allait frapper aux portes de toutes les collections de l'Europe, et ne se reposait qu'il n'eût compulsé et formé le « Bulletin-Rubbens ». *Croyait-il instructif et patriotique à la fois, d'éditer les anciens plans de nos villes et communes, pour faire ressortir soit leur développement, soit leur décadence moderne et montrer ainsi la Belgique ou les Pays-Bas à travers les âges, c'est encore lui qui provoquait et dirigeait la publication, et qui, généreux comme toujours, appelait des collaborateurs à une œuvre à laquelle, seul, il aurait pu suffire, afin d'en partager avec eux le relief et la gloire.*

Et qui donc, parmi nous, n'a pas une dette de reconnaissance à lui payer? Parmi nos écrivains, novices ou vétérans, qui donc oserait dire qu'il ne doive au défunt ou un conseil, ou un document, ou une direction quelconque? Si l'on pouvait trouver cet ingrat, à coup sûr ce ne serait pas l'auteur de Louvain monumental, *qui déclare, dans sa préface, « d'avoir trouvé chez son ami tous les secours désirables ». Ce ne serait pas non plus l'auteur du mémoire couronné sur «* Plantin et l'imprimerie Plantinienne », *qui avoue, dans sa reconnaissance, « lui devoir mainte annotation précieuse, recueillie avec patience et discernement, et communiquée avec amitié et prévenance ». Ce ne serait pas non plus le traducteur du livre de* Godinho de Eredia, *qui confesse de lui être redevable de la révélation de ce précieux manuscrit et de l'honneur d'une préface* [1]. *Ce ne serait certes pas l'éditeur regretté des* Mémoires de Francisco de Enzinas, *qui « adressa ses remerciments bien sincères au bibliothécaire si parfaitement érudit et si constamment dévoué à tout ce qui intéresse la science ». Et pour terminer par un*

---

1. Le manuscrit Portugais original de Godinho de Eredia, relatif à Malaca, l'Inde méridionale et le Cathay, et appartenant à la Bibliothèque Royale de Bruxelles, a été reproduit en fac-simile, traduit et publié par M. Léon Janssen en 1882 avec une préface de M. Ruelens.

exemple que nous signalons à bon escient, cet ingrat ne serait pas non plus, Messieurs, ni le Cercle archéologique du Pays de Waas dont Mr Ruelens était le bienfaiteur, ni le biographe de l'anatomiste Verheyen et du Cosmographe Mercator qui se sentirait dégagé de reconnaissance, lui qui déclare, sans détours, que la part qu'il pourrait réclamer dans la glorification de la mémoire de ces deux Waasiens illustres, il la doit aux encouragements, aux conseils et à l'assistance du Conservateur de notre Bibliothèque Royale, dont nous ne saurions trop déplorer la perte et honorer la mémoire.

GESCHIEDENIS DER GEMEENTE MELSELE. (1)

I.

OORSPRONG VAN DEN NAAM VAN MELSELE.

Vooraleer de geschiedenis van Melsele te beginnen zullen wij trachten den oorsprong van den naam dezer gemeente uit te leggen. Men is verre van het eens te zijn nopens dezen oorsprong. Volgens de eenen zou de benaming Melsele voortspruiten uit de samenvoeging der twee latijnsche woorden *Mel*, dat honig beteekent, en *cella* dat woning, huisvesting bediedt. In deze wijze zou de naam van Melsele honigwoning beteekenen of in andere woorden zoete woning, aangenaam verblijf. Volgens anderen zou de naam alleiden van *Mel* of *Melis*, verkorting van Melchior en *cella* (woning, verblijf) en in deze meening zou de naam van Melsele woning van Melchior bedieden. De eerste uitlegging schijnt ons meest gegrond. Inderdaad wij vinden dat in de benamingen onzer vlaamsche gemeenten waarin het woord cella (sele, zele, zeele of zele) voorkomt, hetzelve in meest al de gevallen voorgegaan is door een ander woord dat hetzij de ligging, hetzij de hoedanigheid van het oord aanduidt. Zoo hebben wij bij voorbeeld Belcele (Bella-cella, schoone woning), Oosterzeele, Wanzele (slechte woning), Vollezeele en meer andere. Nogtans durven wij niets met zekerheid bevestigen.

In de oudste oorkonden waar wij den naam van Melsele aantreffen is deze juist zoo als hedendaags geschreven. Van rond 1470 schrijft men Melcele. Later vindt men Melsen op de groote kaart van Vlaanderen van Mercator, de dato 1540, alsook op dezes kleine kaart

---

(1) Onder dien titel geven wij een handschrift van wijlen Mr Hendrik Verbraeken, Vrederechter te Sint-Gillis-Waas. Deze geschiedenis van Melsele gaat tot omtrent de jaren zestien honderd. Onzen innigen dank aan de achtbare familie Verbraeken, die het werk met zooveel welwillendheid ter beschikking van onzen Kring gesteld heeft.

gemaakt in 1549. Sanderus in zijn werk « Flandria illustrata » uitgegeven in 1735 schrijft Melsen en Melsene. Strada schreef Helsenium. In 1784 zien wij Dneaju op zijne kaart Melcele aanteekenen, terwijl in 1788 De Bonge Melsche schrijft.

In de volkstaal wordt hedendaags Melsele nog altoos Melsen genoemd.

II.

EERSTE TIJDEN.

De gemeente Melsele is voorzeker eene der oudste van het land van Waas. Alhoewel het eerste authentiek stuk waarin van Melsele wordt gewag gemaakt slechts dagteekent van het jaar 1055, mag men met zekerheid houden staan dat het grondgebied der huidige gemeente Melsele reeds eeuwen vroeger bewoond was. De groote romeinsche heirbaan die over het zuidergedeelte der gemeente, langs het gehucht « de Esch » loopt, is een klaar bewijs dat de legers van Roomen over deze streek zijn getrokken, en de ontdekking van menigvuldige aschkruiken en lijkbussen welke destijds op gezegd gehucht in de nabijheid der heirbaan is gedaan geweest, getuigt genoeg dat er zich daar bewoners moeten nèergezet hebben. Deze ontdekking is geschied in het jaar 1862; ongelukkiglijk zijn meestal de oudheden door de landbouwers, die er de geschiedkundige weerde niet van kenden, verbrijzeld geworden. Eenige romeinsche munten en gedenkpenningen, welke de ontdekkers zich de moeite hadden gegeven te bewaren, zijn alleenlijk gespaard gebleven, om ter waarde van het metaal aan onbekenden verkocht te worden.

Men zou zelfs verder kunnen gaan en beweren dat reeds in de eerste eeuwen van het menschdom, wanneer men nog het gebruik van het ijzer niet kende, en men zich van den keisteen bediende voor wapens, messen, hamers en andere werktuigen, dat in dit tijdperk, dat de geleerden « l'âge néolithique » noemen, de plaats waar zich thans Melsele bevindt, reeds door menschen bewoond was. Twee schoone exemplaren van bewerkte silex, waarvan eene, volgens de meening van den geleerden heer doctor Van Raemdonck, te Sint-Nikolaas, een stuk van een mes zou moeten wezen, zijn in de laatste jaren te Melsele gevonden (1). Deze stukken zijn volgens gezegden heer Van Raemdonck

(1) Het een exemplaar werd gevonden door schrijver dezer, in den wijk Briel nabij de paskromte (courbe de niveau) 4. Het ander door doctor De Ryck, ten westen der gemeente, op de paskromte 8.

een ontegensprekelijk bewijs dat het grondgebied van Melsele in die alonde tijden door menschelijke wezens bewoond of bezocht is geweest.

Gedurende het romeinsch en het frankisch tijdvak vinden wij nergens den naam van Melsele aangestipt.

Rond het jaar 660 predikte de heilige Amandus het evangelie in het land van Waas. Buchenius liber 8, caput XI N° 5 zegt dat hij onder andere in eene plaats predikte, welke het huidige Calloo is. Heel waarschijnelijk dus zal de H. Amandus ook te dien tijd het geloof te Melsele verkondigd hebben, of zullen deszelfs inwoners zijn woord te Calloo komen aanhooren zijn.

Op de kaart van Oliverus Vredius vinden wij in 862 Melsele nog niet aangeteekend, wanneer Boudewijn met den ijzeren arm, gehuwd met Judith, dochter van den franschen koning Karel-den-Kale, Vlaanderen als huwelijksgift verkreeg. Het land van Waas volgens die kaart bestond slechts te dien tijde uit moerassen en bosschen en had geene andere bewoonde plaatsen dan Waasmunster, Temsche, Rupelmonde en Beveren. Doch men hoeft geen groot belang aan deze kaart te hechten, dewijl ten eerste op dit tijdstip de aardrijkskunde bitter weinig gevorderd was, en ten tweede men met reden mag veronderstellen dat Vredius alleenlijk de bijzonderste plaatsen heeft willen aanduiden. Uit die kaart besluiten dat Melsele in 862 nog niet bewoond was, ware meer dan vermetel, dewijl het tegenovergestelde bewijs klaar en duidelijk voortspruit uit de ontdekking der romeinsche oudheden waarvan wij hooger spraken.

III.

LEENROERIG TIJDVAK.

Van het oogenblik dat Vlaanderen, door de fransche koningen tot graafschap verheven, onder het bestuur van Boudewijn met den ijzeren arm en dezes opvolgers eenen bijna gansch onafhankelijken staat uitmaakte, bestatigt men in het land een buitengewonen vooruitgang onder alle oogpunten. De geloofszendelingen zetteden met ongemeenen iever hun werk van beschaving voort, en deden de laatste sporen van het heidendom in onze streken verdwijnen. Overal werden kerken en bidplaatsen opgerecht, handel en nijverheid stonden langzaam uit den slaap op, waarin de barbaarsche eeuwen, die op den val van 't romeinsch keizerrijk gevolgd waren, hen gewikkeld hadden. Onder den indruk der grondbeginselen van gelijkheid welke Christus' leer kenmerken, ver-

dween allengs de slavernij om plaats te maken voor een zacht stelsel van leenheerschap.

Reeds vóór het jaar 1000 moet Melsele zijn deel aan deze ontwikkeling der beschaving genoten hebben. De eerste kerk van Melsele moet voor dit tijdstip gebouwd geweest zijn, dewijl wij vinden in eene oude oorkonde dat in het jaar 1055 zekere vrouw van vrijen bloede van Crubeca (Cruijbeke) zich schatplichtig maakte van het autaar van Onze Lieve Vrouw in de kerk van Melsele (1), en zich verplichtte eenen Antwerpschen penning te betalen per jaar. Dergelijke akten werden verleden in 1071 door zekere Geertruide en eene vrouw van Calulo (Calloo) genaamd Thelem (2).

Tot het geestelijk gebied dezer kerk behoorde te dien tijde niet alleen de huidige parochie van Melsele, maar ook het grondgebied van Haesdonck, alsmede waarschijnlijk Burcht en Zwijndrecht.

Zooals al de kerken van het Waasland behoorde de kerk van Melsele tot het bisdom van Doornijk. Volgens De Potter en Broeckaert, (geschiedenis van Melsele bladzijde 51) had de bisschop van Doornijk reeds van in het begin het patronaat dezer kerk aan de St. Pietersabdij te Gent verleend, welk patronaat volgens hen bevestigd werd in 1171 door den paus Alexander III, te gelijkertijd met dat der kerk van Calloo. Wij hebben vruchteloos naar het bewijs gezocht waarop de denkwijze zou gesteund wezen, dat vóór het jaar 1180 de kerk van Melsele van de abdij van St. Pieters afhing. Integendeel vinden wij in het stuk waarvan wij hieronder in nota den tekst laten volgen, dat vóór dit jaartal de kerk van Melsele met dezes afhankelijkheid Haesdonck in bezit was van zekeren Hugo, eenen persoon van Melsele (persona de Melsela). Op welke wijze deze er in bezit van gekomen was, is ons onbekend. De woorden waarin de bisschop van Doornijk zich in voormeld schrift, gedagteekend 31 Meert 1180 uitdrukt, bewijzen dat vooraleer in het bezit van gezegden Hugo geweest te zijn, de kerk van Melsele aan het bisdom van Doornijk reeds had toebehoord. « ..... significamus, zoo luidt het stuk, quod Hugo, persona de Melsela, ecclesiam prædictam de Melsela cum appendiciis suis Havesdum, libere et sine conditione in manibus nostris RESIGNAVIT ». Wij maken kenbaar, dat Hugo, een persoon van Melsele voormelde kerk van Melsele met hare afhankelijkheden Havesdonck, vrij en zonder voorwaarden in onze handen

(1) Charters der St Pietersabdij te Gent in het Staatsarchief. — Chartes et documents de l'abbaye de St Pierre par A. Van Lokeren, deel I, bladzijde 94.

(2) Warnkœnig. — Flandrische Staats-und-Rechtgeschichte, Deel III, 2[e] bladz. 15.

heeft *terug besteld*. En verder zegt het schrift « Nos autem ecclesiæ beati Petri in Gandavo..... ecclesiam ipsam cum appendiciis in perpetuum possidendam *contulimus* ». En wij, wij hebben gemelde kerk met hare afhankelijkheden voor eeuwig in bezit gegeven aan de kerk van den heiligen Petrus in Gent. Dit is dus een bewijs dat het slechts te rekenen van den 31 Meert 1181 is, dat de St. Pietersabdij het patronaat der kerk van Melsele bezat. Indien deze abdij er vroeger van in bezit geweest was, zou ongetwijfeld de doornijksche prelaat niet gezegd hebben : « Wij hebben het bezit dezer kerk gegeven aan de St. Pietersabdij », maar hij zou geschreven hebben « wij hebben de abdij *weder* in bezit dezer kerk gesteld ». Hij zou zich nooit van het latijnsch werkwoord conferre (verleenen, geven) bediend hebben, maar wel van het werkwoord restituere, reddere of een ander dat wedergeven bediedt (1).

Avesdonck of Haesdonck vormde op dit oogenblik slechts eene afhankelijkheid meer van de kerk van Melsele, en stond niet meer rechtstreeks onder het zielhoederschap van den pastoor van Melsele. Inderdaad het blijkt uit de archieven van de St. Pietersabdij, dat Haesdonck

(1) Ziehier den tekst van het stuk waarbij de bisschop van Doornijk het patronaat der kerk van Melsele aan de St Pietersabdij schenkt :

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. E.... Dei Gratia Tornacensium episcopus, omnibus Christi fidelibus tam futuris quam præsentibus in perpetuum. Officii nostri nos hortatur auctoritas, immo caritas Christi compellit, justis pie petentium desideriis benigne condescendere, et ut vota et preces efficacem effectum optineant, operam totis viribus impendere, pro eo quod scriptum est, oculi Domini super justos et aures ejus in preces eorum. Proinde universitati fidelium præsenti pagina significamus quod Hugo, persona de Melsela, ecclesiam prædictam de Melsela cum appendiciis suis Havekesdunc, libere et sine conditione in manibus nostris resignavit. Nos autem ecclesiæ beati Petri in Gandavo, pro remedio animæ nostræ et celebratione anniversarii nostri in perpetuum faciendi, seu etiam pro expiatione praedecessorum nostrorum Tornacensium pontificum, vel parentum nostrorum, ecclesiam ipsam cum appendiciis suis in perpetuum possidendam contulimus, salvo jure nostro et ministrorum nostrorum. Et ne ecclesia sancti Petri per revolutiones temporum aliquam donationis suae molestiam sustineat, ipsam donationem sigilli nostri impressione signavimus, sub anathemate prohibentes ne quis eleemosynam nostram perturbare vel inquietare præsumat. Si quis autem contra judicium et justitiam præsumpserit, partem cum Dathan et Abiron quos terra vivos absorbuit accipiat, et judicium Dei viventis incurrat, donec ablata restituere et reatum suum congrua studuerit satisfactione corrigere. Siquidem testes qui donationi huic interfuerint præsenti scripto annotare curavimus.....

Actum Gandavi anno incarnationis Domini MCLXXX° octavo, consecrationis nostræ anno, pridie calendis aprelis (Chartes et documents de l'abbaye de St Pierre. — A. Van Lokeren, deel I, bladz. 186.

den 19 Julij 1149 door Gerardus, bisschop van Doornijk, van de kerk van Melsele werd gescheiden, en eene eigene kerk en zielhoeder kreeg. Deze afscheiding had plaats onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat de pastoor van Melsele altoos het recht zou behouden van het thiende te heffen op het grondgebied van Haesdonck, dat slechts eene proostdij uitmaakte, afhangende van de pastorij van Melsele (1). De proost van Haesdonck, zooeven als de pastoor van Melsele, wierd sedert 1180 door den abt van St. Pieters benoemd (2).

Onder den indruk der godsdienstige gevoelens welke, zooals wij hooger zegden, steeds meer en meer veld wonnen, hadden de leenheeren begrepen, dat het hoog tijd wierd hunne laten te onttrekken aan die plichten der leendienstbaarheid, welke met de natuurlijke vrijheid en gelijkheid der menschen niet kunnen overeenstemmen. Reeds in 1232 had de kastelein van Gent zijne laten van het land van Waas van zekere dienstplichten ontheven (3). Zijn zoon, Hugo de tweede, en diens echtgenote Maria Van Gavre besloten eenige jaren daarna de inwoners van Melsele, Zwijndrecht, Cruijbeke en Vraeene van alle dienstbaarheid (servage) vrij te verklaren. Ten dien einde begaven zij zich op 29 Mei 1245 naar Antwerpen in Onze Lieve Vrouwe kerk, waar zij alle hunne nieuwe vrije laten hadden doen vergaderen. Deze laatsten moesten er plechtig verklaren hen en hunne erfgenamen onder de bescherming der kerk te stellen, en in het toekomende jaarlijks aan Onze Lieve Vrouwe kerk te betalen, op Onze Lieve Vrouw half Oogst, twee deniers; verders waren zij verplicht aan gemelde kerk te betalen bij hun huwelijk zes deniers en bij hun overlijden twaalf deniers vlaamsche munt (4).

---

(1) Register privilegiorum Monasterii St Petri juxta Gandavum p. CX.

(2) Miræus, deel III, bladz. 672 en 673.

(3) Duchesne. Histoire généalogique des maisons de Guines p. 336.

(4) Akt van vrijstelling van 29 Mei 1245 door Hugo II kastelein van Gent :

Ego Hugo castellanus Gandensis, et Maria, uxor mea, notum facimus universis quod nos ad ecclesiam S. Mariæ in Antverpia accedentes, divinæ pietatis intuitu, cum debita solemnitate ad usum ejusdem ecclesiæ, perpetuo manumisimus homines nostros de Wasia, servili conditione nobis addictos, (quorum nomina sunt inferius adnotata) cum omni posteritate ipsorum, tam præsenti quam futura, absolventes eos ab omni servili conditione, qua nobis tenebantur adstricti. Manumissi autem singuli in præsentia nostra, obtulerunt semetipsos dictæ ecclesiæ cum omni posteritate sua, ad duos denarios Flandrenses solvendos annuatim in assumptione B. Mariæ, nomine census capitalis, et quando nubunt sex denarios Flandrenses, duodecim vero quando moriuntur. Testes, Joannes de Gandavo, miles, Sigerus, frater noster, Colinus de Varendonc, Ægidius Blue, Balduinus De Spoiden, Sigerus De Roeten, homines nostri et quam plures alii

Wij laten hieronder in nota de namen volgen van de vrijgemaakte laten der parochie van Melsele (1).

Bovenaangehaalde taksen moeten door eenen daartoe aangestelden persoon opgehaald worden. In de eerste jaren gingen de betalingen goed, doch dit verslechtte zoodanig dat, in de jaren 1500, de opbrengst der taksen de kosten van ontvangst niet meer kon dekken. Ook heeft het kapittel van Onze Lieve Vrouwe kerk van Antwerpen van dit tijdstip afgezien de taksen of redevancien te doen ontvangen.

In 1252 werd het voorbeeld gegeven door den kastelein van Gent, door de gravin van Vlaanderen Margaretha gevolgd. Tot dien tijde had de graaf recht bij het overlijden van eenen zijner onderzaten tot de half-have, 't is te zeggen de helft van het huys-catheil of van al hetgeen zich in het huis bevond. In de maand April van gezegd jaar nam de gravin een besluit, dat voortaan de half-have zou vervangen worden door het recht van den leenheer tot de beste have, het beste hoofd, in andere woorden het schoonste meubel nagelaten door den overledene. Terzelfdertijd gaf zij het recht aan de bestuurders of bedienaars van verschillige godshuizen en kerken van het land van Waas, lijsten op te maken, genaamd « gemiekboeken » waarin zij de namen schreven van « zekere eerlycke geslachten » dewelke voor altoos bevrijd waren van het beste catheyl of meubel af te geven, mits jaarlijks aan eene der gezegde godshuizen of kerken twee deniers te betalen. Tusschen deze kerken vinden wij de kerk van Onze Lieve Vrouw te Melsele aangestipt (2).

De parochiën van Burght en Zwijndrecht hadden ten minste onder burgerlijk oogpunt deel gemaakt van Melsele tot in het jaar 1280,

---

tam clerici quam laici. In testimonium præmissorum contulimus litteras nostras tam ecclesiæ quam manumissis supra dictis, appensione sigilli nostri roboratas.

Actum Antwerpiæ in ecclesia B. Mariæ MCCXLIII. IV kal junii.

(Miræus, Notitia ecclesiarum Belgii. — Antverpiæ MDCXXX, p. 622).

(1) Namen der vrijgestelde laten van Melsele : Wilhelmus, Joannes, Theodoricus, Elisabeth de Drische, broeders en zuster; Walterus Calewart de Beke en Helewigis, Gertrudis en Margareta zijne zusters; Machtildis, dochter van Helewigis; Willelmus, Giselbertus en Lisana, kinderen van de zuster van Calewart; Helewigis de Drische; hare kinderen Rodulphus, Sigerus, Joannes, Gertrudis en Adalisia; Arnoldus Seeve; dezes zuster Magtildis; Sigerus de Rode; Margareta en de kinderen der dochter van Margareta Sociman Henricus, Ebin en hunne zuster. Onulphus en zijne zusters Margareta Helewigis en Clementia. Sigerus, zoon van Margareta; Maria en Magtildis, dochters van Margareta, Gertrudis en Beatrix, dochters van Hamers.

(Miræus, Notitia Ecclesiarum Belgii. Antverpiæ MDCXXX, p. 622).

(2) Duchesne, p. 345. — Lindanus, boek I, cap. 8 N°. — Miræus, deel 1, bladz. 422.

wanneer de graaf Guido van Dampierre deze parochiën met de « heerlyckheyts waerdigheidt » derzelve schonk aan Willem van Kets ridder, met last « van den grave te dienen met drij peerden en 't zelve leen te houden van den hove en vierschaere van Melsele (1). Deze parochiën en heerlijkheden bleven dus nog altoos afhankelijk van Melsele.

Wij denken dat hier het oogenblik gekomen is om in korte woorden de samenstelling en de bevoegdheid der vierschare en der minderwetten af te schetsen.

De vierscharen waren ingesteld geweest bij de keure van Waas, verleend den 1 Junij 1241 door den graaf van Vlaanderen Thomas Van Savoyen en diens echtgenote Joanna Van Constantinopelen. Deze keure werd bekrachtigd in het jaar 1453 door Philippus den goede, hertog van Burgondië en graaf van Vlaanderen.

De parochie van Melsele bevat eene vierschare samengesteld uit vijf schepenen en eenen greffier. Deze werden benoemd door het hoofdcollegie van het land van Waas, op de eerste algemeene vergadering der vierscharen van Waas na Paschen. De benoeming werd gedaan tusschen de personen, gebracht op eenen lijst opgesteld door de leden der parochiale vierschare, en gekozen bij meerderheid van stemmen, tusschen de bijzondere ingezetenen der gemeenten. Het mandaat der leden der vierschare was bepaald op een jaar. Men kon tweemaal herkozen worden, maar na drie jaar uitoefening der bediening, kon men slechts na een tijdverloop van twee jaar hernoemd worden. De greffier, die gelast was de pen te houden, was rechtstreeks door het hoofdcollegie benoemd. Zij werden voor het leven benoemd en waren verplicht bij hunne benoeming eene gifte te doen aan het hoofdcollegie.

De vierschare had het recht alle persoonlijke, zakelijke en gemengde gedingen op aanzoek van den officier van justitie te beslissen. Zij deed recht aan alle de keurbroeders. Zij had ook het recht in boetstraffelijke zaken alle veroordeelingen, behalve de verminking of de doodstraf uit te spreken, welke laatste vonnissen alleen door het leenhof (la cour féodale) mochten geveld worden. Zelfs hadden de parochiale vierscharen het recht van te verwijzen tot den schandpaal, de verbanning en de verbeuring der goederen. Zooals men ziet was hunne bevoegdheid buitengewoon uitgebreid.

Men kon van al de vonnissen zoo burgerlijke als boetstraffelijke, verleend door de vierschare, in beroep gaan voor het collegie der hoofd-

---

(1) Chronycke van de Castro, bladz. 50. — Archieven van Waes, register A, bladz. 295 v°.

schepenen van den lande van Waas, en de beslissing dezer laatsten kon onderworpen worden aan den raad van Vlaanderen, waarvan men nog beroepen mocht op den raad van Brabant, ten minste van het tijdstip dat onze provinciën onder éénen scepter vereenigd waren. Het is immers klaar dat beide beroepen, in de eerste tijden dat de vierscharen bestonden, niet konden plaats hebben, dewijl de raden van Vlaanderen en Brabant slechts later tot stand zijn gekomen.

Voor hetgeen de bestuurlijke zaken aangaat, waren de leden der vierschare gelast met de pointers en zetters bij te staan, wanneer dezen de verdeeling der corveën, der belastingen op ieder gemeet lands, en der hoofdbelastingen kwamen doen. Het was aan hen de rollen dezer impositiën vast te stellen. Zij hadden ook in hunne bevoegdheid het vaststellen der rekeningen der goederen van de kerken, van den armendisch of van den H. Geest, de bewaring des weezenboeks, het sluiten der voogdijrekeningen, en het houden der boeken van onterfenissen en erfenissen.

Zij waren ook gelast met het nazien der wegenissen, het toezicht over maten en gewichten, de uitoefening zoo der bestuurlijke als der rechterlijke politie.

Eindelijk mocht het hoofdcollegie van Waas geene belastingen heffen op de algemeenheid der inwoners van het land, dan met de toestemming der minderwetten of vierscharen.

Aan het hoofd van de vierschare stond de bailluw of de meyer; alsook was er op de parochie een prokureur, welke de vertegenwoordiger was van den hoogbailluw, en teveus de bedieningen van offiers van justitie uitoefende. Deze alsmede de andere onderhoorige ambtenaars der parochie wierd door het hoofdcollegie benoemd.

De vierschare van Melsele had, zooals wij hooger zegden, juridictie over Zwijndrecht en Burght. De wet van Zwijndrecht besliste per enkel advies over de geschillen welke zich in beide parochiën voordeden, maar hare beslissing was aan het beroep der vierschare van Melsele onderworpen (1).

Ziedaar in korte woorden de instelling der parochiale vierscharen of minderwetten, zooals deze bestonden gedurende het grootste gedeelte der tijden, begrepen tusschen het midden der 13de eeuw en het los-

(1) Deze nota aangaande de vierschare is getrokken uit het werk « Les anciennes magistratures du pays de Waes et leurs titulaires. — Recherches historico-biographiques d'Emmanuel-Marie-Jean Van der Vynckt, annotées et analysées par le chevalier de Schoutheete de Tervarent. — Annalen van den Oudheidskundigen Kring van het land van Waas, deel III, bladz. 25.

breken der fransche omwenteling. De bevoegheden dezer overheden werden gedurende dit tijdverloop volgens de omstandigheden eenigszins gewijzigd, en bijzonderlijk in de 17[de] en 18[de] eeuw werd hunne macht grootelijks verminderd; doch de instelling met hare groote trekken bleef bestaan tot op het einde van het oud regiem.

Hiernemen wij nu de beschrijving der geschiedkundige daadzaken.

Het land van Waas, dat oorspronkelijk tot het graafschap van Vlaanderen behoorde en, zooals wij gezien hebben, onder het onmiddelijk beheer stond van den kastelein van Gent, 's graven leenheer, was gedurende twee eeuwen een twistappel tusschen de graven van Vlaanderen en Holland. Deze laatsten wilden kost wat kost hunne heerschappij in het land van Waas vestigen, en deden er menigvuldige uitvallen, welke steeds met moorderijen en verwoestingen gekenmerkt waren. Melsele zoowel als de andere dorpen van het land van Waas had schrikkelijk van deze invallen der Zeeuwen en Hollanders te lijden. In het jaar 1310 deed Willem, graaf van Holland en Henegauwen, voor eeuwigen dage afstand van de rechten, welke hij zou kunnen bezeten hebben op het land van Waas, en dacht te recht dat thans onze streken voor goed bevrijd waren van de invallen onzer noorderburen. Doch in het jaar 1315 brak Willem zijn woord, en sloot een verbond met den koning van Vrankrijk. Zijne benden vielen onverwijld op het land van Waas, en verwoestten al de dorpen langs den scheldekant gelegen. In Melsele, zoowel als in Zwijndrecht en Burght, werd alles door het zweerd en het vuur vernield (1). Een vreeselijke hongersnood kwam dit jaar en het volgende de reeds zoo geteisterde parochie in de uiterste ellende dompelen.

In het jaar 1317 wierd de transport vastgesteld, 't is te zeggen het aandeel dat door iedere streek van Vlaanderen te dragen was in de belastingen door den graaf geheven. Op iedere honderd ponden die geheven wierden, moest het land van Waas drie ponden 19 schellingen en 9 deniers betalen. Op de som, die in het jaar 1366 aan den graaf was toegestaan, had het land van Waas, volgens hoogere berekening, voor zijn aandeel te dragen honderd achttien ponden 6 schellingen en 8 deniers, en de parochie van Melsele moest hierin betalen tot 13 ponden 10 schellingen 3 deniers (2).

---

(1) Van den Bogaerde. Het distrikt St. Nikolaes voorheen Land van Waes, deel II, bladz. 70. — Chronycke van Vlaenderen, bladz. 171.

(2) Chronycke van de Castro uitgegeven door den Oudheidskundigen Kring van het land van Waas, bladz. 79.

Het einde van het leenroerig tijdvak was gekenmerkt door den strijd dien de vlaamsche gemeenten, met Gent aan het hoofd, gedurig leverden aan hunne graven Lodewijk van Nevers en Lodewijk van Male, die de partij van Vrankrijk waren toegedaan. Het land van Waas had schrikkeijk van deze burgeroorlogen te lijden. De Wazenaars trokken meestal partij voor Gent. Ze zonden ook hunne manschappen om de gentsche benden te versterken, en namen met hen deel aan den veldslag van Roosebeke, op 27 November, 1382, die zoo noodlottig was voor Gent, en waar 20,000 vlamingen sneuvelden. Alhoewel er geen enkel stuk gewag van maakt, mag men met zekerheid bevestigen dat Melsele ook zijne manschappen bij de legerbenden van Gent had ingelijfd, en verschillige zijner inwoners op de velden van Roosebeke zag vallen.

IV.

BURGONDISCH EN SPAANSCH TIJDVAK.

In het jaar 1386, den 18 December, was te Doornijk de vrede geteekend tusschen den hertog Philips van Burgondië, graaf van Vlaanderen, en de Gentenaars. Een tijdperk van vrede en rust was geopend. Landbouw en nijverheid benuttigden aanstonds dien tijd om zooveel mogelijk de geledene rampen te herstellen.

Reeds in het jaar 1375 had men begonnen den Melselepolder in te dijken, doch het tempeest dat woedde op 9 November 1404, had de dijken doorgebroken, en wederom de polderlanden met de waters der schelde ééngemaakt. De overstrooming verwoestte niet alleen den polder, maar drong ook tot op de hooge landen door, die lang onder water bleven staan (1). De schade hierdoor aangericht was zoo aanzienlijk dat de schepenen der keure te Gent op rekwest der inwoners van Melsele, gedaan den 27 Januarij 1407, aan deze eene vermindering toestonden in den transport, 't is te zeggen in het aandeel door hen in 's lands belastingen te dragen. De inwoners van Melsele hadden doen gelden dat, ingezien hunne landen door de overstroomingen bedorven waren, en zij zoo eene overgroote schade hadden geleden, zij door de hoofdschepenen van den lande van Waas te hoog getaxeerd waren, dewijl deze hoofdschepenen hen volgens den gewonen taks hadden belast, zonder rekening te houden van de schade welke door de overstrooming verooorzaakt was (2).

(1) Chronycke van Vlaenderen, bladz. 133.

(2) Rekening rygelden gesloten 4 November 1410. — Chronycke van de Castro, bladz. 68.

Weldra dacht men er aan het door de overstrooming verloren land op de schelde te herwinnen. In de maand Februarij 1412 had Godefroy le Sauvaige, algemeene ontvanger van Vlaanderen en Artois, namens zijnen heer Jan, hertog van Burgondie, openbaar te koop gesteld de twee overstroomde polders van Melcenbrouc en Cauvingsheertsweert. Dezelve waren aangekocht geweest door Steven van Liederke, Lodewijk Van der Moere, Philippe Van Steelant, Jan Sersanders, Joost Vyt, Henri Symoer, Jan Oste en Geert Brissinc, mits de som van 5400 fransche kronen, van 30 grooten ieder, en op voorwaarde van Melselepolder in te dijken binnen de vijf jaren.

Deze verkooping is bevestigd bij octrooi verleend door den hertog Jan van Burgondië, de dato 1 October 1414, welk octrooi al de voorwaarden behelst waarop de verkooping is geschied, en de rechten en plichten welke er voor de koopers zullen uit voortspruiten.

Wij hebben den tekst van dit octrooi gevonden in het werk van De Potter en Broeckaert, geschiedenis van Melsele bladz. 4 en in het werk van Wolters, « Recueil des lois, arrêtés et règlements concernant l'administration des eaux et polders de la Flandre Orientale » bladz. 16. Wij laten hem hieronder in nota volgen (1).

---

(1) Octrooi bij hetwelk de hertog Jan van Burgondië de schorren liggende vóór Melsele, Zwijndrecht, Calloo, Beveren, Verrebroeck en Vracene verkoopt, en toestaat dezelve in te dijken :

Jehan, duc de Bourgoigne, comte de Flandres, d'Artois et de Bourgeigne, palatin, seigneur de Salins et de Malines, scavoir faisons à tous présens et advenir, que comme au mois de février l'an mil quatre cent et douze, après ce que par commission et ordonnance de nous, pour le tres grant besoing que avions de finance en ce temps, nostre amé et féal conseillier, Godefroy le Sauvaige, lors nostre receveur général de Flandres et d'Artois et à présent nostre bailli de l'eaue à l'Escluse, avoit deuq plaches de terre non dicquiées, mais communes avecques la mer appelées en flamaing scoors, dont l'ung scoor nommé vulgament le Melcelbrouc et Calvingheertsweert, est assis es parroiches de Melcelle, de Zwindrecht et de Calloo, et l'autre es paroiches de Bevre, Callo, Verrebrouc et Vraesenne au les devers le west de notre chastel de Bevre, fait mettre et exposer à vente héritablement et perpétuelement, si avant que les dites deux places estoient et appartenaient, sont et appartiennent à mess. Estienne de Lykercke, Louis de la Moere, Philippe de Steelant, Jan Shersanders, Joes Vyd, Henry Symoer, Jan Oste et Gheert Brissinc, pour eulx et ceulx qui voudroient accompagner avecques eulx, eussent à title d'achat par traictie précédent, faict entre le dict Godefroy pour et au nom de nous deux parts et eulx d'aultre mis a prix iceulx deux scoors, et les encommanchiet pour la somme de cincq mille et quatre cens couronnes de France à trente gros le nostre nouvelle monnoy de Flandres la pieche, que nous en debvoient paier les dits acheteurs, lesquels dedans cincq ans a dont prochain ensuyvant debvoient faire dycquer le dict schoor de Melcenbrouc et de Cawingsheertsweert,

De indijking van Melselepolder kon onmogelijk binnen de bepaalde vijf jaren geschieden. Het werd slechts verscheidene jaren later voltooid.

---

si avant que bonnement faire se pourroit, sans empeschements ou destombier de guerre ou de grande tempeste ou aultre norage de temps, mais de l'aultre schoor séant audict les devers le west de nostre dict chastel de Bevere, ils pourroient faire à leur plaisir, fust de le faire dicquer ou aultrement, et sur ce et certaines aultres condicions touchiez et pourparlez audict traictie seroit es eglises et places quilz appartiendroit par trois jours de dimanche continuellement, ensuyvans lung laultre cryé et publié ledit marché, que de deux cents couronnes par chacun denier Dieu tant et si souvent que l'on vouldroit, lon pourroit tranchier et rectenir dedans le jour de la derraine cryée, desquelles haulées s'aucunes n'y avait, nous aurons leurs moytié et a celuy ou ceulx sur qui ledict marché serait haulchie auroient et appartinroient l'aultre moytié, et nous delivroits leu contenter de largent plainement et entièrement dedans dix sepmaines apres lesdicts cryez, toutes faictes par eux e que le dit Godefroy promist de faire avoir diceluy marchie, bonnes lettres et souffissans scelteez des seelz de nous et de nostre treschier et tresaimé fils le conte de Charlois, ausdicts acheteurs qui deslors en mains dudict Godefroy eussent tranchié mesmes leurs diets marchie de huit deniers Dieu, montant a seize cents couronnes, et combien la première cryee oy son rapport et en aussi advis sur e eut esté faute esdittes églises de Bevre, Melcele et Verrebrouc selon lesdicts convenances, toutesvoyer de nostre commandement pour certaines causes, lors à ce nous mouvans, les aultres deux criées eussent esté delaissent a faire et fust ainsy depuis la chose demourée jusques naguerres, que pour nécessité évident que avons de recouvrer dargent à secourir à nos affaires si tres grandes que ja bonne piece nous a convenu soustenir, et par especiale ceste annèe que soubs la puissance de Monsr le Roy et Monsr le duc de Guyenne, daulphin de Viennois, son aimé fils, aulcuns des Srs de France naguerres voz ennemis et adversaires sont venus et entrez en nostre pays d'Artois, où ils ont amené les dits Monsr le Roy et Monsr de Guyenne accompagniez de tres grand nombre de gens darmes et aultres gens de guerre, lesquels y ont prinse nostre bonne ville de Bappaulmez et plusieurs aultres places fortes, mis et tenu le siège pour longtemps devant nostre ville d'Arras, ars, pillé, robé et gasté grants partie de nostre dict pays d'Artois et autrement adommaigié par voie dostilité le plus quils ont peu, nous et noz seelegerts et biens veuillans en entencion de vous destruire ou cas que leurs entrepruises et mauvaises volontez neussions resisté par puissance de gens darmes et de traict, tant de noz pays de Bourgoigne et de Flandres, dudict pays d'Artois et des pays d'Allemaigne et de Savoye, comme de beaucoup daultres nations qui ont esté et demouré longtemps en nostre compaignie et service, à nostre charge si excessive que aucunement ne les pourrions contenter de leurs gaiges ou souldies et pourveoir aultrement à nosdicts affaire sans engaiger, vendre ou aliéner aucunes parties ou membres de nostre héritaige et domaine. Nous, considérans et regardans que lesdicts deuq scoors demourant en lestat quils sont ores sans estre dycquis que de faire faire ne sommes à present aisiez, ne nous sont point de grant revenus par an, et que a moyen de prejudice et denconvenient pour nous et noz successeurs povons aliener telz choses, puisque faire le vous convient, que aultres de nostre domaine plus souces et prouffitables, avons délibérés et conclut plainement en nostre conseil, ou estoient nostre dict filz de Charlois, révérend père en Dieu levesque

Zoo leest men in het jaarregister van Gent, dat in Mei 1416, Mijnheer Daniel Vilain, ridder, en Geeraert Brissinc voor de schepenen der stad

---

de Tournay, noz cousins Messr Mahieu de Foyez, Messr Anthoine de Craon, Messr Louys de Ghistelle, seul filz des seigneur de Ghistelle et le Sr d'Antoing, les Srs de Jeumont, de Monparailz, de Steenhuyse, de Commines, de Viefviels et de Bois, Messr Rolant de Uutkercke, Messr Guill. de Starles, chastelain de Furnes, Messr Hue de Lannoy, maistre Jehan de Rasinghem, Maistre Thiery le Roy et plusieurs aultres, se vendre lesdicts schoors, faict parler derectnef de la vendicion deceulx audicts acheteurs affin de procéder a laccomplissement dudict marchié, a quoy finalement ils se sont consentis et accordez, moyennant les condicions et par la fourme et manière comme cy après sensuyt c'est à scavoir; que en et sur les dicts deux places de schoors nous et nosdicts successeurs, contes de Flandres, aurons et nous demoura nostre seigneurie et justice haulte, moyenne et basse selon la coustume du pays, mais lesdicts acheteurs et leurs successeurs, ou ceulx qui deulx aurons cause auront à perpétuité le Schautetedom et les pescheries audict Melcenbrouc et Cawingsheertsweert, et pourront et devront meismes mestre et instituer lescanteete, lequel et nos eschevins dudict lieu de Melsele auront cognoissance et adieschement du fait des decaiges et wateringhes, et de toutes aultres choses nécessaires audict schoor, si avant que les designations cy après touchient, sectendent et comprendent. — Item que lescoutete et les eschevins dessusdicts auront faculté et puissance de faire keures, ordonnances, et estatuts utiles et proufitables pour lesdicts dicaiges et watringes, et ce que sen depend sur paine de fourfaire le double, ainsy que en pareil cas il est accoustumé et aussi damendes jusques a vingt solz parisis et au dessoubz, lesquelles fourfaictures et amendes appartiendront entièrement oudict schoutetedom. — Item auront iceulx acheteurs les disme de Melcenbrouc et Cawingsheertsweert, si avant quelles nous appartiennent et en debvront joyr paisiblement et plainement par lespace de dix ans successivement, depuis que ladicte place sera dycquée, laquelle ils sont tenus de dycquer endedans huut ans prouchainement venant, en paiant pour ce chacun au a nous et a nosdicts successeurs a nostre recepte de Bevre durant le temps dessusdict la somme de trente six livres parisis, de tel monnaie que lon recevra de nostre domaine, lesquelz dix ans passer, ladicte disme reveura es mains de nous ou diceulx noz successeurs. — Item que le schoor de Melcenbrouc en ce comprins celuy de Cawingsheertsweert se commenchera à Blockaertsdijc, ou jadiz la vielse dycque dudict schoor fust mise auprès la rivière de l'Eschault et dyllec sestendra vers le West, au long de ladicte rivière de l'Eschault, jusques sur la havene de Calloo, en alant jusques au fief de Clays Robusch appelé le Meulendyc, et les schoores qui maintenant y sont et gisent et dudict havene sestendra vers le West au long de la profondeur appelé vulgairement en flamaing le adre, jusques à une place nommée Kurckgat, sur le corté envers le west de l'Eglise de Calloo et dillecq vers le Zuut aulez de la terre haulte au long de la place dudict viela dijc jusques au lieu ou demeure Pierre Pieterszone, ausquelles devers le Zuut lenseignement ne serait pas bien aisé a monstres et à déclairer présentement, pourtant que là il sestend du loing de la haulte terre à plusieurs et diverses personnes qui leurs limitations y auroit à l'encontre. — Item le schoor gisant devers le west de nostredict chastel de Beveren se devra recommenchiez, à la Bramstrate, du costé devers la west de la terre appellé la terre de lospital et dillecq sestendra vers le noort a la coste du

Gent verschenen en een akkoord aangingen met Lodewijk Van der Moere, Niklaas Van der Eken en Joost Vyt van een gedeelte dijks te leggen

---

fossé de la derraine saingle dicellui nostre chastel et ainsni oultre sur le west coort du havene du mesme le chastel, et de la ou long dudict havene tant en eaue comme en bedaire appelé en flamaing slijc, en allant vers le noort jusques au coult et toequet du poldre de Verrenbroue auprès le Kille, courrant entre le schorre appelé le Hoogeweerpt et ung aultre schorre appelé le scoor perdu, et qui monte aussi jusques à la dijcque appelé Hooftdijc et dicelluy toucquet tirant vers le west et zunt jusques au dijcque appelé Meerdonesdijc, si avant quil vous appartient et doit appartenir audehors dudict hooftdye, sous le saingles, toutesvoyes dudict chastel ne la terre de lospital estre en ce aucunement comprins, et est assavoir ainsi que lesdicts acheteurs ou leurs aiant eaux deulx voulsissent ce schoor faire dycquier en tout ou en partie, que le dicaige el tout ce que en depend seroit demene et les keures et estatues nécessaires audict dicaige fois par les mayres et lois aucquelz le cognoisance en appartient. — Item se ou temps advenir lesdicts acheteurs ou leurs aians come faissent dycques ledict schoor, empres nostre dict chastel de Bevere, combien que en nostre terre de Beveren les pescheriez appartiennent et soient à nous. Nous ou noz successeurs ne pourrons ou debvrons un aultres quelsconques mestre ne asseoir aucunes masses, rais ou aultres engiens servans a pescherie et escluses que se feroient audict schoor ne es aultres schoors gisans ou dessus ou éas quoy en dycait aucuns que ce ne fust à 30 verges loing desdicts escluses affin que par ce le cours et wydenge de l'eaue ne soit empeschie. — Item lesdiets acheteurs de la place qui seroit et est comprinse en la designation de Melcenbroue et de Cawingsheertsweert dessus exprimée, seront tenus de payer à nous et à nos successeurs à nostre dicte recepte de Beverh la somme de 40 livres parisis de rente chascun par an, monnoie telle que dessus est déclairé jusqu'à ce que le dict schocr sera dycqué en tout ou partie et sera le premier paiement au jour de la saint heures lan mil quatre cents et quinze prochain venant, et apres ce que dycqué sera ils nous sebvront payés heritablement et perpetuellement douze deniers parisis de et pour chascune mesme audict terme de la St Remy en chascun an et sils ny faisoient point dycquier de terre que lesdicts 12 deniers la mesme montassent et sestendissent jusques à la dicte valeur de 40 livres parisis par an ils en ce cas payeront les 12 deniers de chascune mesme des terres qui seront demourez audehors de la dycque, si avant qu'ils en prendroient aucun proullict fust par pasturaige ou cultivaige et supposé que en dedans la dycque y eust tel et si grand nombre et quantité de terres que lesdicts douze deniers pour mesure puissent monter jusques à la dicte rente et revenue de 40 livres parisis par an, si demeuroient payans quelx acheteurs lesdicts deniers pour mesure des terres demourez au dehors comprinses esdictes designations, si avant quilz en useroient ou prenoient aucun prouffit en la manière que dit est, excepté que pour faire et retenir dan en an les dycques dessusdictes en bon estat seur et convenable ils pourroient prendre ou faire prendre au moyen de grief que faire se pourra autant de terre au dehors dicelles dycques quil leur en fauldra ou sera besoing, sans en payer aucune chose. — Item que de la dicte place ou schoor gisant du costé devers le west de nostredict chastel de Bevere, les devant nommez acheteurs payeront à nous et a nosdicts successeurs la somme de soixante livres parisis de rente chacun par an, monnoie telle que dict est ou de chascune

in den polder van Melsenbrouc en den polder van Canvingsheertsweert. Dit akkoord was aangegaan mits de som van 2 pond grooten vlaam-

---

mesure douze deniers parisis lequel qui nous plaire le mieulx sy avant quilz en prenront aucun prouffict, pasturaige ou cultivaige et escherra le preuves paieusent de ce audict jour de St Remy audict an mil CCCCXV soit dycqué ou non. — Item que toutes les foys que les terres devant dictes se muceront d'une main a autre, soit par vendition succession ou aultrement, lon en payera a nos ou a nosdicts successeurs douze deniers de la mesure et non plus et aux mayre et eschevins devant lesquels le decheritement en sera faict, selon la coustume du pays, tel droit qui y appartient. — Item que lesdicts acheteurs journellement quant besoing leur sera pourront dehors le dycques et schoor flotant, quelque part qu'ils soient assis, faire prendre ou moindre grief que lon pourra et sans prejudice de nos dycques principaulx appelés Hooftdycques autant de terre quil leur en fauldoa pour en faire leurs dicaiges et veltdams et iceulx retenir comme il appartient et pourrait aussi dedans leurs dycques et dehors faire faire de fossez et ruissoz tels et si grans que leur semblera espedient et prouffitable pour leaux avoir son cours par iceulx. — Item sil advenoit quant lesdicts acheteurs auroient entreprins a faire dycquier les devantsdicts schoors ou chacun deulx que par tempeste ou horaige de temps ou autrement ils eussent empeschement, qu'ils ne les peussent pas dycques ou que iceulx schoors tous deux dycqués ou lung seulement fuissent aucunement rompus et despeschiez, defait ou inondez, iceulx acheteurs ou leurs aians eaux deulz pourront toute les foys quils leur plaira rensecte la main à leur dictes terres et chascun à la sienne, soit en tout ou en partie selon que mieulx leur en plaira et les retenir pour en jouyr comme de leur propre heritaige en payant la vente, de douze deniers parisis par an de chacune mesure comme dict est. — Item que lesdicts acheteurs quand il leur plaira de faire dycquer lesdictes schoors ou aulcun dieeulx pourront faire les dycques avec les dycstades de lepaisseur de douze verges ou environ en chascune place, lesquels dycques et dycstades ensembles les chemins et wateringhes appartiendront aux herites et schoors dessusdicts comme leur chose propre et franche sans en rien payer. — Item que iceulx acheteurs et leurs ayans cause seront legghers toutes les foyz que ce cas se offera es schoors dessusdicts et auront telles fourfaictures ou double et aultres prouffits, qui venir en pourront, tout ainsi que si legghersciр fust en noz mains et que nous fuissions leggher mesmes sans ce que pour cause dudict legghersciр nous et nosdicts successeurs aurons ou prétenderons aucun aultre prouffict quelconque fois tels que dessus est déclairé ne quil leur eu convienne que ne obtenir aultre consentement ou lettres de nous, ne de nos dicts successeurs que ces présentes. — Item de le taix ou porcion, qui sur les terres et heritaiges assis et comprins dedans lesdicts schoors et dicaiges à quelzconques personnes quils fuissent ou appartenissent posé, aussi que ce fussent fiefs ou non, auroit été ou seroit imposé ou conjurement de lescoutete et des mayres et par le jugement des eschevins de la paroisse ou giroient iceulx heritaiges, len fust en deffault de payer ainsi et a tel jour que jugée auroit esté, lesdits acheteurs ou leurs ayans cause pourront lors même en la presence desdicts escoutetes, mayres et eschevins mestre eux pour lesdicts defaillants, à peine de leur en payer le double et adont hen par jour de dymenche en léglise par trois quinzaines ensuyvans lung laultre tels heritages cryer en la présence des échevins qui auroient ordonné et imposé le dict taex pour par lesdicts defaillants les estres

sche munt en daarenboven moest er nog, bij het sluiten der overeenkomst, aan de aannemers eene som van betaald worden van 50 pond

rachetez et acquittez en payant le double et se dedans le thiers et derrain cry rachatez et acquittez nestoient, ils seroient gaigne jugé et demoureroient au prouffiet de ceulx qui ainsi avoient mis ens et leur seront adjugez par lesdicts escoutete, mayre et eschevins chascun en son lieu comme de leur propre heritage. — Item que lesdicts acheteurs les trois cryées faictes et parfaictes desdicts schoors es eglises, par trois dimenches ainsique mention est faicte cy devant, se lors le marchié leur demeure ilz pourront tantost mettre la main à toutes les places gisans et compriuses es plans et pour pris des schoors susdicts. C'est asseavoir en terres, dycques, chemins, bedaires appelez slijc, herbaiges ou pastures et en lever et prendre les prouffits, reservé les fermes à ceulx qui presentement les tiengnent lesquelles demouront aux fermiers pour en jouir sil leur plaist, le terme dicelles durant, selon le contenu des convenances avecques eulx sur ce faictes en payant aux dicts acheteurs les prouffits, ainsy et en telle manière quils feroient à nous se les dicts schoors fuissent demourés en nos mains. — Item que à ce marchié pourront estre accompagnez et participer tous ceulx qui vouldroient lesdicts acheteurs excepté gens d'église et sans fraude. — Item se lesdicts acheteurs ou leurs ayans-cause en temps advenir eussent besoing damenses lettres touchant le fait desdicts schoors tant au regard des decaiges comme aultrement, pour containdre et ceccutes ceulx qui sont ou seront tenus de y contribuer. Nous et nosdicts successeurs seront tenuz de les leur bailler sans aucune difficulté, toutes les fois que nous ou eulx en seront requiz, et sur ce ayent de par vous bien advertiz de toutes les choses devant dictes par bonne information, que en avons fait faire, lesdicts cryez estre recommenchez de nouvel et par trois jour de dimenche, de huyt jours en huyt jours, publycquement et solempnellement faictes, ainsi et en toutes les eglises que faire se devoient, et il soit ainsi que le temps dicelles cryez dont le dimenche XXIIIe jour du mois de septembre derrain passé fust faicte la derraine aucun ne soit venu ne comparer pour haucher ne rencherir ledicht marché, si comme Jean le Chien, nostre recepveur général des Flandres et d'Artois avions commis par nos lettres patentes de faire ladicte vendition en nostre nom desdicts schoors et places et en faire faire lesdictes cryez a esté certiffié et par ce soient demourez auxdicts marchans comme au plus offrans et derniers enchérisseurs, lesquels nous ont requis de leur accomplir le dict marchié selon les dictes convenances Nous veuillans comment quil soit subvenir a nosdictes affaires et necessitez et entretenir aussi aux devant nommer acheteurs ce que de par nous leur a esté accordé et promis de nostre sceau, avons pour nous et nos dicts successeurs de certaine science sur tout en bon et meme advis a iceulx acheteurs par forme de bonne et loiale vendicion, cedé, transporté et delaissé, cedons, transportons et délaissons par les présentes en héritage perpétuel lesdicts schoors en la maniere et moyennant les conditions ci dessus exprimez de point en point pour eulx et les participans avecq eulx et leurs ayans cause avoir tenir et posseder les dicts schoors, et en jouyr paisiblement et plainement a tousjours mais comme de leur propre et droict heritaige duement acquis, et desmaintenant nous en deshéritons en renonchant à la dicte propriété si avant quils sextendent et se peuvent et doivent comprendre et quils nous appartiengent selon la designation quen est faicte esdicts convenance cydessus expressées, pour la somme qui sont demourez aux dicts acheteurs laquelle rabaties

derzelfde munt. De overeenkomst vermeldt stiptelijk de hoogte en breedte van den dijk, duidt de wijze aan waarop dezelve moet gelegd worden

---

huit cents couronnes pour la moytié des dicts hanchez et renchérir quils doivent avoir et leur compete par et selon les dicts convenances, et encoire cent couronnes qui leur furent promis et accordez de par vous ou cas que le dict marchie leur demourast pour les despens, peine et travail qu'ils en avoient et ont est monte à la somme de six mille cent couronnes la pièce comptée au pris que dessus que nous avons faict repcevoir par nostredict repceveur général de nosdicts pays de Flandres et d'Artois, qui en sera tenu de faire recepte comme il appartient et de laquelle somme de six mille cent couronnes nous vous serons pour bien content et payé et le en quictons perpétuellement par ces mesmes presentes, par la tradicion desquelles nous leur baillons, la possession reele et propriété diceulx schoors en promectant pour vous et vos susdicts successeurs de leur en faite paisiblement joyr et les garantir sans a eulx ne a aucun deulx jamais y mectre, donner, ne faire faire aucun empeschement, trouble ne destourbier au contraire, et nous ou aucun de nosdicts successeurs ne les pourrons aussy jamais retraire ne reprendre soubz ombre davoir esté venduz et bailliez à trop petit prys ne pour aultre couleur quelconque que aucuns en temps advenir pourroyent prétendre ou alleguer au prejudice de la dicte vendicion, reservé toutesvoyes à nous et a nosdicts successeurs es schoors, dessusdicts, ladicte justice, ensamble les dictes rentes telles et ainsi que devisé est esdicts conveuances, lesquelles rentes nous et nosdicts successeurs pourrons faire lever et executer seigneureusement dan en par le recepveur dudict lieu de Beveren en la manière, que l'on est accoustume de faire nos autres rentes de nostre domaine d'illecq. Si nous donnons en mandement aux gens de nostre conseil ordonné en Flandres, aux gens de nos comptes à Lille à nostredict recepveur général de Flandres, au recepveur particulier de notre terre de Bevere et à tous nos aultres gens et officiers quelconques presens et advenir et à chascun deulx quil peut ou pourra toucher et regarder, que contre la teneur de ces mesmes présentes ne donnent, facent ou mettent, ne ne souffrent esdicts schoors ne aultres convenances dessus touchies, faire ou mectre directement ou indirectement aucun empeschement ne destourbier auxdicts acheteurs ainsy leur en facent et laissent joyr paisiblement et sans aucunement empeschiez y estoient, nous voulons qu'il soit osté tantost et sans delay par celuy ou ceulx quil appartiendra et lesdicts schoors planes et effaciez de tout des registres de la recepte ordinaire de nostredict domaine de Bevere et en rapportant par nostredict recepveur de Bevere que ores lest vidimus de ces presentes soubz seel auctentycque ou copie collationnée en nostre chambre desdicts comptes pour une fays seullement nous voulons que icellui nostre recepveur, lequel ne sera plus demi doreavant de faire diceulx schoors aucune mention en ces comptes aultrement ne plus avant que desdictes rentes annuelles dont ils sont demourer et demeurent chargies envers nous et nosdicts successeurs, comme dict est et soit et demeure dechargé a perpetuité sans reffuz contredict ne difficulté nonobstant quelconques ordonnances saucunes en y a esté faictes en temps passé de non aliener vendre ne trausporter aucune chose de nostredict heritage et domaine, ne autres ordonnances, mandements ou deffences à ce contraires et pour ce que les dicts acheteurs ou leurs aians cause pourront ou temps advenir avoir à faire en divers lieux de ces présentes, lesquels se porter les convenoit de lieu a aultre pourroient par

en neemt zelfs de voorzorg van te bepalen dat hij met graszoden moet versterkt worden. Op welken tijd de werken geheel en gansch verricht waren hebben wij nergens kunnen opspeuren (1).

Wij denken te moeten doen opmerken dat, bij de voorwaarden der verkooping van de schorren van Meleenbrouc en Cauvingsheertsweert bij gemeld octrooi van hertog Jan er bepaald is, dat de opperleenheerschap van den polder aan den graaf van Vlaanderen blijft behooren, doch dat de koopers het recht verkrijgen tot het schauteetendom en en de visscherijen in gezegde polders. 'T zijn zij die den schauteet mochten benoemen, dewelke met de schepenen der parochie Melsele gelast was met alles wat de dijken, wegenissen, waterloopen enz., der polders aangaat. De schauteet en schepenen hadden het recht volgens gezegd octrooi keuren, verordeningen en statuten te maken voor al hetgeen de inwendige betrekkingen en benoodigingen der polders betreft, en zij hadden het vermogen hunne verordeningen met boeten van ten minste 20 sols of stuivers parisis te bekrachtigen. De polderlanden waren verplicht van aan den graaf eene jaarlijksche rente of belasting te betalen van 12 deniers per gemeet, met voorwaarde nogtans dat de gezamentlijke belasting voor Meleenbrouc en Cawingsheertsweert altoos 40 ponden parisis per jaar zou moeten bedragen. De ontvangst wierd

---

mauvaise garde ou aultrement estre perduez ou cassiez à leur grand dommaige si qu'ils dirent il vous plaist que en monstrant vidimus dicelles soubz seel auctenticque le dit vidimus soit tenu et pureté dautelle valeur que se longinal y estoit et afin que ce soit ferme chose et estable a tousjours jamais, nous en en tesmoing de ce avons faict mectre nostre scel a ces présentes lettres saulve en aultres choses nostre droict et laultruy en toutes. Et nous Philippe de Bourgogne, comte de Charlois, seul fils et le plus pronchain et apparent heritier a presant de monsieur le duc de Bourgogne devant nommé, saichans et cognoissans veritablement la tres grant et evident necessité dudict monsieur mon père et que pour certe cause et non autre il a, a bonne et meure deliberation vendu lesdicts schoors; avons de lauctorité et volonté dicelluy nostre seigneur et pere loué, gréé, ratifié et approuvé et en y mettant nostre consentement louons, gréons, ratifions et approuvons ladicte vendicion et tous les points desdicts convenances, en promectant en bonne foy dentretenir ledict marchié bien et loyaliement auxdicts acheteurs et tous autres qui en sont ou seront participants et a leurs hoirs ou ayans cause sans jamais aller faire en venir ne faire ou aller en aulcune maniere contre la fourme et la teneur de ces mesmes presentes auxquelles en tesmoigne de ce nous au commandement et de la voulenté de mondict S^r et père avons avecq son dict sceel faict mestre le nostre. Donné quant à nous duc en nostre ville de Gand le premier jour d'octobre lan de grace mil CCCC et XIIII et quant à nous, comte de Charlois en ladicte ville de Gand le XI jour dudict mois et en ce meme an.

(1) Jaarregister van Gent 1416 bladz. 78. — De Potter en Broeckaert bladz. 11.

gedaan door 's graven bijzonderen ontvanger van het kasteel van Beveren. Voor het overige werden de polderlanden ontslagen van alle andere belastingen behalve het recht dat den graaf was voorbehouden van 12 deniers te eischen per gemeet, bij iederen overgang van eigendom. Zooals men ziet vindt men in dit octrooi de grondbeginsels der tegenwoordige polderbesturen : de schauteet, thans dijkgraaf, is gekozen door de eigenaars, het recht van politie, voor de overtredingen welke den polder aangaan, is hem toevertrouwd, en verders worden er bijzondere vorordeningen en belastingen voor den polder ingesteld.

« De generaele transport van het gemeene landt van Vlaenderen » werd vernieuwd in de maanden Augustij en September 1408, door 's graven kommissarissen, zetelende te Oudenburgh. Om het aandeel vast te stellen, welk iedere parochie van het land van Waas te dragen had in de 3 pond 13 schellingen 5 deniers, welke dit land volgens den nieuwen transport in iedere 100 ponden belasting moest betalen, was het natuurlijk noodig de grootte en bevolking van iedere parochie aan te stippen. Wij vinden in de archieven van het land van Waas (1) aangeteekend dat te dien tijde Melsele 84 hofsteden telde op de keure, en 29 op het beversche. Zwijndrecht welk, zooals wij hooger gezien hebben, van de vierschare van Melsele afhong, telde 50 hofsteden op de keure. In het geheel telde de parochie van Melsele 480 communicanten en besloeg eene oppervlakte van 1560 bunderen. Er valt op te merken dat hieronder niet begrepen is het gedeelte van Zwijndrecht, dat slechts als leenhouderig (vassal) der keure aanzien was, en dat 180 hofsteden en 540 communicanten telde en 1251 bunderen gronds besloeg.

In de belasting die dit jaar geheven werd, moest Melsele 58 ponden en Zwijndrecht 54 ponden betalen, zooals blijkt uit de rekeningen gedaan door Gillis van der Lyckbrugge, klerc van den lande van Waas, gesloten den 4 November 1410 (2).

De Hertog Jan van Burgondie die, zooals wij gezien hebben in voormeld octrooi van verkoop van Melsele polder, altoos in geldsnood was, maakte van alle middels gebruik om zijne kas te vullen. Zoo verkocht hij den 2 December 1412 aan Hendrik Zuergheloos de meiery der parochiën Beveren en Melsele, mits de som van 200 kronen, van 30 grooten vlaamsche munte het stuk, en onder voorwaarde dezelve in leen

(1) Archiv. Wasiæ, Reg. 1 bladz. 421. — Van den Bogaerde, deel II bladz. 101. — Chronycke van de Castro, bladz. 99.

(2) Chronycke van de Castro, bladz. 101.

te houden van het hoofd van het kasteel van Beveren. De meiery van Melsele was in dien tijd voor eenen termijn van drie jaren verpacht geweest aan Daniel de le Walle (Van de Walle) door den heer van Beveren mits 7 stuivers 6 deniers 's jaars (1).

De hertog Philips de Goede had middelerwijl zijnen vader Jan, die op de brug van het kasteel van Montreuil, den 10 December, 1419, vermoord was, opgevolgd. Door zijne schranderheid en dapperheid, alsmede door de hulp der tijdsomstandigheden was hij er in gelukt de eenheid onzer provinciën onder zijnen scepter te bewerken. Overwinnaar van den franschen koning had hij, bij het traktaat van Arras, in 1435, den vrede bevestigd. Onder zijn wijs bestuur zou Vlaanderen een gelukkig en voorspoedig tijdvak gaan beleven, toen de hertog door het stellen eener belasting van 18 schellingen parisis op iederen zak zout, en eene andere belasting op het graan, in het jaar 1449, eenen oproer der gentenaars verwekte, die gedurende vier jaren het land te vuur en te zweerde zette. De inwoners van het land van Waas hadden partij gekozen voor Gent, ook werd het land deerlijk verwoest door de legerbenden van den hertog : bijna al de dorpen werden geplunderd en verbrand. Het is buiten twijfel dat de parochie Melsele, die zoo dicht bij het slot van Beveren is gelegen, insgelijks de rampen des oorlogs heeft te verduren gehad. Niet een stuk nogtans geeft ons diensaangaande eenige inlichtingen.

Te Beveren bestond destijds een hospitaal bediend door de provangiers, gezegd « het godshuys der H. Dryvuldigheit » waar al de arme reizende personen geherbergd wierden. Dit huis was wijd en zijd bekend en van alle kanten kwamen de landloopers en personen van de slechtste soort er naartoe gestroomd. De ingezetenen van Melsele hadden bijzonder van deze vreemde lui te lijden, die heel den dag uitliepen om de landlieden te kwellen en almoesen af te persen. Op verzoekschrift van de inwoners van Melsele werd, bij zegelbrief van 8 April 1461, het hospitaal afgeschaft, en de gebouwen als kloosters gegeven aan de Guilliemieten, op last van de provangiers hun leven gedurende te onderhouden (2).

De hertog Philips was door zijnen zoon Karel den Stoute opgevolgd geweest, en deze sneuvelde in den veldslag van Nancy, den 5 Januarij 1476, nalatende als eenige erfgename zijne dochter Maria van Burgondië welke Maximiliaan van Oostenrijk huwde. De fransche koning dacht

(1) Chronycke van de Castro, bladz. 103.

(2) Chronycke van de Castro, bladz. 132. — Miræus III, bladz. 203.

het oogenblik gunstig om zijne weêrwraak te nemen, en viel Maria's staten aan. De Vlamingen schaarden zich moedig onder het vaandel hunner vorstin, en brachten een leger van 150,000 man te been, onder het bevel van Adriaen Villain, heer van Rasseghem, die welhaast den franschen koning tot terugtocht dwong. Uit het land van Waas vertrokken meer dan 4000 man en de parochie van Melsele alleen leverde 194 weerbare mannen op (1).

Bij akte van 21 Augustij 1491 stond de prelaat van St Baafsabdij te Gent, welke thans het patronaat der kerk van Melsele had, aan het klooster der Guillielmieten te Beveren de twee derden af van al de offers welke in de kerk van Melsele gedaan werden. De pastoor van Melsele ging hiertegen in proces bij den raad van Vlaanderen, welke bij beslissing van 6 September 1495, de zaak in voordeel der Guillielmieten besliste (2).

Na de dood van Marie van Burgondië, had haar echtgenoot Maximiliaan van Oostenrijk de voogdij zijns zoons Philippus gevraagd. Zulks werd haar door den raad van Vlaanderen geweigerd. Hieruit ontstond een oorlog tusschen de Vlamingen en hunnen vorst, welke verschillige jaren duurde. Het land van Waas had zich weder onder het vaandel der opstandelingen geschaard, en had ook weêr het meest van de rampen des oorlogs te verduren. Alles wierd gemoord en gebrand, en het is niet te betwijfelen of Melsele had bijzonderlijk te lijden, dewijl de Antwerpenaars welke de zaak van aartshertog Maximiliaan waren toegedaan, gedurig strooptochten in het land van Waas deden, en den roof te Antwerpen verkochten. Door zijne ligging was Melsele natuurlijk aan den doortocht der Antwerpsche benden blootgesteld, welke er ook ongetwijfeld hun vernielingswerk verrichten (3). De vrede werd den 15 Augustij 1492 te Cadsant geteekend.

De jonge aartshertog Philips had intusschen zijne meerderjarigheid bereikt, en werd in de vlaamsche steden ingehuldigd. Op 7 Junij 1497, kwam de aartshertog te Sint-Nikolaas, waar hij door de geestelijke en wereldlijke overheden als heer van 't land van Waas gehuldigd werd. De hoofdschepenen van Waas, de meiers en minderwetten en de pastoors der parochiën, waaronder wij degene van Melsele vinden aangestipt, ontvingen den aartshertog in groot gewaad en vierden plechtiglijk zijne inhuldiging (4).

(1) Chronycke van Vlaenderen, bladz. 596. — Van den Bogaerde, deel II, bladz. 145.

(2) De Potter en Broeckaert, bladz. 42.

(3) Van Meteren, bladz. 7 v°. — Chronycke van de Castro, bladz. 148.

(4) Archiv. Wasiæ, Register A bladz. 405 en 406. — Chronycke van de Castro, bladz. 154. — Van den Bogaerde, II, 157.

Het begin der 16de eeuw was een tijdvak van vrede voor onze provinciën. Aartshertog Philips was te Burgos, op 25 September 1506, overleden, en aartshertog Maximiliaan, welke keizer van Duitschland was gekozen, nam zonder tegenstand de teugels der regeering in naam van zijnen kleinzoon, aartshertog Karel, den beruchten keizer Karel van later, in handen. Reeds in 1515 nam de jeugdige vorst, die toen slechts 15 jaar oud was, het beheer onzer provincie, en nam hij bezit van den spaanschen troon. In 1519 wierd hij keizer van Duitschland verkozen, zoo dat hij de machtigste vorst der aarde was. Keizer Karel werkte met ijver voor het goed zijner onderdanen; hij bevoordeeligde handel en nijverheid, hij moedigde kunsten en wetenschappen aan : in een woord Belgie beleefde onder zijne regeering een tijdvak van heil en voorspoed, dat in de geschiedenis klaar en helder glanst tusschen de woelige leenroerige tijden, en de stormen der hervorming en der omwenteling in de Nederlanden, welke na Karels dood onze provincien zoo lang en zoo wreed teisterden.

Vooraleer naar Spanje te vertrekken deed Karel eenen nieuwen transport van Vlaanderen opmaken. Deze werd afgekondigd binnen Dendermonde, den 17 October 1517. Op iedere honderd ponden welke Vlaanderen moest dragen, was het land van Waas belast met 5 ponden en 16 schellingen, en de parochie van Melsele had voor zijn paart in ieder der honderd ponden door het land van Waas te betalen, 5 ponden 8 schellingen en 1 denier te dragen (1).

Den 5 November 1530 had er eene groote overstrooming plaats, welke volgens de oude kronijken in Vlaanderen, Holland, Zeeland en Brabant meer dan 404 parochiën onder water zette. Al de polders aan en omtrent de Schelde, waaronder degene van Melsele, waren overstroomd. De baren der zee kwamen, zegt de kronycke, tot meer dan drie houtvoeten boven de hoogste dijken. Een oud vlaamsch rijmken luidt als volgt :

« Den vyfsten in november noynt te gelycken
Zoo ginck de vloed over alle dycken » (2).

Op het einde der 15de eeuw, en volgens anderen rond het jaar 1511, werd te Melcele op het gehucht het Gaverland het mirakuleus beeldje van Onze Lieve Vrouw gevonden. De eerste kapel van Gaverland schijnt omtrent het midden der 16de eeuw gebouwd geweest te zijn. Wij zullen voor het oogenblik dit deel der geschiedenis daarlaten, dewijl

---

(1) Arch. Wasiæ, R. A bladz. 316 en 494 en Reg. F bladz. 14.

(2) Chronycke van de Castro, bladz. 174.

wij zulks breedvoerig beschrijven in een ander kapittel van ons werkje.

Het hoofdcollegie van Waas zetelde te Sint-Nikolaas met zijne uitgedoste kleederen, doch onder eenen wilg op de openbare plaats. Eens in 1513 wou men de zaak verbeteren, en om voortaan niet meer onder den blooten hemel te moeten zitting houden, werd er in de vergadering der minderwetten besloten, dat men voortaan de vierschare zou houden in « een huuske maechte van houte met houten wageschotten berderen gedect ». « Deselve vierschare werdt vermaechte in 't jaer XV^cXXIX ende gedect met scailden ». Daarmée waren die heeren wel beschut voor den regen, doch bleven zij altoos aan wind en koude blootgesteld. Zij besloten er een einde aan te maken, en in 1551, zonder de minderwetten te raadplegen, kocht het hoofdcollegie eenen eigendom op de markt mits 1500 guldens. Als de betaling moest geschieden dan kwam de kat op de koorde. De aankoop en de betaling moesten door de minderwetten goedgekeurd worden. Zeven van deze, met de wet van Melsele aan het hoofd, weigerden in de kosten tusschen te komen. Het hoofdcollegie wou zonder hen voortgaan, doch de minderwetten werkten zoo goed bij den rade van Vlaanderen en bij koning Philips II, die zijnen vader Keizer Karel had opgevolgd, dat bij opene brieven van 19 October 1557, de aankoop vernietigd werd. Het hoofdcollegie deed zijn best van zijnen kant : de minderwetten bleven stokken in de wielen steken. Eindelijk werd den 28 Junij 1560 de zaak ten voordeele van het hooftcollegie beslist, en Philips II wederkomende op zijn eerste besluit, keurde zuiver en eenvoudig den aankoop van het raadshuis goed. Er bleef aan de wet van Melsele en aan de andere minderwetten niets over, dan het hoofd in den schoot te leggen en te helpen betalen (1).

Dikwijls waren er moeielijkheden opgerezen tusschen de bewoners van den linkeroever en de Antwerpenaars, nopens het veerrecht op het Vlaamsch Hoofd. Ten jare 1527 was er een verdrag gesloten tusschen de regheeringhe van Antwerpen van den eenen kant, en het hoofdcollegie van Waas en de heeren van Burght en Zwijndrecht van den anderen kant, dat dit voorrecht regelde. Volgens dit verdrag waren de inwoners van Melsele vrij van overvaren, op voorwaarde van jaarlijks aan den pachter van het veer te betalen degene welke peerden hielden drij grooten, en degene welke geene peerden hielden X ingelschen, zonder iets meer. Dit verdrag wierd bekrachtigd door het

(1) Archiv. Wasiæ, Reg. A bladz. 513.

reglement gemaakt door de hoofdschepenen van Antwerpen, den 21 Mei 1545 (1).

In het jaar 1551 had Vrankrijk den oorlog verklaard aan onzen vorst, en hadden de fransche legers eenen inval in Vlaanderen gedaan. De koning riep al zijne mannen te wapen om den overweldiger te weêrstaan. Het land van Waas kon volgens de opgemaakte rollen 5044 weêrbare mannen te been brengen, waarvan de parochie van Melsele er 208 opleverde (2).

De graaf van Vlaanderen had geheel het graafschap door het recht van « opperjagherey ». Hij behield altoos dit recht, doch hij schonk ook aan bijzonderen mits betaling het recht van jagen. De som welke hiervoor moest betaald worden, werd het recht van « hondenbrood » genoemd, en werd verpacht voor eenen zekeren termijn. In het jaar 1554 geschiedde deze verpachting voor eenen termijn van 5 jaren. De verpachting voor heel het land van Waas bedroeg 167 ponden 's jaars, waaronder de verpachting van Melsele en Zwijndrecht begrepen was, voor een beloop van 16 ponden parisis 's jaars (3).

Op den 25 October 1855 deed Keizer Karel afstand in voordeel van zijnen zoon Philips van den troon der Nederlanden. Ondertusschen duurde de oorlog met Vrankrijk voort, en werden hier ten lande nieuwe inlijvingen der keurlingen bij het leger gedaan. In 1458 bevatte de rol der weerbare mannen van het land van Waas 3824 koppen, waaronder 297 busschieters, en de parochie Melsele was onder dit getal gerekend met 151 manschappen, waaronder 18 busschieters (4).

De vrede tusschen Vrankrijk en den koning van Spanje werd den 3 April 1559 geteekend, doch een wreedere storm ging weldra over onze ongelukkige streken losbreken : de storm der hervorming en der omwenteling der Nederlanden.

De hoogmoedige Augustijnermonnik Luther had voor de eerste maal in 1517, te Wittenberg, in Duitschland, het woord tegen de leering der kerk en de macht der Pauzen gevoerd. Dit woord had fellen weêrklank gevonden in al de standen der maatschappij van het duitsche rijk. De eenen kleefden Luthers leering aan om des te gemakkelijker hunne driften te kunnen voldoen, de anderen schaarden zich onder zijn

(1) Archiv. Wasiæ, Register A bladz. 153, 154 en 407 v° en Reg. C bladz. 89 en 122.

(2) Arch. Wasiæ. Rolle van weerachtige mannen en eene extraord^e reк^e van greffier Cornelis De Neve. — Chronycke van de Castro, bladz. 201.

(3) Arch. Wasiæ, Reg. A bladz. 518. — Chronycke van de Castro, bladz. 202.

(4) Rollen van weerbare mannen en extraord^e Rek^e van 1558. — Arch. Wasiæ, Reg. A bladz. 471.

vaandel omdat zij ontevreden waren over den toestand der zaken, en zochten in troebel water te visschen. In 1520 werden Luthers leeringen plechtig door den Paus veroordeeld. De keizer gansch met de buitenlandsche politiek bezig, nam de noodige maatregels niet om de hervorming in hare wieg te versmachten, en vele der duitsche vorsten en kerkvoogden namen opentlijk partij voor de nieuwe leering, die zich meer en meer uitbreidde, en welhaast tot in de Nederlanden doordrong. Eens dat men met de eenheid van Christus' leer had afgebroken, werden aldra verschillige stelsels voorgedragen. Carlstadt, Calvin, Zwingle en anderen predikten op hunne beurt eene nieuwe leer, en vonden talrijke aanhangers. De leering van Calvin vond bijzonder veel bijval in onze streken.

Zoolang keizer Karel de teugels van het bewind in handen had, dierven de hervormden hier ten lande het hoofd niet omhoog steken, doch nauwelijks had hij het hoofd neêrgelegd of de gisting begon opentlijk. Talrijke hervormde predikanten liepen stad en dorp af, om de nieuwe leer te verspreiden en het volk tegen vorst en kerk op te ruien.

De eerste middel dien het pausdom dacht te moeten gebruiken om in de Nederlanden de hervorming te keer te gaan, was het oprichten van nieuwe bisdommen. Tot hiertoe bestonden er in de Nederlanden slechts vier bisdommen namentlijk Camerijk, Atrecht, Utrecht en Doornijk. Melsele behoorde, zoals wij gezien hebben, tot het bisdom van Doornijk. In 1559 werden 14 nieuwe bisdommen opgericht onder andere dat van Gent van hetwelk voortaan de parochie van Melsele deel maakte.

Kerkelijke en geestelijke overheden sloegen de hand in een om de hervorming door alle middels te bestrijden; strenge orders werden gegeven om de valsche leer te beteugelen; vervolgingen van allen aard werden tegen de ketters ingespannen. Doch te vergeefs: de nieuwe leer won iederen dag meer veld; geestelijken en wereldlijken, adel en burgers stroomden met een waren drift in het kamp der hervorming. Reeds van in het jaar 1556 vinden wij in het land van Waas personen die veroordeeld werden voor ketterij, en sedert dit tijdstip zien wij in de kronijken dergelijke veroordeelingen geboekt. Opgemaakt door hunne predikanten vingen de ketters, op 22 Augustij 1566, te Gent die schandalige beeldstormerijen aan, die eene der zwartste vlekken der geschiedenis daarstellen. Eens dees walgelijk werk te Gent volbracht, vielen de razende beeldstormers op de kerken van den buiten, om daar ook alles te verwoesten. Dank zij het besluit door

het hoofdcollegie van Waas en de minderwetten op hunne vergadering van 27 en 30 Oogst, 1566, genomen, van een korps van 10 ruiters en 30 voetknechten te houden om desnoods de beeldstormers te beteugelen, werden ditmaal onze kerken en kloosters gespaard.

De bloeddorstige maatregels van den hertog van Alva, die door Philips II tot gouverneur der Nederlanden was benoemd geweest, hadden de gemoederen des volks geschokt, en waren noodlottig geweest niet allen voor het gezag der vorsten maar ook voor de belangen der kerk. De wreedheden en de dwingelandij van den hertog hadden het koninklijk gezag zoo hatelijk gemaakt, dat de katholieken zich genoodzaakt vonden met de hervormden samen te spannen om het land van de bloedgierige spanjaards te verlossen. De koning begreep te laat welke grove faut hij had bedreven, en toen hij eindelijk den hertog van Alva terugriep was het kwaad reeds zoover gevorderd, dat er niet meer aan te denken viel in de Nederlanden de eenheid van godsdienst en vorstelijke heerschappij te herstellen. De prins van Oranje had aan de kroon voor altijd de noorderlijke provincien ontrukt, en de hervorming had aan de kerk meer dan een derde der bevolking der Nederlanden ontnomen. Den 8 November 1576, werd binnen Gent de zoogenaamde « Pacificatie van Gent » geteekend, bij dewelke de vrijheid van den katholieken godsdienst in de zuiderprovincien werd gewaarborgd, en besloten werd samen te werken om de spanjaards uit het land te verdrijven. Dit stuk was slechts eene oogenverblinding en bestemd om de waakzaamheid der katholieken in slaap te wiegen. Inderdaad een jaar nadien, in Oogst 1578, stak de hervorming voor goed het hoofd omhoog. Men overweldigde de kerken zoo te Gent als te platten lande. In het land van Waas werden meestal de kerken verwoest. De kerk van Melsele werd geheel en gansch geplunderd, en al de beelden en sieraden welke men niet had kunnen verbergen werden gestolen of verbrijzeld. De pastoor was verplicht te vluchten en zich verborgen te houden, en alle openbare uitoefening van den katholieken godsdienst was verboden en onmogelijk gemaakt. De eerweerde heer Willem van Doornick, pastoor van Haesdonck, zegt in een eigenhandig schrift, dat hij te dien tijde, en bijzonder sedert 31 1579, geene kinderen meer dierf doopen in 't openbaar, en dat allen die roomsch katholijk waren vervolgd wierden door de regeering die geheel uit ketters bestond. Willem van Doornick alleen was in de omstreken gebleven. Met gevaar zijns levens en in kuiper gekleed, zoo schrijft hij, liep hij het land af om in huizen of schuren de kinderen te doopen, de stervenden de heilige Sakramenten te bedienen en de

huwelijken in te zegenen. Niet alleen in Haesdonck zijne parochie oefende deze weerdige man zijne bediening, maar in vele andere parochien en wel namentlijk te Melsele, dat ook van zijnen herder beroofd was (1).

De regeering, zegt Willem van Doornick, was te dien tijde in de handen der ketters. Dit gezegde is heel juist. Inderdaad in het jaar 1580 vinden wij dat het hoofdcollegie van Waas van zijn ambt ontzet was, en dat de leden door andere personen vervangen waren. Bij dezen vinden wij aangestipt Michiel Broers, schepene, en Bernard Cant, zoon van Jan, greffier van Melsele. Deze laatste bijzonderlijk was de hervormde leer opentlijk toegedaan, zooals wij later zullen zien (2). Het is nogtans op te merken dat dit ketterschgezind hoofdcollegie nooit wettig benoemd, noch erkend is. Ook zijn de leden van hetzelve bij Van der Vynckt in zijn werk « Les anciennes magistratures du Pays de Waas » niet aangestipt. Reeds den 28 Mei, 1578, had de gewezen hoogbaillin Steelant, die de hervorming was toegedaan, aan de vergadering der minderwetten de afschaffing van het hoofdcollegie gevraagd, doch zulks was geweigerd geworden door de meerderheid der minderwetten, waaronder de vertegenwoordigers van Melsele (3). In Februarij 1580 kwamen kommissarissen uit Gent in het Waasland, stelden de leden van het hoofdcollegie af, en vervingen deze door andere personen, meestal greffiers der minderwetten welke de hervorming waren toegedaan (4).

De Potter en Broeckaert in hunne geschiedenis over Melsele beweren dat, reeds in 1525, de toenmalige pastoor van Melsele de leerstelsels van Luther aankleefde, en deze aan het volk voorhield. Zijne sermoenen vonden veel bijval, zeggen die schrijvers, en de toeloop der menigte was soms zoo groot, dat de pastoor genoodzaakt was in de opene lucht het woord te voeren. Wij lezen in de Gebodboeken der stad Antwerpen van het jaar 1525 — gaan De Potter en Broeckaert voort — dat er was uitgeloofd eene « premie van 100 gouden Carolusguldens voor die sal aenbrengen sekeren uytgeloopen monnik ende apostate van den ordinen van St Augustijn, en eenen anderen *wereldlycken priester verjaegd van zyne cueren tot Melsene*, dewelke int veld en op andere onbehoorlyke plaetsen gepredikt hebben diversche erroren en

(1) Archivæ ecclesiæ Haesdonck.

(2) Archiv. St Nicolaï, Reg. A, bladz. 30. — Chronycke van de Castro, bladz. 250.

(3) Archiv. Wasiæ. — Van den Bogaerde, II, bladz. 199.

(4) Archiv. Wasiæ. — Van den Bogaerde, II, bladz. 201.

propositiën, smaekende de gecondamneerde leeringe van de Lutheraensche, ende andere heresiën tegen God en de keyserlyeke edicten ». Twee antwerpenaren met namen Bastiaan Nontsen en Joost Lambert zijn dienaar, beschuldigd van Gielis, pastoor van Melsele geherbergd te hebben, werden uit dien hoofde door het gerecht der stad Antwerpen vervolgd (1).

Wij nemen volgaarne aan dat de pastoor van Melsele in 1525 de leering aankleelde, en dat hij uit dien hoofde vervolgd werd. De bewijzen aangehaald door De Potter en Broeckaert schijnen zulks bepaald te staven. Doch wij kunnen moeilijk aannemen dat hij in zijne eigene parochie regelmatige predikatiën hield, gedurende eenen geruimen tijd. Inderdaad de keizerlijke edikten werden in 1525 door de overheden nog heel stipt nageleefd. Nergens zou men destijds geregelde hervormingsprekers toegelaten hebben. De magistraten waren nog niet, zooals eenige jaren later, door de hervorming meêgesleept : zij oefenden nog streng en stipt de keizerlijke plakkaten uit. Het was slechts in het geheim of bij verrassing dat er eene hervormde predikatie kon plaats grijpen. Slechts ten jare 1566 verscheen in het land van Waas de eerste predikant van den hervormden godsdienst. Het was zekere Hermanus Copronus, gewezen karmeliet, welke zich te Doel vestigde, en aldaar regelmatig de nieuwe leer onderwees (2). Voor dit tijdstip werd in het land van Waas de hervormde leering niet gepredikt.

In het jaar 1581 vestigde zich te Melsele zekere Joost Van Lier, die vroeger schilder was, en geboortig van Brussel, aanhanger van de Calvinistische leer, welke te Melsele en te Zwijndrecht op gestelde dagen predikatiën hield, die niet alleen door de bewoners der streek, maar door eene groote menigte Antwerpenaars bijgewoond werden (3).

Het volgende jaar stuurde de predikant Joost Van Lier een smeekschrift aan meier en schepenen der parochie van Melsele, om hen te verzoeken een bevel uit te vaardigen, strekkende om al de beelden, schilderijen, biechtstoelen, wijwatervaten, de orgel en andere voorwerpen tot den katholieken eeredienst toebehoorende, en welke in de kerk waren gebleven, er uit te doen verdwijnen, omdat het behoud derzelve tegenstrijdig was met de nieuwe leer. Tevens vroeg hij om de beelden te doen vernielen, welke verborgen waren in de schuur van

(1) De Potter en Broeckaert. Geschiedenis van Melsele, blad. 27.

(2) Van den Bogaerde, deel II, bladz. 184. — Rosweydus.

(3) Karel Van Mander, schilderboek. — Chronycke van de Castro, bladz. 262.

eenen ingezetene der prochie en boven op de kerk (1). De wethou-

(1) Ziehier den tekst van het rekwest van Joost Van Lier aan de wet van Melsele :

Aen de eersaeme wyse heeren, meyer en schepenen der parochie van Melsen vertoont in alder reverentie Joos Van Liere, dienaers des woordts Godts der selver parochie, hoe dat den 1 january lestleden de dienaer des woordts Godts deser Convents vergadert syn geweest hier binnen Melsen (alsoo V. E. W. syn veradverteert geweest) en dat om te visiteren den standt der kercken ende te aviseren wat tot reformatie der selver sonde mogen dienen, soo hebben sy lieden in der vreese des Heeren en met aenroepinge synes naems geaviseert dat hier nae volcht. Ierst na gewoonlycke ondersoeckinge der leere en des levens (welcke looflyck bevonden is) hebben sylieden 't samen gesproken van sommige ongeschikte dingen die noch in der kercken bevenden syn, strydende met den regel van Godts woordt der gereformeerde religie ende ordonnantie der overheyt, als eenige superstitiense beelden, schilderyen, sacraments huisekens, wywatervaten, orgelen en diergelycken. Oock dat sy verstaen hadden uut het aengeven der opsienders, welcke de visitatie hier tot Melsen deden den 15 Septembris lestleden, alsoock uut het gemein geruchte hoe dat hier noch eenen grooten hoop beelden bewaert syn in een seker schuere binnen der parochie, en oock boven op de kercke, welke alle nergens toe en kan dienen, dan om den toorn en gramschap Godts, die over het land ontsteken is, noch meer te verwecken (alsoo V. E W. mach lesen Isaie, cap. 2 Jeremie 7, Ezechiel 8 en op veel andere plaetsen) oock in de indiquatie der overheyt te vallen, soo hebben sylieden de kerckmeesters vermaent, dat se volgende Godes woordt ende ordonnantie der overheyt, alle sulcke superstitiense beelden en schilderyen behoorden uut te royen en tot niet te doen, sonder langer te bewaeren, en voorts alle andere ongeschiktheden uut der kercken te weeren, in aensien van der gramschap Godts over sulckes, ende oock in aensien dat de overheyt sulckes met soldaeten ofte andersints corigeert, wanneer sulcks openbaer wordt, niet dat sylieden der overheyt 't selve begeren aen te geven, maer wanneer datse rekeninge van haer visitatie moeten geven, soo en connen sylieden niet anders getuygen dan alsoo sylieden gehoort en gesien hebben Dit is den kerckmeesters alsoo te kennen gegeven, daer op sy verclaerden dat sy geen macht en hadden om yet daer inne te doen dan by ordonnantie van der wet. Soo is geaviseert en goet bevonden dat de wet uut hen souden twee mannen verkiesen, en ordonneren beneffens den dienaer des woordts, kerckmeesters ende arme versorgers tot haerder assistentie, ende alsoo 't samen te wesen eenen kerckenraedt by provisie om te aviseren en ordonneren al wat naer den woorde Godts tot reformatie en reparatie der kercke soude mogen dienen. Ende dewyle datter sommige dienaers waeren, die Bernaerdt Caut greffier kenden, ende wisten dat hy een geleert ervaren man was en in grooten reputatie by der gemeinte, soo hebben sylieden begeert dat hy de eerste hier toe sonde bewillicht en verordonneert worden, en met hem noch eenen die Godts woordt lief heebt, om Godt en synder kercke in desen deele te dienen.

Item dat den voornoemden kerckenraedt (volgens den regel der gereformeerde kercken) souden macht hebben van het uutgeven eñ ontfangen der kercken en armengoederen, te ordonneeren en dispenseeren na hare discretie, zonder datse sullen gehouden syn der wet te comen vragen om consent, ende oock dat den voornoemden kerckenraedt samt der wet, der rekeninge der kercken en armengoederen sullen hoo-

ders van Melsele antwoordden alleenlijk aan den predikant dat de beslissing over zijne vraag niet in hunne bevoegdheid viel, en zij deze aan het oordeel van het hoofdcollegie zouden onderworpen hebben (1). Wij hebben nergens kunnen vinden, wat besluit het hooftcollegie diesaangaande genomen heeft.

Het beheer der hervorming in het Waasland was nogtans van korten duur. De hertog van Parma, Alexander Farnese, die als bewindvoerder der Nederlanden door den koning van Spanje was aangesteld, herwon welhaast een groot gedeelte der zuiderlijke provinciën. Zijne legers

ren en passeren. Dit is de soma van 't geen dat de broeders des convents der kercken van Melsen ten besten geaviseert hebben, het welck oock V. E. W. heb willen vertoonen, biddende en vermanende dat V. E. W. hen kristelyck hier inne laten vinden dat dewyle sulken versoeck uut Godes woordt es, verclarende oock hiermede indien V. E. W. hen hier inne weygeren, ende geenen kerckenraedt en begeert te hebben, noch de beelden en superstitiense schilderijen en anders niet en begeert uut te royen en te niet te doen, oft my te leveren om tot niet gedaen te worden, dat ick met goeder conscientie dese kercke niet en soude connen blyven dienen, hierop sal my V. E. W. haere meininge rondnut vercleren, op dat ick der classe die mach over antwoorden. Bidde voor 't laeste noch eens V. E. W. wil den woorde Godts hier inne volgen, soo suldy wel doen ende my te meer verbinden over de salicheyt der gemeinte te waken. V E. W. dienst, eere en gehoorsaemheyt te bewysen in den Heere naer myn uuterste vermogen.

Actum 20 jary 1582. V. E. W. dienstwilligen (geteekend) Joos Van Liere, dienaer des woordt Godts uwer kercken ».

(1) Het antwoord der wet van Melsele op vorenstaande rekwest luidde als volgt :

« Meyer ende schepenen verclaeren op 't vertoogen aen hemlieden by Joos Van Liere, dienaer des woordts Godts van deser prochie, dat sy, noch eenighe andere minderwetten hebben auchtoritheit van ordonnantie te maeken, niet meer van politique saken als van den religie, vinden daerom raetsaem dat men de requeste van voorn Van Lieren sal presenteren en communiqueren met myn heer den hoochballiu en hoochschepenen van den Lande van Waes, te meer omdat deselve ten diverschen stonden in generaele vergaderinge geseyt hebben, dat van wegen de hoochoverheyt men verwachtende was ordonnantie op stuck van huwelycken, goet van armen ende andere saken de administratie van der kercken aengaende, hebben niettemin ordonnantie uutgegeven aengaende d'administratie van 't voorn. goed van armen, die syl. meyere en schepenen sullen lichten ende aengaende van 't weeren van eenige beelden sullen 't selve ook aldaer communiqueren, versoeckende dat den vertoogher soo lange de patientie sal nemen, gemerct den voorn. meyere ende schepenen souden de eerste moeten wesen die sulcx last souden ghegeven hebben in Vlaenderen, soo in steden als dorpen.

Actum den IIIJ Martii 1582.

My torconden (onderteekent) Bernaert Caut.

(Archivæ Wasiæ. — Chronycke van de Castro, bladz. 256).

hadden bijna heel Vlaanderen veroverd. Onder de leiding van Servaas Steelant, hoogbailliuw van Waas, die vroeger zoo hevig de omwenteling in de hand had gewerkt, werd de vrede tusschen het Waasland en den hertog van Parma bewerkt. Den 1 November 1583 werd deze plechtig geteekend in Parma's kamp te Eecloo. Onmiddelijk stak het hervormde hoofdcollegie van Waas naar Holland over, en kwamen de vroegere hoofdschepenen weêr in bediening. Overal werden de kettersche magistraten afgesteld, de predikanten verjaagd en de katholieke godsdienst hersteld.

In de maand April van het volgende jaar kwam de bisschop van Brugge in het Waasland, en zuiverde al de kerken (1). Wij kunnen niet juist aanstippen wat datum de kerk van Melsele gezuiverd is, doch zulks moet op het einde der maand Mei zijn geweest.

Er was bij de vredesvoorwaarden bepaald geweest, dat het land van Waas met het land van Beveren gedurende 4 maand eene som van 25000 ponden van 40 grooten zou betalen, voor den onderhoud der spaansche krijgslieden. Het hoofdcollegie had het vermogen deze som te lichten op de wijze die het goedvond. Onder andere belastingen werden er twee vijfde penningen op de eigendommen geheven, de eene ten laste van den eigenaar, de andere ten laste van den pachter. De parochiën van Burght, Zwijndrecht, Melsele en Exaarde moeten in deze belasting niet betalen, dewijl « deselve, zegt de chronycke van de Castro, geheel berooft ende verlaeten waeren (2). Het volgende jaar werd Melsele op nieuw van deze belasting vrijgesteld (3). Dit geeft een gedacht der verwoesting en der puinen welke de ongelukkige oorlogen der XVI eeuw in onze streken hebben samengehoopt.

Gedurende het jaar 1584 hadden de antwerpsche genzen den scheldedijk doorstoken, en heel den Melselepolder onder water gezet (4).

Van in het begin van 1584, had Alexander Farnese het plan gevormd Antwerpen te veroveren, en zond met dit doel een deel van zijn leger in het Waasland, waar dezen verscheidene sterkten aan de Schelde bouwden, waaronder de schans van Ste Marie, welke op Melsele's grondgebied ligt. Het hoofdcollegie van zijnen kant had aan al de parochien

(1) Chronycke van de Castro, bladz. 280. — Arch. St Nicolai, Reg. A, bladz. 137 v°.

(2) Chronycke van de Castro, bladz. 285. — Arch. Wasiæ, Reg. B, bladz. 18. — St Nicol. Reg. A, bl. 142.

(3) Chronycke van de Castro, 279. — Arch. Wasiæ. — Rekening van den V en den X penning.

(4) Chronycke van de Castro, bladz. 284.

bevel gegeven dag en nacht de wacht te houden om de invallen der oproerlingen te bewaken en te stuiten. De ingezetenen van Melsele moesten dagelijks de wacht houden met die van Beveren (1).

Den 5 Julij kwam Farnese te Sint-Nikolaas aan en nam 's anderendaags zijnen intrek in het kasteel van Beveren. Het beleg van Antwerpen werd aanstonds begonnen. De hertog van Parma had welhaast begrepen dat de inneming van Antwerpen onmogelijk was, zoolang de betrekkingen langs de Schelde met Zeeland en Holland bestonden, dewijl Oranje gedurig langs dien weg aan de stad versterkingen en levensbehoeften zond. Hij besloot hun dezen weg af te snijden, en het grootsche gedacht der bouwing eener versterkte brug op de Schelde tusschen Calloo en Oordam was gevormd.

Graaf Karel van Mansfeldt, een van Parma's veldheeren had zijn kwartier genomen te Melsele (2). Al de eikenboomen welke in de parochie stonden werden geveld, om te dienen voor de bouwing der vermaarde brug. Dezelve wierden gekapt op eene hofstede gestaan te Melsele in de IJzerstraat (3), en thans den eigendom van Joseph De Paepe, en in de kerk van Melsele. Van daar werden zij naar Calloo gevoerd waar zij in de kerk de laatste toebereidsels ontvingen.

Voor dat de beslissende veldslag geleverd wierd, kwam Alexander Farnese met zijnen staf naar de kapel van Gaverland, om er Maria's hulp te komen afsmeeken (4).

De Antwerpenaars spanden alle mogelijke middelen in om Parma's brug te vernietigen, doch alles was vruchteloos. Niettegenstaande al de brandschepen van de stad naar de brug afgezonden, niettegenstaande de razende uitvallen der belegeraars, hield de hertog van Parma altoos stand, en eindelijk den 17 Augustij 1585 werd de overgave der stad in het hoofdkwartier van den hertog op het kasteel van Beveren geteekend, en den 27 derzelfde maand deed Alexander zijne zegevierende intrede in Antwerpen.

Die overwinning roemrijk voor Farnese, had voor gevolg dat al de zuiderprovintien onder den scepter van den koning van Spanje terugkeerden, zij had het katholiek geloof in onze landen gered. Doch eilaas, zij had onze streken met puinhoopen en verdelging vervuld. Melsele en de omliggende dorpen waren verwoest en verlaten : het grootste

(1) Chronycke van de Castro, bladz. 281.

(2) Van den Bogaerde, II, bladz. 214.

(3) Registers der gemeente Melsele. — Van den Bogaerde, II, bladz. 225.

(4) Geschiedenis van het mirakuleus beeld van O. L. V. van Gaverland door L. Morgueux, 4de druk, bladz. 36.

gedeelte der parochie stond onder water : er heerschte overal de grootste armoede. Jaren moesten verloopen om de onheilen des oorlogs te herstellen, te meer daar de schermutselingen tusschen 's konings troepen en de Zeeuwen en Hollanders nog langen tijd daarna in het land van Waas duurden.

Op 2 April 1599 waren de Zeeuwen en Hollanders met 2000 man te Calloo aangeland, en hadden Melsele-polder bezet, waaruit zij door de Spaansche benden werden verjaagd (1), en het volgende jaar in Februarij maakten zij weêr toebereidsels om eenen inval in het land te doen. De sergeant-majoor Karel Van Royen, die het bevel voerde over de manschappen van Sint-Nikolaas, Beveren, Melsele en andere gemeenten, moest maanden lang een waakzaam oog op hen houden om hunnen oorlogszucht en roofdrift in den toom te houden (2).

Zoo zien wij in Meert 1591 prins Maurits van Nassau met een leger van 3000 man op het Waasland afzakken en beleg voor de stad Hulst leggen. Om de Spanjaards te beletten de plaats ter hulp te komen stak hij den 27 Oogst van hetzelfde jaar den Scheldedijk door te Calloo, waardoor de polders van Melsele en Borgerweert op nieuw overstroomd werden (3).

In het jaar 1590 bij opene brieven in dato van 7 Mei verkreeg de Jonghmansgilde van St. Sebastiaen te Melsele hare voorrechten (4). Wij zullen over deze gilde en hare voorrechten spreken wanneer wij over de maatschappijen van Melsele zullen handelen.

De aartshertog Albertus van Oostenryk was in 1596 gouverneur-generaal der Nederlanden benoemd en na zijn huwelijk met de infante Isabella in 1599, wierd hij erfelijke vorst van België; hij stierf zonder nalatenschap den 13 Julij 1621, en zijne echtgenoote volgde hem in het graf den 1 December 1633. Gedurende deze regeering had België eindelijk eene poos van kalmte en rust. Wij hebben geen enkel feit over Melsele aan te stippen gedurende deze jaren. In het jaar 1633 den 23 September, werd op bevel van den prins kardinaal Ferdinand, gouverneur der Nederlanden, en ten verzoeke van den graaf van Fontaine, ten koste van het land van Waas, de aanbesteding gedaan van het delven van eenen gracht of vaart in den Melselepolder, langshenen de Schelde. Deze vaart, welke thans nog bestaat en gekend is onder

---

(1) Van den Bogaerde, II, bladz. 248.

(2) Ibidem.

(3) Chronycke van de Castro, bladz. 323.

(4) L'Espinoy, p. 187. — Chronycke van de Castro, bladz. 322.

den naam van dijkgracht, loopt van aan het royaal polderken nabij het fort Ste Marie tot aan den Blokkersdijk voorbij de toenmalige schans Swert van Dort, en had oorspronkelijk eene lengte van 1327 roeden en eene breedte van 272 roeden gentsche mate (1). Tegenwoordig heeft deze gracht nog dezelfde lengte of daaromtrent, doch hij is slechts meer eene goede roede breed. In hetzelfde jaar werden er groote werken verricht door de waassche keurlingen ten getalle van 300 aan de borstweeringen van het fort van Blokkersdijk.

In de maand Junij 1638 had prins Willem op nieuw een leger naar het Waasland gezonden. In het begin behaalden de hollandsche troepen eenige voordeelen; doch, wanneer zij poogden het fort Ste Marie te veroveren werden zij door de Spaansche benden aangetast en totaal verslagen. Prins Maurits, zoon van Willem van Nassau vond de dood op het slagveld. Deze slag welke gekend is onder den naam van slag van Calloo werd grootendeels op het grondgebied van Melsele, in Melselepolder, geleverd.

Het traktaat van Westphaliën in 1648 te Munster gesloten had den vrede tusschen de vereenigde noorderprovintien der Nederlanden en Spanje gezegeld. Nogtans bleven de forten en schansen aan de Schelde nog altoos door Spaansche en Duitsche troepen bezet die de bewoners van Melsele en de omliggende parochiën gedurig plunderden en brandschatten. Den 13 Januarij 1663 hebben de wethouderen van Melsele en andere parochiën klachte gedaan aan het hoofdcollegie van Waas « met eenhondigh versoek van hulpmiddelen te vinden om te verhoeden de groote schaede die hunne inwoonders leyden door de soldaeten in garnisoen binnen de forten van Burght, Laerefort en andere bygelegene, door het kappen van het hout, afsnyden van hunne vruchten, uytvryven van graenen te velde, 't stelen van hunne beesten uyt de stallen ende meubelen uyt den huyse als andersints ook van by ontyden op de wegen te plunderen » (2).

Toen in de maand Junij 1666, markgraaf Castel Rodrigo de forten kwam bezichtigen, legde het hoofdcollegie en de minderwetten hem deze klachten voor oogen. De veldheer aanhoorde met welwillendheid de bede, dankte een deel van het krijgsvolk af en gaf het bevel een aantal kleine sterkten te slechten welke onnuttig geworden waren (3).

(1) Rekening van de Fontainegracht gesloten 19 April 1640. — Arch. Wasiæ, reg. F, bladz. 20. — Chronycke van de Castro, bladz. 390.

(2) Arch. Wasiæ, Reg. G, bladz. 183 v°. — Chronycke van de Castro, bladz. 132.

(3) Chronycke van Vlaenderen, bladz. 736. — Chronycke van de Castro, bladz. 137.

De koning van Vrankrijk, Lodewijk de XII had in 1667 den oorlog aan Spanje verklaard. Zijne legers hadden reeds verscheidene sterkten in Vlaanderen ingenomen. Om den aanval te stuiten werd in het land van Waas een korps van 1000 keurlingen gewapend om de wegen en rivieren te bezetten langs waar de Franschen het land van Waas zouden kunnen binnendringen. Deze keurlingen stonden onder kommando van Bernard Van der Sare. Verders werden er nog bij beslissing van het hoofdcollegie, de dato 24 November 1667, land-dag-wagten gesteld. Volgens de repartitie waren er te Melsele twee wachten, de eene van elf man en de andere van negen (1). De bezettingen van de forten van Burght en Laere namen de verwarring te baat om in afwezigheid der keurlingen de huizen en stallen te Melsele en aanliggende plaatsen ledig te plunderen. De oorlog tusschen Spanje en Vrankrijk eindigde slechts bij het traktaat van Nijmegen gesloten den 17 September 1678. Gedurende heel dien tijd had het Waasland en bijzonderlijk onze gemeente Melsele deerlijk van de plunderingen en plagerijen der oorlogvoerders te lijden. Het was slechts na den vrede dat gezegde forten wier bezettelingen steeds zooveel onheil aan onze landlieden hadden berokkend op bevel des konings geslecht wierden (2).

De rampen des oorlogs hadden nogtans de inwoners van Melsele niet belet nuttige werken in hunne gemeente daar te stellen. In het jaar 1665 werd de polder van Kraukenloon, gelegen aan de Schelde, ten noorden van den Melselepolder en nabij het fort Ste Marie gedeeltelijk ingedijkt (3). Bij koninklijk octrooi van 26 Meert 1677 werden de ingelanden van den polder gemachtigd om mits betaling eener zekere som het overige gedeelte, 't zij 50 gemeten, in te dijken, en bij hetzelfde octrooi werden al de voorrechten en vrijstelling van corveën en krijgsbelastingen bij vroegere decreten verleend op nieuw bekrachtigd voor de polders van Krankenloon en peerdschoor (4).

Alhoewel de parochie van Melsele reeds vroeger eene ruime kerk bezat, was deze door de steeds aangroeiende bevolking te klein geworden om aan de noodwendigheden van den godsdienst te voldoen. Geholpen door de milde giften zijner parochianen en bijzonderlijk door de edele familie Snoeck, heeren van ten Hauwe en ten Essche, bouwde de pastoor Wuyts de benedenkerk en de kapel van den Zoeten Naam.

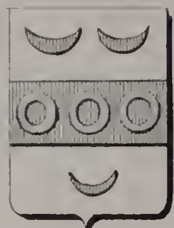
(1) Van den Bogaerde, II, bladz. 269. — Arch. Wasiæ, Reg. G, fol. 186.
(2) Chronycke van de Castro, bladx. 159. — Arch. Wasiæ, Reg. H, bladz. 162.
(3) Siret. Het land van Waes, bladz. 201. — Van den Bogaerde, deel I, bladz. 22.
(4) Wolters. Lois et réglements etc. des polders, deel II, bladz. 222.

Het werk werd voltooid en ingezegend ten jare 1664. De hooge koor en de kapel van O. L. V. waren reeds van in de eerste helft der 15de eeuw gebouwd.

Den 26 Januarij 1683 woedde een geweldig tempeest op de Schelde. Al de dijken van het land van Waas en van Zeeuwsch Vlaanderen spoelden door. De Scheldedijk aan Melselepolder en Krankenloon werd insgelijks doorbroken en al de landen met het water effen gemaakt.

L'ÉPITAPHIER WASIEN.

N° 965.
Volckerick.

N° 972.
van Remoortere.

N° 974.
Audenroch.

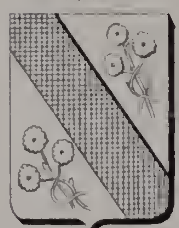
N° 974.
Suyes.

N° 989.
du Quesnoy.

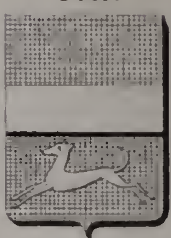
N° 989.
des Mares.

N° 991.
Zeghers.

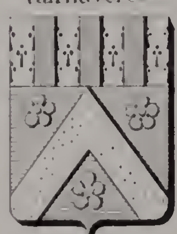
N° [illegible]2.
Baert.

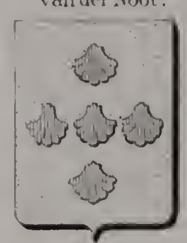
N° [illegible]2.
de Kimpe.

N° [illegible]
van Havere.

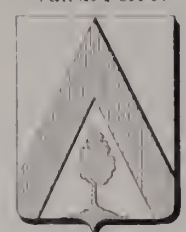
N° [illegible]
van der Noot.

N° [illegible]
van der Gracht.

N° [illegible]
van de Perre.

N° 1000.
de Braele.

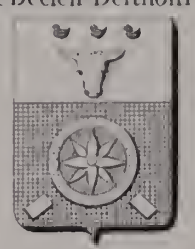
N° 1[illegible]
Taccoen dit de Zillebeke

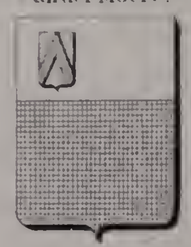
N° 1024.
Pauwels.

N° 1025.
de Beelen Bertholff.

N° 10[illegible]
van der Moere.

L'ÉPITAPHIER WASIEN.

(SUITE).

Belcele.

N° 960.

Église de Belcele.

Dans le chœur, près du maître-autel, pierre bleue, encadrée de marbre blanc, surmontée d'un calice porté par deux anges.

D. O. M.
Rustplaetse
van
Heer ende Mr
ANTHONIUS SMIDTS
Fs CHRISTIAENS desselins (sic)
S. T. B. F. pastoir geweest
deser prochie van Belcele
den tyt van 25 jaeren 6 maen-
den 8 daghen, sterft den 19
April 1711, in den onderdom
van 61 jaeren.
Requiescant in pace.

N° 961.

Dans le chœur, près du maître-autel, pierre bleue encastrée de marbre blanc, surmontée d'un calice avec l'hostie.

D. O. M.
Sepultura
Rev. Adm. Domini
Antonii WITTEN
Ninoviensis, huius
ecclesiæ pastoris
per 31 annos, qui obiit
17 Julii anno 1742
ætatis suæ 69 annorum.
R. I. P.

N° 962.

A l'entrée du chœur, pierre bleue surmontée d'un calice avec l'hostie.

Sepulture
van den seer Eerw. Heer ende Meester
Paulus PEACOCK
in syn leven pastoir
geweest deser prochie
den tyt van 19 jaeren : zyne zorge
en vleydt tot het welzyn en zaligheyd van
zyne parochianen, zyne minzaemheyd,
stildadigheyd en andere deugden zullen
zyne gedachtenisse eeuwig maken.
Hy stierf subit den 3 February 1785, oud
zynde 61 jaeren. Onder andere schoone
werken die hy by zyn testament
heeft gemaekt, zyn verscheyde schoone
versieringen dezer kerke.
Alles tot lof en glorie van den
Allerhoogsten God.
Dat zyne ziel rust in
vrede.

N° 963.

A l'entrée du chœur, pierre bleue incrustée de marbre blanc.

D. O. M.
Sepulture
van
Sieur MATTHEUS EECKELAERT
Fs ANTONII, hooftman van het gilde
van St Sebastiaen, overleden den 9
Mei 1751, oud 71 jaeren
ende
Joff. JUDOCA AUDENAERT
fa LAURENTII, syne huysvrouw overl.
5 July 1759.
alsmede hunne kinderen :
ANNA THERESIA, begyntjen van 't groot
Hof binnen Ghendt, overl. den 24 Mey 1759,
ISABELLA MARIA, geestelyke dochter
overleden den 25 Februarius 1774;
ANTONIUS JOANNES, sterft den
7 October 1775;

N° 964.

Nef centrale, pierre bleue surmontée du monogramme du Christ.

Sepulture
van den eersamen DIERICK
VAN LAERE, fs Joos,
sterf den 1 Septemb̄. 1679
en de eerbare JANNEKEN
VOLCKERICK fa JACQUES
syn huysvrou, sterft den
24 September 1677,
eñ JACQUES VAN LAERE
haerlieder sone, schepen,
kerck ende armr deser
prochie sterft den
vierden Mey 1691;
eñ JACOBUS VAN LAERE, fs JACQUES
sterft jongman den 18 Febr. 1702.
Bidt voor de sielen.

N° 965.

Nef centrale. Dalle bleue surmontée des armes du défunt.

Sépulture
van eersamen Willem
VOLCKERICK, f^s Jans, overlede
den 16 November 1670
eñ van Cathelyne SMETS f^a
Mattheus syne huysvrouwe,
sterf in 9^ber 1628
eñ van Janneken SAEMANS f^a
Adriaens syne leste huysv,
sterf den 14 Jan^ry 1641,
ende den eersamen Mattheus
VOLCKERICK f^s Willems, in syn
leven schepenen deser prochie
sterft den 8 Feb. 1685
ende Catharina .... syn huys-
vrouwe sterf den Augustus 1705.
Bidt voor de sielen.

N° 966.

Nef centrale. Pierre bleue, contour blanc.

D. O. M.
Monumentum
Petri VAN GOETHEM
et
Barbaræ LIBRECHTS
conjugum
obiit ille 23 Augusti
1709
illa vero ....
liberorumque.
R. I. P.

N° 967.

Nef centrale.

Sepulture
van den eersamen Mattheus
VAN MULLEM f^s ..... in syn
leven gheweest capiteyn
deser prochie, sterf den 5
November 1653,
ende Elisabeth SAMAN f^a
...... syn huysv^e sterf
den 10 October 1661,
met haerlieder kinderen :
Francies VAN MULLEM, sterft
den 9^en 9^ber 1661, ende Pieter
VAN MULLEM, stierf den XII^en
Meye 1677, ende Anna VAN
MULLEM sterft den VIII^en Febr̄.
1700, ende Jan VAN MULLEM
stierf den 21 7^ber 1708.
Bidt voor de sielen.

N° 968.

Devant l'autel de St André, pierre bleue portant une clepsydre et une tête de mort.
Au dessus le monogramme du Christ et les noms de Maria-Anna.

D. O. M.
Sepulture van eersamen
Pieter VAN VLIERBERGHE
coster deser kerck den tyt van
18 jaerē eñ organist, sterft
den 9 7^bris An. 1668
en syne kinderen :
Mr Jacques VAN VLIERBERGHE
geswooren chirurgyn van
Beleele, sterft den 2 7^bris
16.8
ende syn soon Mr Carel VAN
VLIERBERGHE coster ende
organist deser prochie
sterft den 2 7^bris 1676.
Bidt voor de sielen.

N° 969.

Devant l'autel de St André, dalle bleue surmontée du monogramme du Christ.

D. O. M.
Joēs DE MAERE, jongman fs Michiel
en van Catharina VOLCKERICK,
hooftman van 't gilde van Ste
Sebastiaen, alhier, sterf 30 8ber
1779 oud 83 jaren :
syne broeders ende susters
geboren tot S. Nicolaes,
Michiel, stierf 8 April 1755,
Judocus, stierf 17 July 1725,
Jacobus, getrouwd, stierf sonder
kinderen 29 7ber 1726,
Anna, geestke dochter, stierf
17 April 1744,
Anna Maria, begyn, stierf
4 Ougst 1725,
Petronilla, huysvr van Michiel
VOLCKERICK, stierf tot St Nicol.
27 Febr. 1711,
Catharina, huysv. van Pieter
DE MEESTER, sterft tot Thiel-
rode 25 Octber 1720.
R. I. P.

N° 970.

Même situation. Dalle bleue portant une tête de mort sur des os en sautoir.

Sepulture
van den eersamen Mattheus
VAN BEVEREN fs Martens in syn
leven borchemeester deser prochie
ende Catharina VAN LAERE fa
Jans syne huysvrouwe, te voren
getrouwt geweest met
Mattheus SMEDT fs Matthys
sterft 21 7ber 1671.
Requiescant in pace.

N° 971.

Même situation. Dalle encadrée de marbre noir.

D. O. M.
Sepulture
van
GILLIS DE HONDT f^s JAN
schepenen, kerck en arm. m overl. 25
X^ber 1782 oud 85 jaeren.
CATHARINA VERSCHELDEN f^a G^s,
zyne huysv. sterft 20 April 1767
oud 72 jaren.
en hun kinderen :
JOANNES, getrouwt met ANNA CATH.
DE ROP sterf 25 Nov. 1765, oud 42
jaren.
ISABELLA ANGELINA, geestel. dochter
sterft 10 July 1798, oud 75 jaeren.
JACOBUS FRANS, sterft jongman 20
Maert 1778, oud 52 jaren.
MARIA ALDEG. getrouwt met P. VERCAUTEREN
sterft 8 7^ber 1800 oud 73 jaren.
CATHARINA FRANS. geestel. dochter
sterft oud jaren.
BERNARDUS AUG, oud 58 jaren, sterft
den 28 April 1788.
PIETER FRANS, getrouwt met JOANNA CAPPAERT
sterft tot Sinay 12 7^ber 1785, oud 52 jaren.
CONSTANCIA
ANNA MARIA
JOANNA ISABELLA } minderjarig overleden.
GILLES EMMANUEL
GILLES ANDRIES
R. I. P.

N° 972.

Même situation. Dalle aux armes du défunt.

Hier licht begraven den
eersame BAUDEWYN VĀ REMOOR-
TERE, sterf de 15 Novemb. 1620.
eñ syne sone JAN VAN REMOORTER
sterf de 29 Maerte 1626.

N° 973.

Même situation : Tête de mort.

Sepulture
van eersamen GILLES HEEMAN
fs JANS, in syn leve Beurghmr
deser parochie out 96 jaeren
sterf den 29en Octob. 1675
en de eerbare ANNA GHYS, syne
huysvrou sterf den .....
Bidt voor de zielen.

N° 974.

Devant l'autel de St André. Pierre bleue avec triple blason.

Sepulture va de eersa
me PIETER AUDENROCH
outvanger van syne
Mat sterft de Meert
A° 15.. en JOHANNA
SEUYS syn huysvrowe
. . . .
. . . .

N° 975.

Même situation Dalle bleue représentant en relief deux personnages, mari et femme. Au dessous cette épitaphe.

Hier light begrave de eers-
aemen Jan VAN LAERE, sche-
pene geweest van Belcele
den tyt van XXVI jaere
die overleet den Xe Mey 1611.
Bidt voor de zielen.

N° 976.

Même situation. Dalle bleue ornée de deux figures en relief, représentant le défunt et son épouse.

Au bas un cartouche presque fruste, porté par deux génies et cette inscription :

Hier light begrave
de eersame Joos VAN BEERLEERE
f^s^ Joos, die overleet den
achtsten Septembre 1621
ende Cornelie VAN LAERE
f^a^ Michiels die overleet
den ....
Bidt voor de siele.

N° 977.

Même situation. Médaillon avec le monogramme du Christ et les noms : Maria-Anna.

Sepulture
van den eersamen Peeter
STROOBANT f^s^ Jans, in syn
leven aerm. m^r^ deser prochie
sterft den 2 Jan̄ry 1666
ende Janneken VAN LAERE
syne huysvrou sterf den
30^en^ October 1671
eñ Jan STROOBANT f^s^ Peeters
in syn levẽ kerck eñ aerm. m^r^
deser prochie sterft den 10
8^ber^ 1688.
Bidt voor de zielen.

N° 978.

Même situation. Monogramme du Christ. Un cœur percé de trois clous.

Sepulture
van den eersamen
Pieter VERSCHELDEN fs Joos,
sterft jongman den 28en
January 1761 oudt 79 jaeren
en den eersamen Judocus
VERSCHELDEN fs Joos, sterft
den 11 October 1761
oudt 76 jaeren
ende d'eerbare Elisabeth
...... fa Pieters, syne
huysvrouwe sterft den 7en November 1759, oudt 51 jaeren.
Bidt voor de sielen.

N° 979.

Même situation. Dalle bleue portant deux personnages en relief.

Hier light begraven den
eersamen Mattys SMET
fs Pauwels, die overleet
den XIIe July 1628
en Jasprynne VAN LARE fa Andries
syn huysvr, die overleet de
21 December 1610.
Bidt voor de zielen.

N° 980.

Devant l'autel de la Sainte Vierge.
Dalle bleue portant au milieu un calice avec l'hostie. Sur le pourtour on lit :

Hier leet begravē
heer Mertin PERREMĀ die stierf anno
MVc en VI. IIII dage
i ouestmant. Bidt voor die siele. Ame.

N° 981.

Nef de la Sainte Vierge. Pierre bleue surmontée du monogramme du Christ et des noms de Maria et Anna.

Sepulture
van eersamen Pieter VAN
GOETHEM fs Gillis, overleđ.
den 26 Meert 1664,
eñ de eerbare Jof. Elisabeth
VAN GOETHEM syne suster
huysvrouw van d'heer
Pr DE MAERE fs Nicolaes,
overledē den 21 Novemƀ
1662.
Bidt voor de sielen.

N° 982.

Devant l'autel de la Sainte Vierge.
Pierre bleue encadrée de marbre blanc. Au sommet, le monogramme du Christ, au bas, une tête de mort sur des os.

Rustplaetse
van Sr Judocus SCHUERMAN, filius
Pr, audt schepenen, kerck- ende
armmeester deser prochie
overleden den 28 Juny ....
oudt 77 jaeren, ende syne
huysvrauwe Anna WUYTACK
fa Joos, overleden den 28 Meye
1771, oudt 70 jaeren, ende hun
eenich kindt Sr Pieter Francies
SCHUERMAN, in syn leven
schepenen ende kerckmeester
deser prochie, overleden den 12
April 1785 oudt 41 jaeren,
syne huysvrouwe Catharina
Isabella DE WILDE fa Jans
sterft den 7 8ber 1799
oudt 57 jaeren.

oock achterlaetende een
kindt, Joanna Coleta SCHUERMAN
overleden den 3 October 1789, oudt 20
jaeren.
Bidt voor de zielen.

N° 983.

Même situation.
Monogramme du Christ. Un cœur percé de trois clous.

Sepulture
van eersamen
Gillis EECKELAERT, fs Willems,
in syn leven schepenen van
Beversche deser prochie
sterft den 22 Febr. 1674
ende eerbare Marie VAN
LAERE fa Andries, syn
huysvrov sterft den
17 April 1699.
Bidt voor de zielen.

N° 984.

Même situation. Dalle bleue représentant deux personnages en relief, les mains jointes, tenant un chapelet.
Au bas, cette épitaphe.

Hier light begraven eerzame Joos
VAN DER MAESE, f. Hermans, messagier
van lande van Waes, die overleet
den IXen December anno 1617.

N° 985.

Même situatien. Pierre bleue, tête de mort sur des os en santoir et deux faulx croisées.

Sepulture
van den eersamen Jacques
VAN HOLLEWINCKEL fs Jacques, in
syn leven kerck en armmr
en schepenen deser prochie

overleden den 26 Meert 1686
en syne eerbare huysv. ANNA
VAN PADDENBROECK, fa CORns,
overlede den 21 8ber 1661
en hunlieder dochter
JOSYNE, overleden den 14 8ber
1676.
Bidt voor de sielen.

N° 986.

Même situation. Dalle bleue surmontée du blason du défunt.

Sépulture
van eersamen JACQs VOLC-
KERICK fs JACQs, in syn leven
schepenen en armmr deser prochie
sterft den 10e Novem 1673
en JANNEKĒ SMEYERS syn huys
vrov. sterft den 28 April
1672.
en JACQs VOLCKERICK haerl.
sone, in syn leven capitey.
Bidt voor de sielen.

N° 987.

Même situation.

Sepulture
van eersamen MATTHEUS
EECKELAERT fs ANTHONIUS, in
syn leven schepenen der
heerlyckh̄ van het Bevers
in Belcele, sterft den 6en
February 1662
en de eerbare MARGRIET
BOCKX fa PASSCHIER, syn
huysvrou sterft 23 7ber 1678.
Bidt voor de sielen.

N° 988.

Même situation. Monogramme du Christ.

Sepulture
van eersamen ANTHONIUS
EECKELAERT f[s] MATTHEUS,
in syn leven kerck en arm
M[r] deser prochie, schepenen
van Beversche in Belcele
sterft den 14 9[ber] 1702
en eerbare ANNA WEYNS
f[a] JANS, syn huysvrou
sterft den 16 November 1705.
Bidt voor de sielen.

N° 989.

Même situation. Pierre bleue encadrée de marbre blanc. Le blason d'obit de cette noble famille se voyait encore en 1759, près du maître autel. (Notice de Gérard).

Ostium monumenti
amplissimi viri Domini
D. JACOBI BARONIS DES MARES
D[ni] VAN DE WALLE, archipraetoris
Wasiæ hæreditarij etc.
obiit A° 1678, 18 Octobris et
nobilisimæ Dominæ
D. MARLÆ FERDINANDÆ DU QUESNOY
ejus conjugis
obiit 1[a] Decembris A° 1673.
R. I. P.

N° 990.

Calice et tête de mort.

Hier licht begraven den
eersamen JAN SMET f[s]
JANS, die overlee den 28
July 1648, aut wesende
80 jaer

en de eersame KATHE-
LYNA MAES, fa VINCENT,
syn huysv. die overleet
den ....
Bidt voor de sielen.

N° 991.

Dalle fruste, reproduite d'après l'histoire généalogique de la famille Van Havre par A. Goovaarts.
Au sommet les figures de Jean Van Havre et de ses deux femmes. Blasons des défunts.

Hier licht begrave deerzame JAN
VAN HAVRE, oudste zoon van wylent
HEINDRIC VAN HAVRE, die overleet de
XXIen Juny XVcLXX ende Joncv. MARGRIE-
TE VOLCKERICKX syne eerste huysvr. die
overleet A° XVcXXXI metgr. Jonckvr.
LYSBETTE ZEGHERS zyne the huysvr.
die overleet de IIe in Maerte 1560.

N° 992.

Epitaphe tirée de l'ouvrage de A. Goovaerts : généalogie de la famille Van Havre.
Sur la dalle les figures du défunt entouré de ses deux femmes. Au sommet les armoiries de famille.

Hier liggen begraven den
eersame JACQUES BAERT, fs HEYDRICKX,
in syn levenen s gravenman en
schepene te Belcele, die overleet de
XXII September 1605, mitsgaders
Jonckvrau MARYE VAN HAVRE fa JANS
HENDRICX, oudste sone, syne eerste
huysvrouwe die overleet den lesten
September 1584 en Joncvr. MARGRIETE
DE KIMPE fa GILLIS, syne tweede,
huysvr. die overleet den lesten April
1623.
Bidt voor de sielen.

N° 993.

Pierre bleue gothique.
Inscription tirée du manuscrit de Gérard.
Sur le pourtour.

Hier licht begrave
HENDERICK VAN HAVERE, die sterft
in t jaer ons Here XV XV
den II dag in Meert. Bidt voor de siele.

N° 994.

Inscription tirée du manuscrit de Gérard.
Monogramme du Christ, cœur percé de trois clous.

Sepulture
van eersamen ANTHONIUS
EECKELAERT, in syn leven sche-
penen deser prochie, sterft den 15
April 1695
ende eerbare ANNA EECKELAERT,
syn huysvrouwe sterft den 8
Octobris 1667
en de eerbare FRANCHOYSE SAMANS,
syn tweede huysvrouwe, sterft
den 6 Julius 1695.
Bidt voor de sielen.

N° 995.

Inscription tirée du manuscrit de Gérard.

Sepulture
van den eersamen CORNELIS DH...
fs CORNELIS, in syn leven out
schepenen deser prochie, out
omtrent 80 jaeren, sterft den
24 Juny 1730.
Ende JOANNA NONNEMANS syne
huysvrouwe, out omtrent 62
jaeren, sterft den 16 Juny 17..
Bidt voor de sielen.

N° 996.

Blason d'obit de Monseigneur Maximilien Antoine VAN DER NOOT, 15me évêque de Gand. Comme divise : Respice finem.

Obiit
27a 7bris
1770.

N° 997.

Dans le chœur de l'église on voyait encore en 1759, le blason d'obit de Jean Frédéric VAN DER GRACHT, baron de Vremde, seigneur de Eechove, Schardau, Cortenbach et Belcele, haut-bailliu du Pays de Waas, décédé à Bruxelles, le 20 Août 1661 et inhumé dans l'église de Belcele (1).

Obyt
XXA AVG.
1661.

N° 998.

En face du précédent blason d'obit, celui de Dame Anne Louise VAN DER GRACHT, épouse de Roger Wautier VAN DER NOOT, baron de Carloo.

Obiit
18 Feb.
1745.

N° 999.

A côté du précédent blason, l'obit de Dame Éléonore DE HUERNE, veuve de Antoine DE GRUUTERE, seigneur d'Exaarde, haut-bailliu du Pays de Waas. Elle fut inhumée à Exaarde.

Obiit
21A JANRII
1586.

---

(1) Gérard indique par erreur le millésime de 1660. Voir Anciennes magistratures. Page 99.

N° 1000.

Jusque vers le milieu du dix-huitième siècle une des verrières du chœur était ornée des armoiries de Messire Jean DE STEELANT, seigneur de Straete à Belcele, bailliu du Pays de Waas, tué en 1452 à la bataille de Gavere et de son épouse Dame Marguerite VAN DE PERRE, morte en 1444, inhumés tous deux dans l'église de Belcele.

Dans une autre verrière se voyaient aussi les blasons de Chevalier Erasme VAN BRACLE, seigneur de Varenbeke, décédé à Gand le 8 Octobre 1593 et de son épouse Dame Anne TACCOEN, dite de Zillebeke (1).

N° 1001.

CIMETIÈRE AUTOUR DE L'ÉGLISE.

Calvaire, Christ en croix.

40 dagen aflaat voor
al die hier godvruchtig
zullen bidden vijf maal onze
vader, vijf maal wees gegroet.
1820.

Sur le socle du monument, au centre :

Ontfermt u mijner, ontfermt u
mijner! ten minsten gij, mijne vrienden;
want de hand des Heeren heeft mij geraakt!

A gauche :

Het is een heilig en zalig gedacht voor de
overledenen te bidden, opdat zij van
hunne zonden ontbonden worden.

A droite :

Mijne vrienden hebben gehoord hoe
ik alhier zuchte en er was nie-
mand die mij trooste!

---

(1) Voyez au sujet de la sépulture d'Erasme de Bracle : « Inscriptions funéraires et monumentales de la Flandre-Orientale » : Église St Michel à Gand. Pages 187-188, ainsi que « Les anciennes magistratures au Pays de Waas ». Page 164.

N° 1002.

Au pied du calvaire, petite pierre longue.

Hier is begraven Adriaen
VAN VLIERBERGHE, overl. den 1
X^{ber} 1773, oudt 70 jaeren, ende
Boudewyn VAN REMOORTERE
overl. den 9 February 1773
oudt 66 jaeren.
Bidt voor de zielen.

N° 1003.

Devant le calvaire sur un banc en pierre de taille.

Ter gedachtenisse van Sr Livinus DE GRAVE f^{s} Pieter, sterft den 8 8^{ber} 1829 oud 54 jaer,
zyne huysvrouw Catharina VAN WAMBEKE, sterft tot Sinay 23 8^{ber} 1823 oud jaer.
Hunne kinderen :

1° Jan Ignace sterft 12 Maert 1817 oud jaer in huwelyk met Rosalia VERLEE,
2° Maria Anna trouwt Joseph VERCAUTEREN sterft oud jaeren.
3° Judoca Maria sterft te Waesmunster oud jaer in huwelyk J. B^{te} VERBRAEKEN.
4° Jan Frans sterft 10 April 1803 oud 18 jaeren. 5° Theresia sterft oud jaeren.
6° Eugenia trouwt Jacobus NAUDTS sterft oud jaeren.
7° Joanna Petron. sterft oud jaeren.
8° Gillis Frs sterft 10 July 1811 oud 18 jaer.

N° 1004.

Devant le calvaire : sur un banc en pierre de taille portant au milieu un calice avec hostie.

Bidt voor de ziele van zaliger
Eerweerden Heer ende Meester Joannes
Petrus DE GRAEVE, geweest pastor van
Zwyndrecht, overleed in Belcele
den 16 February 1815 waer hy
geboren was den 16 December 1746.
R. I. P.

N° [illegible].

[illegible]

D. O. M.

[illegible] voor de ziel van zaliger gedachtenisse
d'heer Petrus Martinus LAMAN, in zyn leven
[illegible], schepenen, kerck en arm
meester deser prochie van [illegible],
sterft ontslapen den twintigsten Maert
[illegible] in den ouderdom van acht en [illegible]
jaeren, vier maenden.

R. I. P.

N° [illegible].

[illegible]

D. O. M.

[illegible]
[illegible] LUDOVICUS AUGUSTINUS
VAN REMOORTERE, in zyn leven
kerk en armmeester, insgelyks
burgemeester deser gemeente van
[illegible], [illegible]
[illegible] den 17 Mey [illegible] [illegible]
in den ouderdom van [illegible] jaeren en 5 maenden.

R. I. P.

N° [illegible].

[illegible]

D. O. M.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] jaeren den [illegible]
van de maend Juny [illegible].

R. I. P.

N° 1008.

Monument en pierre de taille, entablement blanc, rivé au mur extérieur de l'église, surmonté d'une tête de mort entre deux clepsydres.

Gedenkschrift
van d'heer
JACOBUS JOSEPH ZAMAN, oud baillu
geb. tot Belcele den 11 Xber 1739,
aldaer overleden den 24 Augusti 1809,
in huwelyk met
Joffr. ROSA COLETA NYS,
geb. tot Waesmunster den 7en Maert 1756
overleden tot Belcele den 13 Maert 1832
en van hunne kinderen :
Mr PETRUS AUGUST, borgemeester tot
Belcele, aldaer geb. den 10 Xber 1787
overleden den 16 Xber 1827.
Mr LEO HENRICUS, doctoor in de geneesk.
geboren den 22 7ber 1790
overleden te Seveneecken den 22 Maert 1853.
Joffr. AGNES ....
geboren den 21 January 1792
overleden
Joffr. MARIA APOLLONIA, begyn,
geboren den 7e 9ber 1794
overleden te St Amandsberg den 27 Xber 1884.
Eerw. Heer CAROLUS, pastoor,
geboren den 11 8ber 1796
overleden tot Opbrakel den 13 July 1843.
R. I. P.

N° 1009.

Monument en pierre de taille, entablement blanc, adossé au mur de l'église.

D. O. M.
De gemeente Belcele aan haren weldoener
Mijnheer
NIKOLAAS ANTOON GISLEEN
VAN REMOORTERE,

geboren te St Nikolaas den 6 September 1800
en begraven te Belcele den 8 Maart 1886,
zoon van wijlen Mijnheer
JOSEF EMMANUEL VAN REMOORTERE,
opvolgentlijk greffier, meijer en
gemeente ontvanger hier ter plaats.
R. I. P.

N° 1010.

Pierre bleue rivée au mur de l'église.
Chapiteau en marbre blanc orné d'une croix, d'un calice, missel etc.

D. O. M.
Sepultura
Rev^dі Do^ni
JOANNIS FRANCISCI ROGMAN,
filii D^ni PETRI AUGUSTINI et
Do^næ AMELBERGÆ THERESIÆ
VAN PUYENBROECK,
natus erat in Lokeren 10ma Maii 1784,
sacerdos ordinatus Namurci 21ma X^bris 1811,
vice-pastor in Beervelde 8^a Feb^rii 1812,
vice-pastor in S^ti Martini Gandæ 18^a 9^bris 1814
vice pastor in loco suo natali 1ma Aug^ti 1815
Pastor in Oycke 22^a 7^bris 1822
et ibidem defunctus 1^a Oct^bris 1840.

In perpetuum fundavit anniversaria duo
in ecclesia S^ti Nicolai Wasiæ unum pro se
alterum vero pro matertera sua
Do^na JUDOCA JOSEPHINA VAN PUYENBROECK.
R. I. P.

N° 1011.

Sur une petite dalle blanche quadrangulaire encastrée dans le mur.
Monogramme du Christ.

D. O. M.
Rustplaetse
van den eersaemen
JAN PIETER GEUBELS F^s JANS.

overleden den 11 Augustus
1777, oudt 67 jaeren
ende
van de eersaeme
CATHARINE GEUBELS syne
suster, overleden den 27
September 1770
oud 75 jaeren.
B. V. D. Z.

N° 1012.

Petit mausolée en pierre de taille. Dalle couchée surmontée d'une croix.

Onder de
schaduwe
dezes kruis
rust de familie
ROGMAN
van Thielrode.
1860.

N° 1013.

Sur une croix en pierre de taille.

Bid
voor de ziel
van Dame
AMELIA MOENS,
geboren te Belcele den 25 Sept. 1822
aldaar overleden den 27 Maart 1885,
echtgenoote van Mijnheer ANTOON
DAELEMANS,
geboren te
Belcele den
13 Junij
1821.
R. I. P.

N° 1014.

Croix gothique en pierre de taille.

Mijn Jesus
barmhartigheid.
Ter
nagedachtenis
van
Mr Gislenus DE CAUWER,
weduwenaar van Dame Anna Coleta DE VOS,
geboren te Belcele den 2en 8ber 1814 en aldaar
overleden
den
26 Julii
1884.

Het eeuwig
licht
verschijne
hun.
R. I. P.

N° 1015.

Petite croix blanche.

Aan onze
lievelingen
Joseph en Estella MAES
zoo vroegtijdig
aan onze liefde
ontrukt.

Hunne ouders
broeders
en zuster.

N° 1016.

Croix gothique en pierre bleue.

De Heer gaf hem ons,
De Heer ontnam hem ons,
Dat zijn naam gebenedijd zij!

Bidt
voor de
ziel van
Louis Jan Edward Marie DE MEESTER
echtgenoot van Valentina DE MERLIER,
geboren te Belcele den 16 Junij 1859
en overleden aldaar den 22 Junij 1878.

N° 1017.

Sur une croix en pierre de taille.

D. O. M.
Ter zaliger
gedachtenis
van den heer
Emile RICHET echtgenoot van Maria MALFLIET,
koster dezer kerk geboren te Baelegem,
overleden te Belcele in den ouderdom van 40 jaren.

Opgedragen
uit erkentenis
aan den heer
Emile RICHET
door de fanfaren
maatschappij
van Belcele 1887.
R. I. P.

N° 1018.

Sur une croix en pierre bleue.

O kruis, onder uwe schaduwe
rust en hoop ik!

Zalig aandenken
van mijnen vriend
en weldoener
d'Heer
MARCELLIS SMET, jongman,
geboren te Thielrode 9 November 1800,
godvruchtig overleden te Belcele
8 Maart 1887.
Bidt voor zijne ziel.

N° 1019.

Monument adossé au mur. Entablement en marbre blanc.

Zalige gedachtenis
van d'heer
LEON MARIE ROGMAN,
notaris
geboren te Belcele 19 Juli 1825,
aldaar overleden 6 Juli 1889,
en zijne Dame
HORTENSE MARIE CAROLINE
VAN DEN BULCKE,
geboren te St Nicolaas den 26 Maart 1840,
en hunne kinderen :
ADHEMAR LOUIS,
geboren te Belcele 9 Juni 1862,
aldaar overleden 16 Februari 1885.
ULRIC EDOUARD MARIE
geboren den 16 Augusti 1865,

OSWALD HYPPOLYTE MARIE
geboren den 10 Juni 1870,

CLARA CLÉMENCE STÉPHANIE,
geboren den 19 Juni 1875,

R. I. P.

N° 1020.

BELCELE-PUYVELDE.

Dans la chapelle de Puyvelde, à droite du maître autel, pierre blanche avec encadrement bleu.
Au sommet un calice avec hostie.

Heere
en gaet in uwe oordeelen niet
met uwen dienaer
Judocus STEYAERT,
capelaen van dese capelle den tydt
van 44 jaeren, priester 14 jaeren, oudt
71 jaeren overleden den 16 Maerte 1740.
Dat hy in den eeuwighe vrede ruste.
R. I. P.

N° 1021.

A gauche de l'autel, dalle blanche, encadrement de marbre noir.
calice avec hostie.

Hier verwacht
de verryssenisse des vleesch
den seer Eerw. Heer Mynheer
Franciscus Balthazar DE JANS,
f^s d'heer Charles, gebortigh der
stede van Deynse, overleden den 12 7^ber
1757, in den onderdom van 58 jaeren,
capelaen van deze capelle den
tyd van 15 jaeren en 5 maenden :
Die in dese capelle als binnen de
parochie van Beleele gefondeert heeft
voor den tyd van 25 jaeren een jaergetyde
tot lavenisse van zyne ziele.
Requiescat in pace.

N° 1022.

A gauche de l'autel, pierre bleue surmontée d'un calice.

D. O. M.
Hier licht begraven de
Eerw. heer ende mre
Jacobus DE CORTE, pbr en
in syn leven erfachtich
capellaen deser capelle
van Puyvelde binnen
Belcele, overleden den
30 Augusti 1666.
Bidt voor de siele.

N° 1023.

Dans la chapelle latérale de gauche.

D. O. M. S.
R. D. Joannis PAULI ex hoc loco
oriundus, postqua pluribus annis
in ecclesia cathed. Antverpiens.
officio confessarii infatigabiliter
functus, capellano hic residenti
habitationem donasset, et
competem sustentationem
procurasset hic sepeliri
voluit,
obiit Antverpiæ XVIII Octob.
A° MDCXXVI æt. suæ LXXIX.
Requiescat in pace.

N° 1024.

A gauche du chœur, le blason d'obit de Jean PAUWELS, curé, grand bienfaiteur de l'église, décédé à Anvers, le 18 Octobre 1626.

Obiit
18a 8bris
1626.

N° 1025.

A droite du chœur, le blason d'obit de Messire François Eugène Baron DE BEELEN-BERTHOLFF, seigneur de Puyvelde, décédé le 27 Novembre 1855.

Obiit
27 9bris
1855.

N° 1026.

En 1750 on voyait encore dans les deux verrières du chœur les blasons de :

Philippe DE HUERNE, chevalier,
et de son épouse Pauline DE LANGLÉE,
Dame de Belcele,
Anno 1557.

Guillaume DE LANDAS, chevalier,
et de son épouse Éléonore DE LANGLÉE,
Dame de Puyvelde,
Anno 1558.

N° 1027.

Dans une autre verrière le blason de :

Jacques VAN DER MOERE,
décédé le 14 Février 1414. (1)

N° 1028.

Sur la façade de la maison curiale, dalle bleue avec cette inscription :

Joannes PAUWELS,
presb. e. c. Antverp
residenti
has ædes p. i. c.
A° MDCXXV.

---

(1) Jacques van der Moere fut tué en duel par un personnage dont le nom est inconnu. Celui-ci, pour expier son crime, fonda la chapellenie de Puyvelde.

Sinay.

N° 1029.

Cimetière autour de l'église.

Dalle blanche rivée au mur de l'église.
Monogramme du Christ.

D. O. M.
Hier light begraeven
den zeer eerweerden heer
MARCUS ONGHENAE,
geboren te Saffelaere
den 27 Maert 1765,
2 jaeren pastor
dezer parochie,
overleden
den 28 Maert 1830
in den ouderdom
van 65 jaeren.
R. I. P.

N° 1030.

Dalle blanche rivée au mur.
Monogramme du Christ.

D. O. M.
Sepulture
van den zeer Eerw. Heer
MATTHIAS JUDOCUS
BROESOM.

filius Joos,
en van CLARE GYSDAEL,
pastor dezer parochie
ontrent 18 jaren,
sterft in den ouderdom
van 63 jaren
den 4 9^ber^ 1820.
R. I. P.

N° 1031.

Dalle rivée au mur.

D. O. M.
Nagedachtenis
van den eerwaarden heer
JOSEPH VAN DER KELEN,
geboren te Pollaare
den 8 April 1815,
pastor te Sinay den 5 Januari
1865 en aldaar overleden
den 28 November 1870.
R. I. P.

N° 1032.

Pierre bleue rivée au mur de l'église. Au sommet la croix, une couronne et une étoile entre deux branches de lierre.

R. I. P.
Ter nagedachtenis der kinderen van
PETRUS SCHELFAUT en MARIA SMET;
ANGELINA geboren den 3 X^ber^ 1794,
overl. den 3 X^ber^ 1886, in huwelyk met
JOANNES DE BRUYNE, geb. den 17
9^ber^ 1762, overleden den 25 April 1844.
COLETA geb. den 25 Mei 1796,
overleden den 19 Februari 1885.
FELICITAS geb. den 16 Mei 1798,
overl. den 18 Feb^ry^ 1888, in huwelyk met
ISIDOOR VERBERCKMOES, geb. den 12
8^ber^ 1810, overl. den 31 July 1867.

Pieter geboren den 15 Jan^ry 1800,
overleden den 25 Jan^ry 1861.
Francies geb. den 12 Maert 1801,
bestuerder der Maricolen te Dendermonde,
overl. den 22 9^ber 1852.
Anna geb. den 11 April 1802,
overleden den
Joseph geb. den 22 Juny 1803,
overl. den 20 Juny 1887.
Seraphin geb. den 2 Jan^ry 1805,
overl. den
Louis geboren den 30 Juny 1806,
overl. den 22 8^ber 1882, in huwelyk met
Maria DE CLERCK, geb. den 2 Feb^ry 1812,
overleden den 17 X^ber 1841.
Maria BERKERS geb. den 21 Aug^ty 1816,
overl. den
Norbert geb. den 10 Juny 1808,
overl. den in huwelyk met
Victoria BRISSINCK geb. den 11 April 1808,
overl. den 17 Feb^ry 1880.
Domin : geb. den 17 7^ber 1809, overl. den 2 7^ber 1880.
Benig : geb. 12 Mei 1811,
overl. den in huwelyk met
Sophia DE SCHEPPER, geb. den 24 Maert 1824,
overl. den

N° 1033.

Croix et couronne.

Ter gedachtenis van
Ignatius DE BEULE,
overleden den 19 Augusti 1826,
zyne vrouw
Joanna SMET,
overleden den 12 Juli 1818
en hunne kinderen :
Pieter Emmanuel DE BEULE,
overl. den 29 October 1883.

DOMINICUS DE BEULE,
overl. den
EDUARDUS DE BEULE,
overl. den
JOANNES AUGUSTINUS DE BEULE,
overl. den 31 Maart 1877.
DOMINICA DE BEULE,
overl. den 16 Juni 1858.
MARIA COLETA DE BEULE,
overl. den 20 Januari 1866.
R. I. P.

N° 1054.

Croix, clepsydre.

Grafsteen van PETRUS EMANUEL SCHELFAUT, overleden 12 X^ber 1803, zyn huysvrouw MARIA THERESIA DE GROOTE, ov. 18 Augusty 1799 en hunne volgende kinders :
JOSEPHUS EMANUEL ov. 5 Maert 1770.
JOSEPHUS FRANCISCUS ov. 18 April 1779.
ADRIANUS BERNARDUS ov. in Parys 15 8^ber 1887. FRANCISCUS pastor te Oycke ov. 12 July 1810. ISABELLA ov. 14 X^ber 1825. JACOBUS ov. 15 January 1829. LIVINA FRANCISCA in huwelyk met JUDOCUS AMBROSIUS VANDERVAET, ov. te Loochristi 12 July 1855. PETRUS JOANNES in huwelyk met MARIA FRANCISCA SMET ov. 14 Aug^ty 1850 en ANNA FRANCISCA ov. 18 April 1841.
R. I. P.

N° 1055.

Croix et clepsydre.

D. O. M.
Bid voor de zielen van
GILLIS EMMANUEL ANTHEUNIS, alhier overl. den 26 X^ber 1845, oud 89 jaren,

zyn huysvrouw
Catharina VOLCKERICK, alhier overleden
den 24 Februari 1848, oud 89 jaren.
Hunne kinderen :
1° Joanna Judoca ANTHEUNIS, alhier
overleden den 14 Mei 1818, oud 26 jaren,
echtgenote van Gilles D'HONDT, ook alhier
overleden den 25 Februari 1840, oud 61 jaren.
2° Isabella Rosa ANTHEUNIS, ongehuwd
alhier overleden den 21 October 1826,
oud 27 jaren.
3° Joannes Baptiste ANTHEUNIS, ongehuwd
alhier overleden den 29 Juni 1841,
oud 40 jaren.
4° Ambrosius ANTHEUNIS, ongehuwd
overleden te Exaarde den 17 Mei 1844,
oud 50 jaren.
5° Josephus ANTHEUNIS, ongehuwd alhier
overleden den 21 Januari 1871, oud 75 jaren.
6° Maria Theresia ANTHEUNIS, ongehuwd
alhier overleden den
oud jaren.
R. I. P.

N° 1036.

Petite pierre quadrangulaire encastrée dans le mur de l'église, lors de sa reconstruction.

Anno
MDCCCXLVI.
J. I. EEMAN, pastor.
L. VERBERCKMOES, burgemeester.
B. SMET, J. D'HANIS, J. DE SMEDT,
L. DE BRUYNE, B. N. DE MAESSCHALK,
kerkmeesters.

N° 1037.

Pierre blanche quadrangulaire encastrée dans le mur de l'église. Monogramme du Christ.

Sepulture
van d'heer JOSEPHUS ZAMAN,
onbedegen gestorven 31 8ber 1815,
in den onderdom van 96 jaeren,
en van zyne zuster Jof. THERESIA
ZAMAN, ook onbedegen
overleden 12 8ber 1801,
oud 75 jaeren.
R. I. P.

N° 1038.

Dalle bleue adossée au mur.

D. O. M.
Hier voor rust
die zelden heeft gerust,
JACOBUS JOSEPHUS LE BACQ,
chirurgyn dezer
gemeynte gedurende
52 jaeren,
overleden den 25 Feb. 1830
in den onderdom van
79 jaeren en zyne
huys-vrouwe
THERESIA VICTORIA
DE SCHEPPER, overleden den
15 Juny 1795, oud 37 jaeren,
in tweede huwelyk met FRANCISCA VAN
BOXLAER, overleden den 17 Maert 1825,
oud 65 jaeren. Zynen zoon
ANTONIUS PIUS,
overl. den 12 Febry 1829, oud 38 jaeren.
Bid voor de zielen.

N° 1039.

Sur une croix adossée au mur.

Hier
is begraven
AUGUSTINUS
MAREMAN
f^s JACOBI,
overleden
28 Mey
1791,
oud 22 jaren.
R. I. P.

N° 1040.

Sur une croix en pierre de taille.

D. O. M.
Zalige gedachtenis
van Mijnheer
FERDINAND BROWAEYS,
geboren te Roubaix
en overleden te Sinay den 19 Juni 1878
in den ouderdom van 50 jaren en 2 maenden,
en van zyne echtgenoote
Dame JOANNA MARIA COONE.
R. I. P.

N° 1041.

Autrefois dans l'église, dalle aux armes du défunt.
Sur le pourtour cette inscription :

Hier light begraven
Joos VAN HAVRE, filius HENDRICX, die overleet
den XI dagh van
Lauwe, anno XV^c LXXVII. Bidt voor de siele.

PETIT-SINAY.

N° 1042.

A gauche de l'entrée de l'église, pierre bleue encastrée dans le mur.

Weldoeners dezer kerk.

L. DE BEULE, Pastor.
J. B. VERMEULEN-DONS.
F. SERGOYNE-LIMPENS.
Mad^e VANWAESBERGHE-BOÈYÉ.
CH. ROELS-DE MOOR.
J. F. VERBERCKMOES-SCHELFAUT.

N° 1043.

A droite de l'entrée, même pierre encastrée dans le mur.

Stichters dezer kerk.

P. F. L. VAN DER GRACHT DE ROMMERSWAEL,
burgemeester.
L. DE BEULE, pastor.
F. DE BOCK, kerkmeester.
J. F. WITTE, »
D. VAN POTTELBERGE, »
P. BRACKE, »
H. PELEMAN, »
J. B. VAN WEZEMAEL,
gemeentesekretaris.
J. DE SOMME-SERVAIS,
bouwmeester.

N° 1044.

Pierre bleue encastrée dans le mur du chœur.
Un calice avec l'hostie enguirlandés d'un cep de vigne et d'un épi de froment.

D. O. M.
Bidt voor de ziel van den eerwaarden Heer
Lodewyk DE BEUL,
geboren te Moerbeke (Waas), 3 Januarij 1795,
priester gewijd te Atrecht, 13 Junij 1829,
pastoor te Klein-Sinay, 27 Augustus 1853.
Bezorgt aan zijne parochianen
eene kerk en pastorij in 1853-1854,
geeft zijn ontslag, 10 Junij 1864,
ontslaapt in den Heer te Stekene, 14 Januari 1869,
volgens zijne begeerte te Klein-Sinay begraven
16 Januari 1869.

Gedenkt uwe oversten die u het woord Gods
verkondigd hebben, beschouwt het uiteinde
van hunnen wandel en volg hun geloof na.
Heb. XIII. 7.
R. I. P.

N° 1045.

Derrière le chœur, pierre bleue surmontée d'un calice.

D. O. M.
Hier ligt begraven
den
eerwaarde Heer
Aloysius Joannes MUYSHONDT,
geboren te Selzaete 29 Maart 1822,
priester gewijd te Gent 16 Junij 1848,
vervolgens
onderpastoor te Exaerde, Ledeberg
en Gent,
den 6 Augusti 1869, pastoor te
Klein-Sinay,
alwaar hij de kerk heeft versierd,

hare vergrooting te weeg gebragt, een
klooster en school gebouwd en kapellen
voor de bedevaart der Zeven Weenen
opgericht,
aldaar overleden den 18 Junij 1876.
Bid voor zijne ziel.
R. I. P.

LE PAYS DE WAAS

A L'ÉPOQUE DU MAMMOUTH.

(Deuxième complément d'une précédente notice publiée sous ce titre par le même auteur).

Dans le courant de l'année 1889, le Mammouth du Pays de Waas préhistorique a déjà été le sujet de deux de nos études dans les *Annales* de notre Cercle archéologique [1]. Dans ces études nous avons fait voir que, à une époque extrêmement reculée, un immense golfe de la Mer du Nord couvrait nos contrées Waasiennes en même temps que la plupart des pays occidentaux de l'Europe; que, à la suite d'un soulèvement du fond de ces contrées coïncidant avec la formation de ses crêtes, les eaux de ce golfe se sont retirées dans la Mer du Nord et reléguées, en partie, dans deux ravins principaux nommés aujourd'hui notre Escaut et notre Durme; que l'érosion ou le creusement de ces mêmes contrées eut lieu alors par trois causes : la retraite précipitée de la mer submergeante, le débordement violent et journalier de nos primitifs cours d'eaux, et l'écoulement des pluies diluviennes torrentielles et fréquentes; que, grâce à la cessation de ces pluies, et grâce encore au régime devenu plus calme de nos

---

1. *Le Pays de Waas à l'époque du Mammouth* parut dans les *Annales* de notre Cercle archéologique, au tome XII, pp. 79—122, et le premier complément en fut publié sous le même titre et au même tome des *Annales* pp. 185—194.

deux rivières, le creusement du fond a été remplacé ensuite par son exhaussement à l'aide du dépôt des sables enlevés aux berges et amenés par les marées; que, mis en possession définitive de son sol, le Pays de Waas est resté longtemps encore marécageux, insalubre et inhabitable, mais que, à la longue, il s'est affermi, assaini, et s'est chargé de verdure et de forêts qui sont devenues le refuge d'une riche faune, parmi laquelle le Mammouth et le Rhinoceros n'ont pas été les derniers venus. Dans ces études, nous avons signalé ensuite 46 localités Belges où des débris de Mammouth ont été découverts et dont 8 appartiennent au Pays de Waas. A ces 8 découvertes une 9me et une 10me doivent être ajoutées aujourd'hui, ce sont celles que nous allons décrire. Cette neuvième et cette dixième découverte, prises ensemble, appartiennent à un gite nouveau, que nous envisageons comme étant, non une commune, mais une localité nouvelle qui sera par conséquent la neuvième.

Le 24 Octobre 1890, le pêcheur Maes de Tamise y retira de l'Escaut à l'aide de ses filets, à environ 100 mètres plus en amont de l'endroit du fleuve où, en 1888, on a pêché l'omoplate d'un Mammouth [1], l'os iliaque gauche provenant peut être de ce même individu adulte et âgé. Trois parties composent l'os iliaque de la ceinture osseuse du bassin des quadrupèdes en général, ce sont : l'Ilion, l'Ischion et le Pubis. Ces trois parties, primitivement séparées, se soudent promptement, de manière à n'en former qu'une seule, et à ne plus pouvoir les distinguer que pendant les premières années de la vie extra-utérine. De ces trois parties il n'y a guère que le Pubis qui, sur la pièce trouvée, soit restée intact; les deux autres parties sont fortement entamées et n'existent plus que partiellement : de la tubérosité ischiatique, par exemple, l'extrémité postérieure manque, ainsi que plus de la moitié de l'Ilion qui n'offre plus qu'une portion des fosses iliaques interne et externe, mais ce qui reste de ces fosses suffit cependant pour nous donner une idée des énormes muscles qui ont dû s'y loger. Notre description se bornera donc, en quelque sorte, à la cavité cotyloide seule restée indemne. Cette cavité a la forme d'une calotte assez régulièrement sphérique, dont le diamètre a environ 19 centimètres et la plus grande profondeur 6 centimètres. La voûte de cette cavité cotyloide présente deux sillons ouverts, logés dans l'épaisseur même de la voûte et s'étendant du bord de la cavité jusqu'à son sommet : le premier de ces sillons, large, profond,

---

1. Voyez les *Annales du Cercle archéologique du Pays de Waas*, tome XII, pp. 105.

à surface raboteuse, doit avoir servi d'attache à un tendon musculaire pénétrant dans l'intérieur de l'articulation, d'abord par une coulisse située à la face inférieure de la tubérosité ischiatique, et, après la coulisse, par une échancrure anguleuse taillée dans la partie postérieure et interne du bord de la cavité; le second de ces sillons, qui est beaucoup moindre que le premier et superficiel, aura sans doute logé une artère nourricière de l'articulation. En dehors de la cavité cotyloïde mais près de son bord, se présentent, en avant comme en arrière, deux anfractuosités, traces évidentes des attaches des muscles. Le Pubis et l'Ichion naissent directement de la cavité cotyloïde et se dirigent, en divergeant, le premier en dedans pour s'articuler avec son congénère du côté droit, le second en dehors et en arrière. Le Pubis est cylindrique et relativement court; à son extrémité articulaire il ne manque que le cartilage intra-articulaire. Dans son ensemble l'os pèse 12 1/2 kilos.

Au mois de Juin 1890, le nommé Josse Van Remoorter, pêcheur à Mariakerke, pêcha dans l'Escaut à la hauteur du Groenendijk (prairie endiguée qui, sur le territoire d'Enghien et sur la rive droite du fleuve, s'étend parallèlement aux briqueteries de Steendorp jusqu'à la limite de Rupelmonde) un Atlas de Mammouth, remarquable surtout par sa parfaite conservation, pesant 2 kilo 750 grammes, ne portant pas la moindre trace d'avoir été roulé par les vagues et qui provient, par conséquent, d'un individu qui hantait les bords de l'Escaut et qui y est mort de vieillesse ou par accident. Voici la description de cette intéressante pièce. Son diamètre transversal, qui s'étend de l'extrémité de l'apophyse transverse droite à l'extrémité de l'apophyse transverse gauche, mesure 33 1/2 centimètres. Son diamètre antéro-postérieur (ou plutôt inféro-supérieur), s'étendant de la partie la plus éloignée de l'arc inférieur du corps de l'Atlas à la partie la plus éloignée de l'arc supérieur, mesure 18 centimètres. Les contours des concavités où tournaient les deux condyles de l'occipital, présentent la forme de deux fèves de marais mis en regard : leur plus grand diamètre a 10 1/2 centimètres et leur plus petit diamètre 5 centimètres et 2 millimètres. La partie du trou vertébral qui concourt à former le canal de la moëlle épinière, mesure, du côté de la face axoïdienne de l'Atlas, 9 centimètres et 3 millimètres dans son plus grand diamètre, et 4 centimètres et 7 millimètres dans son plus petit diamètre; la partie du trou vertébral où logeait l'apophyse odontoïde de l'Axis, mesure, le long de ses deux diagonales disposées crucialement, 4 centimètres et 8 millimètres sur 4 centimètres. Le trou qui traverse

la base des apophyses transverses et par où passait l'artère vertébrale, peut loger aisément le pouce, mais le trou par où passait cette même artère pour pénétrer dans le canal vertébral, n'a que la moitié de l'autre. Les insertions des ligaments et des muscles nous font présumer le volume et la force considérables que ces parties ont dû avoir [1].

Nous trouvons superflu de reproduire ici toutes les considérations que nous avons faites dans nos précédents articles sur les débris de Mammouths trouvés en Belgique. Nous ferons remarquer seulement que des 46 gites Belges où des restes de ce colosse préhistorique ont été signalés, neuf ou dix — c'est-à-dire plus de la cinquième partie — appartiennent au Pays de Waas. En voici le relevé : à Basele, au témoignage de Denis de Villers, on a trouvé, en 1592, des os qu'il attribuait à un Mammouth; à Vraceue, en 1876, on trouva un tibia; à Thielrode, en 1877, la moitié droite d'un bassin; à Tamise, en 1825, un squelette entier, en 1827, un os innommé, en 1888, une omoplate, et, en 1890, un os iliaque; à Steendorp on trouva, en 1890, un Atlas; à Rupelmonde, en 1860, un crâne, et, en 1885, un tibia. Nous ne prétendons pas soutenir qu'au nombre de ces débris retirés de l'Escaut, a dû correspondre un nombre égal d'individus; nous admettons, au contraire, que les vagues ont pu disjoindre et éparpiller quelque peu les os d'un même animal, et donner ainsi le change sur le nombre d'individus auquel les os ont pu appartenir : l'omoplate, par exemple, retirée de l'Escaut à Tamise en 1888, et l'os iliaque retiré, en 1890, à 100 mètres seulement plus en amont du fleuve, proviennent peut-être du même Mammouth; toujours est-il que le volume relatif de ces deux pièces, leur texture, leur aspect et la soudure de leurs parties se rapportent au même âge et, en apparence du moins, au même individu. Mais, tout en faisant cette concession, nous soutenons, d'autre part, que le grand nombre de débris de Mammouths trouvés parmi nous, leur dispersion dans nos terres et nos cours d'eau, mais principalement leur non-roulement, leurs formes anatomiques et leur

(1) L'Atlas que nous venons de décrire, fut acquis par Mr le docteur Henri De Ryck de Tamise, qui en fit don au Musée du Cercle archéologique du Pays de Waas qui lui en exprime ses vifs remerciments. A cette occasion, il nous est agréable de signaler toute cette famille De Ryck, qui, de père en fils, nous est particulièrement bienveillante, et use de toute son influence pour empêcher que des découvertes faites au Pays de Waas ne soient détournées désormais du Musée Waasien, leur destination naturelle, et n'aillent enrichir les musées étrangers. Il serait souhaitable que l'exemple de cette famille fût suivi partout au Pays de Waas.

nature établissent, à toute évidence, que l'Elephas primigenius à toison et à crinière, a immigré au Pays de Waas, s'est acclimaté sur les bords de l'Escaut, y a vécu, et s'y est reproduit pendant la période quaternaire. « C'est après les Mastodontes que les Mammouths ont fait leur apparition en Europe — nous écrit Mr le professeur Van Beneden — et la riche végétation qui ne leur était pas disputée, leur a permis de s'y développer, avec le Rhinoceros tichorinus son compagnon, depuis la Mer arctique jusqu'à la Méditerranée. Le Pays de Waas devait être un petit Eden pour eux, à en juger par la quantité d'os qu'ils y ont laissés ». Aucun de leurs débris ou, du moins, aucun de ceux qui ont passé par nos mains, ne présentait cependant des traces du travail de l'homme. Quoique quelques-uns de nos silex ouvrés *semblent* antérieurs à l'époque néolithique, on ne peut donc pas dire, jusqu'ici, que le Mammouth et l'homme ont été contemporains au Pays de Waas, et que ce Pays était déjà habité à l'âge de la pierre taillée. Nous présumons néanmoins que nos recherches aboutiront à le prouver. Depuis 1873 nous avons dit, redit, et nous répétons encore que « nous pouvons difficilement nous faire à l'idée que l'homme contemporain du Renne et du Mammouth n'aurait habité, en Belgique, que les cavernes des bords de la Lesse et de la Meuse ainsi que les plateaux des rives de la Haine, puisque, dans les plaines boisées et giboyeuses du Pays de Waas, il trouvait les conditions de sa vie sauvage plus réunies que partout ailleurs »[1]. En 1888, nous avons tâché de prouver que, à une époque qu'on ne saurait déterminer, une tribu des hommes de la pierre polie des environs de Mons a quitté ses foyers, et, après avoir traversé, par étapes, la vallée d'entre Senne et Dendre depuis Mons jusqu'en face de Rupelmonde, a passé là l'Escaut et est venue coloniser tout le Pays de Waas[2]. Pourquoi l'homme de la pierre taillée de ces mêmes environs de Mons n'aurait-il pas précédé dans cette émigration l'homme de la pierre polie? La route dans la vallée d'entre Senne et Dendre n'était-elle pas facile et appropriée à la vie de nature, aussi bien dans la période paléolithique que dans la néolithique? L'homme de la première période était-il moins voyageur, chasseur et vagabond que celui de la seconde? Comptait-il davantage le temps, l'espace et les obstacles? Aurait-il reculé

---

(1) *Annales du Cercle archéologique du Pays de Waas*, 1873, T. V, pp. 46. — *Annales de l'Académie d'archéologie de Belgique*, 3me série, 1876, T. III. — *Le Pays de Waas préhistorique*, 1878, p. 113.

(2) *Annales du Cercle archéologique du Pays de Waas*, T. XI, p. 143.

devant le passage de l'Escaut à Rupelmonde, passage qui, plus tard, n'effraya pas l'homme de la pierre polie?... Ce sont des considérations de cette nature qui nous font espérer que nous mettrons, un jour, la main sur quelque os de Mammouth travaillé par un Waasien contemporain de ce géant.

Docteur J. Van Raemdonck.

UNE MOLAIRE DU GRAND MASTODONTE

DE L'AMÉRIQUE DU NORD.

Le Musée du Cercle archéologique du Pays de Waas, établi à l'Hôtel de ville de Saint-Nicolas, a dû paraître assez intéressant et assez digne d'encouragements, pour qu'un capitaine Américain soit venu visiter ce Musée et ait bien voulu l'enrichir de ses dons. En effet, au mois de Février dernier, Mr Vercruysse, président du Cercle, fut un jour agréablement surpris de recevoir une petite caisse que deux Belges inconnus, revenus récemment d'Amérique, vinrent lui remettre de la part du capitaine Aug. J. Beakey de St Marys, localité située au comté de Pottowatomie, état du Kansas de l'Amérique du Nord. Cette caisse renfermait, avec une lettre, une superbe dent fossile, parfaitement conservée sauf l'extrémité de la racine qui manque, trouvée par le capitaine Beakey lui-même à la surface d'un banc de sable et à quelques pieds de l'eau, dans le Kansas-river, rivière ni navigable ni flottable, qui prend sa source dans l'état du Colorado au pied des Montagnes rocheuses; et se jette dans le Missouri à Kansas-city. D'après Mr Vercruysse qui a visité les lieux, la rivière, à l'endroit où la dent a été découverte, peut avoir environ 100 mètres, ses rives sont planes, le fond en est sablonneux et son lit parsemé de bancs de sable. Voici la description de cette intéressante dent pour laquelle un musée Américain offrit sur le champ 20 dollars, mais — écrit Mr Beakey — « je n'avais d'autre préoccupation que

d'en faire don à votre musée », et la pièce prit le chemin du Pays de Waas.

La couronne de notre dent, c'est-à-dire sa partie supérieure sortant de l'alvéole, est longue de 21 centimètres et a à peu près 10 centimètres dans sa plus grande largeur. Épaisse de 92 millimètres en avant, elle s'amincit peu à peu et se termine en cône à la partie postérieure, après avoir décrit des deux côtés une légère courbe dans son contour. Cette couronne se compose de 4 paires de tubercules placés transversalement, coiffés d'une couche d'émail, très saillants à la surface les externes plus que les internes, lisses, luisants, marbrés de noir, de blanc, de gris et de brun, diminuant de volume d'avant en arrière, et se rapprochant les uns des autres de manière à se toucher, deux à deux, par leurs extrémités correspondantes, et à laisser entre leurs faces latérales un intervalle ou un sillon angulaire, large et profond. Les têtes plates de ces tubercules sont creusées en ovales qui n'ont que de 2 à 4 millimètres de profondeur et dont le plus grand a 4 centimètres de long sur 28 millimètres de large, et dont le plus petit a 17 millimètres sur 8 millimètres. Le milieu de ces ovales est rempli par la substance centrale de la dent (dite aussi substance osseuse ou l'ivoire) recouverte d'une couche cémentaire, brune, dure, épaisse comme du carton, et qui recouvre également les branches de la racine à l'intérieur comme à l'extérieur. Ces ovales sont circonscrits par des bourrelets durs, relevés, arrondis, finement festonnés et formés par l'émail qui a là 7 millimètres d'épaisseur. Outres les 4 paires de tubercules dont nous venons de parler, la couronne se termine postérieurement par un tubercule unique, moins saillant que les autres, arrondi et flanqué de plusieurs tubercules rudimentaires qui ont l'air d'attendre leur tour pour se développer, prendre les places des anciens et fonctionner après eux.

Chaque tubercule est porté par une branche de la racine, c'est dire qu'il y a autant de branches de racine que de tubercules. Ces branches sont de petites colonnes pyramidales renversées, dont les pointes sont dirigées obliquement en bas et d'avant en arrière pour se réunir, se souder et, prises en masse, s'implanter dans l'alvéole de la machoire. Le soudage de ces branches n'est pas pour toutes le même : les branches de la première paire de tubercules sont en quelque sorte fondues l'une dans l'autre, pour ne former qu'une forte branche unique où l'on distingue à peine leur disjonction native ; la deuxième branche externe est restée libre ou, du moins, elle n'a été soudée à sa branche voisine que pendant l'existence fossile, à l'aide

d'un limon adhésif déposé entre les deux branches par la rivière où notre molaire a été trouvée; la deuxième branche interne s'est soudée aux 3 autres branches qui, ensemble, forment la pointe de la racine, pointe dont la fracture nous permet de voir aujourd'hui la large cavité qui la creuse. Chaque branche de racine semble composée d'une suite de disques d'ivoire, empilés, soudés les uns aux autres, et qui se distinguent à la vue par des rebords saillants, rayés et d'un ton plus foncé. Comme il a été dit, la couche cémentaire remplissant les ovales de la couronne, recouvre également tout l'extérieur des branches de la racine ainsi que leurs canaux centraux; mais, par l'exposition à l'air sec, cette couche a commencé promptement à se fendiller et à se détacher par parties, au point qu'aujourd'hui il n'en reste plus beaucoup.

Le collet, ou la ligne de séparation de la racine d'avec la couronne, est nettement tranchée, et montre, en certains endroits, l'épaisseur de l'émail qui, là, n'a pas même la moitié de l'épaisseur qu'il présente aux bourrelets des tubercules. Le collet n'a pas d'autre particularité à faire remarquer.

Après la description de notre dent, la première question qui se pose, est celle de savoir à quel genre et à quelle espèce fossiles elle a appartenu. Si d'autres pièces de squelette nous manquent pour nous orienter et trancher cette question avec certitude, tâchons, au moins, d'en préparer la solution.

L'étude de la Zoologie, a permis de reconnaitre dans la série animale, quelques rapports constants entre les dents molaires et le régime de l'animal, rapports qu'on a pu formuler en règles d'une application facile et qui n'offrent guère d'exceptions. Voici quelques-unes de ces règles, telles que nous avons pu les glaner aux savantes leçons de notre vénérable maître, Mr Van Beneden, en 1839 :

1° Les molaires ont deux modes d'agir les unes sur les autres : ou par le côté de leur couronne pour découper et diviser la proie à la façon de deux lames de ciseaux; ou par la surface de leur couronne pour écraser et triturer l'aliment comme agissent deux meules; le premier de ces modes accuse le régime carnivore, qui est d'autant plus prononcé que le nombre de fausses molaires et de molaires tuberculeuses est moindre. Le second mode dénote, en général, le régime végétal.

2° Les molaires dont la couronne est garnie de tubercules arrondis, trahissent le régime frugivore.

3° Les molaires dont la couronne est garnie de tubercules épineux

qui s'engrènent ou s'emboitent dans le jeu des machoires [1], indiquent le régime insectivore.

4° Les molaires dont la couronne est garnie de dessins en relief, tels que croissants de lune, lames parallèles, ovales etc., indiquent le régime herbivore.

La deuxième de ces règles nous fait faire déjà un premier pas vers la solution de la question posée, en nous permettant d'affirmer que notre dent fossile, agissant, non par le côté, mais par la surface de sa couronne qui, d'ailleurs, est garnie de dessins en relief, ne peut appartenir à l'ordre des Carnassiers, mais doit être un débris d'un herbivore. Cette première donnée — il est vrai — ne nous apprend rien que le régime de l'animal, mais cette donnée même va nous servir de point de départ pour nous initier plus avant. En passant la revue des Mammifères herbivores et, parmi eux, les divers genres de Pachydermes et, plus particulièrement, ses genres fossiles, nous ne trouvons que le seul Mastodonte dont la description, telle qu'elle est donnée par les auteurs, cadre avec le volume, le poids (2452 grammes) et la forme de notre dent. En effet, des dents aussi volumineuses et aussi pesantes comme celle dont il s'agit, présupposent une machoire, une bouche et une tête énormes, et un cou court et trapu pour porter le tout, une taille proportionnellement élevée avec un corps massif et des membres inférieurs courts et solides pour le soutenir, et, comme complément, un organe spécial, tel qu'une trompe, pour remédier à la brièveté du cou, pouvoir saisir les aliments et cueillir les herbes et les feuillages : telles sont les formes avec lesquelles on nous représente le Mastodonte, et telle est aussi l'organisation qui cadre avec notre dent et avec toutes les dispositions qu'on en déduit en vertu du principe des conditions d'existence, principe dont Mr le professeur Van Beneden nous montra si souvent l'application dans des savantes leçons de Zoologie et d'Anatomie comparée. Notre dent est donc celle d'un Mastodonte?... Pour l'affirmer, une seule réserve nous embarrassait : c'était de lire dans le *Cours d'histoire naturelle* par Beudant que « les Mastodontes ont les couronnes de leurs dents hérissées de pointes coniques au lieu d'êtres plates » [2]. « Des pointes coniques », nous semblaient en opposition avec des têtes plates creusées en ovales que nous trouvions aux tubercules de notre dent

(1) Des tubercules qui s'engrènent sont ceux dont les supérieurs s'emboitent dans des interstices correspondants laissés par les inférieurs.

(2) Cours élémentaire d'Histoire naturelle. Géologie. Paris, page 185.

d'Amérique. Pour sortir d'embarras, nous envoyâmes un fac-simile de la dent à Mr le professeur Van Beneden, qui, en nous répondant avec la meilleure grâce du monde, commença sa lettre en disant : « Je reçois à l'instant votre superbe dent du Grand Mastodonte ». Ces paroles dissipèrent nos réserves et tranchèrent d'un trait de plume le genre et l'espèce d'animal que nous cherchions, genre — nous le disons à la satisfaction du généreux donateur — qui est, en effet, celui que supposait le capitaine Beakey lorsque, au Musée de Springfield plus heureux que nous, il put confronter sa dent avec plusieurs dents de Mastodontes encore implantées dans leur machoire [1].

De l'avis de Beudant, les Mastodontes avec les Mammouths, les Dinotherium giganteum, quelques nouvelles espèces de Paleotherium, et avec les Rhinoceros et les Hippopotames, ont fait leur apparition en Europe à l'époque du dépôt de la Molasse et à la suite de soulèvements plus ou moins considérables qui auraient eu lieu dans plusieurs parties du golfe du Nord, telles que : en Belgique, en Picardie, dans l'Ile-de-France et sur toute la côte d'Angleterre [2]. D'autres savants sont d'avis que les Mastodontes ont été les précurseurs des Mammouths. Quoi qu'il en soit, des débris de six espèces de Mastodontes fossiles ont été signalés jusqu'à présent, à savoir : 1° ceux du *Mastodon Magnus*, c'est l'espèce qui fait le sujet de cette notice; 2° ceux du *Mastodon cultridens*, cette espèce, aussi bien que la précédente, semble avoir été très abondante sur les rives des fleuves quaternaires de l'Amérique du Nord, mais elle a habité également l'ancien continent; 3° ceux du *Mastodon Arvernensis*, dont les restes ont été déterminés d'abord par Cuvier, et reconnus ensuite par M. le professeur Gaudry dans le sable Aquitanien de la colline du Puy-Courny, située aux portes d'Aurillac et constituant, de ce côté, une des dernières digitations du volcan du Cantal [3];

1. Voici comment le capitaine Beakey s'exprime, dans sa lettre à M. le Président Vercruysse, sur les débris de Mastodonte conservés au Musée de l'Etat à Springfield : « Etant à Springfield capitale de l'Illinois, je visitai le Musée de l'Etat, où je vis diverses dents semblables à celle-ci mais dont aucune n'était aussi grande. Il y en avait qui pesaient environ 4 Livres (1k 181gr) et qui s'écaillaient rapidement. J'y vis aussi une machoire de Mastodonte ayant 4 dents de cette nature, deux de chaque côté. Cette machoire-là avait environ 2 pieds de large dans sa plus grande largeur, et toutes les dents étaient au fond, aucune sur le devant de la bouche. Je jugeais donc par la dimension de la dent que je vous envoie, que celle-ci provenait d'un animal dont la bouche devait avoir au moins 3 pieds de large ».

2. Beudant, Ouvrage cité, p. 245.

3. *Association française pour l'avancement des sciences. Compte-rendu de la 13e session. Blois. 1884, p. 389.*

4° ceux du *Mastodon angustidens;* 5° ceux du *Mastodon tapiroïdes;* et 6° ceux du *Mastodon pyrenaïcus.* Ces trois dernières espèces furent trouvées par l'abbé Bourgeois dans les sables de l'Orléanais à Thenay près de Blois (Loir-et-Cher)[1]. Comme nous l'avons déjà dit, la dent envoyée par le capitaine Beakey est celle du Grand Mastodonte et même d'un Mastodonte adulte et âgé, à juger par le développement de la dent, par son poids et la densité de sa texture. Mais le Grand Mastodonte n'était pas exclusivement propre au Nouveau-Monde; il a vécu aussi en Europe avec les 5 autres espèces, qui se sont même répandues d'Europe au nord de l'Afrique, probablement par la langue de terre qui remplaçait, jadis, le détroit de Gibraltar qui n'existait pas encore alors.

Pour clôturer notre notice, il nous reste à remercier notre bienveillant étranger de sa généreuse gracieuseté qui nous a été particulièrement agréable. Nous nous plaisons à le dire tout haut : quand il s'agit d'encourager les institutions de la Patria Belgica, le capitaine Beakey pourrait servir d'exemple à plus d'un de nos compatriotes.

DOCTEUR J. VAN RAEMDONCK.

---

1. *Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistoriques. Compte-rendu de la 6me session, Bruxelles*, 1872, *p.* 85.

DÉCOUVERTE D'UN TRÉSOR A BEVEREN.

Sur le territoire de Beveren, à une distance de deux pièces de terre du polder de cette commune, et d'un kilomètre environ de l'emplacement du château démoli de l'ancienne seigneurie de *Cingelberg*, dans la section A, wyck *Vyf gemeet*, N° 548 du Cadastre, sur une parcelle de terre labourable appartenant à Mr Lintelo de Beveren, la famille De But, qui exploite cette terre, découvrit, au mois d'Avril 1891, en bêchant le sol à une profondeur d'un mètre seulement, un trésor renfermé dans un vase de terre cuite, garni d'une anse, brisé et dont les tessons recueillis étaient trop menus et trop peu nombreux pour reconstituer suffisamment le vase et reproduire sa forme, mais que la famille De But, pour en donner une idée, qualifia du nom de *Smokkelpotje*, fait à la main et non au tour, sans couverte ni enduit hydrofuge, et ne rappelant pas mal la fabrication des poteries de l'époque Gallo-Romaine.

Ce trésor était composé d'environ 1800 pièces de monnaie d'argent, dont 1600 ont pu être comptées et dont quelques autres centaines étaient agglutinées par l'oxidation, ou tombaient en petits morceaux au moindre contact. A l'intérieur du vase on trouva, en outre, des parties de toile grossière adhérant par-ci par-là aux parois du vase et qui, très probablement, étaient des débris d'une bourse dans laquelle le trésor était conservé avant d'être placé dans le vase et caché en terre : ce qui semble le prouver, c'est que, sur l'une des pièces, la trame de la toile s'est imprimée sur la couche d'oxide qui recouvre la pièce. Malheureusement, le surlendemain de sa découverte,

ce trésor tomba dans les mains d'un spéculateur étranger, qui, indifférent à la science, n'avait d'autre souci que de faire argent de la trouvaille. Averti trop tard, Mr le bourgmestre de Beveren, mû par un sentiment tout autre, fit des démarches actives auprès du premier acquéreur pour lui racheter le trésor tel qu'il avait été trouvé, mais, il n'en put récupérer qu'un petit nombre de pièces, dont il a fait l'abandon généreux à notre Cercle archéologique. Notre présente notice ne se rapporte donc qu'aux 69 pièces qui ont pu nous être communiquées.

Un premier examen nous donna bientôt l'assurance que nous nous trouvions devant une antiquité assez respectable. L'inscription des légendes en caractères gothiques primitifs, la naissance de l'art à laquelle appartiennent les dessins et la gravure, le costume et les emblèmes de dignité que portent les personnages, l'architecture des édifices et des décors, en un mot, tout ce qui est représenté sur les pièces, nous fit immédiatement considérer le trésor de Beveren comme une rareté archéologique digne d'être signalée, et nous nous mîmes en devoir de l'étudier. Mais, comme il n'arrive que trop souvent aux découvertes faites au sein de la terre, les légendes étant incomplètes ou indéchiffrables soit par l'incurie du monnayeur, soit par l'état fruste ou l'oxidation avancée de la surface ou du contour, il nous fut impossible de déterminer avec certitude et précision la date, le règne et la circonstance auxquels chacune de ces pièces se rapporte.

Les effigies des personnages de quelques-unes de nos pièces, en même temps que les légendes, ont pu, un moment, donner le change et nous faire croire que ces pièces-là étaient des médailles plutôt que des monnaies, mais Mr Piot, dans un article inséré, en 1869, au tome IV des *Annales de la Société historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres et de l'ancienne West-Flandre*, nous remit bien vite sur la voie qu'aujourd'hui nous croyons la bonne. Voici ce qu'il y dit : « Les monnaies, comme toutes les productions de l'esprit humain, portent l'empreinte de la mode qui régnait à l'époque pendant laquelle elles ont été frappées. Cette mode constitue, comme on dit en termes techniques, le type monétaire. Ainsi, à l'époque de la création des abbayes, chapitres et autres établissements religieux, les monnaies portaient des emblèmes religieux, des saints, des églises : elles témoignent de l'esprit religieux qui régnait à cette époque. Lors de la formation des communes, les signes et les emblèmes communaux prennent place sur le numéraire. Plus tard, lorsque les communes

déchurent de leur ancienne splendeur, et lorsque le souverain commença à centraliser le pouvoir, les effigies des seigneurs et leurs armoiries supplantent sur la monnaie les emblèmes glorieux de la commune : c'est le triomphe remporté par le souverain sur les associations populaires ». Ces paroles reflètent trop fidèlement l'image de quelques-unes de nos pièces pour ne pas les y appliquer, et ne pas nous convertir à l'idée que ces pièces-là, aussi bien que toutes nos autres pièces sans distinction, sont, non des médailles, mais des monnaies que nous allons tâcher de décrire.

Sous le N° 1, nous avons réuni, dans la même boîte, vingt et un échantillons de la même monnaie, ayant, en moyenne, 18 millimètres de diamètre. L'avers représente un évêque en grand apparat, coiffé de la mitre, la crosse tournée en dedans et tenue de la main droite, le labarum chrétien tenu de la main gauche, ayant pour légende le mot *Episcopiato* [1], le tout compris dans un grènetis. Le revers représente une table d'autel portant un ostensoir avec deux ciboires et placée au milieu d'un grènetis en dehors duquel se trouve une légende dont la teneur nous semble être *Panicia et acoponia* (Nourriture et délassement) qualifications dont les catholiques honorent le Saint-Viatique.

Le N° 2, pièce unique de la même grandeur que la précédente, nous offre également un évêque avec crosse, et ayant les mêmes légendes *Episcopiato, Panicia et acoponia (?)*, mais avec les différences : qu'ici l'évêque paraît autrement vêtu, que sa tête est coiffée d'un demi cercle de globules au lieu d'une mitre, que sa crosse est tournée en dehors au lieu d'en dedans, et que sa main gauche porte, au lieu du labarum, la majuscule M peut-être l'initiale de son nom.

Notre N° 3 compte vingt pièces toutes égales, de 15 à 16 millimètres de diamètre, représentant un souverain avec le costume et les insignes d'empéreur romain d'Occident, assis, un globule au dessus de l'épaule droite, et une étoile au dessus de l'épaule gauche, dans la main droite le glaive, dans la main gauche le globe terrestre surmonté de la croix et tenu au devant de la poitrine (sur une seule de nos pièces l'empéreur *semble* tenir dans la main gauche une fleur de lis au lieu du globe terrestre); la légende est formée des mots *Impr Freder* (Imperator Fredericus). Le revers nous montre l'entrée du palais impérial entouré d'un grènetis et de la légende *Roma caput mundi*.

L'évêque figuré sur nos pièces 1 et 2, n'est évidemment pas l'évêque

---

1. *Episcopiato* est un mot de la basse latinité; en bon latin on dirait Episcopatui qu'on traduit par : A l'épiscopat.

de Gand ni l'évêque d'Ypres, dont les siéges ne datent que de 1559; selon toute probabilité, c'est le premier ou un des premiers évêques de Tournai dont l'évêché, établi à la demande de Saint Bernard par le pape Eugène III vers 1147 ou 1148, exerçait la juridiction ecclésiastique sur tout le comté de Flandre, et, par conséquent, sur l'ancienne West-Flandre et le Pays de Waas. Et le souverain Frédéric de notre N° 3, portant le costume, la coiffe, le globe terrestre timbré de la croix, et, en général, tous les insignes des empéreurs romains d'Occident, qui considéraient Rome comme la capitale du monde *(Roma capvt mvndi)*, ne peut être, ce nous semble, que Frédéric I dit Barbe-rousse, élu empéreur à Francfort le 4 mars 1152, couronné à Rome par le pape Adrien IV le 18 juin 1155, et mort en Cilicie par accident, en 1190. Aucune de nos pièces ne porte des chiffres, mais la détermination chronologique du XIIe siècle qui, pour les pièces 1, 2 et 3, résulte des dates que nous venons de citer, satisfait parfaitement le critique, soit qu'il examine chacune de ces pièces séparément, soit qu'il les confronte entre elles ou avec celles dont les descriptions vont suivre : c'est cette concordance qui nous engage à croire que, si cette détermination n'est pas de tous points exacte, elle se rapproche au moins de la vérité.

Ce qui nous a fait reconnaître la nature des pièces dont la description va suivre, ce sont les travaux de MM. Gaillard, Piot et Vandenpeereboom [1]. Ces pièces, extrêmement tenues et qui n'ont, plus ou moins, que 10 à 12 millimètres de diamètre, nous ont paru être des spécimens de la vieille monnaie dite mailles, frappée, jadis, à l'atelier monétaire d'Ypres. Leur type menétaire ressemble, en effet, à celui des mailles Yproises représentées sur les planches qui accompagnent les publications des auteurs nommés; notre opinion se confirme, d'ailleurs, par la pièce 4 qui porte, comme presque toutes les mailles des planches de MM. Gaillard, Piot et Vandenpeereboom, le nom de la ville d'Ypres en toutes lettres : le doute sur leur nature, telle que nous l'avons déterminée, n'est donc pas possible. La maille, qu'on nommait aussi obole, était immédiatement inférieure au denier dont

---

1. *Recherches sur les monnaies des comtes de Flandre*, par Mr *Gaillard. Gand*, 1852. — *L'Atelier monétaire d'Ypres*, notice insérée par Mr Piot dans les *Annales de la Société historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres et l'ancienne West-Flandre*, 1869, T. IV, pp. 75-90. — *Essai de Numismatique Yproise*, étude insérée par Mr Vandenpeereboom dans la *Revue Belge de Numismatique*, 1876, 32e année, 2me livraison, pp. 209-265, et publiée ensuite séparément par l'auteur en 1877.

elle valait la moitié; au-dessous de la maille il n'y avait que la demi-maille. « Dans la plupart des chartes par lesquelles les souverains accordent des droits à de puissantes corporations religieuses ou à de grands feudataires, nous voyons constamment cette phrase sacramentale : *concedimus mercatum*, *theloneum et monetam*, (nous accordons un marché, le droit de lever des taxes et celui de battre monnaie), ce qui démontre que là où existait un marché, il y avait aussi un atelier monétaire. Ypres possédait dès l'an 1127 un marché et, par conséquent, cette ville doit avoir eu un atelier monétaire qui aura sans doute fonctionné à peu près vers la même époque » [1]. Des raisons suffisantes nous manquent pour affirmer que nos pièces 1, 2 et 3 sortent également de l'atelier d'Ypres. A cause de l'effigie de l'évêque de Tournai, on pourrait être tenté de croire que ces trois pièces ont été frappées dans cette dernière ville.

Notre pièce N° 4, représentée par deux beaux spécimens, est figurée sur la Planche II, N° 28 de la notice citée de Mr Piot, ainsi que sur la Planche D, N° 12 de l'étude citée de Mr Vandenpeereboom. Nous empruntons au premier de ces auteurs, l'attribution qu'il a faite à Philippe de Thiette de notre présente pièce 4 : « Au mois de Juin 1303, dit Mr Piot, Jean de Namur résigna le gouvernement de la Flandre et le remit entre les mains de son frère consanguin Philippe de Thiette, qui joua à Ypres un rôle très important dans les affaires de la ville. En sa qualité de gouverneur, il fit également battre monnaie en son nom. Nous lui attribuons la monnaie suivante » [2]. Et nous empruntons à Mr Vandenpeereboom la description de cette même monnaie qui est notre pièce 4 : « Dans un grènetis, écu triangulaire au lion [3], d'un côté E I et de l'autre L P, que, d'après M. Piot, il faut lire PELI *(Philippus)*. Au revers, croix fleurdelisée cantonnée du mot I-P-R-E. » [4]. Notre maille 4 diffère néanmoins de celle de MM. Piot et Vandenpeereboom, en ce que, sur l'avers, les lettres EILP y sont remplacées par un annelet placé à droite et à gauche. Ce N° 4 est

---

1. *L'Atelier monétaire d'Ypres*, notice insérée par M. Piot dans les *Annales de la Société historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres et de l'ancienne West-Flandre*, 1869, T. IV, p. 77.

2. M. Piot, notice citée, p. 89 des *Annales de la Société historique, archéologique et littéraire de la ville d'Ypres* etc. 1869.

3. On pourrait ajouter : portant des globules autour du cou, et, des globules aux pattes au lieu de griffes.

4. M. Vandenpeereboom, étude citée, page 230 de la *Revue belge de Numismatique* etc. 1876.

la seule de nos pièces qui ait été signalée avant nous; nos autres Nos ne figurent ni dans les descriptions ni sur les planches des auteurs qui ont écrit sur les mailles Yproises : nos mailles qui suivent sont donc des spécimens inconnus jusqu'ici et décrits pour la première fois.

N° 5. Nous n'en possédons qu'une pièce. En dedans d'un cercle festonné, on voit un personnage entouré de 4 globules, debout, paraissant nu, les cheveux en désordre, les bras écartés du corps, tenant de la main droite une baguette et de la main gauche un segment de cercle : à le voir, on est tenté de croire qu'on ait voulu représenter un sauvage avec son arc et sa flèche. Le revers nous montre, dans un grènetis, une croix à doubles branches, cantonnée de 4 globules et coupant un second grènetis; sur le pourtour de l'espace compris entre les deux grènetis et entre chaque couple des branches de la croix, on remarque deux globules séparés par un annelet, avec un autre globule placé au milieu.

Pièce N° 6. Nous en possédons vingt deux exemplaires. L'avers représente deux grènetis concentriques, et, entre ces deux grènetis, 4 annelets placés en haut, en bas, à droite et à gauche; dans le plus petit de ces grènetis on voit : au centre un globule, en haut une étoile, en bas un croissant, et 4 autres croissants placés en carré entre l'étoile et le croissant d'en bas; deux coins placés aux extrémités de droite et de gauche complètent l'avers. Le revers offre également deux grènetis concentriques entre lesquels se trouvent 4 paires de barres séparées par 2 paires de croissants; au milieu du plus petit grènetis se trouve une croix pattée, cantonnée de 2 globules et de 2 croissants, reliés tous les 4 au centre de la croix.

N° 7. Cette maille, dont nous avons devant nous deux exemplaires, présente, au dedans d'un grènetis, deux barres verticales reliées finement par deux liens obliques comme le sont les deux barres verticales de la majuscule M [1]; un globule sous ces barres, et 4 autres globules distribués à égale distance autour du grènetis. Le revers nous montre une croix pattée, cantonnée de 4 annelets, et autour du grènetis 4 paires de barres séparées par 2 paires d'annelets.

Voilà la description de 7 types monétaires différents de monnaies

(1) Cette majuscule M, qui nous rappelle celle de notre N° 2, est elle peut-être l'initiale de la ville où la pièce 7 a été frappée? Comme cette même majuscule M sur la pièce 2, est peut-être l'initiale du nom patronimique de l'évêque figuré sur cette pièce 2?

anciennes non figurées ni par M. Gaillard, ni par M. Piot, ni par M. Vandenpeereboom. Toutes ces monnaies — qui ont longtemps circulé comme le prouve leur usure, et dont le même type a été quelquefois reproduit par des coins différents — sont petites, tenues, fragiles, et devaient avoir beaucoup d'inconvéniens dans la circulation. De ces 7 types, 6 sont plus petits que les autres et sont, comme nous avons dit, des mailles (en flamand Myten). D'après le rapport qu'on nous a fait sur le trésor de Beveren. le nombre de ses mailles doit être considérable. Nous regrettons vivement que l'intégralité de la trouvaille ait été détournée de la route vers notre *Cercle archéologique* : au lieu des 1800 pièces qui la composait, 69 seulement sont arrivées jusqu'à nous. Nous le regrettons d'autant plus, que la communication de l'ensemble nous eût permis, très probablement, de compléter l'*Essai de Numismatique Yproise* auquel le regretté M. Vandenpeereboom a consacré tous ses soins.

N'ayant pas eu sous les yeux les 1800 pièces qui composaient le trésor découvert à Beveren, nous n'en avons pas pu prendre le poids brut (c'est-à-dire le poids des 1800 pièces de métal chargées des couches d'oxides et d'autres impuretés qui les recouvrent) et, par conséquent, nous ne pouvons, pas même approximativement, estimer quelle a pu être, au XIIe siècle, la valeur de ce trésor en valeur équivalente de notre monnaie moderne. Mais, vu la grande dépréciation de l'argent aujourd'hui, ces 1800 pièces ont dû, à l'époque de leur cours, représenter une épargne assez honnête. Cette dépréciation faisait dire à M. Liber, parlant des produits naturels et limités comme les grains, la viande etc., que, en 1574, la puissance de l'argent était au moins 4 fois plus forte qu'en 1820, mettons 5 fois pour à présent, ajouta M. Chalon dans la lettre qu'il nous écrivit le 31 janvier 1868. De nos jours, cette dépréciation doit être plus grande encore, puisque l'argent n'a fait que baisser depuis 25 ans.

De l'examen de nos 69 pièces, résultent deux dates entre lesquelles ces monnaies et les circonstances qui s'y rattachent se placent chronologiquement. D'une part, ainsi que nous l'avons déjà dit, notre pièce 5 présente, sur l'avers, l'effigie et le nom de Frédéric Barberousse, de l'empire romain d'Occident, élu empereur à Francfort en 1152 et couronné à Rome en 1155. D'autre part, notre pièce 4 est celle que M. Piot décrit et figure sous le N° 28 : elle a, en effet, le même avers et le même revers, et porte également en toutes lettres le nom de la ville d'Ypres, où, d'après M. Piot, Philippe de Thiette, gouverneur des Flandres, la fit frapper en 1303 ou 1304. Les années

1152 et 1304 sont donc deux dates-limites entre lesquelles nos monnaies ont dû être frappées, ont dû avoir cours à Beveren et y avoir été enfouies à l'endroit où on les a retrouvées de nos jours. Ces monnaies et leur histoire se reportent par conséquent aux XIIe et XIIIe siècles, et, vraisemblablement, au règne de Thierry d'Alsace comte de Flandre (1130-1168) et à la suzeraineté de Thierry III seigneur de Beveren et châtelain de Dixmude (1136-1174).

Veut-on maintenant, rechercher la raison qui donna lieu à l'enfouissement de ce trésor, le champ des suppositions est ouvert. L'hypothèse la plus admissible nous semble être celle d'un fendataire de Beveren, obligé de suivre son seigneur à la guerre, et qui, mort sur le champ de bataille, n'a pu reprendre son magot qu'il avait caché en terre au moment de quitter son foyer. Plus d'une fois Thierry III, seigneur de Beveren, prit les armes au service du comte de Flandres dont il était le vassal, et se fit suivre, à son tour, par les hommes de fief de sa seigneurie : en 1127, il assista au siége du bourg de Bruges pour y venger le lâche attentat commis sur le comte Charles le Bon à l'église de Saint Donat; en 1138 et 1147 il fit partie des deux premières croisades, et fut un des premiers, dit-on, à pénétrer dans la ville sainte. Dans toutes ses prises d'armes, Thierry III de Beveren fut suivi par les fendataires de sa seigneurie, dont plusieurs, tombés sur le champ d'honneur, ne revirent plus leurs terres féodales.

Pour terminer, il nous reste un devoir bien agréable à remplir, celui de remercier, au nom du Cercle archéologique, M. Van Raemdonck, bourgmestre à Beveren, de sa sollicitude éclairée dont il a fait preuve, pour sauver au moins une partie du trésor découvert dans sa commune. La tâche du Cercle devient facile et agréable, si nos Administrations communales lui viennent en aide à l'exemple du bourgmestre de Beveren.

Docteur J. Van Raemdonck.

MORT

DE

Monsieur le Chevalier de SCHOUTHEETE de TERVARENT,

membre fondateur et ancien Président du Cercle archéologique du Pays de Waas.

Le 22 Avril 1891, est pieusement décédé au château de Barzy (Aisne, France), Monsieur le chevalier Amédée-Jean-Victor-Marie de Schoutheete de Tervarent, veuf en premières noces de Dame Emma de Munck et époux de Dame Hélène Stuart Webb.

Le chevalier de Schoutheete de Tervarent naquit à Oostacker, le 12 Mai 1835. Il était le fils unique de Pierre-Louis-Emmanuel, chevalier de Schoutheete de Tervarent et de Charlotte-Antoinette-Joséphine, baronne de Villers d'Olgrand.

Après de brillantes études au collège des R. P. Jésuites à Gand, il obtint le diplôme de gradué en lettres devant le jury universitaire de cette ville.

Son mariage avec Mademoiselle Emma-Marie-Louise-Ghislaine de Munck, célébré le 6 Mai 1857, lui fit choisir sa résidence à Saint-Nicolas, dans le magnifique domaine construit, en 1778, par Messire Henri-Jacques-Ghislain van der Sare, ancien receveur général du Pays de Waas.

Doué des plus sérieuses qualités du cœur et l'intelligence il sut bientôt mériter la confiance de ses concitoyens qui l'appelèrent successivement, le 28 Mai 1860, à siéger aux états provinciaux de la Flandre Orientale, et le 26 Janvier 1862, dans le conseil communal de la ville de Saint-Nicolas. Il remplit ces fonctions à la satisfaction générale, ne marchandant jamais son concours et consacrant au bien-être public tout ce qu'il possédait de force, d'influence et de talent.

Non content de remplir dignement ces charges publiques, il aimait à se consacrer à l'étude des belles lettres et de l'histoire. Membre de plusieurs sociétés savantes belges et étrangères, il comprit toute l'utilité de la fondation d'un Cercle archéologique au Pays de Waas. Administrateur de la nouvelle société, dès l'époque de son érection, il en devint Président en 1872, fonction que ses infirmités lui firent abandonner pendant le courant de l'année 1881.

Durant cette longue période il donna des preuves manifestes de ses hautes capacités. Il publia dans les annales un grand nombre de mémoires, la plupart consacrés aux questions généalogiques pour lesquelles l'auteur avait une préférence marquée. Tous sont écrits dans un style élégant et méritent de prendre place parmi les bonnes productions des écrivains modernes.

Citons pour mémoire : ses recherches sur les familles Ysebrant, de Burbure, Schoorman, van Gameren et van der Sare; les documents relatifs aux excursions des Princes souverains au Pays de Waas; les notices sur le chapelain Jacques Wittock et sur Jean Rotthier, voyageur et écrivain flamand au 18me siècle; le livre des feudataires des comtes de Flandre aux 14me, 15me et 16me siècles, enfin les anciennes magistratures et leurs titulaires, d'après le manuscrit d'Emmanuel van der Vynckt, véritable monument élevé à la gloire des anciens administrateurs du Pays.

Monsieur le chevalier de Schoutheete était aussi un bibliophile éminent : Sa bibliothèque, outre un certain nombre de précieux manuscrits, renfermait des ouvrages de grand prix. Sa collection d'œuvres héraldiques était une des plus complètes du pays. A l'encontre d'autres amateurs, qui confinent soigneusement leurs trésors dans des casiers toujours interdits au profane, il se plaisait à communiquer ses livres avec une bonne grâce charmante et une affabilité extrême. Le Cercle archéologique de Saint-Nicolas, perd en Monsieur le chevalier de Schoutheete un de ses membres les plus dévoués. Quoique retenu loin de nous, il continuait à s'intéresser à nos travaux et nous étions en droit de compter toujours sur son concours.

Les obsèques de l'honorable défunt ont été célébrées le Samedi 25 Avril, dans l'église de Barzy, au milieu d'une foule recueillie, accourue de tout l'arrondissement, où il avait su conquérir rapidement une grande popularité.

L'inhumation a eu lieu, le Mardi suivant, dans le caveau de la famille, à Saint-Nicolas (Waas). Que son âme repose en paix.

VERSLAG.

1890—1891.

RAPPORT.

VERSLAG

OVER DEN TOESTAND VAN DEN OUDHEIDSKUNDIGEN KRING VAN HET LAND VAN WAAS, GEDURENDE HET JAAR 1890-1891.

Mijnheeren,

Verleden jaar, in de plechtige zitting van den Kring, hebben de heeren leden ons gekozen om deel te maken van de Bestierende Commissie. In de eerste bijzondere bijeenkomst die daar op volgde, en die gehouden wierd den 17e December 1890, hebben de leden van het Bestier ons Secretaris genoemd. Wij bedanken van herte die heeren over het al te groot betrouwen dat zij in ons stellen. Maar wij moeten het zeggen, 't is niet zonder verlegenheid dat wij het ambt van Secretaris aanveerd hebben : van den eenen kant ondervinden wij dagelijks meer en meer hoe onervaren wij in de oudheidkunde zijn, en hoe weinig wij weten over de geschiedenis van het Land van Waas; van den anderen, hebben wij de diepe kennissen van onzen achtbaren voorzaat den Eerw. Heer Raemdonck, te veel bewonderd, om niet overtuigd te zijn dat het ons onmogelijk is weerdig zijne voetstappen te volgen. — Wat er ook van zij, wij zullen doen wat wij kunnen om aan het betrouwen van de HH. leden en van de Commissie te beantwoorden; en blijven wij hier of daar wat ten achtere, dan zullen die heeren, hopen wij, ons wel verschoonen met het woord van den Dichter : « Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. »

Spreken wij nu over ons werk.

Den 24 October, 1890, heeft visscher Maes van Temsche het linker heupbeen van eenen mammouth uit de Schelde opgehaald. Misschien is het van hetzelfde dier waar, in 1888, het schouderblad van opge-

RAPPORT.

SUR LA SITUATION DU CERCLE ARCHÉOLOGIQUE DU PAYS DE WAAS PENDANT L'EXERCICE 1890-1891.

Messieurs,

Dans la dernière séance solennelle, les membres du Cercle nous ont appelé à faire partie de la Commission Directrice. Dans la réunion du 17 Décembre 1890, les fonctions de Secrétaire nous ont été confiées. Nous remercions de tout cœur les membres de leur trop grande bienveillance à notre égard. Mais, il faut bien le dire, ce n'est pas sans appréhension que nous avons accepté la charge de Secrétaire. Nous sommes trop peu versé dans l'étude de l'archéologie, et nous possédons trop imparfaitement l'histoire du Pays de Waas, pour remplacer dignement le révérend Monsieur Raemdonck, dont nous avons tant admiré les connaissances profondes. Quoi qu'il en soit, nous tâcherons de répondre à la confiance qu'on nous témoigne; et si nous ne sommes pas toujours à la hauteur de notre tâche, ces messieurs, nous en avons l'assurance, voudront bien nous excuser et dire avec le Poète : « Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. »

Parlons maintenant de nos travaux.

Le 24 Octobre, 1890, le pêcheur Maes, de Tamise, y retira de l'Escaut l'os iliaque gauche d'un mammouth, et peut-être du même dont, en 1888, on a pêché l'omoplate. Pour les détails nous renvoyons à la notice, que le docteur Van Raemdonck vient de publier dans la dernière livraison de nos Annales. Cet os iliaque a été acquis pour le Musée du Cercle, par l'entremise de Monsieur le docteur Henri De Ryck, de Tamise.

visch is. De heeren leden zullen nadere bijzonderheden over die ontdekking vinden, in de studie die Dr Van Raemdonck daarover in onze laatste aflevering geschreven heeft. De Kring is in het bezit van dit merkweerdig stuk gekomen, dank aan de welwillende tusschenkomst van Dr Hendrik De Ryck, van Temsche.

Onze verzameling van voorwerpen uit het voorhistorisch tijdvak groeit altijd meer en meer aan, dank aan de medewerking van den buiten. In de Gallo-Romeinsche begraafplaats van Temsche, waar wij al dikwijls van gesproken hebben, zijn dees jaar nog drij lijkbussen ontdekt : wij hebben er nu 19, zonder deze te rekenen waar maar eenige stukken van gevonden zijn. De volksstam, die daar zijne dooden begroef, moet dus nog al talrijk geweest zijn.

De verzameling van voorwerpen uit het tijdstip van den gepolijsten steen wordt zeer merkweerdig, omdat wij er zoovele en zoo schoon bewerkte bezitten, pijlpunten en messen bijzonderlijk. De zorg waar die voorwerpen hier mee bewaard en ten toon gelegd worden, zet de landlieden aan, om ons al te brengen wat zij van dien aard opdelven.

Onder de giften moeten wij bijzonderlijk melden eene verzameling van geldstukken der 12de eeuw, laatst tot Beveren opgegraven. De vond was reeds aan eenen vreemde verkocht maar, dank aan de milde bezorgdheid van Mr den Burgemeester van Beveren, is er toch een deel van gered, en in het bezit van den Kring gekomen.

Onnoodig daar meer over te zeggen, vermits Dr Van Raemdonck op die merkweerdige ontdekking eene studie geschreven heeft in de laatste aflevering onzer Annalen. Dr Van Raemdonck zijn werk was nog maar pas uitgekomen, of Mr Cordemans, Secretaris van het « Genootschap van Oudheidkunde, Letteren en schoone Kunsten » te Mechelen, vroeg het te mogen raadplegen, om zoo des te gemakkelijker het schoon werk van Mr De Borgghraeve te kunnen voltrekken. Dat zou schijnen te zeggen dat de ontdekking van Beveren eenig belang oplevert. Wij nemen de gelegenheid waar om de buitenlieden te verzoeken, als zij een voorwerp vinden, 't is hetzelfde wat voor een, van het bij ons te brengen : wij zullen er zoo goed als iemand de weerde van betalen.

Wij moeten nog twee voorwerpen melden, die aan ons Museum gegeven zijn, en die Dr Van Raemdonck merkweerdig genoeg heeft gevonden, om er in onze laatste aflevering eenen artikel op te schrijven. Het zijn : 1° de eerste halswervel van eenen mammouth, tot Steendorp bij den Groenendijk uit de Schelde opgehaald, en door Dr Hendrik

La section préhistorique de notre Musée continue à s'accroître, grâce au secours bienveillant que nous prêtent les habitants de la campagne. Et d'abord, le cimetière Gallo-Romain de Tamise, déjà signalé plus d'une fois, nous a fourni, dans l'année 1890-91, trois urnes cinéraires nouvelles, ce qui en porte le nombre à 19, sans compter celles dont nous n'avons retrouvé que quelques fragments. Ce nombre toujours croissant prouve l'importance de la station, dont les morts ont été enterrés au cimetière Gallo-Romain, de Tamise.

L'époque néolithique de l'âge de la pierre devient extrêmement importante dans notre Musée, autant par la quantité que par la qualité des silex ouvrés : notre collection de pointes de flèche et de couteaux devient surtout remarquable. Les soins avec lesquels les armes et les ustensils de nos ancêtres de l'âge de la pierre sont conservés et exposés dans notre Musée, engagent les habitants de nos communes à enrichir notre collection de tous les silex ouvrés, que les travaux des champs font découvrir.

Parmi les dons nous devons particulièrement mentionner une collection de monnaies d'argent du XIIe siècle, déterrées à Beveren, collection malheureusement vendue à un étranger, mais sauvée en partie, grâce à la sollicitude éclairée de Mr Van Raemdonck, Bourgmestre à Beveren, qui a généreusement cédé au Cercle les pièces qu'il a pu acheter. Il est superflu d'insister davantage sur cette importante découverte, attendu que le docteur Van Raemdonck y a consacré une notice dans la dernière livraison de nos Annales. Cette notice avait à peine paru, que déjà Mr Cordemans, Secrétaire du Cercle Archéologique, Littéraire et Artistique de Malines, exprima le désir de la consulter, pour un travail destiné à compléter le bel ouvrage de Mr de Borchgrave : nous osons conclure delà à l'importance de la découverte de ce petit trésor. A cette occasion, nous prions vivement les gens de la campagne, quand ils découvrent une antiquité, quelle que soit sa nature, de la réserver au Musée archéologique Wasien : la Direction leur paiera la valeur de ces objets plus généreusement que personne.

Nous devons signaler encore deux dons, dont l'importance est telle, que le docteur Van Raemdonck a trouvé bon d'en publier des notices dans la dernière livraison de nos Annales. Ce sont : 1° un atlas parfaitement conservé d'un mammouth, retiré de l'Escaut à Steendorp à la hauteur du Groenendyk, en Juin, 1890, et généreusement offert au Cercle par le docteur Henri De Ryck, de Tamise; 2° une molaire du grand mastodonte, bien conservée, trouvée à la surface d'un banc

De Ryck, van Temsche, aan den Kring geschonken; 2° een baktand van den grooten mastodonte op eene zandbank in de Kansas-river te Mary's, in Noord-Amerika gevonden, en door kapitein Beakey, eenen vriend van Mr den Voorzitter naar ons Museum gezonden.

De verheerlijking van Mercator is sedert lang de groote glorie van onzen Kring, en vooral die van onzen onvermoeibaren medewerker Dr Van Raemdonck. Dees jaar nog is die zaak tamelijk wel vooruit gegaan. Dr Van Raemdonck is aan de weet geraakt dat, in 1604, in den boekhandel « De werckende hoope » van Jan Maire, Koursteegh, tot Leyde, de openbare verkooping gedaan is der boeken van Mercator. De cataloog, hetzelfde jaar bij Thomas Basson, tot Leyde, gedrukt, droeg een dubbelen titel, te weten : *Catalogus librorum bibliothecæ clarissimi doctissimique viri, piæ memoriæ. Gerardi Mercatoris, Illustrissimi Ducis Juliæ cliviæ Cosmographi. — Catalogue van de boucken des gheleerden ende wijtberoemden wereld-beschrijver, Gerardi Mercatoris. Lugduni Batavorum, ex officina Thomæ Basson*, 1604.

Die inlichting was natuurlijk van het grootste belang voor Dr Van Raemdonck, die het leven van Mercator geschreven heeft.

Seffens heeft hij geschreven naar Duitschland, van waar hem het nieuws kwam, om dien cataloog te koopen, of hem ten minste te mogen zien. Dat is niet gelukt. Daarop is er naar Leyde zelf geschreven. Als, gelijk Dr Van Raemdonck het hoopt, wij daar het stuk kunnen krijgen, valt er niet te twijfelen of onze ieverige medewerker zal daar nieuwe bijzonderheden over het leven en de werken van Mercator in vinden.

Mr Fiorini, Hoogleeraar te Bologne, in Italie, en Mr Ceradini, Doktor te Milanen, zetten hunne studien op Mercator voort, en zeggen zonder aarzelen dat hij Belg is. (1) — Mr Ceradini geeft er tegenwoordig een werk op uit, waar de schriften van Dr Van Raemdonck gedurig in aangehaald worden. De titel is, « *Due globi Mercatoriani della Bibliotheca di Cremona* ».

In het verslag van verleden jaar is er reeds gesproken 1° over de outdekking tot Breslau der groote kaart van Mercator, van 1554, van zijne groote kaart der Britsche Eilanden, van 1564, en van een 2de exemplaar zijner zeekaart, van 1569; 2° van de aanvraag, die onze Kring bij Mr den Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs gedaan heeft om, op de kosten van den Staat, een afdruksel van die kaarten te bekomen.

(1) Dr Ceradini zegt in zijn werk : « Belgio che e la patria di Mercatore ».

de sable du Kansas-river à St Marys's, dans l'Amérique du Nord, par le capitaine Brakey, et envoyée par lui au Musée de notre Cercle, qu'il avait visité quelque temps auparavant.

Depuis longtemps le Cercle, grâce aux études de Mr le docteur Van Raemdonck, travaille avec un succès remarquable à la glorification de Mercator. Cette année encore nous avons fait des progrès dans cette voie. Le 12 Juillet, 1604, eut lieu à la librairie de Jean Maire, à l'enseigne : « De weeckende bespe, » Koorsteegh, à Leyde, la vente publique de la bibliothèque de Gérard Mercator. Le catalogue de cette vente, imprimé la même année et dans la même ville, chez Thomas Basson, est pour double titre : *Catalogus librorum bibliothecae clarissimi doctissimique viri, piae memoriae, Gerardi Mercatoris, Illustrissimi Ducis Juliae Cliviae etc. Cosmographi. — Catalogus van de Boecken des geleerden ende wijtberoemden werldt-beschrijver Gerardi Mercatoris. Lugduni Batavorum, ex officina Thomae Basson* 1604. Ce renseignement devait nécessairement intéresser le docteur Van Raemdonck, biographe de Mercator.

Aussi dès qu'il en eut connaissance, il fit les démarches nécessaires, soit pour acheter ce catalogue, soit pour le recevoir en communication. Ses premières démarches, faites en Allemagne, d'où ce renseignement lui était venu, n'ayant pas abouti, il vient d'en faire à Leyde même. Il espère qu'elles y seront couronnées de succès, et que l'examen de la bibliothèque de Mercator lui fournira de nouvelles particularités sur la vie et les œuvres du grand géographe Waesien. Mr Fiorini, professeur à l'université de Bologne (Italie) et Mr Ceradini, docteur à Milan, continuent leurs publications sur Mercator, qu'ils proclament hautement notre compatriote (1). Le dernier fait imprimer en ce moment un travail, où les écrits du docteur Van Raemdonck sont continuellement cités comme sources, et qui a pour titre « *Due globi Mercatoriani della Biblioteca di Cremona* ».

Dans le rapport sur l'exercice 1889-90 il a déjà été parlé 1° de la découverte faite, à la bibliothèque communale de Breslau, de la grande carte d'Europe (1554) de Mercator, de sa grande carte des Iles Britanniques, et d'un second exemplaire de sa mappemonde marine (1569) ; 2° de la requête que notre Cercle a adressée à Mr le Ministre de l'Intérieur et de l'Instruction en Belgique, à l'effet d'obtenir, aux frais de l'État, des exemplaires reproduits de ces cartes.

---

(1) Voici comment le docteur Ceradini s'exprime dans son ouvrage en cours de publication : « Belgio che è la patria di Mercatore ».

Het Bestier van den Kring meent vandaag te moeten bekend maken wat al pogingen er te dien einde aangewend zijn, en hoe het komt dat de gevraagde afdruksels, nog niet toegekomen zijn.

't Is Mr Fiorini, die de eerste de ontdekking van die kaarten aan Dr Van Raemdonck gemeld heeft, den 18 December 1889. Seffens schreef Mr Van Raemdonck naar Mr Heyer die de vond gedaan had, en naar Mr Markgraf, Boekbewaarder tot Breslau. Hij vernam van die heeren, dat men met de Koninklijke Akademie van Berlijn in onderhandeling was, om de kaart van Europa te doen herdrukken, maar de twee andere niet. Mr de Voorzitter van den Kring schreef dus den 2n Januari, 1890, naar Mr den Minister, om te vragen dat, niet alleen de kaart van Europa, maar ook die van Groot-Bretanje zou herdrukt worden, en dat de verschillige letterkundige genootschappen van België een exemplaar zouden krijgen.

Een weinig later ontving Dr Van Raemdonck het eerste deel eener studie op de kaart van Europa, uitgegeven door Heyer in het « *Zeitschrift für Wissenschaftliche Geographie* » van Weimar. Meer en meer nieuwsgierig om die kaart en ook de twee andere te leeren kennen, schreven wij nog eens, den 12n Februari, aan Mr den Minister. Wij legden hem voor oogen hoe gunstig Duitschland die kaarten beoordeeld had, en hoe België er van ingenomen was, gelijk een artikel van Mr Van Raemdonck, in onze Annalen het toonde. Onze twee aanvragen wierden door onzen Volksvertegenwoordiger en Burgemeester krachtdadig ondersteund. — In Meert, 1890, hadden wij over de eerste zoo min als over de tweede aanvraag nog geen nieuws. Mr de Voorzitter zond dus een smeekschrift naar onzen Koning, om zijne Majesteit te bidden van in het herdrukken der kaarten belang te stellen, en ons verzoek bij Mr den Minister aan te bevelen. Sedert hebben wij door den « Moniteur Belge » vernomen, dat Mr de Minister de Koninklijke Academie over onze aanvraag geraadpleegd had.

Ondertusschen liet Professor Markgraf, den 21 April, 1890, aan Dr Van Raemdonck weten, dat de Keizerlijke Drukkerij van Berlijn op de kosten van het « Aardrijkskundig Genootschap » van Berlijn, binst den loop van het jaar de kaarten ging herdrukken.

Den 25 April, schreven wij aan Mr den Minister, om hem te laten weten hoe ver de zaak in Duitschland al stond. Iets later kreeg Mr de Burgemeester, die nogmaals voor ons gewerkt had, het nieuws dat het Staatsbestier voor tien exemplaren der 3 kaarten ingeschreven had. Als Mr Melot Minister wierd in de plaats van Mr De Volder, oordeelde het Bestier van den Kring noodig onze zaak den nieuwen Minister

La Direction du Cercle croit devoir donner aujourd'hui quelques explications sur les démarches qu'elle a faites, et sur le retard apporté à l'obtention de ces exemplaires.

Le premier avis de cette découverte parvint au docteur Van Raemdonck, par la lettre du 18 Décembre, 1889, qu'il reçut de son correspondant Mr Fiorini. Aussitôt le Docteur se mit en rapport avec Mr Heyer, qui avait fait la découverte, et avec le professeur Markgraf Bibliothécaire. Il apprit de ces messieurs qu'il existait quelques pourparlers avec l'Académie Royale de Berlin, pour faire reproduire la carte de l'Europe, à l'exclusion des deux autres. Le 26 Janvier, 1890, une requête fut envoyée par le Président de notre Cercle à Mr le Ministre, pour solliciter la reproduction non seulement de la carte d'Europe, mais aussi de celle de la Grande Bretagne, et la distribution d'exemplaires de ces cartes aux divers dépôts littéraires en Belgique.

Après l'envoi de cette requête, le docteur Van Raemdonck reçut la première partie d'une notice sur la carte d'Europe, insérée par Mr Heyer dans le *Zeitschrift für wissenschaftliche Geographie* publié à Weimar. Cette notice ne fit que stimuler l'ardeur de faire la connaissance de cette carte, ainsi que des deux autres. Une nouvelle requête fut donc adressée, le 12 Février suivant, à Mr le Ministre, lui communiquant le jugement flatteur, que l'Allemagne portait sur la carte Mercatorienne d'Europe, en même temps que le jugement non moins favorable de la Belgique, formulé dans une notice, que le docteur Van Raemdonck venait de publier dans les Annales du Cercle. Nos deux requêtes furent vivement appuyées par les démarches personnelles de notre Représentant et Bourgmestre Mr Van Naemen. Au mois de Mars, 1890, nous n'avions reçu encore aucun accusé de réception, ni de notre requête du 26 Janvier, ni de celle du 12 Février. Une supplique au Roi fut donc envoyée par Mr le Président du Cercle, priant Sa Majesté de bien vouloir s'intéresser à la reproduction des cartes, et recommander notre requête à Son Ministre. C'est depuis lors que le « Moniteur Belge » nous informa, que le Ministre avait transmis notre requête, pour avis, à l'Académie Royale de Belgique. L'avis de l'Académie établissait le bien-fondé de notre demande.

Sur ces entrefaites, le professeur Markgraf, par sa lettre du 21 Avril, 1890, avait annoncé au docteur Van Raemdonck que la reproduction des cartes, par l'Imprimerie Impériale de Berlin, et aux frais de la Société Géographique de Berlin, était assurée, et serait faite dans le courant de l'année. Notre Ministre à Bruxelles fut immédiate-

kenbaar te maken, en vroeg tezelfdertijd of 10 exemplaren niet te weinig zou zijn, voor zooveel wetenschappelijke genootschappen die in Belgie bestaan. Op dien brief van 25 December, 1890, kregen wij, nog eens door de welwillende tusschenkomst van Mr den Burgemeester, voor antwoord, dat het onmogelijk was voor meer exemplaren in te schrijven, maar dat onze Kring er zeker een zou hebben. Den 12 Februari schreef Mr de Minister hetzelfde naar onzen Kring, en voegde er bij dat de Keizerlijke Drukkerij van Berlijn nog op verre na niet gedaan had met de kaarten te herdrukken, en dat zij misschien niet voor einde een-en-negentig zouden klaar zijn. Daarop schreef Dr Van Raemdonck naar den Boekbewaarder van Breslau, en kreeg de volgende antwoord : Het herdrukken der kaarten is af, en zelfs wel gelukt. Mr de Burgemeester had de goedheid die antwoord aan den Minister van Buitenlandsche Zaken mée te deelen. Deze liet nieuwe inlichtingen nemen, en schreef, den 31 Meert, aan Mr den Burgemeester het volgende : Onze afgezant tot Berlijn heeft ons laten weten, den 28 Meert, dat de kaarten van Mercator inderdaad herdrukt zijn. Daar mist niets meer aan als de uitleggingen die Mr Heyer er moet bijvoegen. Dit laatste werk zal nog al veel tijd vragen, en wij zullen onmogelijk voor Mei de exemplaren van het Belgisch Staatsbestier niet kunnen zenden.

Ziet daar, Mijne Heeren, hoe het Bestier van den Kring te werk gegaan heeft in de zaak der Mercatorkaarten van Breslau. Komen de exemplaren wat traag af, het is zeker onze faut niet. Ziet daar ook, MM. hoe welwillend Mr de Burgemeester Van Naemen ons geholpen heeft, in eene kwestie die, wij moeten het zeggen, op geene wielekens en loopt. Wij zullen de kaarten ontvangen, maar wanneer weten wij niet. Welhaast zullen zij in ons Museum berusten, en het zal aan de ieverige en krachtdadige medewerking van Mr den Burgemeester en van Dr Van Raemdonck zijn, dat wij ze zullen te danken hebben.

ment informé, par notre missive du 25 Avril, 1690, de la nouvelle phase dans laquelle la reproduction des cartes Mercatoriennes était entrée en Allemagne. A la suite d'une nouvelle démarche de Mr le Bourgmestre, notre Ministre des Affaires Etrangeres nous notifia par écrit, que le Gouvernement belge avait souscrit pour dix exemplaires des trois cartes de Mercator, dont la Société Géographique de Berlin avait entrepris la reproduction.

Mr Melot venait de remplacer Mr De Volder au Département de l'Intérieur. Notre Direction crut alors nécessaire de mettre le nouveau Ministre au courant de notre cause, et de lui demander, à cette occasion, si le nombre de dix exemplaires ne lui paraissait pas insuffisant, devant la multitude des sociétés scientifiques en Belgique. Notre lettre du 25 Décembre 1890, reçut cette fois du nouveau Ministre, toujours par l'entremise bienveillante de Mr le Bourgmestre, la réponse, que son Département ne pouvait souscrire que pour dix exemplaires, et que notre Cercle serait compris dans la distribution. Le 12 Février notre Ministre, s'adressant directement au Cercle lui fit la même réponse, en ajoutant que l'Imprimerie Impériale de Berlin était loin d'avoir terminé la reproduction des cartes de Mercator, et qu'il était peut-être à craindre que la reproduction ne fût pas terminée avant la fin de 1891. Sur ce le docteur Van Raemdonck écrivit au bibliothécaire de Breslau, qui lui répondit : « La reproduction de nos cartes est achevée et parfaitement réussie. La carte postale portant cette réponse fut confiée à Mr le Bourgmestre Van Naemen, pour être communiquée à notre Ministre des Affaires Etrangères. Celui-ci fit prendre de nouvelles informations à Berlin et, le 30 Mars dernier, remit à notre bienveillant intermédiaire Mr le Bourgmestre la note suivante : Il résulte d'une communication de notre legation de Berlin (en date du 28 Mars) que la reproduction des cartes de Mercator est en effet terminée, et qu'il n'y manque plus que le texte explicatif, dont est chargé Mr Heyer. Mais ce texte exigera encore un travail assez long, et il ne sera pas possible de livrer, avant le mois de Mai prochain, les exemplaires destinés au Gouvernement belge.

Voilà, Messieurs, la conduite que la Direction du Cercle a tenue dans l'affaire des cartes mercatoriennes de Breslau. Le retard dans l'obtention de ces cartes ne lui est certainement pas imputable. Voilà aussi la bienveillante assistance que notre Représentant et Bourgmestre Mr Van Naemen nous a prêtée dans une affaire qui, il faut bien le dire, ne marche pas sur roulettes. Les cartes nous parviendront, et si elles figurent un jour dans notre Musée, ce sera surtout à l'intervention active de Mr le Bourgmestre et du Docteur Van Raemdonck que nous les devrons.

§ 2. TOELAGEN.

Het Staatsbestier, de Provincie en de Stad hebben ons dees jaar gelijk vroeger hunne toelagen gegeven.

§ 3. BESTIERLIJKE ZAKEN.

Verleden jaar is het mandaat vernieuwd der Heeren Verernysse en Verwilghen-Hijde. Mr de Professor Raemdonck, ontslaggever wierd vervangen door Professor Al. Van Bogaert. Dees jaar is het mandaat uit van MM. Prisse en Van Naemen. Het afsterven van Mr Verbraeken brengt eene plaats in het Bestier open. Uit den naam van de Commissie, hebben wij de eer als kandidaat voor te stellen den Eerw. Heer Annaert, van Stekene.

DE LEDEN WIER MANDAAT EINDIGT IN 1892, ZIJN :

MM. Geerts, Van Hooff, De Ryck en Lamquet.

MOETEN HERKOZEN WORDEN IN 1893.

MM. Verernysse, Verwilghen-Hijde en Van Bogaert.

§ 4. UITGEGEVEN DRUKWERKEN.

Wij hebben dees jaar het 13de deel onzer Annalen begonnen. De leden hebben in eerste aflevering ontvangen het begin der « Kronijk van Lokeren », geschreven door Nicolaes De Smet, Pieter De Clercq, Jacop Boene en Jozef Van Acker, en door Mr Edmond De Geest, Oud-Ondervoorzitter, met aanteekeningen uitgegeven. In de 2de aflevering wordt het Grafschriftboek van Waas voortgezet. Wij geven dees jaar de grafschriften van Belcele, Puyvelde, Sinaai en Klein-Sinaai. De geschiedenis van Melsele, waar wij hooger van spraken, beslaat het grootste deel dier aflevering. Wij moeten nog eens de familie Verbraeken bedanken, die zoo welwillend het handschrift ter beschikking van den Kring gesteld heeft. Het vervolg der Kronijk van Lokeren zal toekomende jaar uitgegeven worden. Wij spreken hier niet meer over de bijdragen van Dr Van Raemdonck, ten zij om den schrijver nog eens te bedanken; en wij vreezen niet van boven de waarheid te zijn als wij zeggen, dat ons Museum zijnen luister, en onze Annalen hunnen bijval, zoo hier als op den vreemde, grootendeels aan hem verschuldigd zijn.

§ 2. SUBSIDES.

Le Gouvernement, la Province et la Ville nous ont par continuation accordé leur secours pécuniaire.

§ 3. AFFAIRES ADMINISTRATIVES.

Dans la dernière séance solennelle les membres sortants MM. Vercruysse et Jh. Verwilghen furent réélus; Mr l'abbé Raemdonck, démissionnaire, fut remplacé par le Professeur Al. Van Bogaert. Dans la présente séance vous aurez à pourvoir à la réélection de MM. Prisse et Van Naemen, dont le mandat expire, et au remplacement du regretté Mr Verbraeken. Au nom de la Commission Directrice nous avons l'honneur de présenter la candidature de Mr l'abbé Annaert, de Stekene

LES MEMBRES DONT LE MANDAT EXPIRE EN 1892, SONT :

MM. Geerts, Van Hooff, De Ryck et Lamquet.

SERONT SOUMIS A RÉÉLECTION EN 1893.

MM. Vercruysse, Verwilghen et Van Bogaert.

§ 4. PUBLICATIONS.

Nous avons commencé cette année le tome XIII des Annales. La 1re livraison donne le commencement de la Chronique de Lokeren, écrite par Nicolas De Smet, Pierre De Clercq, Jacques Boene et Joseph Van Acker, et annotée par Mr Edmond De Geest, ancien Vice-Président du Cercle; la 2de, l'épitaphier de Belcele, de Puyvelde, de Sinay et de Petit-Sinay. L'histoire de la commune de Melsele, dont il fut question plus haut, occupe la majeure partie de cette livraison. Nous remercions encore la famille Verbraeken, qui a si généreusement mis le manuscrit à la disposition du Cercle. La suite de la Chronique de Lokeren sera publiée l'année prochaine. Si nous faisons encore mention des travaux de Mr le Docteur Van Raemdonck, c'est pour adresser nos plus vifs remerciements à cet infatigable collaborateur; nous ne craignons pas de dépasser les limites de la vérité en disant que la splendeur du Musée, et le succès de nos Annales, tant ici qu'à l'étranger, sont en très grande partie son œuvre.

§ 5. VERWISSELINGEN.

Onze Kring heeft dit jaar zijne Annalen verwisseld met al de genootschappen die in het laatste verslag opgenoemd zijn. Wij hebben ook de verwisseling aanveerd met het maandblad van het Genealogisch-Heraldick genootschap. « De Nederlandsche leeuw » van Amsterdam.

§ 6. VOORNAME GIFTEN.

1° De Prael-vreugd en Liefde-hulding van den seer edelen-wysen en voorsienigen Heer Jonker Matthæus Moerman, als Hoog-bailliu des lands van Waes, plegtiglijk voltrokken binnen de prochie van den H. Nicolaus den 13 Meye 1773. Boekdeel in 4°. Gift van Mr Florimond Van Raemdonck.

2° Den oprechten vlaemschen almanach voor 't jaar Ons Heere Jesu-Christi 1711 door Jan Van Vlaenderen. Antwerpen bij de wwe Gimnicus, in 18. Gift van Mr Jh Heyndrickx-De Valcke.

3° Een hertshoorn dragende sporen van het voorhistorisch tijdvak, in de Schelde opgevischt, tusschen Hingene en Steendorp, in 1881, door visscher Van Houtegem, te Rupelmonde. Gift van Mr V. Hamendt van Rupelmonde.

4° Bekkeneel van eene jonge vaars, met houtkool daarin. Gift van denzelfde.

5° Versteende tak van een olmenstruik, ontdekt bij de voorgaande voorwerpen. Gift van denzelfde.

6° Notice sur Jennis et Olivier de Serres.

7° Placcaeten geemaneerd op de jacht en voghelrei. Gent. 1725, en meer andere boeken. Giften van Mr Jh Verwilghen, Ondervoorzitter van den Kring.

8° Een beenen namaaksel van eenen dolk, met eenen hert verbeeld op den hecht. Magdalena tijdstip. Gevonden in de grotten van Laugérie-Basse. (France-Dardogne). Gift van Dr Van Raemdonck.

9° Een been, van 't Magdalena tijdstip, met daar het beeld van een neushoorndier of van een rivierpeerd op. Gevonden in de grotten van Bruniquel. Frankrijk. Gift van denzelfde.

10° Een lanteern met ijzeren staander, vroeger hangende aan den voorgevel van het huis staande te Sint-Nicolaas, hoek der pastoorsdreve in de Ankerstraat, sectie E, n° 2269 voor het beeld der H. Familie.

11° Vier keershouders voortkomende van de confrerie der H. Familie.

12° Drij keersmedaillons derzelfde confrerie. Giften van Mr Ferdinand Buytaert.

§ 5. ÉCHANGES.

Le Cercle a échangé ses Annales avec toutes les sociétés énumérées dans le dernier rapport. Nous avons accepté aussi l'échange avec le Genealogisch-Heraldiek Genootschap « De Nederlandsche Leeuw » d'Amsterdam.

§ 6. PRINCIPAUX DONS.

1° De Prael-vreugd en Liefde-hulding van den seer edelen, wijsen en voorsienigen Heer Jonker Matthæus Moerman, als Hoogbailliu des Lands van Waes, plegtiglyk voltrokken binnen de prochie van den H. Nicolaus den 13 Meye 1773. Don de Mr Florimond Van Raemdonck.

2° Den oprechten vlaemschen Almanach voor 't jaer ons Heere Jesu-Christi 1711, door Jan Van Vlaenderen. Antwerpen bij de wwe Gimnicus. Don de Mr Jh. Heyndrickx-De Valcke.

3° Une corne de cerf présentant des caractères de la période préhistorique, retirée de l'Escaut entre Hingene et Steendorp, par le pêcheur Van Houtegem, de Rupelmonde. Don de Mr Hamendt, de Rupelmonde.

4° Crâne d'une jeune génisse renfermant du charbon de bois. Don du même.

5° Branche d'orme pétrifiée, trouvée à côté des objets précédents. Don du même.

6° Notices sur Jennis et Olivier De Serres.

7° Placcaeten geemaneert op de jaght en voghelrei. Gent. 1725 et plusieurs autres livres. Dons de Mr Jh. Verwilghen, Vice-Président du Cercle.

8° Fac-simile d'une dague en os, dont le manche représente un cerf, appartenant à l'époque de la Madeleine (de Mortillet) et trouvé dans les grottes de Langérie-Basse (France-Dordogne). Don de Mr le Docteur Van Raemdonck.

9° Fac-simile d'une figure de rhinocéros ou d'hippopotame d'un os appartenant à l'époque de la Madeleine, et découvert dans les grottes de Bruniquel en France (Tarn et Garonne). Don du même.

10° Une lanterne avec branche en fer, pendant autrefois devant le groupe de la Ste Famille à la façade de la maison du coin de la Pastoorsdreve, dans la rue de l'Ancre, section E, n° 2269.

11° Quatre porte-cierge, provenant de la confrerie de la Ste Famille.

12° Trois médaillons de la même confrérie. Dons de Mr Ferdinand Buytaert.

13° Een schelpen hairkam. Gever onbekend.

14° Geschiedenis en Beschrijving der lijkbehandeling en rouwpleebtigheden bij de meeste volken, door Dr Is. Bauwens. Brussel, 1888, in 8° Gift van den schrijver.

15° Vijf knoppen van den tijd der Brabantsche Omwenteling.

16° Scheel eener snuifdoos in gesneden been, waar eene vossenjacht op verbeeld staat.

17° Volksliederen uit de 18e en 19e eeuw. Giften van Mr De Decker-Andries, Vrederechter te Temsche.

18° Baktand van den grooten Mastodonte gevonden in de Kansas-river te St Mary's, Vereenigde Staten. Gift van kapitein Aug.-J. Beakey te St Mary's.

19° Eerste wervelbeen van eenen Mammouth opgevischt in de schelde te Temsche, in Juni, 1890. Gift van Dr Hendrik De Ryck te Temsche.

20° Muntstukken. Gift van Mr Van Raemdonck, Burgemeester van Beveren.

21° Twee tinnen tellooren met de letters P. V.

22° Twee geldstukken, het eene in zilver met het beeld van Lodewijk XVI 1790, het andere in koper.

23° Een hangijzer, eene tang en andere ijzeren voorwerpen.

24° Versteende beenderen te Basel opgegraven.

Giften van Mr den Burggraaf Vilain XIIII, Senator te Basel.

25° Een zilveren geldstuk zijnde eene Keizerlijke Kroon van 1754 met het beeld van Maria Theresia.

26° Een zilveren geldstuk van de Vereenigde Belgische Provinciën, van 1790 en van de weerde van 10 sols.

Een koperen geldstuk dragende van den eenen kant de letters J. E. en het jaartal 1768, en van den anderen, den Dubbelen Arend en de letteren E. M. Giften van den Eerw. Heer Pastoor De Meerleer.

§ 7. AANKOOPEN.

Wij hebben de volgende aankoopen gedaan.

1° C. A. Demoustier; Lettres à Emilie sur la mythologie. Paris, Rinouard 1809, 6 d. in 8° met 36 platen van Moreau, gesneden door Delvaux, De Ghendt, Simonet enz.

2° L. B. L. Gusset. OEuvres. Paris, Rinouard 1811, 3 d. in 8° Platen van Simonet en De Ghendt.

3° Fénelon. Een portret gesneden, naar Vivien, door Hubert, en 24 platen in 8° Van Marillies, gesneden door De Ghendt, Dupriël, Delvaux enz. voor de prachtuitgaaf van den Télémaque.

13° Peigne de femme en écaille du 18me siècle. Don d'un anonyme.

14° Geschiedenis en Beschrijving der lijkbehandelingen en rouwplechtigheden bij de meeste volken, door D[r] Is. Bauwens. Brussel 1888. Don de l'auteur.

15° Cinq boutons de l'époque de la Révolution Brabançonne.

16° Couvercle de tabatière en os gravé, représentant une chasse au renard.

17° Chansons populaires des 18e et 19e siècles. Dons de M[r] De Decker-Andries, Juge de paix à Tamise.

18° Molaire du grand mastodonte, trouvée sur un banc de sable du Kansas-river à S. Mary's. États-Unis. Don de M[r] le capitaine Aug.-J. Beakey à S. Mary's.

19° Atlas de mammouth pêché dans l'Escaut à Tamise, en Juin 1890. Don de M[r] le Dr H. De Ryck, de Tamise.

20° Monnaies. Don de Mr Van Raemdonck, Bourgmestre à Beveren.

21° Deux assiettes en étain au chiffre P. V.

22° Deux pièces de monnaie, l'une en argent à l'effigie de Louis XVI, 1790; l'autre en cuivre.

23° Crémaillère, pince à feu et autres objets en fer.

24° Ossements fossiles déterrés à Basel. Dons de M[r] le Vicomte Vilain XIIII, Sénateur à Basel.

25° Pièce de monnaie en argent (Couronne Impériale) de 1754, à l'effigie de Marie-Thérèse.

26° Pièce de monnaie en argent des États Belgiques Unis de 1790, de la valeur de 10 sous.

27° Une pièce de monnaie en cuivre, dont l'avers porte les lettres J. E. et le millésime 1768, le revers l'Aigle autrichienne à deux têtes et les lettres S. M. Dons de M[r] le Curé De Meerleer.

§ 7. ACHATS.

Nous avons fait les achats suivants :

1° C. A. Demoustier. Lettres à Émilie sur la mythologie. Paris. Renouard 1809. 6 vol. in-8°. 36 figures par Moreau, gravées par Delvaux, De Gendt, Simonet etc.

2° L. B. L. Gusset. OEuvres. Paris. Renouard 1811. 3 vol. in-8°. Figures de Simonet et De Ghendt.

3° Fénelon, portrait d'après Vivien, gravé par Hubert et 24 gravures in-8° de Marillies, gravées par De Ghendt, Dupreël, Delvaux etc., pour illustrer le Télémaque.

4° Fénelon. Een portret door St Aubinet en 25 platen van Moreau, gesneden door De Ghendt, Simonet en Girard voor de prachtuitgaaf van den Télémaque. Rinouard gr. in 8° met breeden kant.

5° Dorat. Fables nouvelles, een d. in 8° met de platen van Marillies gesneden door De Ghendt, De Longueil, Masquelier, Legouar enz.

6° Link heupbeen van eenen Mammouth in de Schelde opgevischt te Temsche, den 24 October 1890.

§ 8. GELDMIDDELEN.

Ontvangsten.

Boni der voorgaande rekening	fr. 781,95
Jaargeld van 103 leden	» 1030,00
Toelaag van den Staat	» 500,00
Toelaag van de Provincie	» 300,00
Toelaag van de Stad	» 100,00
Verkoop van Annalen	» 6,00
Totaal	fr. 2716,95

Uitgaven.

Jaarwedde van den boodschapdrager	fr. 50,00
Drukkosten der Annalen	» 1250,24
Aankoopen	» 199,15
Onderhoud van het Museum	» 180,90
Bureelkosten	» 89,87
Totaal	fr. 1770,17

Herhaling.

Ontvangsten	fr. 2716,95
Uitgaven	» 1770,17
Boni	fr. 946,17

Sint-Nikolaas, den 2 Juli, 1891.

DE SECRETARIS,
AL. VAN BOGAERT.

DE VOORZITTER,
ARTHUR VERCRUYSSE.

4° Fénelon. Suite complète d'un portrait par S. Aubinet et de 25 gravures de Moreau, gravées par De Ghendt, Simonet et Gerardet, pour illustrer le Télémaque, Renouard gr. in-8° à toutes marges.

5° Dorat. Fables nouvelles. 1 vol. in-8° renfermant des figures de Marillies, gravées par De Ghendt, De Longueil, Masquelier etc.

6° Os iliaque d'un mammonth, retiré de l'Escaut à Tamise, le 24 Octobre 1890.

§ 8. FINANCES.

Recettes.

En caisse de l'année précédente	fr.	781,95
Rétributions des membres	»	1030,00
Subside de l'État	»	500,00
Subside de la Province	»	300,00
Subside de la Ville	»	100,00
Vente d'annales	»	5,00
Total	fr.	2716,95

Dépenses.

Gages du concierge	fr.	50,00
Impression des annales	»	1250,00
Achats	»	199,15
Entretien du Musée	»	180,91
Frais de bureau	»	89,87
Total	fr.	1770,17

Récapitulation.

Recettes	fr.	2716,95
Dépenses	»	1770,17
Boni	fr.	946,78

Saint-Nicolas, le 2 Juillet, 1891.

LE SECRÉTAIRE,
AL. VAN BOGAERT.

LE PRÉSIDENT,
ARTHUR VERCRUYSSE.

KRONIJK VAN LOKEREN.

(VERVOLG).

Anno 1707 wanneer de keyserlyke in het begin van Juny de stad Capüa (1), en syn in de stat napels (2) gekomen en soo voorts hetselve koningryk gebragt onder het gebied van den keyser. In het jaer 1708 den 5 July (3) heeft een dachement uyt het leger van twee kroonen onder den bregadier dalla faillie (4) met de behendigheyd de stat gent ingenomen op den 6 dito het casteel (5) den selven dag ook brugge met acort (6) in beset genomen den 11 dito wierden de legers van twee kroonen door de geallieerde tot oudenaerde een deel

(1) Capua, oude benaming eener Italiaansche stad thans in het fransch « Capoue » genaamd. Zij werd 50 jaren voor Rome gesticht, maakte deel van het oude Campania, en is niet ver van Napels gelegen. Vroeger, het Italiaansche Babylonië, vielen Annibal en zijne troepen er in verwijfdheid. De hedendaagsche stad heeft eene versterking en telt ongeveer 8000 inwoners; zij is gebouwd op eenen afstand van 5 kilom. der vroegere stad, waar men nog de overblijfsels van een ouden schouwburg vindt, schier zoo groot als die van het Coliseum van Rome.

(2) Napels, vroeger de hoofdstad van het koningrijk der Beide Sicilien, op de golf van Napels. Zij verving Capua als hoofdstad van Campanië.

(3) de Castro zegt den 4[den] Julij, om 5 ure 's morgens.

(4) Lees, Dellafaille. Dellafaille Jacobus Josephus, vader van den hier bedoelden, was hoogbaljuw geweest van Gent en van het Oudenburgsche. Zijn zoon volgde hem in die bediening op, doch daar hij minderjarig was werd het ambt voor hem bediend, door Maximiliaen Rym. Na de inneming van Gent nam hij hetzelve voor de franschen waar.

(5) Hier is wellicht sprake van het oude fort « Het spanjaards kasteel », nabij de Dampoort.

(6) Met acord genomen : voor « genomen, na het maken van een verdrag ».

geslaegen trekkende soo voorts na rysel, t'welk sy belegerden, de fransche binnen de voornomde stede synde, en met hun leger by gent liggende meynden soo de vivers (1) af te snyden aan de geallieerde, voòr rysel liggende, als ook beset hebbende de schelde en brugsche vaerd, soo dat de geallieerde langs oostende hun vivers moesten krygen, met groot perykel, hadde den franschen begardier gedaen gelyk de spaensche deden, het soud scherp gegaen hebben, alsoo sy bynaer meester waeren van hun groot convoy, soo dat den 28 8ber de stat rysel heeft moeten overgeven (2) aen den prins Eùgenius, en den 28 xbre de chitadelle, waer naer sy met hun leger qnamen na gent toe, welken korten tyd dat de fransche te gent waeren, het seer kostelyk was voor het land van waes.

Lokeren moeste leveren 30000 sakken graen (3), sonder d'ander voeragie ten advonante (4) het bragt groote neiringe voor die van lokeren maer op perykel, van goederen waegens en karren en schepen te verliesen, alsoo alles verboden was, van den kand van de geallieérde, soo dat-er veele met kooren groot geld wonnen, en lokeren seer veel verrykte, soo dat-er noch verlekkerd syn van die proeyen en noch gedurig wenschen om oòrlog, meynende noch eens de selve occasie van winste te genieten, t'welk eenen seer selzaemen voorval was, want op 100 jaeren en sond dat niet voorvallen gelyk dit boek genoeg beschryft, wat rampen den oòrlog heeft gemaekt in t'land van Waes, en daer ontrent, jae soo verre dat t'selve land meer voòrsien was van wolven als van menschen. Dese troubelen gepasseerd synde, soo begonsten d'inwoonders van lokeren (en noch van andere prochien) allenskens te erleven doch eenige rustbenyders de goede insetenen soeken te ontrusten door hùnne valsche alarm tonge, die dikwils d'oorsaeke syn van losse beroerten, t'waer beter dat sy den heere bidden, op dat hy ons voortan believe te bevryden van sulken straffen, den tyd nu eenige jaeren godt lof sonder troubelen doorgebrogt hebbende, en hopende ons leven in ruste door te brengen, maer alsoo op d'aerde geen langdùerige ruste en is te vinden.

---

(1) Vivers of vivers, voor « mondbehoeften ».

(2) Inderdaad Lodewyk XIV verloor Ryssel in 1708. Boufflers verdedigde de stad, doch zij viel in handen van den prins Eugenius van Savoie. De fransche monarch bekwam haar echter, door den vrede van Utrecht, in 1713 terug.

(3) Reeds omstreeks September en later op het jaar 1708, deed Bergeyck al de granen van de landen van Waas, Aalst en Dendermonde zooveel mogelijk opkoopen, en te Gent stapelen.

(4) Ten advonante, voor « naar avenant, naar evenredigheid ».

In het jaer 1746 den 30 Januariüs wierd brussel belegerd door de fransche en den 20 Febriary doôr de selve ingenomen (1).

Dùnkt eens beminden leser met wat benouwtheyt d'inwoonders van brussel die 21 dagen hebben doorgebragt, en ook van d'omliggende prochien daer de fransche laegen gecampeerd, die jaer gepasseerd synde nu gekomen in het jaer 1747. Dan hebben de fransche (naer verlies van veel volk) bergen op soom ingenomen (2). Menigvuldige waegens knechten quamen naer huis en veel keurlingen waervan eenige met den loop besmet waeren.

Hoe dikwils diend men toch, den heere lof te geven
en sonderling als men, alhier in rust kan leven
ylas het gaet verkeerd, in plaets van lof en dank
ervald men in de sond, en blyven even krank
noeyt en sent godt syn straf, of t'syn verdiende plagen
daerom bermhertig godt, wy om genaede vraegen
en bidden met ootmoet om hier naer t'eeuwig goet.

In het jaer 1719 (3) is tot Lokeren de kerke verbrand den 17 July door eenen loodegieter die met een comfoir met kolen op den toren ging om noodige reparatie te doen, en den loodegieter besig synde met syn werk te vervoorderen siende nevens hem en sag par maleur branden, en alle syne krachten inspannende om te beletten, en geene hulpmiddelen hebbende om te blusschen, was terstont in vollen brand, soo dat den loodegieter in perykel was van syn leven te verliesen,

---

(1) De kronijkschrijver maakt hier in eens een vervaarlijken stap vooruit. Wat er ook van zijn moge, het feit is echt. De inneming van Brussel door de Franschen geschiedde onder Lodewijk XV, opvolger van zijn grootvader Lodewijk XIV. Maria Theresia regeerde alsdan in Oostenryk en de oorlog, waarvan de inneming van Brussel een der krijgsfeiten was, is in de geschiedenis gekend onder den naam van Oostenrykschen successieoorlog. Lodewijk XV zond den Maarschalk van Saxen naar de Fransch-Vlaamsche grens. De Engelschen, de Oostenrykers en de Hollanders hadden een zeker getal volk in de zuidelijke Nederlanden. De bondgenooten hadden voor aanvoerders in deze landen den Hertog van Cumberland, Graaf Königsegg en den Prins van Waldeck.

(2) Bergen-op-Zoom werd den 16den September 1747 door de franschen, onder bevel van Löwenthal, ingenomen. Dit is nog een krijgsfeit van den Oostenrykschen successie oorlog. Prins Willem, Karel, Hendrik Friso, was hetzelfde jaar, den 28sten April, als Stadhouder der Hollandsche republiek uitgeroepen.

(3) Het komt ons voor als hadde de kronijkschrijver hier aan deze laatste twee of drie bladzijden zijne kronijk willen staken. Althans zij dragen geene volgnummers, en de feiten die zich vroeger tamelijk regelmatig naar jaartalorde opvolgden, schijnen hier dooreengesmeten, als waren zij, ten titel van vergetene feiten, nadien bijgevoegd.

hy vol droefheyt en altaratie synde moest op het eynde door den roof der vlammen van den toren komen het was eenen alderschromelyksten alarm en scheen al of de weireld vergaen hadde (en niet sonder reden) want men sag den toren met een groot deel van de kerke afbrandende nedervallen, welk brandende stukken hun verspreyden dat-er vele huysen syn verbrand tot in de lindestraete (1) dunkt eens beminden leser wat droefheyd en gekerm dat-er was namentlyk in het dorp naer dat alles gevlucht was en alle pogingen gedaen hadden lag het dorp ten deele in puynhoopen.

In het jaer 1530 (2) was de peste soodanig in Vrankryk dat sy met duysende menschen van het leven rukte op den tyd van 24 uren dit mensch verslindende vüer verspreyde door Vlaenderen brabant en duydtsland, dat het scheen te wesen den ondergang van alle menschen.

In het jaer 1570 en 1571 2 van de grootste pest jaeren die men ergen vind beschreven waer door de peste eenen groofen houst van lyken maeyde want tot Lokeren het kerkhof schier te kleyn was om te begraeven want sy op Sint Anna kapelhof ook begraefden soo dat

---

(1) Wij hebben reeds van het hoeksken gesproken, eene openbare plaats, waarop vier straten uitleiden, te weten : De Roomstraat, de Voermanstraat, de Linde- en de Kapellestraten.

(2) Dit jaar schijnt onder alle oogpunten noodlottig voor onze gewesten geweest te zijn. Inderdaad wij lezen, dat er in December quamp eenen grooten dieren en benouwden tyt op te rysen, soo dat men geene graenen nyt den lande en mochte vervoeren. Ook, op den 5 van November, wesende vollemaen, heeft het naer noen in Vlaenderen een soo groot tempeest, ende soodanighen hoogen vloed geweest, die vyf uren langh sonder ebbe bleef staen, dat niet alleen de havens maer de zeeduynen van Ostende af tot Antwerpen toe, syn overgestroomt ende doorspoelt, de baeren waeren meer dan dry houtvoeten hoog over de hooghste zeedykenn gevlot, de welke aenstonts alle de omliggendë polders, weerden en brouckianden, namelyck de gone gelegen in de vier Ambachten aen ende ontrent de Schelde tot Dendermonde toe, waer van eenighe maer versch en waeren ingedyckt, niet alleen en hebben overdekt, maer soodanig doorsneden, datter veel huysen, schueren, stallen, beesten ende menschen, syn versmaght en verniett geworden, tot swaer verlies en verderf van ons land en de naebueren. Ook dit jaer, den 30sten November stierf tot Mechelen de gouvernante van deze Nederlanden Margareta van Oostenryk, dochter van keizer Maximiliaan. Verder op 1sten December werden de gemeenten Lokeren, Exaerde, Daeknam en Sinaey, door eenen nieuwen springvloed merkelijk beschadigd. De kronijkschrijver voegt er bij : Den teerlinck voor den rooden thoren te Gendt stondt bynae onder waeter, ende men seght gemeynelyck als die onder is dat de twee deelen van Moerbeke, Exaerde ende andere prochien van desen lande overwaetert syn. Wat nu eigenlijk de pest betreft, deze deed inderdaad snelle vorderingen en kwam naar deze landen over. In 1532 regeerde zij voornamelijk in Zeeland.

het scheen een ander weireld te wesen want veele huysen stonden onbewoond en menigte akkers bleven veel jaeren onbesaeyd.

In het jaer 1664 den 15 Xbre vertoonde een sterre met eenen steird en 6 weken daer naer is sy verdwenen.

In het jaer 1665 den 10 april vertoonde sig wederom een sterre met eenen steird die gesien wierd omtrend eene maend.

In het jaer 1676 heeft de peste als een verslindende vuer alhier seer schromelyk gewoed waer door op korten tyd met onderden syn gestorven en ook noch veéle synder hulpeloos liggen sterven. Ondertusschen sommige de welk van de peste genesen waeren gingen de sieke dienen onder de welke eenige waeren die men met recht mogt schrobbers (1) noemen, de welke de sieke geen drinken genoeg wilden geven, peysende liever dood als genesen alsoo t'is gebleken dat eene schrobster een eenige dochter meynende te vergeven doch de sieke dit merkende heeft de schrobster (met bouillon) verwisseld en aenstonds is de schrobster gestorven en de dochter haer leven behouden het sprekword luyd aldus die putten voor een ander maekt hy daer selve ingeraeckt.

In het jaer 1680 den 30 8bre begon sich in de logt te vertoonen een aldergrousaemste sterre met eenen steird men oordeeld dat het is eene voorsegginge van oôrlog pest of dieren tyd (2).

---

(1) Schrobber wordt figuurlijk voor schavuit gebruikt. Hier beduidt het tevens, afzetter, denken wij.

(2) Wij hebben geene aanmerkingen gemaakt betrekkelijk de voormelde staartsterren van 1664 en 1665, daar wij dachten eenige algemeene bedenkingen en inlichtingen neer te schrijven, ter gelegenheid der aangekondigde staartster van 1680 : De staartster van 1664 waarvan de kern zich later in onderscheidene deelen splitste, vervulde koning Alphonsius VI van Portugael met woede. In stede van bij hem neerslachtigheid en schrik te verwekken, zoo als de verschijning eener komeet in dien tijd gewoonlijk deed, sprong hij naar buiten, beschimpte en bedreigde haar met zijn pistool. Onnoodig te zeggen dat het hemelverschijnsel zich aan de woede van dien waanzinnigen en bloeddorstigen koning weinig stoorde en met ongeminderde pracht voortgloorde.

Wat de ster van 1680 betreft, wij denken hieromtrent in eenige bijzonderheden te moeten treden. Vooreerst vergist de schrijver zich wanneer hij den 30sten October, als date harer verschijning, opgeeft. Zij werd de eerste maal den 14 November, te Coburg gezien. Zij was van ongemeene grootte en besloeg meer dan 90 graden lengte in het luchtruim, zoodat haar lichtkern reeds aan den gezichteinder kon verdwenen zijn, wanneer het uiteinde van haren staart nog aan den zenith, of het schedelstip, zichtbaar bleef. Ook was de schrik, die zij baarde, onbeschrijfelijk, want staartsterren waren in die tijden van onwetenheid en vooroordeel, aankondigers van allerlei rampen of soms ook van den nakenden dood van eenen aanzienlijken persoon of vorst. Doch, wat onder wetenschappelijk oogpunt wat meer te beduiden heeft, is dat de staartster

Den stervenden, Leopoldus rooms keyser (1)
schoon een gleynsterende kroon den luyster aller ryken
die men aen t'gleynsterd dak des s'hemels mag gelyken
my bied standvastigheyd ten is maer s'weirels staet
gelyk als soôn en maen die op en neder gaet
Joseph francieseus soôn (2) die beyde kroonen dregen
die syn al langen tyd gegaen de selve wegen
die Leopoldus sal ook vorst van 't roomsche ryk
haest in gaen in den minst stervenden syn gelyk
gy menschen al te saem en mede stervelingen
helpt uwen roomschen vorst nù miserere singen
een vorst hy doôr godt een schepter heeft ontfaen (3)
nochtans met goed en kwaed ook sal ten oordeel gaen
een vorst noch andermael met koude sweet bevangen
een vorst die syne romp gaet aen de seysen hangen
van die geen mensch en spaerd die oyt door de natuer

---

van 1680 aan Newton, bijgestaan door Halley, toeliet de wetten vast te stellen volgens dewelke de kometen zich doorgaans in het firmament bewegen. Halley legde zich later op dat hoogst moeielijk vak van rekenkunde toe en heden weten wij, dat zonder ongeval — want staartsterren zijn hiervan niet altijd vrij, zooals die van 1664 ons reeds bewees — de aardbewoners van 't jaar 10495 of zoo, de kans zullen hebben om haar op hunne beurt te zien. Hare wenteling rondom haar ellipsoiedalen kring geschiedt dus nagenoeg in 8813 jaren en hare grootste afzonnigheid (verwijdering van de zon) is 853 maal de gemiddelde afstand van het middelpunt der aarde tot het middelpunt der zon. Uit het voorgaande dient men overigens niet te besluiten, dat alle kometen eenen regelmatigen kringloop volgen. Zulks is nog slechts voor eenige bewezen; wat meer is, die kringloop is wellicht altijd eenigszins onregelmatig, door de aantrekkingskracht die zekere hemellichamen beurtelings op de kometen uitoefenen.

(1) Wij zullen natuurlijk over de letterkundige waarde van onderhandig Lyrisch voortbrengsel niet uitweiden. Het zij ter loops gezegd, dat het dienen kan als een voorbeeld der tamelijk menigvuldige zoogezegde gedichten der 17[de] en 18[de] eeuwen, waarin meestal de fabelleer eene hoofdrol speelt, en waarvan den opgeblazen raadselachtigen of dogmaticken stijl veeltijds diende om de ijdelheid van de gedachten, of deszelfs volkomen gemis, te dekken. Hier nochtans heeft men tot de goden of de helden der fabelleer geenen toevlucht genomen; het is waar, dat de stervende Leopoldus, Roomsche keizer is. De hierboven bedoelde dichtstukken waren meestal voortbrengsels van dorpsonderwijzers of van leden der toenmalige rederijkkamers; al waar deze laatste bestonden ontkiemde als van zelf een plaatselijken dichter, die om wille zijner konste van zijne medeburgers zeer hooggeschat en geacht werd. Wij zullen ons in het onderhandig dichtstuk bepalen bij het te recht wijzen van sommige woorden, en eenige al te verdraaide of onverstaanbare zinnen.

(2) Soôn voor « zon ».

(3) Ontfaen, voor ontvangen, staat hier natuurlijk voor het rijm.

ontfangen heeft het licht van s'hemels hoog ausûer (1)
adjûe (2) mijn koningrijk adjûe dan al die prachten
t'gon (3) is van aerd gemaekt gaet weêr de aerd betrachten (4)
myn opgepronte (5) leén versmilten by den dag
ik gaen den weg van die my heéft voort gebracht
bereyd u ontgraet (6) en onreyn ongebeente (7)
bereyd nu tafelen en d'aerdsche golfsgemeente
krield rond een keysers romp door de natuer geschaekt (8)
en proeft of ù myn vleésch beter als ander smaekt
een vleesch daer ieder een soo veël werk van maeken
een vleesch dat hier verblyft en dat de ziel doet smaeken
voor eeuwig of verdriet of armoe vreugd of smaed
een vleesch dat in t'geheel syn eigen ziel verlaet (9)
een vleesch zeg ik nog eens waer in dat is besloten
verstant memorie wil met krachten overgoten
een vleesch met al syn pracht dat lyf noch lit (10) en roerd
ten sy dat het de kracht van godt word toegevoerd
adjûe dan myn gemalin en kinders al te saemen
bid dat myn ziele mag reysen in Jesus naeme
ik sien de dood die naekt daer is geen uitstel meer
adjûe myn vrienden al t'is mynen laesten keer

---

(1) Ausûer, voor « azuur ».

(2) Adjûe, voor Adieu, vaarwel. Dit tusschenwerpsel wordt soms ook *Adie*, of kortweg, doch minder goed, *Adi*, geschreven.

(3) 't gon, voor « hetgeen ».

(4) Gaet weêr de aerd betrachten, staat hier ten onrechte in den zin van « gaat ter aarde terugkeeren ».

(5) Opgepronte, voor opgepronkte, opgetooide, opgeschikte ».

(6) Ontgraat, kan slechts van het werkwoord ontgraten, de graten uitdoen, voorkomen.

(7) Ongebeente, staat hier voor « gebeente ». Men zal bekennen, dat de twee vorige woorden alleraardigst gekoppeld zijn. Wie toch heeft een denkbeeld van « ontgraet gebeente »?

(8) Bereid nu tafelen en d'aerdsche golfgemeente kriell rond een keysers romp door de natuer geschaekt? Wat de dichter in deze regelen en in den vorigen wil zeggen is, dat het uitgemergelde lijk van den keizer welhaast tot spijs der wormen zal dienen.

(9) Eene ziel, die armoede lijdt, na dat haar vleesch haar gansch verlaten heeft, dat toch op aarde blijft, is ook al zeer wonderlijk. Doch, dringen wij niet aan. De schrijver steunt zich hier op de verklaring der dood, volgens de Roomsch katholieke begrippen, maar ongelukkiglijk verwisseld hij de rollen, want het is de ziel, die het lichaam, niet het lichaam, dat de ziel verlaat.

(10) Lit, voor « lid, of beter, leden ».

dat gy myne oogen siet vliegen nae d'aerdsche eydelheden
en gy myn gemalin ik bid u syt te vreden
om my en laet geen traen want vleesch is eydelheyt
Men woórd (1) het best gewaer wanneer de siele scheyd
dûs seg ik voór het lest dat alle myn verlangen
niet anders en is als dat godt wild myn siel ontfangen
nu dan de dood die komt en nood my tot haer feest
Jesus in ûwe handen bevele ik mynen geest.

k'WensCh De ZIeLe Van LeopoLDUs rUst In Waeren VreDe (2).

Als wanneer syne Majesteyt
den keyser overleden was
dan wierd er uytvaerd
gehouden tot exaerde en
op veél andere prochien
tot Laeffenisse van syne
Ziele en sy hebben ses
weken geluyd gelyk het
van oudts gebruyk geweést heeft
aenWYsInge Van t'laer
Wanneer Men hIer soeCht VInt Dat CLaer (3).

In t'jaer 1709 heeft het op 3 koningenavond beginnen te vriesen dat heeft geduerd tot in de Maerte soo hart aenhoudende als men ergens vind beschreven dat-se t'antwerpen over het ys reden met wagen en peirden en diversche menschen van koude syn gestorven by nae alle de graenen waeren vervrosen het welk een aldergroótste scharheyd by brogt doch godt heeft de somer vruchten gesegent om de menschen te konnen leven sy bakten brood van somergiste (4) in grakruyd, tot by den april wierd-er noch kooren gesaeyd dat den meerderen deel noch goet wierd.

(1) Woórd, voor « wordt ».

(2) Dit jaarschrift, waarvan de telletters het getal 1792 geven, duidt ons aan, dat hier sprake is van Leopold II, broeder van Josephus II en van Maria-Antoinette. Hij volgde zijnen broeder als duitschen keizer op in 1790, doch overleed reeds den 1sten Maart 1792.

(3) Dit jaarschrift duidt 1786 aan. Doch, waarop heeft dit getal betrekking? Zeker niet op de uitvaart hierboven vermeld, daar het toch niet te denken valt, dat dezelve gehouden werd voor de dood van Leopoldus, of beter nog, voor dat hij keizer werd.

(4) Somergiste, voor « zomergerst ».

In t'jaer 1759 vertoonde sig een sterre met eenen steird men oordeeld dat het is eenen voorbode van oorloge en andere ellenden die korts daer naer syn gevolgd (1).

In het jaer 1740 was het soo winter dat schier alle de graenen waeren vervrosen t'welk soo eene schaersheyd by brogt dat de taerwe eenige mertdagen 4 ponden den sak verkogt wierd den rogge 2 ponden den bogwy (2) 30 schellingen (3).

In het jaer 1769 den 1 7bre vertoonde sig een sterre met eenen steird oprysende s'avonds in t'nord oosten en vervolgende haeren loop tot smorgens naer den snyd oosten den 17 dito wierd sy onsigbaer (4). Den 24 8bre quam sy weder ten voorschyn in den westen en den 30 dito is sy verdwenen (5).

In het jaer 1770 heeft het op den gulden wonsdag soo furieus gewaeyd dat borias (6) veele huysen heeft beschaedigt en veel schueren en stallen om verre geworpen tot Lokeren eenen oliewindmolen (staende by d'oude durm) te neder geveld en menigvuldige boomen om verre geblaesen.

In het jaer 1772 heeft de plaege onder het hoornvee grouwelyk gewoed in vlaenderen en brabant waer door veéle beesten syn gestorven, en noch veel meer fris en gesonde tegen recht en reden levendig

---

(1) Er zijn in de 18de eeuw niet minder dan 69 staartsterren door de sterrekundigen opgemerkt geworden. Het meerendeel echter waren met het bloote oog niet zichtbaar. Acht derzelve waren reeds vroeger verschenen en werden herkend. Daar onze aardbol nooit vrij is van ellenden, en schier nooit van oorlogen, is het zeer gemakkelijk al die onheilen en rampen aan de staartsteiren, wanneer zij ook verschijnen of niet, toe te schrijven.

(2) Bogwy, voor « boekweit ».

(3) Wat voorgaat wordt ook in de kronijk van de Castro bevestigd.

(4) Alhoewel door de sterrekundigen voor eene periodieke komeet herkend, is zij tot nog toe niet teruggezien geweest. Haar wentelkring is van 2090 jaren, zoo dat zij slechts rond het jaar 3859 moet terug verwacht worden. Zij verwijdert zich van de zon tot op eenen afstand 327 maal grooter dan de gemiddelden afstand der aarde tot dit hemellichaam.

(5) Misschien is hier alweder spraak van eene andere komeet. Althans wij kunnen moeielijk aannemen, dat eene staartster sedert 17den September uit het oog verdwenen, den 24sten October voor het bloote oog weer zichtbaar wordt. Te meer daar de vlucht der staartsterren des te verbazender is, naarmate zij in nabijheid, dat is zoo lang zij in de meer rechtstreeksche aantrekkingskracht, der zon blijven. Sommige staartsterren loopen in de nabijheid der zon met eene snelheid van meer dan 600,000 meters of 120 uren van 5 kilometers, per seconde.

(6) Borias, voor « Boreas » God van de Noorderwinden, was volgens de fabelleer, zoon van den titan (reus) Astraeus en van Aurora (de morgenstond).

in den put gesteken, als willende godt almachtig wetten stellen, om op soo een contrarie maniere de plaege te wederhouden (1).

het is noodsaekelyk, dat wy storten gebeden
op dat den goeden godt, toch onse overheden
berykt met goedt verstant, en dat sy geven blyk
dat sy ten allen tyd, regeren wyselyk.
1742 is tot Lokeren de brugge afgebroken
die van hout gemaekt was, ende nù van arduyn
gemaekt naer de konste, soo dat sy nù noch
genaemd word Loker hoûte brügge.

1761 is tot Lokeren het schepen huys nae de konste gebouwt.

Lokeren word van veel vremde lien
Voor eene stat aenzien.

1776 heeft het tot Lokeren Eerst jaermeret geweest.

VOORWERP DER PATRIOTTEN.

DIe nIet Weét Wat laer
DIt sChrIft WYsenD U CLaer (2).

Den 2 November s'nachts syn de keyserlyke wapens in stukken geslaegen door eenige patriotten men seyde dat-er veele naer Vlaenderen souden komen en dat sy den 26 October de keyserlyke troupen tot tournhout door een bloedig gevecht 3 stukken kanon hadden veroverd (3) welke tydinge ons eenen grooten schrik toebracht, en den Eersten als de patriotten in het land quamen hoorde ik twistredenen om het woôrd patriotten den eenen vraegde den anderen wat patriotten te seggen was den Eersten antworde oproermaekers ô la seyde den anderen het is te seggen waere christenen en quamen in een groot disput eenen derden dit hoorende seyde houd op van twisten want gy lieden hebt beyde ongelyk patriotten is te seggen vaderlanders.

VrIenD WIst eLCk te sWYgen
nIeMant soU rUese CrYgen.

(1) Behalve dat wij het eene onaannemelijke wreedheid vinden, dieren levend te begraven, zullen wij terloops aanmerken, dat er in dezelve orde van gedachten in Holland nog zekere godsdienstige secten gevonden worden, die zich afvragen of de vaccine of inenting tegen de pokken niet zondig is, omdat de mensch op die wijs God wil wetten stellen en hem in zijne strafmiddelen, of in zijn handelen, verhinderen.

(2) De som der telletters van dit jaarschrift is nogmaals 1792. Doch waarop dit nieuwe jaartal alweder betrek heeft blijft ons een geheim.

(3) De Oostenrykers ontruimden Turnhout den 27den October 1789. De patriotten hadden voor aanvoerder generaal Van der Meersch, die door Vonck aan hun hoofd geroepen was. De Oostenrykers generaal Schröder.

Den 1 November heeft den keyser alle de fisieken doen opnemen ofte kenbaer maeken aen de bailliniets ofte andere officieren (1).

Den 8 dito syn de patriotten gekomen van toirnhout en noch meer met hun gekregen van andere plaetsen naer St Nicolaus ende daer twee dagen stille geweést ende den 10 en den 11 naer lokeren ende meer omliggende prochien hebben alle de fisikken doen inbringen soo dat-er tot Lokeren eenen grooten troubel was van het inbrengen der fisikken en het aenveirden der patriotten soo dat-er tot Lokeren meer dan dry onderd patriot syn geworden ende de wapens in de hand genomen Jae selfs stonden de wacht op den toren ende staeken de waegens en karren in de straeten uyt vreese van inval der keyserlyke soldaeten Wy saegen de patriotten tot Lokeren meest sober in het habyt (2) met slechte en beroeste fisikken men aensag het voor een belachelyke saeke soo een ongeoeffend volk tegen de keyserlyke soldaeten te gaen vechten soo als het ontrent den avond wierd syn de patriotten wederom van Lokeren vertrokken met al hun volk naer St nicolaus en het s'anderdaegs syn sy alle vertrokken naer gent om die stat stormderhand in te nemen.

Sy syn voor de stat gekomen om 6 a 7 uren voormiddag (3) en hebben de muyde poorte beschoten tot ontrent 9 uren voor middag ende is geopend ende de soldaeten naemen de vlucht en daer synder noch eenige dood gebleven ende dan syn de patriotten geloopen over al in de stat ende de soldaeten geschoten alwaer sy die konden vinden (en de soldaeten op hun) maer sy waeren meest gevlucht in het Casteel en op St pieters soo dan syn de patriotten gegaen in de borgers huysen en hebben de inwoonders veel van de calsey doen uytbreken ende doen draegen op de solders (4).

Den 14 dito synder soldaeten gekomen naer gent dragonders en voetvolk soo men segt wel 18 of 20 duysend mannen met veel schiet

---

(1) De schrijver bedoelt hier den 1sten November 1789. Josephus II was alsdan keizer van Oostenryk en beheerder van België.

(2) Meest sober in het habyt, voor « meest kaal gekleed ».

(3) De schrijver vergist zich wellicht in wat voorgaat. Is het aannemelijk, dat de patriotten van Lokeren, des avonds naar St Nicolaes vertrekken om denzelven nacht van St Nicolaes, terug langs Lokeren, op Gent te marcheeren, alwaar zij reeds ten 6 of 7 ure 's morgens aankomen, en dat zij om 9 ure reeds belegeren en beschieten. Wij denken, dat er tusschen het vertrek van Lokeren en den optocht naar Gent, minstens één dag tusschenpoos zal geweest zijn. Ware het anders dan moet men bekennen, dat bedoelde patriotten in gemelde omstandigheid groot bewijs van wilskracht en taaiheid gegeven hebben.

(4) De inneming van Gent door de patriotten had plaats den 13den November 1789.

geweir canonnen en mortiren om die patriotten te vernietigen ofte de stat in brand te schieten ofte storm der hand in te nemen Soo dan de patriotten siende dat-er veel volk toe quam van de keyserlyke soldaeten syn sy gegaen op de solders van de borgershuysen met hunne uytgebroken calseysteenen en in de kelders om daer door te schieten Jae overal daer sy plaetse vonden.

Soo als alle die keyserlyke soldaeten voor de stat quamen, van in het casteel konden sy geen patriotten ter dood bringen, en om de stat met geweld van volk in te loopen, en dierven hun niet ver-voorderen om dat-er weynig patriotten op de straete te vinden waeren, dan hebben sy de stat gaen beschieten tot den 16 dito, alwaer veel schaede gebeurd is, soo dat den brand tot dry mael toe gesien is van dry uren wyd soo dat die stat beschoten is, ontrent vier dagen ende dan hebben de soldaeten gesien dat sy geenen voorspoed en hadden met hunne canonnen ofte andere schietgeweir ende van hunne heÿverheyd over gevallen van de patriotten door uytkoop om die stat te verlaeten, ende den avond aenkomende wierd-er tydinge gebracht dat men al het goed dat in het casteel was sonde op carren en waegens gelaeden hebben, want de waegens en carren waeren daer noch, van die voeyeragie gebracht hadden (1), (soo dan nacht synde) ende de menschen hoorende het gedommel op de calsey daer sy op hun bedde laegen van het peirdevolk dat vertrok, en al eenige op-staende en siende dat de dragonders vertrokken, wisten niet wat dun-ken, ende den dag aenkomende, quam al het voetvolk af, dat ik met waerheyd mag seggen dat ik noeyt soo veel soldaeten by malkanderen gesien en hebbe, ende dan wy noch niet wetende, hoe dat het toe gent vergaen was (2), voor den troup voetvolk, quamen dry soldaeten ende moesten veél moeyte doen om op myn hof te geraeken want wy alle nachten het hekken vaste maekten ende niet open konden krygen, soo is-er eenen tusschen de weire en den hekstyl doòr gebroken, die het hekken open dede, ende wy van in huys dat siende, door het sleutelgat van de deùre (want de veynsters noch niet open en waeren) en komende tot aen het huys en klopten op de deure, Wy met vreese synde of sy geweld gebruykt hadden deden de venster open, ende vraegde wie daer klopte, ende sy antworden dat wy de

(1) Het spaansch kasteel, weleer door keizer Karel V opgericht, viel den 27 November 1789 in handen der patriotten, dank groote misslagen der Oostenrykscke bevelhebbers en het dubbelzinnig gedrag van Trautmannsdorff.

(2) Men verlieze niet uit het oog, dat de verhaler ergens aan de Gentsche baan op de Keersmaker of nabij Lokeren woont.

deure moesten open doen, ende ik seyde tot hun dat ik dat niet en soude gedaen hebben, maer dat ik hun eten en drinken soude gegeven hebben, die menschen hadden grooten honger en dorst, ik wil gelooven dat sy liever souden gehad hebben, dat wy de deure open gedaen hadden, en hun in huys laeten komen, want sy waeren voor den grooten hoop, souden waerschynelyk hun daer gehouden hebben tot dat de passagie wech was, ondertusschen vraegde ik hun terwyl dat sy al besig waeren met eten en drinken aen de veynster hoe dat het tot gent ging sy seyden dat de patriotten vernietigt waeren en dat de stat al over was dat sy al vertroken, ende vervoorderden hunnen wech, ende wy noch niet wetende of dat waer was, deden de deure en veynsters open, en gingen de beesten eten en drinken geven, het seven of 8 uren geworden synde, hoorden wy schieten van alle kanten noch al bevreest synde, dat-er noch eenige troupkens achter waeren, want half wech van Seven Eecken tot den Keirsmaeker, hebben sy de venster open geslaegen van Joannes huyberecht, het welk dese menschen en hun gebueren eenen grooten schrik toebracht, soo dat hier en meer omliggende prochien, veel groote benoutheyd was, maer als het middag wierd saegen wy weynig soldaeten meer, en eer het avond wierd resolveérden (1) de menschen van te patroùleren geheel den nacht, uyt vreese of er noch quadwillige geweést hadden, ik geloove dat er op den keirsmaeker t'somwylen wel 80 menschen by malkanderen waeren, want sy quamen sien van diversche (2) wyken veéle belust (3) synde; t'sanderdaegs en sag men geen soldaeten meer want dese al vertrokken waeren naer As (4) Brussel en ander omligende plaetsen.

Den 17 9bre hebben de patriotten hun meester gemaekt van de stat brugge.

Den 18 dito hebben de keyserlyke troupen oostende en nieuwpoort verlaeten.

Den 21 dito hebben de keyserlyke troupen bergen en henegouw ontruimt.

Den 24 dito hebben de patriotten de stat diest storm der hand ingenomen.

Den 12 Xbre waeren de keyserlyke troupen naer dat sy g'heel

---

(1) Resolveerden, voor « besloten ».

(2) Diversche, voor « verscheidene ».

(3) Belust wordt hier ten onrechte gebruikt voor « benieuwd ».

(4) As, voor « Assche », eene aanzienlijke gemeente op den steenweg van Dendermonde naar Brussel.

Vlaenderen ontruymt binnen Brussel in een bloedig gevecht tegen de borgers de soldaeten waeren genoodsaekt sitoe te ruymen (1).

In den nacht tusschen den 12 en 13 X^bre hebben de keyserlyke troupen de stat mechelen verlaeten.

Den 13 dito hebben de patriotten de stat loven ingenomen.

Den 17 is patriots leger binnen naemen getroken.

De staeten van Vlaenderen en brabant hebben versogt aen alle offecieren van steden dorpen ende ook ten platten lande het werven van vollontairen ende de selve te leeren exerceren om tegen hunnen vyand te vechten (2) hier te Exaerde exerceerden sy op het schutters hof.

De voorschreven vollontairen van Vlaenderen syn opgetroken naer hunnen vyand toe den 24 november ende wedergekomen den 2 december sy en hadden geen sweird moeten trecken want het land was al in veracordatie (3) soo men segt van eer sy optrokken Van der Nood (4) heeft het volk verlaeten en de gevlucht naer Vrankryk ofte naer....

Ik sal in desen boek, als nù en dan wat schryven
Om swinters avonts soo, den vaek wat te verdryven
Sit ik lang in den hoek, en doen ik niet een sier
Eer den avond eynd, k'viel mogelyk en t'vùer
Perykel van het vùer, diend men altyd te vluchten
Het welk al menigte, (te laet beklaegt) doet sùchten

---

(1) Inderdaad, na de inneming van Gent verklaarden de staten van Vlaanderen hunne onafhankelijkheid en richtten zich tot Republiek in. De Oostenryksche soldaten waren ontmoedigd en sleten zich ten deele met de burgers en patriotten aan. Den 13den December werd te Brussel de onafhankelijkheid der « Vereenigde Belgische gewesten » uitgeroepen, en den 17den werd Hein van der Noot er zegevierend ingehaald.

(2) Niet alleen voormelde steden, maar al de Belgische gewesten, ter uitzondering van Luxemburg, waar de dappere generaal Bender bevel voer, waren weldra door de Oostenrykers ontruimd en met het aanbreken van het jaar 1790 waren de Belgische gewesten tot ééne Republiek vereenigd. Op 11den January werd reeds de vereenigingsacte afgekondigd.

(3) In veracordatie, wellicht hier voor « in eensgezindheid, in vrede ». Het feit is echter niet juist, en de schrijver zelf spreekt het tegen, wanneer hij eenige regelen hooger van de ontruiming van Brussel, Mechelen en Leuven gewaagt. Doch wellicht bedoelt hij minder *het land*, dan de Vlaanderen, die zich reeds den 23 November onafhankelijk verklaarden, en dan is het aangehaalde zeer juist.

(4) Vonck en Van der Noot, beide advocaten, stonden aan het hoofd der omwenteling. In één oogpunt waren zij eensgezind, de afschudding van het Oostenryksche juk. Doch hunne politieke en maatschappelijke verzuchtingen verschilden hemelbreed.

Van ù bid ik mynen godt, bewaerd ons van het vüer
Ach godt tog aldermeest, van t'helsch dat eeuwig duerd
Nù bid ik ù dat g'ons wild, doôr ù gratie versterken

Aengesien noodig is, en alle onse werken
Comt Jesus mynen godt, wild ons voorspoet geven
K'hoôp dat wy hier naermaels, mogen Eeuwig leven
En wild ons voorspraek syn, maria en den nood
Raphael ons bystaet, als wy sterven de dood (1).

Amen.

T'is menigmael ondervonden dat op troubel tyden valsche geruchten loopen en men siet dat de gasetten seer divers en paertydig schryven, dus onseker of sy de waerheyd melden ofte niet.

Men hoord dagelyks, dat den klap der menschen seer tweeschillig is, soo kan men oordeelen dat het niet alles en is te gelooven, t'sy goede of quade maeren want alles lichtelyk gelooven is onnooselheyd, en ook niemant te willen gelooven waer een bottigheyd.

Daerom soo sal ik best, in afwachtinge blyven,
Want t'waer onmogelyk naer ieders sin te schryven
en midts ik niet en weét, hoe dat het nog komen sal,
daerom k'beveél de zaek aen godt den opperal,
dat synen wil geschied op d'aerd nae syn behaegen.

Als wy d'oude menschen vraegen of sy wel oyt sulken tweeschilligen (2) onder de menschen hebben geweten sy antworden

NEEN.

Naer dat den keyser (3) in overeenkomste was met de patriotten heéft hy oorlog gekregen tegen de natie van Vrankryk (4) ende de

(1) Indien onderhandig stukje van alle letterkundige waarde ontbloot is, heeft het toch de verdienste ons den naam te doen kennen van den schrijver, of minstens van eenen der schrijvers, van het laatste gedeelte dezer kronijk.

(2) Tweeschilligen, voor « tweeschilligheid, tweedracht, tweespalt ».

(3) De schrijver bedoelt hier keizer Frans II, die Leopold II was opgevolgd. Deze had in 1791, na de verdwijning der leden van het congres der Belgische staten, als hertog, graaf of heer, van Brabant, Limburg, Gelder, Vlaanderen, Namen, Antwerpen, Mechelen en Doornyk, bezit genomen.

(4) Toen Leopold II stierf waren de betrekkingen tusschen Duitschland en het fransche bewind zeer gespannen en alles deed een nakenden oorlog tusschen beide landen voorzien.

natie tegenweir biedende deden ondertusschen eenige aentakken tegen malkanderen ende malkanderen al eenige steden en dorpen afgewonnen hebbende dan is-er veéle van het keysers volk getroken naer bergen henegouw om dese stad meer en meer te versterken tegen den inval der natie, en in Kortryk was ook veél keysers volk om die stat te bewaeren en meer andere steden liggende ontrent de grensen dan heeft den eenen uytval gedaen op den 18 Jùny 1792 hebben ontrent 12000 mannen en besit genomen van de stat Kortryk naer alvooren ùytgestaen te hebben het geschut der oostenrycksche jaegers van den groenen ladon (?) die doôr d'overmacht moest wyken.

Den 30 dito syn de voorseyde fransche ùyt Kortryk vertrokken en de keyserlyke wederom in.

Mars (1) den oòrlogs held doet weer de trommels roeren
d'ertellarie (2) die moet kanons, en bommen voeren
een groote fransche macht, trok spoedig ende gaùw
belegeren de stat, bergen en heneganw (3).

Ende nù dese stad belegerd synde hebben de fransche de selve gaen beschieten en eenigen tyd beschoten hebbende en de keyserlyke op hun en ten langen lesten is de natie doôr t'versoek van veel volk de stadts poorte gaen beschieten met diversche kanonen en de selve omringeld met een groot geweld van volk om die stad stormderhand in te nemen verloren aldaer veél volk van de die nyt de stad want soo haest de keyserlyke een gat gemaekt hadden en veéle gesueveld (4) op eenen moment stond het al wederom vol fransche natie (5), de fransche niet ophoudende van schieten op de stadtspoorte is de selve in stùkken geschoten en dan is het volk met een groot geweld (in de stad geloopen in het keysers leger) en hebben aldaer gevochten ontrent vier ùren lang dat men schier over de doode lichaemen niet meer en konde passeren soo datter op desen dag den 6 van december 1792 op den tyd van vier uren synder dood gebleven over de 8000 mannen en het keysers volk begaf hùn op de vlucht en hebben bergen henegauw verlaeten en syn vertrokken naer het luxemborgsche toe (6).

(1) Mars, god van den oorlog, (fabelleer).

(2) Ertellarie, voor « artillerie ».

(3) Bergen en Henegauw, voor « Bergen in Henegauw of Henegouwen ».

(4) Gesueveld, voor « gesneuveld ».

(5) De schrijver gebruikt meermalen kortweg het woord, Natie, om het fransche volk, of een deel van het fransch leger of zelfs het fransch bestuur aan te duiden.

(6) De Oostenrykers hadden weldra al de gewesten van België verloren. Slechts Luxemburg bleef voortdurend aan Oostenryk; eindelijk, den 7den Juny 1795, gaf de versterkte stad zich insgelijks aan de Franschen over, en de bezetting verliet de vesting met eer. België had opgehouden aan Oostenryk toe te hooren.

den keyser was op de vlucht
de natie was-er niet
het land was sonder eer
veel leefden in verdriet.

Daer liep als nu en dan een gerùchte dat de fransche in Vlaenderen wilden komen, het welk by veéle eenen grooten schrik toebracht, doch waerender eenige die hun verheugden, seggende sy sullender seer haest syn, en d'andere en tegendeel van niet te konnen komen, evens eens gelyk ten tyde van de patriotten, en het komen der keyserlyke soldaeten, soo was dikwyls krakeel (1).

Nu is het schikken mis
Voòr die quaemen te romen (2)
als dat de fransche noeyt
alhier en souden komen
al even eens gelyk
die den patriotten tyd
die van het duytsche volk
het self hadden geseyd
Leeringskens voòr my
en ook voor veéle
men sal soo licht niet meer
de twistpaertey spelen
want
dikwyls mins moeyens best
daer om hoe het gaet of keert
k'laet alles onverlet
Men heeft nu wat geleerd.

Tusschen den 11 en den 12 December 1792 synder tot Lokeren geplunderd 3-a-4 huysen van het gepeubelsel van Lokeren.

het was den haet en neyt
van in den patriotten tyd.

Op den 9 en den 10 dito sag men veel koetsen en chaisen passeren langst den Keirsmaeker naer Dackenem veir toe met gevluchte goederen t'sels den biscop van gent (3) met syn koetse met 6 gryse peirden en met synen bakwaegen.

Men sag ook vluchten menigvuldige priesters die tot gent en op

---

(1) De schrijver spreekt hier natuurlijk nog van den aanvang des oorlogs.
(2) Romen, voor « roemen ».
(3) De prins Ferdinand-Maria van Lobkonitz was alsdan bisschop van Gent.

andere plaetsen hadden stille geweést die quamen gevlucht nyt Vrankryk omdat sy niet en wilden gehoorsaemen aen de natie (1) ook sag men vluchten menigvuldige borgers met een paksken op hunnen rügge naer het hollandts gebied toe.

Den stathouder van Lokeren d'eer pieter van remoortel (2) is ook gevlucht omdat hy veel vyanden hadde van in de tyd der patriotten.

De natie is gekomen in de nederlanden ten jaere 1792 soo dat sy tot gent waeren den 11 november en den 12 tot Lokeren (3) alwaer hün veél Liefde betoond wierd, diversche die hün tegenreden tot Seveneecken en menigvuldige te voet om hun te verwillekomen, als de fransche tot Lokeren quaemen op den noch geseyden 12 dito vraegden sy waer dat den vryboom was (want den keyser hadde veél vryboomen doen planten naer dat hy in overeenkomste was met de patriotten om te toonen dat hy het land hadde) in dese voornomde vraege gaen ik voort daer wierd geantword van de borgers van Lokeren als dat hy uytgedaen was en in stukken gesaegt, de natie dede alle die stukken haelen, en sy wierden gebracht de soldaeten seyden dat dese alle moesten verbrand worden, daer wierd gevraegt waer dat men dese soude verbranden daer wierd geseid laet ons hem verbranden voòr de stathouders deure, andere seyden laet ons hem verbranden daer hy gestaen heeft, de stukken van den vryboom wierden geleyd daer hy gestaen hadde, en daer stond noch een wacht huyseken daer de keyserlyke soldaeten hunne wacht in gedaen hadden dat wierd ook in stükken geslaegen en by de andere stukken geworpen en t'saemen een groot vüer van gemaekt, boven desen voorseyden boom hadde gestaen een koperen kroone met eene vlagge daer den dobbelen arend op stond (4), de fransche vraegden waer die stukken waeren sy wierden ook gebracht, en sy deden die van hunne peirden van een trappelen en de stukken wierden dan op de kaey in het water geworpen.

---

(1) Zulks geschiedde onder de Nationale Conventie. Zij vergaderde voor de eerste maal den 21 September 1792 en werd den 26 October 1795 ontbonden. De schrijver bedoelt hier wellicht de weigering van vele geestelijken om de nieuwe grondwet na te leven, die in Augusty 1791 koning Lodewyk XVI was voorgelegd geworden, en die bij den 14den September daarna bezwoer; wat niet belette, dat den 21sten January 1793 zijn hoofd op het schavot viel. Vele edellieden en priesters namen alsdan de vlucht.

(2) Pieter-Frans van Remoortere was in het jaar XII der republiek Pieter-Benedikt van Kerckhove als stadhouder opgevolgd en werd in 1825 door P. Tack vervangen. Zijn grafsteen is aan de kerk te Lokeren nog zichtbaar.

(3) De schrijver neemt hier alweder weinig acht op de chronologische dagteekeningen.

(4) De dubbele arend prijkt in het Oostenryksch wapenschild.

De natie dede dan eenen anderen vryboom planten met een rood mutsken op (1). als de natie tot gent gekomen was op den voor geseyden 11 november vraegden sy aen de borgers wat dat dat was als sy den keyser saegen (2) de borgers antworden dat het den keyser was. den fransche antworden dat sy geenen keyser en wilden dat den selven op staenden voet moeste uytgedaen worden ofte omver geworpen syn daer wierd raed gehouden van den selven met 6 peirden om verre te trekken ende het wierd volbracht. Dat kostelyk standbeeld van keyser Carel den vyfden die tot gent geboren was den 24 february 1501 (3).

Daer is lang aen gewerkt
en heeft gekost veel geld
en op een korten tyd
was te neder geveld.

Men segt als desen arduynen stuck op de plaetse gebrocht is daer hy gestaen heeft als datter 20 peirden aen langen (4).

Den 16 dito was hier voor by den Keirsmaeker een groote passagie van volk dat het wel meer als twee uren lang duerde daer waeren by omtrent 30 stukken kanon meest gebonden op vier peirden met omtrent 60-a-70 boeren waegens die vole geladen waeren met crygsgetuyg poeder lood ballen tenten alles dat tot den oorlog noodig is. Daer waeren veel soldaeten die int koopen betaelden met papieren geld maer de menschen quamen daer veel op te verliesen ofte t'somwylen deden sy een briefken wisselen van vyf a 6 schellingen als sy in een erberge waeren al en hadden sy maer eenen stuyver of twee verteird den weird liet hun gaen en liet hun het briefken houden uyt vreese of hy noch meer schaede gedaen hadde (5).

Daer quam veel nieuw geld in het land van silver en koper en al het volk moest de comorde (6) dragen de menigvuldige doorpassagie

---

(1) De Parysche roode muts, Republikaansch zinnebeeld der vrijheid.

(2) De schrijver bedoelt hier niet eenen keizer in persoon, maar het standbeeld van keizer Karel V, dat, zoo wy vermoeden op de Vrijdagsmarkt stond, daar waar thans het beeld van Jacob Van Artevelde zich verheft.

(3) De schrijver vergist zich hier. Keizer Karel V zoon van Philips de Schoone en van Joanna de Krankzinnige (Jeanne la folle), werd den 25sten February 1500, te Gent geboren.

(4) De schrijver spreekt hier natuurlijk van het voetstuk van Keizer Karels standbeeld.

(5) Bedoelde papieren geldwaarden der eerste republiek droegen den naam van assignaten. Bailly vond er de eerste het gedacht van op, en zijn ontwerp door Mirabeau en anderen besproken en gewijzigd, werd den 19den April 1790 aangenomen. Door verschillige oorzaken verloren de assignaten weldra alle waarde.

(6) Comorde, voor « kokarde ».

was groot alhier in Vlaenderen men riep gedùrig viva de natie viva de natie.

Op den 18 dito wesende eenen sondag was-er noch een groote passagie van volk het welke schier duerde den geheelen dag.

Tot loochristi in het smallen van den heirwech hebben de fransche een kamp geslaegen tot twee mael gy kond wel dinken beminden leser hoe schaedelyk dat is voòr de menschen daer dat vald. Sy en hadden geen hondt om te branden tegen den koude sy hebben aldaer veél boomen afgekapt en hebben aldaer eenige beesten geslaegen en aen de boomen opgereept en dat hondt diende hun ook om dat vleesch te braeden en te soden sy hebben daer gelegen 2-a-3 dagen ik wil gelooven dat de afgekapte koomen tronken en opgaenden geteld wierden datter ten minsten wel acht a-negen honderd souden syn sonder de kanten die ook afgekapt syn.

Twee a drie dagen daer naer hebben de fransche tot Lokeren ook een kamp geslaegen die op mars waeren aen het kappelleken van de Seven Weeën (1) dese ook geen hondt hebbende hebben aldaer eenen bosch afgekapt en het t s'anderdaegs syn sy vertroken.

Daer naer heeft men dikwils sien passeren veel ossen die het volk achter naer dreven t'somwylen wel 40 a 50 by malkanderen dikwils twee mael op een weke waer onder dikwils by waeren die gewerkt hadden want sy beslegen waeren (2) achter en voòren veéle van hun eetwaeren voòr menschen en beesten quam al uyt Vrankryk.

Op den 22 dito synder gekomen eenige soldaeten uyt Vrankryk, komende tot Seveneecken in het dorp, alwaer sy quaemen aen de herberge genaemd de dry koningen, siende op dat uyt steek bard (3) dat daer dry koningen op geschilderd stonden, deden dat uytsteék bard intrekken, ofte sy sonden het terstond in stukken geschoten hebben want sy en wilden geene koningen wilden het land en gelykheyd en vryheid hebben noch voorder schaften sy af alle eeretitels baroneyen brouweren *stokereyen* jachten dat een ieder op syn land mocht jaegen gelyk den leser hier naer noch voorder sal ondervinden.

Dese voorschreven soldaeten tot Seveneecken een weynig vertoeft hebbende vervoorderden hunnen wech, op heynde van het dorp

(1) Bedoeld kapelleken staat voorbij de Lokerhouten brug, aan den steenweg van Ryssel op Antwerpen, juist aan het uitgangspunt van eenen tweeden steenweg op Waesmunster, die met den eersten eenen scherpen haak vormt.

(2) Beslegen, voor « beslagen », staat hier om aan te duiden, dat sommige ossen hoefijzers droegen.

(3) Uyt steek bard, wordt tot Lokeren gezegd voor « uithangbord ».

komende siende daer staen een vierschaere (1) vraegden waer toe dese diende, daer wierd geantwoord dat dese d'eerlykheyd van het drongenen (2) raekte, sy seyden datter geen heerlykheden meer en waeren, en deden deselve afbreken, en den palderyn (3) moeste ook afgebroken worden, en sy vervoorderden hunnen wech.

Dese voorschrevene komende tot Lokeren op het sand alwaer sy daer saegen staen noch eenen palderyn dicht by den gekruysten lieven heere, vraegden aen eenen borger die over syn deure lag tot wat eynde dat desen palderyn daer stond, desen voôrschreven borger antwoôrde hun, dat desen raekte aen de heerlykheid van het beversche sy seyden dat er geene heerlykheden meer en waeren en hy moeste terstond uytgedaen worden, en het wierd volbracht en sy vervoorderden hunnen wech (4).

Op den 14 november syn al de waepens van de baroneye tot Exaerde uyt de kerke gedaen (en van syne voôrsaeten) die daer hiengen tot gedachtenisse welke daer al gehangen hadden 300 of 400 jaeren welke bestonden en kleeagie degen en twee ysderen mutzen (5) daer de voorsexde mede in den oôrlog geweést hadden en dese hadden daer gehangen tot gedachtenisse.

Dese voôrschreven kleeagie degen ende mutzen syn dan uyt de kerke gedaen doôr ordonnantie van den baron want hadde hy dat niet doen doen de natie sonde dat gedaen hebben want sy en wilden geene barons dese voorschreven stukken syn verkogt den 2 december t'selfs in het vierschaer huyseken waeren ook noch eenige wapens (van den baron in den ardnyn) syn ook uytgekapt.

---

(1) Vierschaar, beteekent « rechtbank ». De landelijke rechtbanken, als deze hier bedoeld, waren zeer eenvoudig. Het woord is samengesteld van het telwoord vier, en het verouderde woord schaar, waarvan de oorsprong scaerne, scarne of scranne is, dit wil zeggen bank; wellicht omdat de banken de voornaamste meubeleering der vierscharen uitmaakten.

(2) Drongen, in het fransch « Tronchiennes » is eene gemeente ten westen van Gent.

(3) Palderyn, voor « Paal ». Deze palen bestonden meestal uit arduinen staken of zuilen, dienende om de grenzen van heerlijkheden, gemeenten, enz. aan te duiden. Daarvan het samengestelde woord « grenspaal ».

(4) Dat toenmalige grenspaal uitgedolven werd is best mogelijk. Het is echter slechts eenige jaren geleden, dat op het « Zand » zich eenen zwaren arduinen zuil verhief, waarop een lantaarn prijkte. Deze zuil, die op eene verhevenheid stond met arduinen treden, zag er tamelijk oud uit. Het zou ons niet verwonderen, zoo de latere lantaarnstaak niets anders geweest ware dan de vroegere uitgedane, doch heropgerichte palderijn. Het komt ons zelfs voor, dat bij gemelden naam droeg.

(5) Isderen mutsen, voor « ijzeren mutsen ». De schrijver bedoelt « ijzeren stormhoeden » ook genaamd « helmen of helmetten ».

Den 25sten november 1792 is tot Lokeren de weth vermaekt (1) volgens order en believe van de fransche, want op den selven dag hebben sy met de belle rond geweëst en nyt gepublieeerd alle die eenentwintig jaeren oud waeren dat sy mochten komen ten een uren naer noen aen het schepen huys (2) om elk synen voeys (3) te geven wie hy best beqnaem kende voòr representanten ofte beter geseyt prochie bestierders het was geseyd van het te doen op het schepen huys maer de plaetse was te kleyn dan syn sy gegaen in de kerke en daer hebben sy op twee plaetsen geschreven de naemen van die van het gemeente opgegeven wierden daer en mocht maer eenen t'seffens gaen, soo als een ieder synen voeys gegeven hadde op die hy wilde, syn sy gegaen op het schepenhuys, en daer oversien wie meest voeysen hadde, en die wierden een voòr een overluyd afgelesen voòr het gemeente en het t'sanderdaegs wierd hunnen eed af genomen.

Den 29 dito is het Casteel overgegaen tot antwerpen aen de natie (4).

Tot Lokeren is ook den palderyn uytgedaen die gestaen heeft aen het schepen huys.

De borgers van Lokeren moesten van tyd soldaeten houden tot diën eynde wierden de nombers (5) op d'huysen geset par order volgens den a b c omdat de soldaeten te beter hun regiment souden konnen vinden met hunne biltienen (6).

---

(1) Den 25sten November 1792 is tot Lokeren de weth vermaakt, staat gelijk met het hedendaagsche : Den 25sten November 1792 hebben tot Lokeren gemeente kiezingen plaats gehad. In vele kleine gemeenten, vooral van het land van Aalst, zegt men nog van een gemeenteraadslid : hij maakt deel van de wet; daar men den bestuurraad kortweg ook « de Wet » noemt Vroeger verstond men inderdaad door wethouders de leden van het Dagelijksch Bestuur eener gemeente, en door « Wethouderschap », de betrekking van wethouder; waarvan de verkortingen : « De Wet ; lid van de Wet ».

(2) Schepen huys, « gemeentehuis ».

(3) Synen voeys geven, voor « zijne stem geven ». Voeys, komt hier wellicht van het fransche « voix ». Voeysen of liever « vooizen » wordt hedendaags in sommige streken nog gebruikt in den zin van stemmen, verkiezen : Wij moeten gaan vooizen. De bediedenis van het woord voois in het Nederlandsch staat echter gelijk met « zangwijs ».

(4) Het fransche leger onder bevel van Dumoriez en andere veldoversten overmeesterde niet alleen Antwerpen, maar gansch België, op zeer korten tijd. Op 6den November 1792, versloeg Dumouriez de Oostenrijkers te Jemmapes, en deze ontruimden onze provinciën. Des anderendaags deed de fransche veldheer zijne intrede te Bergen, op 14den te Brussel en op 28sten te Luik. De steden Antwerpen, Namen, kortom het overige van België, behalve Luxemburg, was voòr het einde van het jaar in de macht der fransche republiek.

(5) Nombers, voor « nummers ».

(6) Billienen, voor « biljetten, of bewijzen van inkwartiering ».

Daer hebben tot Lokeren ruyterey by de boeren gelegen van die op mars waeren.

Tot Exaerde is uyt gelesen als dat de weth soude vermaekt geworden hebben den 25sten December en leesden als datter eenen soude gekomen hebben van ieder gebuerte tot het verkiesen der representanten den dag gekomen synde (eenige van het land) syn gegaen naer het geseyd exaerde ofte hunne prochie siende dat er weynig waeren van het land (1) en veele van het dorp t'sommigte 3-a-4 uyt een huys om te voeysen, dese van het land beklaegden hun by den commisaris en by het gemeente dat de menschen van den ùytkant van de prochie dat niet en wisten soo daer was veël krakeel, en het wierd uytgesteld tot s'anderdaegs, en sy gingen met de belle rond en met een trommel om alle de menschen de wete te doen en dan quamender veéle van het land en weynig van het dorp, den commissaris t' s'anderdaegs aenkomende siende dat de trommel een gat in geslaegen was, is boven gegaen op het schepen huys by de weth (want het alsdan vierschaere was) (2) en eenigen tyd boven geweést hebbende quam beneden, by de andere menschen seyde dat al de menschen dat al niet en wisten want de trommel ten diën eynde in stukken geslaegen was, en stelde wederom de menschen uyt tot den 10 Janry 1795 en daer naer is hy gekomen en dan is de weth vermaekt met kiesen van representanten.

Den 26 dito is de weth noch eens vermaekt gelyk sy van te vooren geweest hadde, sy ontboden 2 commissarissen eenen van moerbeke en eenen van Lokeren met 6 a 7 dragonders dan hebben sy de representanten met de borgemeesters ontboden sitoe (3) te compareren op het schepen huys en dan hebben sy daer gehaekt en gekrakeeld dat de eerst gekosene weth is blyven dienen.

Den 3 Janry 1795 synder tot gent eenige cloosters toe gesegeld voor eenige dagen (4).

Den 6 dito synder eenige soldaeten van Lokeren gereden naer Waes-

(1) Van het land, staat hier voor « van den buiten ».

(2) Want het alsdan vierschaere was, staat hier instede van : « daar het juist vergadering der wethouders was ».

(3) sitoe, van het fransche « sitôt, aanstonds, onmiddelijk, op staanden voet ».

(4) Een weinig later werden niet alleen de kloosters verzegeld, maar kloosters en vele kerken aan plundering en verwoesting prijs gegeven. Het zilverwerk moest naar Rijssel overgezonden worden. Geweldige verwoesting en roof woedden vooral nadat aartshertog Karel aan het hoofd der Oostenrijksche troepen België binnengerukt was, en den 5den Maart Luik ingenomen had.

munster want dien dag is het klooster ook toegesegelt Maer ten heeft maer eenige dagen geduerd.

Den 21 Jaury 1793 is den koning van Vrankryk onthalst doôr de natie en het hooft twee mael rond het schavot gedraegen en geroepen lang leve de natie lang leve de repùbliqùe (1).

Den 19 febriary 1793 is de weth noch eens vermaekt en den 24 syn de representanten aengelesen ter kerkstiglen (2) naer de hoogmisse.

In den eersten als de natie in het land quam kost men het hoeye koopen voôr 7 a 8 guldens t'onderd offe om klaerder te verstaen 800 pond maer als sy twee of dry maend in het land geweést hadden begon het al te gelden 13 a 14 guldens het wierd met schepen ver-transporteért want de natie dede koopen veél peirden, k hebbe gesien datter passeérden langst den keirsmaeker op den tyd van 24 uren 112 peirden en daer naer hebber ik noch menigvuldige sien passeren hier en Vlaenderen wierdender ook veéle verkogt het ging met de peirden gelyk met het hoey.

In Febriarius ten jaere 1793 den 13 synder veél soldaeten gepas-seérd langst den keirsmaeker dese passagie deerde acht achtereen-volgende dagen dikwils met vervolg (3) van karren en wagens gelaeden met oôrloge getuyg.

Op den 1 maerte synder menigvuldige wagens en karren naer gent gereden schier van alle de prochien van het land van Waes door order van de fransche natie meest om hoey te laeden dat uyt vrank-ryk quam men segt datter op dry achtereen volgende dagen meer dan

(1) De koning van Frankrijk, alsdan Lodewijk XVI, werd in 1754 te Versailles gebo-ren, en, zooals de kronijkschrijver zegt, den 21 Januarij 1793 onthoofd. Men had hem beschuldigd van samenzwering tegen de vrijheid der natie en aanslag tegen de alge-meene zekerheid van den staat.

(2) Kerkstiglen, voor « kerkstichel » samengesteld woord van kerk en van stichel; dit laatste woord bediedt in het vlaamsch slachboom, dwarsboom. Edoch in vele gemeenten verstaat men door kerkstichel een meestal verheven gemetseld en overdekt huisken, in den vorm van een preekgestoelte, dat dikwijls aan den kerkhofmuur belendde, en van waar des zondags, na de hoogmis, de bekendmakingen de inwoners rakende, door den veldwachter of champetter afgeroepen werden. Wat het gedurig kiezen en herkiezen van stadhouders betreft, dit feit geschiedde meest overal, daar de Jacobijnen in België de overhand hadden, en deze de verkiezingen derwijze wisten in te richten of zoo dikwijls vernietigden, tot zij eindelijk ten voordeele van hunne handlangers uitvielen.

(3) Met vervolg, voor « met gevolg ». Deze doortocht van soldaten was wellicht het gevolg der oorlogsverklaring der franschen aan den stadhouder van Holland en den koning van Engeland. Deze oorlogsverklaring geschiedde den 1ten Februarij 1793.

300 wagens in de stat waeren om te laeden, maer daer synder noch eenige weder naer huys gereden datter geen ladinge meer en was (1).

Den 8 dito synder langst den keirsmacker soldaeten gepasseérd met veel waegens waer onder waeren 6 groote stukken kanon Eenige waegens gelaeden met planken en balken welke dienden om bruggen over het waeter te slaegen waer onder noch eenige waegens waeren die gelaeden waeren met kruyd en lood en eenige met oôrlogs getuyg.

Den 18 dito was-er een groote passagie die ook van vrankryk quam en vervoorderden hunnen weg van gent op Lokeren van Lokeren nae Antwerpen en van antwerpen nae Maestrecht breda ofte de wilenstat (2) alwaer den meesten tocht van volk lag welke voorschreven passagie voorsien was met veel oôrlogsgetuyg waer onder waeren 6 groote stùkken kanon daer waeren diversche waegens die gelaeden waeren met bommen eenen waegen met mortiers en noch eenige waegens met kanonballen waerby waeren eenige poerwaegens.

Wat is er op dry jaeren, ballen poer en lood verschoten
eylaes waer doôr dat is, veel menschen bloed vergoten
dat is den ordinair, al van den oôrlog tyd
Waer door dat menig mensch, geraekt syn leven quyd
daerom en ist niet wel, naer oôrlog te wenschen
want het is den ondergang, van menigte van menschen
dus bid ik ù ò mensch, tracht naer den oorlog niet
want het den oorspronk is, van droefheyd en verdriet
of dat-er menigte, wat schatten meéd vergaeren

---

(1) Het was ook den 1sten Maart 1793, dat Carnot aan de nationale Conventie voorstelde de stad Brussel bij Frankrijk in te lijven, en dat Aartshertog Karel, in optocht naar België, de strijdlijnen van Aldenhoven, in het land van Gullik, doorboorde.

(2) Gemelde doortocht van fransche troepen in bestemming der aangehaalde steden Antwerpen, Maestrecht (Maestricht), Breda en Wilenstat (Willemstad) is zeer verklaarbaar. Inderdaad omtrent dien tijd hadden de franschen hunne schepen de Schelde laten opvaren zonder acht te nemen, dat die rivier per tractaat gesloten was. Breda viel den 24sten Maart in handen der franschen, en het leger van den stadhouder Willem V, krachtdadig gesteund door diens beide zonen, Willem en Frederik, onderging niettemin menig verlies. Ook te Maestricht werd dapper gestreden, de prins van Hessen-Cassel, gouverneur der stad, bood er de Franschen zegevierend het hoofd. Willemstad door den baron van Boetselaer verdedigd, weerstond insgelijks aan de aanvallen van den vijand. Eindelijk, zooals wij reeds zegden, verloor Dumouriez den slag van Aldenhoven in Gullik, waar Aartshertog Karel aan het hoofd van 40,000 Oostenrijkers en 11,000 Pruisen stond, en den 8sten April kreeg Holland de stad Breda terug. Zooveel krijgsverrichtingen vergden natuurlijk menigvuldige soldaten-doortochten op de groote banen van ons land, als die van Rijssel op Gent en Antwerpen.

als er in tegendeel, duysende qualyk vaeren
Waer men van oôrlog vry, dieren tyd en pest
dan soud het altyd strekken, tot het gemeyne best
als men met ons verstand, den oorlog komt doorgronden
hoe veel bedroefde lieu, als dan worden gevonden
dan weét men klaer genoeg, als dat het is bedroeft
doch niemant weet het best, als die het selve proeft,

thUYs Van oostenrYk saL noeYt Vergaen
Maer WeL let WaChLIng onDerstaen (1).

Den keyser onderstennd synde door andere mogentheden en besonderlyk doôr de hulpe godts soo syn de fransche nyt het keyserryk moeten vluchten (2).

God k'bid ù dat gy geéft, den keyser veél gelukken
dat hy ten allen tyd, den lauwer komt te plukken
en dat hy op der aerde, veéle jaeren leéft
en van goed regeéring, klaere blyken geeft.

Na gaen ik beginnen te schryven van het afkomen der fransche natie t'saterdaegs wesende den 23 meirte sag men al passeren eenige eenverheyd en het sondaegs noch veel meer dry a-4-mannen hadden somwylen 10-a-12 peirden t'maendaegs was-er een groote passagie van peirde volk en voet volk en vervolg van karren en waegens t'sanderdaegs wesende eenen dysendag is-er eenig volk vertrokken van St nicolaus op gent langst dakenem veir, op diën dag wierden alle de peirden geprest met wagens en karren (3) en die hunne peirden in tydts kon-

(1) De optelling der telletters van dit jaarschrift geeft 1793. Hetzelve bedoelt wellicht de veldslagen in dit jaar, door de oostenrijkers en de bondgenooten, op de franschen gewonnen, als die van Aldenhoven door Aartshertog Karel, die van Landen en Neerwinden door generaal Clerfayt en na dewelke de franschen het land verlieten. Ja de bondgenooten trokken zelfs over de fransche grens en veroverden Valencyn en Condé, zoodat de oostenrijksche heerschappij in België bevestigd scheen. *Hier is het huis van Oostenrijk :* is een spreekwoord waardoor men beduiden wil een huis, waar weelde en overvloed heerschen.

(2) De keizer, hiervoren bedoeld, is Franz II van Oostenrijk. Hij kwam in 1794 in persoon naar het oorlogstooneel. Zijne bondgenooten waren : de duitschers onder bevel van den hertog van Coburg; de engelschen onder den hertog van York; de nederlanders onder prins Willem Frederik van Oranje-Nassau, die later als koning, onder den naam van Willem I, over Holland heerschte.

(3) Geprest : verleden deelwoord van het werkwoord « pressen »; in den zin van met geweld of door list tot den krijgsdienst aanwerven of opeischen. Peerden en karren pressen : Peerden en karren met geweld opeischen. De boeren pressen : De dienst van

den vluchten schapeérden hun en hunne wagens en karren moesten sy de wielen aftrekken en verbergen of sy waeren en perykel van quyt te geraeken sy presten de boeren die met hunne peirden op het land werkten.

De seystraeten die tegen den heirweeh (1) laegen wierden t'somwylen van de boeren gewacht en als sy de soldaeten saegen in de straete komen, reden met hunne peirden weeh en veéle die hunne peirden gevlucht hadden op andere wyken t'swonsdaegs en was het schier geen mert tot Lokeren omdat de menschen met hunne peirden niet en dierven komen t s'anderdaegs wesende eenen donderdag was-er noch een groote passagie van fransche de welke quaemen van breda Maestrecht ofte de Wulenstat met veel vervolg van waegens en karren welke passagie duerde ontrent twee uren lank dat het volk dicht by malkander passeérde daer waerender veéle die de passagie niet en sochten van die afdrippers buytmaekers of plunderheirs dit was by veéle eenen benouwelyken en onthouwelyken dag te lang om alles te beschryven.

Van Antwerpen tot gent synder noch eenige menschen dood geschoten gesteken en gequedts hironimus van damme is ook dood geschoten woonende tot Lokeren op den wyk van den puttenen, tot waesmunster is het hof ter gaeveren geplunderd en den schaeper met eenen kogel doòr syn hand geschoten dat den kogel langst syne seyde met syne kleederen passeérde sonder hem noch te hinderen den werkman hebben sy gequedts met den sabel, en den pachter hebben sy mede genomen tot gent maer is het t'sanderdaegs weder gekomen.

Tot loo Christi hebben sy noch eenen dood geschoten.

De herbergen die op de passaesie waeren hebben veél geleden namentlyk den Keirsmaeker (2) daer hebben sy 4 a 5 uren meester geweést ende gedronken 3-a 4 tonnen bier en als sy genoeg hadden hebben sy het in den kelder laeten loopen een anysvat hebben sy in stukken geslaegen en ook potten en pinten als de fransche vertrokken waeren is den baes met syn vrouw en kinderen weer in syn huys gekomen en t'anderdaegs heeft hy syne beesten gevlucht daer en quae-

---

de boeren, 't zij met hunne paarden of anderszins, ten voordeele van de krijgsverrichtingen vorderen.

(1) Heirwech : voor « heirweg of heerweg » van heir of heer « leger », dus legerweg of legerbaan, groote openbare straat of weg, zooals, bij voorbeeld, de weg van Gent op Antwerpen.

(2) De schrijver bedoelt hier natuurlijk de herberg « De Keirsmaeker » die van over ouds, en thans nog, op den wijk Keersmaker bestaat.

men geene fransche meer (1). Op den noch geseyden donderdag quamender 10 of 12 fransche op myn hof al sweirende ende vloekkende naer de deure toe, en ik in huys synde dede de glaesen venster open en vraegde hùn wat sy moesten hebben, sy antwoórden dat ik de deure moeste opendoen en ik antwoorde dat ik dit niet en soude gedaen hebben, ik soude liever gehad hebben, dat sy naer geld eten of drinken gevraegt hadden, sy my noch al wederom vraegende of ik de deure niet open en soude gedaen hebben, seyde van neen, daer waerender twee of dry aen het stampen op de deuré met hunne geweiren, en als sy eenige keeren gestamt hadden quaemender eenige naer de venster toe, vroegen of ik noch niet open en soude gedaen hebben, ik antw noch van neen, en eenen siende dat het geen ysderen staeken (2) en waeren die in de calsynen (3) stonden was aen het trekken en shokken en konde den staek niet af krygen daer quam eenen anderen al vloekende was ook aen het shokken en trekken dat den staek in twee stukken viel en myne suster by my in huys synde liep op den solder, dede de venster open in den gevel naest den keirsmacker en riep tot de gebueren dat sy ook souden geroepen hebben en sy deden het, dat het de menschen konden hooren op den Keirsmaeker en ik met den knecht in huys synde? en daer was eenen die hem presenteérde om langs de venster in huys te komen, en ik niet wetende wat doen, of ik de blaespype (4) soude genomen hebben, en hem aerm of been afgeslaegen hebben ofte dood, ik dacht by myn eygen dat het beter soude geweést hebben de deûre open te doen als in hunne handen te moeten sterven, want sy souden waerschynelyk de deure op den vloer geloopen hebben, ik seyde dat ik de deure open soude gedaen hebben, als sy met geweld in huys wilden syn ik dede de deure open omdat ik niet voorder en kost, en daer quaemender 3-a-4 in huys en de anderen gingen van den hof om dat sy de gebueren hoorden roepen, en die in huys waeren gingen de ander achter naer sonder ons iet te vraegen ofte te ontdraegen want sy en hadden over de minuitte (5) en huys niet geweést sy vreesden alle voór quaed vervolg van de gebueren de fransche

(1) In het begin van April 1893, hadden de franschen het Hollandsch en Belgisch grondgebied verlaten.

(2) Isderen staken, voor « Yzeren staven ».

(3) Calsynen, is wellicht eene verbastering van « kozijnen »; het woord staat hier voor venstergaten.

(4) Blaespype, ijzeren pijp, waarmede men het vuur in den haard aanblaast.

(5) Münite, voor « minuut ».

hadden de reputatie van al dese stroopingen maer de vlaemingen hadden de daed, die onder de fransche natie in dienst waeren.

Op desen noch genomden Witten donderdag waerender menschen op de puttenen die hünne huysen verlieten, en gingen vluchten in het veld, sy maekten hunne cassen en koeffers vastte, sloten deuren en vensters, en die beesten hadden verlieten die, als hironimus van damme dood geschoten was.

Dùnkt eens beminden leser en wat benoudheyd dat de gebueren waeren en alle de menschen die dat hoorden seggen en altyd hooren schieten van alle kanten van de fransche en waerender noch eenige menschen die in het veld werkten sy en diervender niet meer blyven.

T'is gebeurd by mynen gebuereman Eéngelbertus Schepens desen besig synde met houdt (1) binden in het veld hoorde roepen ontrent de puttenen komt uyt hironimus Van damme is al dood geschoten en hy ondertusschen hurkende (2) naer het geroep der menschen en de kogels over het hooft ondertusschen hoorde ronken siende twee menschen loopen eenige stùkken land van hem die van de puttenen quaemen begon ook eenigen schrom te krygen verliet het veld en ging naer huys.

Een ieder was vol schrom, op deés bedroefde tyden
en veéle sochten hùn, van ongeval te myden
het vervolg was groot, van de fransche dan
niemant durft syn gebùer, ter hulpe gaen.

Alle de fransche die op desen meer genomden Witten donderdag den keirsmacker passeérden vertrokken tot gent (3) alwaer sy bleven liggen tot t'sanderdaegs ten 9 uren voòr middag en vertrokken naer het fransche toe, ten half thienen quaemen de keyserlyke hoesaeren in de stat die van al het volk verwillekomt wierden het was dan goeden vrydag de klokken wierden getrokken geheel de stat was vol vreùgd de canonen hoorde men ronken op desen noch genomden goeden vrydag naer noen quaemen 5-a 26 (4) hùesaeren naer Seveneecken om te sien of sy eenigen bùyt konden maeken van de fransche natie en noch eenige fransche komende tot by Seveneecken hoorden zeggen datter de keyserlyke hùesaeren boven Seveneecken waeren wel 60 a 70 mannen met twee a-5 waegens (5) maer sy en hadden geen

(1) Houdt, voor « hout ».

(2) Hurkende, voor « luisterende ».

(3) Vertrokken tot, voor « trokken naar ».

(4) 5-a 26, voor « 25 of 26 ».

(5) Met twee a-5 waegens, voor « 2 of 5 wagens ».

verweir meer de huesaeren gewaer wordende dat de fransche met hunne gelaeden waegens de hoekstraete ingereden waeren syn als briesschende leeuwen hun achter naer gereden tot ontrent den West lee meulen (1) en hebben hun aldaer geattequeérd en afgewonnen 18-a 19 peirden en twee-a 3 waegens gelaeden met eenige pakkaegie dat waeren boeren waegens van Exaerde en dese boeren knechten moesten dat goed voòr de huesaeren vertransporteren naer Wetteren, en den aentak was noch eenen boeren knecht gequedts en naer dat dit goed vertransporteérd was syn de boeren knechten elk naer syn huys gereden.

In het afkomen der fransche waerender veél soldaeten die hunne peirden verkogten en hunne geweiren, een peèrd dat gekost hadde ontrent 25 pond konde men t'somwylen koopen voor vyf a 6 kroonen en die dese peirden gekogt hadden hebben dese mogen behouden. Den keyser en heeft er niet naer gevraegt ofte in doen komen.

Wat VreUgt, Wat bLYDsChap, Is hIer,
De natIe Is aL UYt t'LanD (2).

Op den 4 april synder eenige oostenryksche troupen tot Lokeren gekomen alwaer hun veel liefde bethoond wierd de klokken wierden getrokken en wierden van veél volk verwillekomt, langst den brüsselschen steenwech (3) is veél passagie (om reden) om dat de fransche tot Dendermonde de brùgge hebben doen springen en tot Wetteren en appels hebben sy eenige kanon ballen in de ponte geschoten omdat de keyserlyke met pruyssen hun soo haest niet en souden konen gevolgt hebben, t'welke voòr ons een geluk was, dat wy weynig passagie hadden daer naer.

Den 11 dito synder tot Lokeren gekomen eenige Eéngesche en den 12 noch veél meer daer waerender in t'getal over de vier duysend mannen met vervolg van waegens en karren en eenig kanon en sy syn tot Lokeren blyven liggen tot 's anderdaegs en dan syn sy vortrokken naer het fransche toe (4).

(1) West lee meulen, willicht voor « West-Leemolen ». De Leede, Lede of Lee is eene aanzienlijke beek, die te Destelbergen haren oorsprong neemt, een aanzienlijk gedeelte van Lokerens grondgebied besproeit, en zich nabij de marktplaats dier gemeente, in de rivier « De Durme » werpt.

(2) De aanduiding van dit jaarschrift is nogmaals 1793.

(3) Door de Brusselsche steenweg, bedoelt de schrijver de hedendaagsche provinciale baan, die van Lokeren, langs Zele, naar Dendermonde loopt, en aldus zoo verder naar Brussel leidt.

(4) Het doelwit der Engelschen in het bondgenootschap der mogendheden tegen Frankryk, was vooral de verovering der stad Duinkerken.

prussen en eéngelland
dese doen met plaisier
den keyser onderstand
Spagnien en holland me
op dat dees mogentheén
souden komen in vre.

Den 7 meye 1793 synder veél keyserlyke soldaeten gepasseérd langst dakkenemveir de welke vertroken naer gent om voorts te marcheren naer de uytterste grensen tegen den inval der fransche het scheén gelyk iet wonders te syn als de passagie voor by was, men sag geen soldaeten meer en eenige weken van te vooren als de natie in het land was als-er een passagie was men sag den geheelen dag soldaeten en altijd schieten van alle kanten en de boomen afkappen op de straeten.

Op den 10 Meye synder eenige waegens gevraegt op Lokeren met eenige karren om een ladinge te doen tot dendermonde al waer hunne karren en waegens gelaeden wierden met meél en moesten dat ver-transporteren tot bergen henegauw en syn wedergekomen den 17 dito.

Op geheel het land van Waes wierden keurlingen (1) gevraegt het welk uytgelesen wierd op den eersten sixendag om op te trekken den 2 sixendag.

Van exaerde moesten gaen	34
van Lokeren	80
van Dackenem	4

en soo voorts van prochie tot prochie door geheel vlaenderen en braband.

Den 24 Juny synder 3400 hollanders gepasseérd.

Den 25 dito synder eengelsche met beesten gedreven ontrent 50-a-60 die alle tot Lokeren en andere omliggende prochien gekogt waeren.

Den 31 July is Valencyn over met kapittelaetie (2) aen den keyser en andere mogenheén Valencyn was sterk van volk in de belegeringe

(1) Keurling, soldaat eener keurbende. Zou keurlingen hier soms niet kortweg « weerbare mannen, voor den krijgsdienst geschikte mannen » bedieden? De benaming is wellicht gegeven, omdat de jongelingen, alvorens als soldaat aangenomen te worden, eene keuring moesten ondergaan.

(2) Kapittelaetie, voor « Capitulatie ». Overgaan met capitulatie, beteekend, dat de belegerde stad zich slechts met verdrag, of onder zekere voorwaarden, aan den belegeraar overgeeft. Ook de stad Condé viel in handen der bondgenooten en later, den 30sten April 1794, viel het versterkte Landrecies in handen van prins Willem Frederik van Holland.

14000 man en is overgebleven 3000-600-70 welk krygsgevangene gemaekt syn soo datter syn gedoot en op de vlucht gedreven 10000-300-30 (1) de krygsgevangene hebben sy laeten gaen midts sy geen waepens meer in de hand en mochten nemen sy syn vertrokken en syn gekomen op eene plaetse daer sy waepens hebben gekregen en syn wedergekeerd en gaen liggen in eenen bosch. Ende de keyserlyke door eenige straetwachters ofte spicons dit aengediend wordende syn daer strax (2) naertoe gegaen met 4000 mannen en hebben deselve op de vlucht gedreven en veéle gedood.

In de maend van Augustus 1793 synder dikwils op een weke hollanders gepasseérd die tot antwerpen over quaemen die de plaetse gingen vervollen van de gedoode en de geqùedtste die van de regiementen gemist wierden.

In de selve maend wierd het hoey tot Moerbeke verkogt het slechtste 10 guldens het onderd en het beste 14 a-15 guldens het wierd dagelyks met schepen vertransporteerd.

Den 7 sebtember hebben de fransche eenen uytval gedaen op het kamp van de hollanders ofte een legerken het t'welk de fransche tot 3 mael besprongen t'elkens verjaegt ende den vierden keer de fransche noch ernemende hebben de hollanders overwonnen met verlies van veel volk en 30 stukken kanon elk vluchte om syn leven te behouden want vier-a vyf dagen daer naer hebbe ik eenige vluchtelingen sien passeren langst den keirsmaeker die gequedts waeren en de fransche voorder en voorder in het land komende tot iperen kortryk Meenen en eenige andere plaetsen (3) tot Meenen hebben sy by naer alle de huysen geplunderd en veéle op het land by de boeren en als de fransche by kortryk waeren is hun eenen keyserlyken generael gewaer geworden baeǹlieǹ (4) Mende (5) de fransche in te ringelen hebben de selve beschoten en naer dat de fransche veél volk verloren hadden syn de selve gevlucht en de hollanders gedeyst tot by gent op de prochie van Melle en hebben aldaer een kamp geslaegen ende aldaer eenigen

(1) 3000-600-70 voor « 3670 », en 10000-300-30 voor « 10330 ».

(2) Strax, voor « straks, strakjes, aanstonds ».

(3) Wij denken dat de aangehaalde feiten misschien wel in verband staan met de krijgsverrichtingen der franschen in het latere gedeelte van 1794. Dank de oorlogstaktiek van generaal Carnot, werden de bondgenooten in hunnen zegetocht gestuit. De Generaals Jourdan en Pichegru brachten België, na de overwinningen van Fleurus en Roesselare, onder de fransche heerschappij terug, en weldra bleef Holland zelf, van den franschen inval niet vrij.

(4) Baeǹlieǹ : voor Beaulieu; Oostenryksche veldoverste (1725-1820).

(5) Mende, voor « meende ».

tyd gelegen hebbende wierdender peirden waegens karren gevraegt door geheel het land van Waes en noch veéle op het gentsche om het kamp van de hollanders wech te voeren naer mombuys (1) daer quaemen tot gent op den tyd van twee dagen peirden met waegens en karren ontrent 7000 om alle de hollanders wech te voeren en syn vertrokken den 12 dito en den 28 syn sy tot mombuys gekomen alwaer sy maer meer en waeren in het getal 20000 mannen soo dat sy verloren hadden ontrent 8000 mannen met die gedisserteerd waeren hunne bagasie eétwaeren aver hoey meel is hun achter naer gevoerd.

Den 29 dito wierdender keurlingen gevraegt op geheel het land tot 8000 die sag men twee dagen naer dien passeren en wagens en carren reyden sy waeren gevraegt voor 12 dagen en als den tyd om was begon het veel menschen te verdrieten en dat het tyd was om de velden te besaeyen en als sy wech geweést hadden 15-a 16 dagen quaemen van tyd tot tyd al eenige gedesserteerd met hune waegens of karren soo datter al eenige geweést hebben van myn gebueren of ontrent die wech waeren 24 dagen en als sy t'huys quaemen hadden sy meer luysen als geld.

Veel peirdeboeren moesten met den kortewaegen reyden by gebrek van peirden.

Men segt dat de koninginne van Vrankryk is gedood den eersten october 1793 (2).

Daer komen van tyd tot tyd veel fransche priesters in het land want in de kerstdagen waerender tot Lokeren 27 a 28 Exaerde 6 a 7 Seveneecken 5-a-6 en soo voorts van prochie die my onbekend syn.

Den 27 October hebben de fransche Meenen moeten verlaeten alwaer sy veel hebben geplunderd en verbrand ontrent 40 huysen. Meest boeren hofsteden welke verdreven syn door eenen keyserlyken generael en syn wederom gevlucht naer het fransche toe het gon hier vooren noch iet van geschreven

beklaegreden

wat droefheyd sag men daer, meenen is te beklaegen
hoeveel christenmensch, sag men syn oogen vaegen
die was een man in staet was haest tot in rüien
gelyk op oorlogtyd, ook dikwils is te sien

(1) Mombuys — Maubeuge, sterke stad op de Samber in het Noorden van Frankryk.

(2) Bedoelde koningin was Maria-Antonia van Oostenryk, dochter van Frans I en van keizerin Maria-Theresia. Zij werd in 1755 te Weenen geboren, huwde in 1770 den hertog van Berry, later Lodewijk XVI, en werd den 16den October 1793 op het schavot onthoofd.

t'is meenen niet alleen dat veel komt te leyden
maer menig dorp en stat dat het komt te beschreyden
daerom o mensch en tracht naer den oôrlog niet
want het den oorspronk is van droefheyd en verdriet.

De engelsche hebben tot gent hun winter saisoen gehonden het welk voòr de stat eenen rykdom was namentlyk voor bakkers brouwers erbergiers sy hadden veél geld.

In dien tyd kost men het mes (1) dat tot gent gemaekt wierd van d'eengelsche peirden koopen voor 6 schellingen het voer en eenen hoop voor weynig geld het en duerde niet lang.

Dese voorschreven soldaeten syn vertrokken .... february 1794 met hun leger naer den vyand toe (syne heyligheyd pius den 6 paus van roomen heeft eenen Jubile verleend om dat de menschen souden afstant doen van hunne sonden om den alderhoosten te smeeken op dat hy die straffe die ons over het hooft hangt sonde wech nemen want wy sien alreéde twee roeden daer wy mede gegeesseld worden met oôrlog en dieren tyd.

Nu gekomen synde in de maend van Juny 1794 men sag ondertùsschen dat d'engelsche en d'annoversche op de vlucht waeren gelyk gebleken heéft dat sy rondom gent hun winter saisoen gehouden hebben dat sy ondertusschen deynsden tot by Lokeren (2).

Het is gebeurd op den 24 Juny dat geheel het leger van d'eengelsche en annoversche opbrak met geheel hun hertelarie en hun macasyn dat tot gent was dat de wagens dikwils met dry roten nevens malkanderen reden (3).

Ook sag men menigvuldige menschen met koetsen en chaisen waegens en carren en dese waeren gelaeden met goederen selver en goud koper en thain kassen beddens ik hebbe gesien datter menschen waeren die hun goed niet en kosten vertransporteerd krygen met waegens of karren dat sy het deden vertransporteren met kortewaegens en ik niet wyd van den keirsmaeker woonende ging sien wat daer passeérde langst den steen wech en ik siende de menschen noch altyd gedùerig

(1) Mes, staat hier voor « mest ».

(2) Dat sy ondertusschen deynsden tot by Lokeren, bedoelt hier zeker « dat de engelsche en de hannoversche soldaten van tijd tot tijd een uittochtje maakten tot bij Lokeren.

(3) Deze terugwijking der engelschen en der hannoverschen werd veroorzaakt door de opvolgentlijke overwinningen der franschen, die weldra, niet alleen België herwonnen, maar zelfs naar Holland voortrukten en in korten tijd Sluis, 's Hertogenbosch, Maestricht, Nymegen, Grave enz. veroverden.

vluchten het welk my eenen schrom aen dede daer quaemen ondertusschen al eenige soldaeten. Ook sag men vluchten veéle priesters en paters die hun klooster verlieten die niet en wisten waer naer toe ik segge noch wederom dat het my eenen schrik toebracht en veéle menschen die dit saegen dat alle dese geestelyke vluchten en den avond aen komende hoorde ik noch altyd geduerig gedommel op de calsey van alle dese vluchtelingen ik sag ook myn gebneren vluchten met koeffers langst de straete reyden en met sakken op hunnen rugge loopen ik dede ook al myn princepaelste goederen aen seyde of (1) en de aerde verbergen ik volde twee-a dry koeffers met kleeren en lynwaet dese vertransporteérde ik op andere stille plaetsen soo datter veele menschen waeren die den geheelen nacht vluchten t 's anderdaegs qùaemen der eenige soldaeten van welke ik al eenige benoudheyd onderstond (want) sy braeken de staeken uyt de venster en ik doòr myn frank spreken en benoud syn sy van den hof gegaen en hunnen wech vervoorderd, dese vluchtinge van véele menschen en was niet noodsaekelyk want de fransche en quaemen niet (2).

Eenige dagen daer nae sag men al wederom Engelsche en annoversche met al hun hertelarie alwaer sy met kleyne kampen bleven liggen op de straete voor eenen dag of twee alwaer sy metter tyd tot gent quaemen en syn meest al gaen liggen op Oostacker (3) en den ougst aen staende synde alwaer veél schaede gebeurde door het affoùrigeren (4) van het graen en het inloopen der peirden en het slaepen der soldaeten en de menschen laegen geheele dagen met de soldaeten dat sy schier meester wierden en syn vertrokken van Oostacker ontrent den avond alwaer sy gemarcheérd syn tot op den keirsmaeker en syn

---

(1) Klaarblijkend ontbreekt hier een woord. Wij denken dat er hoeft te staan « seyde of wol » voor « zijden of wollen ». De zijde echter is en was bij de buitenlieden zeker van beperkt gebruik. Behalve eene zijden pet, zijden halsdoeken, en misschien wel een zijden ondervest bij de voornaamste landslieden, zal de verdere voorraad aan zijden mansgoederen zeker al zeer klein geweest zijn.

(2) Zooals wij reeds zegden, na de wapenfeiten van Fleurus, Ronsselaere en verdere overwinningen der Franschen in België, veroverden zij Sluis reeds den 26sten Augustus, en 's Hertogenbosch, den 9den October. Wellicht hadden de legers van Jourdan en Pichegru eenen anderen weg aangenomen dan over Lokeren. In Julij echter waren de franschen te Gent.

(3) De Engelschen en de Hannoverschen verlieten kort daarna het land, dat reeds door de Pruisen verlaten was.

(4) Affoùrigeren voor « affourageeren ». Fourageeren voor « voeder inhalen » wordt in het Nederlandsch gebruikt. Het affourageeren van het graan bediedt hier het graan groen afvoederen.

aldaer blyven liggen tot t'sanderdaegs ontrent 7-a 8 uren voôr middag soo dat sy laegen van aen de vyf huysen (1) tot op de herbrugge den dag aenkomende waeren veéle die liepen by de boeren om eten en drinken en de hoenders van de koten te haelen en al wat sy konden krygen dat kamp is opgebroken en voorts gemarcheérd tot lokeren en syn aldaer blyven liggen tot den ......

De fransche syn tot gent gekomen den 4 July 1794.

Den 13 is op het gensche het papieren geld aengelesen.

Den 26 dito heeft-er eenen gestelden (2) rond geweést door ordonnantie van de fransche weth als dat de boeren t' sanderdaegs moesten komen om een ieder over te geven hoe veél gemete dat elken lansman van taerve opgedaen hadde.

De fransche die op desen tyd voortsgemarcheerd waeren tot antwerpen Mechelen leuven deden alle dese opgenomen taerve ophaelen en dese moeste van de mulders gemaelen worden en de backers moesten daer brood van backen en dat brood moest vertransporteérd worden naer mechelen met karren en waegens eenige dagen daer naer is-er tot lokeren een schip afgekeùrd brood aengekomen en het is in het weesen huys verkogt het welk maer meer en diende voor de beesten (3).

Op den 1 augustus heeft de weth van Exaerde rond geweést om op te nemen hoe veel schooven kooren dat eenieder opgedaen hadde.

Op den 4 dito heeft eenen gestelden rond geweést om alle de lanslieden dewete te doen, om kooren te dorschen en een ieder te leveren naer syn gebruyk de grootste boeren moesten leveren 12 a 14 zakken en de kleyne 2 a 3 sakken en dat moest gereed syn binnen de twee mael 24 uren door ordonantie van de fransche weth want den dag van leveringe onbekend was.

Op den 9 dito quaemen twee borgemeesters die gingen om op te nemen hoeveél aver dat ieder opgedaen hadde (4).

---

(1) « De vijf huizen » is de naam van een gehucht van Lokeren, op de baan van Gent naar Antwerpen, tusschen den wijk Keersmaker en de gemeente Seveneecken.

(2) Eenen gestelden voor « een beambte, een daartoe aangestelde persoon ».

(3) Niet het weezenhuis, maar het brood.

(4) Bovengemelde voorzorgen werden wellicht genomen omdat de oogst van 1794 mislukt was, en zij die levensmiddelen bezaten dezelve zorgvuldig verborgen. Om het graan te sparen werd het stoken van brandewijn, alsmede de vervaardiging van stijfsel en haarpoeder verboden. De bakkers mochten slechts eene soort van brood « het brood der gelijkheid » bakken. Elk huishouden kon hiervan, aan hoogen prijs, slechts een deel bekomen, geevenredigd naar het getal leden. Met veel moeite bekwamen zij, die het brood der gelijkheid verlangden, daarvan een pond per persoon, en elk diende zijne beurt met geduld aan de deuren der bakkers af te wachten.

Op den 4 sebtember hebben de fransche hùn hoofd cortjer (1) gehouden tot lokeren en alle de beesten geslaegen die hier omstreéks van de soldaeten geheten wierden.

Op den 17 dito syn de verkens opgenomen en eenige dagen daer naer liep-er een geruchte als dat de fransche op ieder prochie daer eenige van sonden gehaeld hebben het wierd eenen ongelukkigen tyd voor de verkens sy wierden op eenen korten tyd meest alle geslacht.

Den 20 september is-er tot exaerde aver geleverd en den 22 kooren alle voor de fransche.

In het begin van Sebtember en was het in alle beyde de herbergen op den keirsmaeker geen herberge en veele die daer uytscheetten om dat sy veél papieren geld ontfingen en datter veele waeren die de dranken niet en betaelden (2).

Den 12 September moest exaerde leveren 37 koeyen en lokeren 84 en twee duysend voor het land van Waes. Ook wierd uytgelesen dat een ieder moest over geven hoe veel koeyen peirden ossen schaepen waegens carren dat hy hadde.

Op den 17 dito wierd uytgelesen dat een ieder het papieren geld moest ontfangen sonder tegenseg of dat dese sonden gestraft worden en geleyd naer de rechtbanke van parys en aldaer gestraft worden alle de wollen laekens en lynwaeden wierden op veél plaetsen in conterbùtie genomen (3).

Op de stat gent hebben de fransche gevraegt 7 millioen op de stat edeldom en geestelyk.

Den 31 Augustus 1794 is-voòr by den keirsmaeker een groote passagie geweest van fransche met waegens en carren en veel oòrlogs getùyg kanonnen bommen en mortiers en menigvuldige waegens en carren en daer waeren waegens by die gelaeden waeren met planken en balken en waegens die gelaeden waeren met afgekapte boomen die

(1) Hoofd cortjer voor « hoofd-kwartier ».

(2) Niet alleen herbergiers, maar vele andere lieden, weigerden hunne zaken voort te zetten. De landbouwers kwamen met hunne goederen niet ter markt, en handel en nijverheid kwijnden, vooral sedert 11 Julij 1794, wanneer men het volk dwong de assignaten aan hunne volle waarde te ontvangen.

(3) Men was in volle macht der Jacobijnen. Deze zonden in België veel mannen zonder eer noch geweten, die zelf voor eigen rekening rekwisitien of opeischingen deden, of goede waar aan duren prijs opkochten voor rekening van het bewind, en slechte waar aan dien prijs in de staatsmagazijnen leverden. Ook vele kunstwerken werden ontvreemd of aan spotprijs geeischt en men betaalde met assignaten, aan hunne naamwaarde, zelfs wanneer deze reeds 95 ten honderd verloren hadden.

moesten dienen vòòr noodige reparatie voor waegens en carren en daer waeren noch diversche waegens by daer smessen op stonden en naer dat die passagie voor by was en alle die carren en waegens geteld waerender in het getal 404.

En het t'sanderdaegs of het daegs daer naer was er een groote passagie van peirdevolk en voetvolk die wel dry uren duerde welke soldaeten trokken naer exaerde lokeren, dakkenem sinaey s[t] pouwels alwaer sy bleven liggen op den boer en by de borgers tot den .... (1).

Naer den kant van bredael (2) maeken de fransche hunne tenten met kooren schooven by gebrek datter geen stroot en was en veéle menschen die daer woonden en hadden schier geen levensmiddelen door de groote overmacht van volk.

Den 12 October is-er tot exaerde uytgelesen als dat de boeren de helft van hunnen hongst moesen overgeven voor de fransche en ook lynsaet klaeversaet wortelsaet raepsaet.

Den 30 October hebben de boeren tot exaerde moeten loten wie een koey moeste leveren voor de fransche de 29 eerste nommers moesten leveren (3) syn geleverd den 10 X[ber] 1794.

Tot Exaerde Lokeren en hier veel andere prochien en mochten de doode lichaemen van die moesten begraeven worden en de kerke niet gebrocht worden door de behaegelyke siekte van den loop.

In de maend van November hebbe ik gesien tot Exaerde in de hondtschootstraete (4) als dat de menschen den ploeg trokken waer aen laegen vyf persoonen by gebrek van peirden en datter veele naer het leger waeren.

Inde selve maend waerender van Exaerde peirden naer het leger 62 en het derde peird was-er wel min als het jaer te vòòren want veele die gewoon waeren van twee peirden te houden en hielden maer een en die een hielden verkogten het nyt vreese van het langduerig wech syn naer het leger want daer waerender veele die wech waeren 62 dagen (5).

---

(1) Bovengemelde krijgsoptochten staan wellicht in verband met den veldtocht der franschen tegen Holland, die door de strengheid van den winter van 1794-95 zoozeer bevorderd werd, dat hij de franschen toeliet eenen veldtocht op het ijs te ondernemen.

(2) Bredael : voor Breda; eene stad uit de hollandsche provincie Noord-Braband.

(3) Men eischte dus niet eene koei maar 29 koeien.

(4) Bondtschootstraete : voor Boutschootstraat.

(5) Gemelde peerden moesten de franschen zeer waarschijnlijk dienen in hunnen reeds voormelden tocht tegen Holland.

Alle de cloostergoederen wierden in requisitie genomen van die gevlucht waeren.

Alle rentebrieven obligatiebrieven cheynsbrieven van de cloosters en abdeyen moesten ingebrocht worden op pyne van vervolg veele van hun goed is verkocht landen huysen bossen en boomen.

Alle de groote gegoede moesten conterbutie geven aen de fransche exaerde 3 persoonen Lokeren 80 ieder ontrent 600 guldens.

De fransche naer eenig verloop van eenigen tyd vraegen voor conterbutie het roste peird door geheel Vlaenderen en braband.

Den 18 november moesten alle de boeren hunnen oïgt overgeven.

Den 23 dito is-er uytgelesen tot exaerde datter geen graen boter eyers en mocht verkocht worden als op publieke merten (1).

Den 26 dito moesten alle de boeren kooren leveren de groote boeren 14 a 15 sakken en de kleyne 2 a 3.

Den 4 december 1794 heéft Lokeren moeten peirden leveren alle die peirden hielden moesten alle komen op het schutters hof op pyne van de boete en hun peird verbeurd daer wierden der uytgetroken tot 28.

Den 5 dito heeft exaerde ook peirden moeten leveren. Dese moesten geleverd worden tot Lokeren op het schutters hof om aldaer gekeurd te worden daer wierden uytgetroken tot 8 soo voorts van prochie tot prochie door geheel Vlaenderen en braband holland en zeeland.

Nû gaen ik schryven van den prys van de graenen. Dese wierden meest al met livers (2) verkogt op de mert en weynig met geld (3) de borgers en bakkers quaemen t'huys by de boeren om hun levens middel te koopen.

---

(1) Gemelde maatregel werd waarschijnlijk genomen met het oog op de uitvoering van het gedecreteerde « maximum ». Hierdoor verstond men eene wet, door de Conventie gestemd, en waardoor het verboden werd zekere waren, van eerste en noodig verbruik, boven zekeren prijs te verkoopen. Het maximum duurde voort tot December 1794.

(2) Liver van het fransche woord « livre ». Gewezen fransche rekenmunt ter waarde van 20 stuivers van 12 deniers, of nagenoeg 0,9876 frank. Men onderscheidde vroeger twee soorten van livers, of ponden, van verschillende waarde. Een liver-parisis (Parysisch pond), meest in het Noorden gebruikt, gold 25 stuivers, een liver-tournois, of van Tours, gold 20 stuivers; deze werd meer in het zuiden gebruikt. Beide munten bleven ganghaar tot aan de fransche omwenteling, waarna zij door de waarden van het tientallig stelsel vervangen werden. Het pond : in het fransch « La livre » was ook vroeger eene eenheid van gewicht, ter zwaarte van nagenoeg 500 grammen.

(3) En weynig met geld, moet hier zeker in de meening genomen worden, dat men meest met assignaten betaalde.

Dese naerschreven goederen wierden verkogt de taerve in gelde 36 met livers vyftig.

Den rogge in gelde 18 a 19 schellingen met livers 30.

De aver 17 a 18 in livers 28 (1).

Nu gekomen synde in de maend Janry 1795 wierd-er uytgelesen als dat een ieder moeste over geven dese volgende articulen hoe veél persoonen dat ieder in syn huys hadde boven de 10 jaeren en onder de 10 jaeren en hoe veel land dat wy besaeyd en onbesaeyd hebben hoe veel schooven kooren aver taerve giste boegwy dat wy hebben hoe veel gedorschen graen dat wy van dito hebben hoe veel bussels stroot dat een ieder hadde hoe veel koeyen peirden ossen schaepen verkens stieren : tot 26 verscheyde articulen (2).

Den 20 Janry is-er tot Exaerde gelot wie een koey moeste leveren van ontrent de tnegentig persoonen en de 19 eerste nomers moesten elk een leveren waer van ik ook eenen was dese syn geleverd den 26 dito tot Lokeren.

De fransche vraegen conterbutie Lokeren moest geven veertig duyst en 6 onderd guldens (3).

Exaerde dry duyst 9 onderd vyf en seventig guldens. Dese van exaerde wierd betaeld van 31 persoonen men seyde dat dese hun geld sullen weder krygen dat het was voor die gevlucht waeren.

Nu gekomen synde in febriarius 1795 den winter al dry maend geduerd hebbende en alles vervrosen synde het welk een groote schaesheyd (4) mede bracht en dan kwam-er eenen grooten overlast van water dat tot Exaerde de boutschoolstraete op 6 diversche plaetsen overstroomde van het water het papieren geld wierd van de menschen weynig gesogt daer waeren assigenaeten van vier a vyf onderd guldens eenen liever wierd ontfangen voor 10 stuyvers en desen tyd kost men

(1) Het verschil in de prijzen, volgens men in klinkende munt of in papier betaalt, toont aan, dat de gedwongen koers aan volle waarde van het papier, reeds niet meer bestaat.

(2) De fransche regeering uitgaande van het beginsel, dat België de oorlogskosten, door de inpalming van ons land veroorzaakt, moest bekostigen, buitte hetzelfde letterlijk uit. Om de legerkas te bevoorraden werd eene gedwongene leening uitgeschreven, gelijk aan tweemaal de jaarlijkschen opbrengst van al de belastingen. De agenten der franschen hadden het recht schier alles op te eischen op voorwaarde, dat zij aan de ingezetenen slechts voldoenden voorraad overlieten tot het onontbeerlijk gebruik.

(3) De gedwongen leening beliep in het geheel tot tachtig millioen frank. Gent hoefde hierin zeven millioen te betalen; Antwerpen tien, Brussel vijf, Brugge vier enz. Assignaten werden in betaling niet aangenomen.

(4) Schaesheyd, voor « schaarschheid of schaarschte ».

slecht eenen pot bier krygen voor eenen liever den weird hadde liever twee stuyvers.

Dúnkt eens beminden leser den tyd nu gekomen synde dat de boeren naer het leger moesten reyden met hunne peirden ofte peird dagelyks voor hunnen loon hadden vier livers en half die wierden hun dagelyks gegeven van hunnen commisaris eenen pionier hadde ook vier livers daegs die moesten gaen werken naer oostende nieuwpoort dunkerke ofte andere plaetsen.

Op den 25 meirte naer de vespers is-er uytgelesen tot exaerde als datter het t'anderdaegs soude gelot geworden die dese lotinge wilde hooren ofte sien moesten daer syn ten acht uren want daer dry pioniers gevraegt wierden om te gaan werken naer nieuwpoort oostende ofte duynkerke.

Nu gekomen synde in Meye dan wierd het kooren verkogt tot 15 guldens den sak.

De taerve vier pond den bocq (1) 11 gulden de andere graenen naer advonante.

Op den 26 dito syn de asignaeten tot gent verminderd dat iederen liever maer meer en moest ontfangen worden voor twee oortjens.

Op den 27 dito hebben de bedienders van Exaerde met de belle rond geweest om alle de boeren de wete te doen alle die graen geleverd hadden dat sy moesten om hun geld komen op pyne van daer naer geen vergeld (2) (maer) weynig die gingen sy betaelden tot 90 livers voor eenen sak kooren.

Op den 29-30-31 July wier op den keirsmacker kooren geleverd ontrent 60 sakken voor 17 guldens den sak weynig menschen die noch kooren te missen hadden en veéle die hun schikkinge mis gemaekt hadden om toe te komen want het laete ougst was. Godt lof den ougst nù opgedaen synde begonsten de menschen te erleven en voor af te dorschen al of het winter geweést hadde meest al om een backte den prys van de graenen staet tot taerve 20 guldens

kooren	10	guldens
De giste	11	guldens
bocqwy	8	guldens
aver	7	guldens

In de maend van november syn tot exaerde en andere prochien

---

(1) Bocq. verkorting, voor boekweit.

(2) Op pyne van daer naer geen vergeld; staat hier wellicht voor : « op straf van daarnaar geene vergelding meer te bekomen ».

alle de naemen opgeschreven van de menschen van wat ouderdom en van waer dat sy van geborte syn (1).

Den 21 Janry 1796 heéft exaerde gekregen een of 52 soldaeten omdat sy de vraege van de conterbutie niet toegestaen en hadden gelyk andere prochien en sy hebben het dan geconsenteerd of daer sonden noch eens soo veel mannen in de plaetse gekomen hebben en de prochie soude in eenen grooten onkost gevallen hebben.

De vraege bestond in 6 millioen hier voor geheel het land.

Nu gekomen synde in febriary hebben de fransche al wederom conterbutie gevraegd op de meeste gegoede door geheel vlaenderen en braband Holland en Zeeland.

Exaerde moest daer in vergelden tot 4 Lokeren ontrent 80 elk volgens middel dat hy besat (2) en terwylend dat dese conterbutie in roerende was wierd de weth vermaekt op alle de prochien doôr geheel het land, door ordonantie van de fransche die hun verklaerden als repùblicke (3).

Den 12 meirte hebben alle de prochien graen moeten leveren voor de fransche; tot exaerde wierd het gesteld per gemete 20 pond graen per gemet en het mocht afgerekend worden op de omkosten van het jaer 95 dan stonden de selve dit jaer 9 guldens per gemet en het jaer 96 twaelf guldens en Lokeren van een volprezen gemet 15 guldens.

In dien tyd was-er land dat verhuerd wierd tot een a 22 guldens per gemet (maer) meer van 16-a 17.

De fransche vraegen alweder om conterbutie exaerde moest daer in vergelden 50 diversche persoonen en andere prochien naer advonante.

Al wederom een nieuwe conterbutie van peirden Exaerde 3 Lokeren 8 sy vraegen het 30ste peird (4).

De geleverde peirden wierden tot Lokeren betaeld per gemet tot 16 stuyvers per gemet (5).

Tot exaerde betaelden de geleverde peirden al die peirden hielden

---

(1) Gemelde maatregel zal ook wel in de andere gemeenten genomen zijn, en in betrekking staan met de bepaalde inrichting van den burgerstand door gansch het land.

(2) De schrijver bedoelt uit te drukken, dat 4 ingezetenen van Exaarde en 80 van Lokeren in die belasting, naar gelang van hun fortuin, moesten vergoeden.

(3) De schrijver bedoelt wellicht, dat België werkelijk met de fransche republiek vereenigd werd. Belgische afgevaardigden waren naar Parys vertrokken, om die vereeniging te vragen. Zij werd den 1sten October 1795 door de Conventie toegestaan. Reeds den 2den October werd de grondwet van het jaar III te Brussel afgekondigd.

(4) Hieruit valt dus te besluiten, dat Exaarde 90, Lokeren 240 peerden bezat.

(5) Wij denken, dat hier sprake is van den arbeid der paarden.

en een ieder moest geven voôr der peird vier croonen en dat geld mochten sy aftrekken op de omkosten (1).

Dese voorschreven peirden wierden aenbesteéd te koopen voor 22 Lowiën (2) en als dese afgekeurd wierden was het tot laste van den kooper.

Op den 9 Juny is-opgenomen hoe veel vier steden (3) dat een ieder hadde.

De fransche hebben veel cloosters afgesteld in de maend van october en hebben hun clooster verlaeten den 7 november en de laeste eynde van December (4).

Alle stielen en ambachten moesten patente volgens de fransche placaeten.

Den 28 dito was tot lokeren veél volk in de eerste misse van de omliggende prochien die daer quaemen om misse te hooren met chaisen waegens en carren alle gelaeden met volk.

Op den 4 Juny (5) is-er wederom als voôren misse gedaen op dese voor[sr] (6) prochien.

Op den 19 sebtember hebben de fransche alle de beélden uyt de capellen doen doen en de lieven eeren af doen breken die op de

---

(1) De schrijver bedoelt wellicht te zeggen, dat al diegenen, die te Exaarde paarden hielden, vier kroonen moesten betalen, met welke som men de drie personen vergoedde, die hunne paarden moesten leveren, en dat dit verschoten geld als korting diende op de door de paardenhouders verschuldigde belastingen van het jaar.

(2) De Louis was eene gouden munt ter waarde van 24 pond en is heden vervangen door het twintig-frankstuk.

(3) Vier steden; voor « haardsteden, schouwen » Die opname moest dienen tot grondslag eener nieuwe belasting.

(4) Hier zijn klaarblijkend verscheidene woorden vergeten. Wat de opheffing der kloosters in België betreft, zij was het natuurlijk gevolg onzer vereeniging met Frankrijk, waar deze reeds van in 1790, per decreet, afgeschaft werden. Ook werden talrijke kerken gesloten en tot afbraak bestemd. De godsdienstige zinnebeelden waren reeds allen weggeworpen of vernield, alsmede de gilde- en familiewapens, zooals wij reeds zagen voor die der heeren van Exaarde.

(5) De chronologische orde is hier alweder verbroken, daar de schrijver den 4[den] Junij op den 28sten doet volgen. Edoch, het is wellicht eene schrijffeil en men dient zeker den 4[den] Julij te lezen.

(6) De verkorting staat, in de meening van den schrijver, gelijk met « voorschreven » en « op dese voorschreven prochiën » geldt hier waarschijnlijk een aantal gemeenten, rondom Lokeren gelegen, en die, zonder met naam vermeld geweest te zijn, den toeloop van geloovigen opleverden, die met allerande rijtuig naar Lokeren op 28 Junij ter mis kwamen, zoo als hooger vermeld staat.

straeten stonden en de beelden die in de beenhuysen stonden en het luyden der klokken belet.

Den 30 dito 1797 hebben de priesters geen misse meer mogen doen tot Lokeren.

Den 7 October wierdt-er schier geen misse meer gedaen door geheel het land maer de menschen gingen naer de kerke als voôren om te bidden.

In October in November 1797 moesten alle menschen tot exaerde alles overgeven van huysen en landen hoe groot dat die waeren en hoe veel dat die weird waeren in pachte, en aen wie dat die toebehoorden ten was alles van geender weirde, vier a vyf weken naer dien, is het moeten gemeten worden van die daer voor voor gevraegt wierden het welk lang geduerd heeft (1).

De priesters en mochten geen menschen hùnne biechte hooren trouwen doopen ofte begraeven.

Als er kinderen op de weireld quaemen wierden van de fransche weth hunnen naem opgeschreven en van de ouders peter en meter (voortydts maer van den pastoor) trouwen ook voor de fransche weth eertydts ook maer voor den pastoor (2).

Om eenen put te maeken om de doode lichaemen in te steken op het kerkhof was eertydts een van de gebueren nù eenen gestelden (3).

Daer syn noch eenige prochien daer de priesters misse blyven doen syn die hun declaratie (4) gegeven hebben.

Seveneecken Loo-christi syn van de eerste geweést daer het cruys van de kerke gedaen is en eenigen tyd daer naer en sag men geen kruyssen op de kerken meer.

---

(1) Gemelde maatregels werden wellicht door gansch België genomen om eenen grondslag daar te stellen tot het opmaken van de kadastrale waarde der goederen en het daaruit voortspruitende belastbaar inkomen.

(2) Het regelmatig houden der registers van den burgerstand op de gemeente-huizen en het huwelijk voor de wet bestaan hier inderdaad slechts sedert de fransche omwenteling.

(3) Gestelden; voor aangestelden : bediedt hier de grafmaker of grafdelver.

(4) De schrijver bedoelt hier den burgerlijken eed der wereldlijke priesters, waardoor zij niet alleen getrouwheid aan de Republiek beloofden, maar ook haat aan het koningschap zwoeren. De meeste priesters weigerden den eed; aan hun hoofd de Mechelsche aartsbisschop Frankenberg. Verstoutten de geestelijken zich echter, zooals het veel gebeurde, om in het geheim, zelfs op de ongeschikste plaatsen als schuren of zolders mis te lezen, zoo werden zij en hunne helpers, bij ontdekking, zwaar gestraft; ja soms naar Frankryk en zelfs naar Cayenne gestuurd. Vele kerken waren of werden in zoogezegde tempels der rede, of in tempels der wet, herschapen.

Den 14 Juny 1798 is tot Seveneecken de kerke gesloten waer by waeren 8 soldaeten Exaerde den 16^{den} dito Lokeren den 17 voórnomt. Eenige dagen daer naer wierd het tot Lokeren verboden van op het kerkhof te gaen bidden sy (1) wierden van de ronde weeh gejaegt die men nu noemt jampetters (2).

Den 14 sebtember 1798 heeft den heer pastoor van Dackenem tot exaerde misse gedaen door afloopinge van den Jües te pe (3) by de fransche voor den tyd van de begankenisse tot profyt van de prochie (4) en als de misse begonst syn de menschen wel de helft uyt de kerke gegaen omdat hy syn declaratie gegeven hadde hy en heeft daer naer niet meer geweést (5).

Tusschen den 20 en 21 october 1798 is-er eenen grooten troubel geweést ofte opgerezen datter op eenige prochien de jües de pes opgeplunderd wierden. Met begin van weynig volk en dat groeyde aen dat sy de kerken deden openen en de kloken wierden getroken door geheél het land men hoorde het geluyd van alle kanten van al de klokken veele menschen wisten niet wat dinken alle de vryboomen wierden afgekapt daer waeren weynig soldaeten in het land en die-er waeren hielden hun stille want sy waeren bevreést van hun leven te verliesen en eer het avond was liep het volk met hoopen 2 a 3 onderd by malkanderen met fisieken stokken vurken en vlegels dit was een begin om eenen grooten inlanschen oorlog te syn (6) (naer verloop van

(1) Sy, staat hier natuurlijk voor « de geloovigen ».

(2) Jampetters, voor « gardes-champêtres, veldwachters », ten platten lande wel kortweg champetters genaamd.

(3) Jües te pe, voor « Juge de Paix, vrederechter ». Door afloopinge van den Juge de Paix, bediedt hier « door toedoen van den vrederechter ». Deze rechters, doorgaans franschgezind en het bewind toegedaan, bezaten natuurlijk, als aanhangers van het bestuur, eenen zekeren invloed.

(4) Ieder jaar in September viert men te Exaarde zekere dagen, genaamd de kruisdagen. Dit, omdat men, volgens de overlevering, te Exaarde zekere kruisen ontgroef. Daardoor ontstaat op die plaats eenen aanzienlijken toeloop van geloovigen en nieuwsgierigen van het omliggende, die den kruisweg gaan, welke buiten de gemeente langsheen behoorlijke wegen geplaatst is, of zich anderszins, als op gewone kermisdagen, komen vermaken. Hieruit het profijt waarop de schrijver wijst.

(5) De priesters, die zich aan de bestaande regeering onderwierpen, verloren het vertrouwen der meeste geloovigen.

(6) Dit verzet tegen de Franschen is in de geschiedenis gekend onder den naam van « Boerenkrijg ». De invoering der conscriptie of loting, en den burgerlijken eed den priesters opgelegd, waren er de grootste oorzaken van. Hij begon in Vlaanderen, verspreidde zich in de andere provinciën en eindigde te Hasselt, waar de laatste strijders, door de Franschen « Brigands » genaamd, bezweken.

eenen dag of twee). De soldaeten begosten te reyden waerschynelyk dat hun brieven toegesonden wierden door de stafetten (1) de soldaeten begonden te reyden als briesschende leeüwen van d'een prochie naer d'ander met den blooten sabel in de hand t somwylen 40-a-50 mannen met een stuk kanon of twee en al daer sy menschen op de straete vonden sy kapten of schooten die dood want het is gebeurd op veéle prochiën tot Zeéle (2) hebben de boeren tegen de fransche gevochten en hunnen jnes de pe (3) dood geslaegen dese troubels hebben geduerd 10 a 12 dagen.

Tot burm heeft het ook eenen grooten troubel geweést en een groot gevecht de soldaeten wierden geschoten van alle kanten van in de huysen daer sy op de straete stonden de soldaeten vonden hun genoodsaekt te defenderen begonden te schieten op de deuren en veynsters en in de glaesen (en sy kregen eenige huysen in den brand) de coraegie van de boeren begonst te breken sy vluchten uyt de hüysen en liepen veéle wech en hun versteken hadden de soldaeten het soo niet begonst sy moesten al hun leven verliesen daer syn verbrand ... huysen en weynig ongeschonden om noch meer prochien te beschryven den tyd ontbreékt my.

Den 18 november 1798 syn de klokken tot Exaerde in stukken geslaegen van al de smedts van de prochie en van alle andere prochien en veéle die noch geheel uyt den toren gehaeld syn en vertransporteérd naer gent (4).

Den 19 dito syn tot Exaerde 4 priesters gepakt door ordonantie van de fransche en vertransporteérd naer St Nicolaüs en eenige dagen daer naer naer gent (5).

De jonkheyd van exaerde die tot S nicolaus gevangen saeten voor de requisitie syn vertransporteérd naer gent den 25 december 1798 (6).

---

(1) Stafetten, van het fransch : Estafette. Bijzondere of rijdende postbode. Brieven toegesonden door de stafetten, moet hier genomen worden voor : Brieven van het Hoogere Bestuur, door middel der bijzondere postboden, aan de krijgsoverheid overgemaakt.

(2) Zeele, voor « Zele ». Eene aanzienlijke gemeente tusschen Lokeren en Dendermonde.

(3) Gemelde vrederechter had naam Debbaut.

(4) Deze klokken werden te Gent naar het gewezen bisschoppelijk paleis gebracht, waarin later het Midden-Bestuur (Administration Centrale) gevestigd was.

(5) Hieronder was een fransche priester, beneven de heeren Neukens, Van Gremberghe en Rogman.

(6) Dergelijke rekwisitien of opeischingen geschiedden, vooral onder de Jacobynen, zoo dikwijls, dat zij het land gansch uitputteden. Niet alleen geld werd geeischt, maar

Den 10 Janry 1799 hebben de fransche 2 a 3 van exaerde opgelicht en ook van andere prochien en vertransporteérd naer dendermonde dese wierden gyselaers genaemt die voòr een geheele prochie moesten verantworden daer wierd gevraegt een groote conterbutie (1).

Den 20 Janry 1799 syn de deuren en vensters opgekomen (2).

In meirte syn al die opgelichte priesters die tot gent waeren vertransporteerd naer brussel en eenigen tyd daer naer naer Vrankryk alwaer sy in een vuyl stinkende kot gesteken wierden waer sy schier met water en brood moesten leven en by naer van de luysen opgeheten wierden.

Op den 21 April 1799 is de tweede klasse en ook de derde gevraegt van de jonkheyd die van de eerste niet op gegaen en waeren ofte gedisserteérd sy hadden 30 dagen tyd van in te gaen maer 6 dagen daer naer wierden der veéle van hun bedde gehaeld want de regeerders van de prochie moesten die aenwysen.

Tusschen den 4 en 5 meye synder tot exaerde gevangen 4 die in de requisitie waeren en 4 ouders daer de kinders weeh van waeren ofte versteken of uyt hun eygen gevlucht (3) dan syn de soldaeten met den adjend en sampetters (4) gaen soeken in de bosschen.

Ontrent pierheyveir (5) alwaer sy daer twee van die gevluchte vonden die de vlucht naemen en sy hebben daer op geschoten den eenen in synen kop en den anderen in syn bille, of sy korts daer naer gestorven syn en weét ik niet (6).

---

allerande koopwaren en goederen; juweelen en goud werden in betaling ontvangen, wanneer de munt reeds volkomen in onze streken ontbrak. Schier elke fransche overste matigde zich het recht aan te rekwisitionneeren. Deze rooverijen gingen meestal met huiszoekingen gepaard. Voorname ingezetenen der gemeenten, en vooral het magistraat, werden als gijzelaars vastgeklonken, om de inwoners tot betaling te dwingen. Het is van dergelijke gevangenen der gemeente Exaarde, dat de schrijver hier spreekt.

(1) Zie vorige nota.

(2) De schrijver bedoelt de belasting op deuren en vensters.

(3) Even als sommige personen gegijzeld werden, om andere tot betaling der rekwisitiën te nopen, werden ook ouders en bloedverwanten verantwoordelijk gemaakt voor hunne kinderen of naastbestaanden, die zich door list of door versteking aan den krijgsdienst, hun door de loting opgelegd, onttrokken.

(4) Adjend en sampetters, voor « agent (politieagent) en champetters ».

(5) Pierheyveir : Een veer over de Moervaart, voorbij Daknam, op het grondgebied van Lokeren. Langs de overzijde van de vaart landt men op het grondgebied van Exaarde aan. In Lokeren en omstreken zegt men kortweg « Piraveer »; doch de benaming is eene verkorting van Pieter-Heydens veer.

(6) De namen van bedoelde vluchtelingen zijn : Jozef Bauwens; hij werd in den kop geschoten, waardoor hij blind werd aan een oog, en Livinus Slabbaert, die volkomen genas.

Onders of voógden broeders of susters of andere naer bestaende die wierden t'somwylen voór de requisitie in het kot gesteken maer sy en saeten daer niet lang (1).

Aen gaende van de requisitie van vlaenderen braband holland en Zeeland was groot van de twee eerste klassen van vyf want wy op den keirsmaeker veéle van dese saegen passeren te voet en te peirde die met carren en waegens vertransporteérd wierden naer gent en voorts naer het fransche toe aengaende van de fransche requisitie die wierd vertransporteérd van gent naer antwerpen om van daer voorts te gaen by de groote legers dese soldaeten ofte gesegde requisitie en waeren van de republieke noch niet gekleet dese passagie die heeft gedüerd ontrent dry maend lang soo dat het moest lukken datter dry dagen passeérden of wy saegen van dese voorschrevene passeren t'somwylen 50-a-100 op een weke en dese van het fransche decerteerden soo wel a's van Vlaenderen of brabant (2).

In de maend van October 1799 passeerdiger schier geenen dag of daer passeerden soldaeten die van het fransche af quaemen naer holland toe om hun meer en meer te versterken tegen d'engelsche en russchensche troepen alwaer veel gevochten wierd en dese voór noemde maend hebbe ik 3-a-4 defrente dagen fransche sien vertrekken met veel eéngelsche die by hun waeren als krygsgevangene en veéle die gekwets waeren die sy met karren en waegens vertransporteerden ten diën tyde synder tot brussel dry schepen gequetste aengekomen alles fransche.

Tot Lokeren is het uytgetrompet op den 10 november 1799 als dat

(1) Zie nota 3 bladz. 271.

(2) Het is klaar dat de schrijver hier spreekt van rekwisitiën van weerbare mannen. Dergelijke rekwisitiën of opeischingen geschiedden, zoo als wij reeds zegden, bij middel der conscriptie of loting. Het was in het laatste gedeelte van 1798, dat aan de wet der conscriptie uitvoering gegeven werd. Oostenryk, wars van de tegenkantingen in onze streken onderstaan, had sedert 1797 te Campo-Formio afstand gedaan van alle recht op de Zuidelijke Nederlanden. Men was nu sedert den 27sten October 1795 onder beheer van den raad van Vijf honderd en van het Directorium, die de Conventie vervangen hadden. De republikeinen hadden, onder bevel van Napoleon, zegevierend oorlog in Italie gevoerd. De krijgstocht in Egypte was begonnen; het Directorium op zijne beurt verloor van zijn gezag en volksgunst, terwijl Napoleon Bonaparte eenen staatsaanslag belegde, om als Consul der fransche Republiek op te treden. Hij verscheen op het einde van 1799 onverhoedsch te Parys en den 9den November 1799 wierp hij het Directoire omver. Hij werd nu voor 10 jaren tot Eersten Consul der Republiek uitgeroepen, met toevoeging van Sieyes en Lebrun als Consuls.

een ieder hem moest voorsien van logiest als datter negen duysent fransche troepen tot Lokeren souden komen om te logeren en dat de bakkers en beenhoüwers hun moesten voorsien van brood en vleesch dese troupen wierden verdeeld te komen op dry defrente dagen den 1 den 14 dito den 2 den 15 dito en den 3 den 17 dito welke troupen vertrokken al naer het fransche toe (1).

De geestelyke persoonen die van de fransche gepakt wierden die hun declaratie niet gegeven en hadden hier uyt het land van Waes en omstreeks (2) komt in het getal tot 5 a 66 dese wierden al vertransporteerd tot gent en sy wierden in het huys van corectie gesteken en hebben daer geseten tot den 10 Janry 1800. Den heer roggeman (3) heeft by dese ook geweest desen is tot Valencyn gestorven in febriary 1800.

In april ten jaere 1800 vraegden de fransche requisitie van die 20 jaer geworden waeren van exaerde en soo voorts van prochie tot prochie en soo den dag van lotinge aen quam en die het vielen waeren wech al of sy uyt de weireld gerukt waeren.

Nota. Den 16 november 1800 heeft het soo grouwelyk gewaeyd van ten een uren naer noen tot het t'savons ten 3 üren soo datter van sulken wind oeyt beschreven is, weynig gebuerten of daer laegen huysen of schüeren om verre geblaesen weynig stukken land of daer laegen boomen om verre geworpen dry uren in de ronde synder 4 a

(1) Nadat Willem Frederik, den 18den Januarij 1795, Holland verlaten had, werden de Franschen, als broeders en overwinnaars te Amsterdam ontvangen. De Engelschen beproefden in den zomer van 1799 eene landing in Noord-Holland en brachten die, den 27sten Augustus nabij Callantsoog, tot goed einde, niettegenstaande de verdediging van eenige troepen van den Hollandschen veldoversten Daendels. Weldra leverde Story, de Bataafsche vloot aan den Engelschen Vice-Admiraal Andrew Mitchell over. De Britten bezetten Medemblik, Enkhuizen, Hoorn en Lemmer. Weinig tijd nadien waren 40,000 Engelschen en Russen op het grondgebied der Hollandsche Republiek, waartegen een Fransch-Bataafsch leger van ongeveer 25,000 man, onder Brune en Daendels, optrok. Na menigvuldige krijgsbedrijven, waarin ook erfprins Willem Frederik van Oranje, die eene tegen-omwenteling beproefd had, eene rol speelde, overwonnen de Fransch-Bataafsche legers, te Castricum, die der Engelschen en der Russen. De hertog van York ging den 18den October te Schagerbrug een verdrag aan, en den 29sten November 1799 was Holland vrij van de Engelsche en Russische krijgers. De beweging van soldaten op den Keersmaker, door den schrijver waargenomen, stond, buiten kijf, met voorschreven krijgsfeiten in verband.

(2) Omstreeks, voor « omstreken ».

(3) Hier is wellicht sprake van den heer Rogman of Roggeman, priester, waarvan wij reeds vroeger, bladz. 270, nota 5, melding maakten.

5 meulens om verre geworpen kerk en huysen schueren weynig ongeschonden (1).

Den 11 april 1801 moesten alle de priesters die hunne declaratie niet gegeven en hadden kommen in de kerke om misse te doen en sy hebben het gedaen in het sakerstey acht dagen daer naer en mochten sy geen misse meer doen op geene plaetsen maer dat en heeft niet lang geduerd.

Op den 21 October 1801 is-er volk tot Lokeren gekomen van de fransche die quaemen alle uyt holland vier achter een volgende dagen soo datter op dese voornomde dagen gepasseerd syn ontrent 7 duysend mannen meest alle voetvolk.

Op den 2 November is-er tot Lokeren gevierd (2) en op Exaerde en meer andere prochien en de borgers wierden gelast van licht te branden dat het vrede was (3).

Nu den tyd lang gerust geweest hebbende syn wy gekomen in het jaer 1802 in de maend van meye dit was eenen alderbleydsten dag by veele menschen daer en was en langen tyd geen misse gedaen van de priesters, tot Exaerde is er den eersten keer misse gedaen met dry priesters den 9 meye en tot Lokeren heeft den heer pastoor ook misse gedaen op den 16 dito ende ook gepredikt want veele menschen die in 3 a 4 jaeren geen sermoen gehoord en hadden (4).

De doode lichaemen die gestorven waeren wierden op het kerkhof in den put gesteken van weirdelyke (5) menschen en nu den tyd soo verre gekomen dat die wederom van de priesters begraeven worden.

(1) Ook de molen van het gevang, of vroeger gezegd rasphuis, nabij de Coupure te Gent, werd door den wind omvergehaald.

(2) Gevierd, voor « Feest gehouden ».

(3) Voor zoo ver onze persoonlijke inlichtingen strekken, werd de algemeene vrede slechts den 27sten Maart 1802 tot Amiens gesloten. Doch, opvolgentlijke overwinningen der fransche legers op de oostenrijksche, hadden die laatste mogendheid om vrede doen verzoeken. Den 9den Februarij 1801 werd de vrede van Lunéville gesloten. Den 28sten Maart sloot men den vrede tusschen de Republiek en het hof van Napels. Den 15den Julij werd het Concordaat met Pius VII geteekend. Den 25sten Augustus en den 29sten September maakten Beieren en Portugaal een verbond met Frankryk. Den 8sten October werd de vrede met Rusland, en opvolgentlijk met Turkeiën, aangenomen Korten tijd nadien werd Napoleon, Consul voor zijn leven, uitgeroepen

(4) Die grootere vrijheid op godsdienstig gebied was het gevolg van het Concordaat van 15den Julij 1801, tusschen Bonaparte en paus Pius VII. De bepalingen en besluiten van die overeenkomst werden door kardinaal Gonzalvi, ter eendere, en Jozef Bonaparte, bijgestaan door den abt Bernier en den staatsraadsman Cretet, ter andere, vastgesteld, en in 1802 tot staatswet aangenomen.

(5) Weirdelijke, voor « wereldlijke ».

De heer pastoor tot Lokeren is van de fransche weth nyt syn huys gehaeld (1) met alle de andere priesters en in de kerke geleyd tot in het sakerstey onder het schieten van eenige kanonscheûten eenige priesters gingen misse doen en andere naer de bichtstoelen.

Nu gekomen synde tot den 26 dito meye wierd het kooren verkogt tot 14 a 15 guldens den sak en de andere graenen naer advonante en de bakkers die hun brood verkogten van 6 stuyvers en was het maer van gewichte 4 pond en 6 looden (2) en andere naer advonante.

Dunkt eens beminden leser op den aermen ambachtsman op den .... meye 1802 is het stoken verboden door geheel het land door de dierte van de graenen.

ik heb myn pen stil geleyd
nù wel ontrent een jaer
dat ik van slechte reen
weynig van wierd gewaer
maer doch gaen ik my nù
tot schryven noch begeven
soo godt my maer behoed
en my spaerd het leven
ik doen dit niet voor my
maer voor myn nakomlingen
of die naer myne dood
in desen boek doorleést
sal vinden omtrent 3 eeùwen
of seker twee en half.

De meeste langdurige rùste heéft geweést ten tyde van Marie thresia rooms keyserinne tot Franciesus haeren sone.

Nu gekomen synde in het jaer 1803 in meye men siet al wederom stoken als voòren de graenen syn noch diere de requistie word gevraegt als vooren men siet dagelyks veel soldaeten in het land komen gemingeld met requisisieoneiren trekken naar holland en annoveren (3).

(1) De schrijver bedoelt, dat de gemeenteoverheid, den pastoor met de overige geestelijken, plechtig naar hunne woning ging afhalen. De toenmalige pastoor was de heer Jan-Frans van Sinay.

(2) Het pond was de oude eenheid van gewicht en kwam nagenoeg met een halven kilogram overeen.

Het lood, stond gelijk met eene halve once, of het 16de deel van het oude fransche pond.

(3) Annoveren, voor « Hannover ». De Engelschen hadden den 18den Mei 1803 onverhoeds den oorlog verklaard aan de Bataafsche Republiek en kaapten vele hollandsche schepen, die, dank den vrede, rijk bevracht naar het vaderland terug

Den 14 July is Bonnaparta in gent gekomen met veél vervolg van koetsen en peirden daer waeren by ontrent 40 koetsen en ontrent 300 peirden hy hadde alle de postereyen gevraegt van geheel het land om hunne peirden maer sy mochten der eenige houden voor hunne noodigheyd. Eenen postmeester die 9 a 10 peirden hadde en moest-er maer 5 a 6 naer den consul toe stieren en alle dese peirden wierden gebrùykt om aen de voôrnomde koetsen te spannen en partoe partoe (1) te reyden van d'een stat naer d'ander hy was voôrsien van veél stallen hy was bewaerd van veel dragonders hy is tot Lokeren gekomen den 18 dito en weynig tyd stille geweést en tegen eenige van de weth gesproken hy wierd veél eere aengedaen in het inkomen en in het vertrekken tot gent loochristi Seveneecken den keirsmaeker tot lokeren waeren al aerken (2) gemaekt tot eere van den consul (3).

In Sebtember wierden alle de schepen in requisitie genomen maer daer wierdender eenige algekeurd die te kleyne waeren of daer iet aen manquirde korten tyd daer naer wierden die vertransporteerd naer gent en op andere plaetsen by ieder schip moeste eenen man syn kost den eygenaer geenen knecht krygen hy moest self vaeren ik weét van eenige die hun schip verlieten. Dese schepen wierden vertransporteerd naer Oostende duinkerke ofte nienwpoort langst de Zee

---

keerden. In het zelfde jaar togen de Franschen naar Hannover, door de kroon van Engeland bestuurd, overweldigden de landstreek en stonden dezelve in 1805 aan de Pruissen af.

(1) Partoe, voor « Partout; in het vlaamsch : overal ».

(2) Aerken, voor « Zegebogen ». Op de ark, bij den ingang der Roomstraat opgericht, stond het volgende :

La Commune de Lokeren
à
Bonaparte,
premier consul, pour avoir delivre la
France de la Tyrannie, retabli la reli-
gion de nos péres, protégé les manufac-
tures, perfectionné les arts, encouragé
les artistes, reculé le domaine des
sciences. Messidor an onze.

Ook een keurige stoet ging Bonaparte te gemoet en vergezelde hem bij zijne intrede ter gemeente, die gansch bewimpeld en bevlagd was.

(3) Pieter Benedikt van Kerckhove was in 1803 Municipaliteit-Voorzitter van Lokeren. De consul scheen over de wijze waarop hij te Lokeren onthaald werd zeer tevreden. Hij liet den meier van Kerckhove, later eene zware gouden snuifdoos, de letters N. B. dragende, als blijk van tevredenheid opsturen.

kusten het wierd al beleyd met volk men segt als datter liggen wel ontrent twee mael onderd duysend mannen (1).

Men siet dagelyks veel koeybeesten naer toe trekken uyt vlaenderen brabant en holland wel dry onderd op een weke en dat duerde langen tyd en dese wierden veel geld verkogt ik hebber selve gesien die over de twee onderd guldens verkogt waeren sy trokken schier alle uyt het land t selfs tot de maeger, men seyde dat dese beesten tot het voôrnoômde oostende duynkerke ofte nieuwpoort geslaegen wierden en in de schepen en kuypen geleyd wierden (2).

Korten tyd daer naer wierd-er uytgelesen als datter geene verse kalveren en mochte verkogt worden om te slachten op pyne van de boete van den verkooper ende kooper.

Men siet dagelyks de requisitie marceren van de gevraegde borgers kinderen uyt steden dorpen en van den platten lande daer waerender veele die eenen man kogten sy moesten daer voôr geven ontrent 50 ponden grooten vlaems corant geld (3) en die geenen en kosten koopen moesten hunne kinderen sien gaen.

Nu gekomen synde in het jaer 1812 en hadde ik in langen tyd niet geschreven dunkende dat het land noeyt meer en sonde veranderd hebben.

Het jaer verloopen synde tot in Sebtember wierd-er gesien een sterre met eenen steirt het scheén een roede te syn die daer aen was dese wierd gesien t'saevons in den westen en verdweén t'smorgens in den norden en veéle menschen bevreest synde van noch oôrlog peste of dieren tyd dese is gesien in sebtember en verdween in October (4).

---

(1) Gemelde maatregels werden meest tegen Engeland genomen. Men beweert, dat Napoleon het stoute inzicht had in Engeland onverhoeds, met eene ontzaggelijke macht, aan te landen en binnen te dringen.

(2) Zie vorige nota.

(3) Een pond Grooten, of een pond Vlaamsch, had de weerde van 6 gulden of 12,72 fr. Een man, zoo als de schrijver zich uitdrukt, kostte dus ongeveer $12,72 \times 50 = 636$ frank.

(4) Niet alleen in 1812 was eene steertster zichtbaar, maar ook in 1811. Het verwondert ons, dat de schrijver van laatstgenoemde niet spreekt, daar zij bijzonder groot en schitterend was. Zij was niet minder dan 44.000,000 mijlen van 4 kilometers lang, en had eene doorsnede aan haar hoofd van ongeveer 150,000 mijlen, terwijl de kern zelf er 1089 meette. Volgens sterrekundige berekeningen zou de steertster van 1811 hare langwerpige wenteling rond de zon, in nagenoeg 875 jaren voltrekken. Die van 1812 in nagenoeg 71 jaren. De waarschijnlijke terugverschijning zou dus voor de eerste rond het jaer 2686 moeten geschieden en voor de tweede zou de herverschijning in 1883 moeten plaats gehad hebben. Stippen wij hier echter aan, dat de

In het jaer 1813 den 11 Janry moesten tot exaerde alle de peirden by malkanderen komen om daer het beste uyt te trekken voôr de fransche daer synder twee getroken om hun te sekerder te voldoen hadden sy het eerste niet aenveird het tweede soude hun geleverd geworden hebben.

Den 9 April 1813 is de klasse ten vollen gevraegt gelyk het jaer 12-13 en 14 waer van d'een doôr d'ander 170 of 80 nombers waeren en eenige jaeren te voóren wierden daer uyt gevraegt 70 of 80 mannen van Lokeren Exaerde en dakkenem dat was een kanton t'saemen (1).

Den 24 dito synder bakkers gevraegt beenhouwers metsers om elk synen sliel te doen voor de fransche.

Op den 2 meye is er uytgelesen tot exaerde naer de hoogmisse als dat de die 20 jaeren geworden waeren tot de 40 hun moesten komen overgeven op het schepen huys om eenen man te koopen om op te trekken naer de hospitaelen om de gekwetste gaede te slaen (2) desen gekogt synde van dese voôrnomde nombers om op te trekken hadde voor loon 180 guldens voôr een jaer brabants courant geld.

Daer wierd gevraegt in meye 1813 op ieder prochie 2 of 3 van die kinderen hadden van de beste gegoede om eenen man te leveren aen den keyser Napoleon (3) gemonteérd te peirde dese wierden genaemt gardineurs (4).

Den 17 October 1813 (5) is er tot Lypsig eenen slag geslaegen daer

---

kansen van dwaling in de berekeningen van de meeste wentelings-tijdvakken der dwaal- of steertsterren zeer groot zijn, daar men die berekeningen zeer dikwijls moet stennen op kleine deeltjes der ellipse, slechts waarnemelijk, wanneer bedoelde hemellichten zich in de nabijheid der zon bevinden.

(1) Wij denken dat de schrijver wil zeggen, dat in 1812, 1813 en 1814 de volledige lotelingsklassen binnengevraagd werden. Dat deze voor het kanton Lokeren van de 170 tot 180 mannen telden, waarvan er vroeger slechts gemiddeld van 70 tot 80 moesten dienst nemen. Sedert 1811 bereidde Napoleon een ontzaglijk leger om tegen Rusland op te trekken. In 1812 stond hij aan het hoofd van 450,000 man.

(2) Gaede te slaen, staat hier voor « te verzorgen ».

(3) Den 4[den] Mei 1804 werd Napoleon te S[t] Clond tot keizer van Frankrijk uitgeroepen.

(4) Gardineurs, voor « gardes-d'honneur, eerewachten ». Tot Exaerde werd Martin Tolliers tot Eerewacht aangeduid.

(5) De slag van Leipzig, tusschen den 18[den] en 19[den] October 1813, door Napoleon verloren, dwong dezen naar Frankrijk terug te keeren, waarvan het grondgebied door den vijand overrompeld werd. De slag van Leipzig kostte aan de Franschen 20000 mannen, en 30000 krijgsgevangenen, meest allen gekwetst. De prins Poniatowski, benevens drie afdeeling-bevelhebbers, verloren er het leven, en 17 veldoversten der Franschen werden krijgsgevangen genomen. De verliezen der Bondgenooten waren niet minder aanzienlijk.

synder van de fransche veéle gedisserteérd (1) met duysende gedood in de reste op de vlucht gedreven.

Op den 15 december 1813 synder tot Lokeren slaeven gelogeérd dese quaemen van antwerpen dese moesten in de kerke om wel bewaerd te worden de borgerlyke wacht moeste patroleren binnen en buyten de kerke van ontrent 400 mannen (2) dese worden slaeven genaemt om dat sy moesten werken met de ketens aen sy hadden tot antwerpen eenige jaeren gewerkt daer waeren onder kerkdieven moorders binders branders en die valsche ackten gemaekt hadden (3), en in de kerke hadden-der veéle hun gevoeg gedaen dat den drek langst onder de deuren uytliep nochtans sy hadden diversche vertrekken by hun en sy maekten groot vüer van buyten (4) tegen de kerke en het weesen huys was ook vol soldaeten en op de kaye laegen schepen daer wierden sieke in gedaen dese waeren met ketens aen malkanderen 18 tot 24 aen een keten daer waerender in het getal ontrent 1800 met de sieken en slechte dese wierden gevoerd daer waeren by 40 waegens om dese nae gent te voeren en als dese vertroken waeren hebben sy de kerke moeten schueren door den stank die daer in was daer is in 2 dagen geen misse gedaen en dese voorschreve tot gent eenige dagen geweest hadden syn sy vertransporteerd nae ryssel en dese wierden van niemandt aenveird en syn weder gekomen nae Lokeren eenigen tyd daer naer om te logeren in de kerke en dese syn wederom vertransporteer nae Antwerpen van de Exaerdsche boeren met karren en waegens (5).

Op den 18 december 1813 syn de boeren van Exaerde vermaend om het t'sanderdaegs te regüleren als dat sy moesten komen op het

---

(1) Gedisserteérd, voor « gedeserteerd, weggeloopen ».

(2) Het zijn die 400 mannen, die in en buiten de kerke moesten patrouilleren, of wacht houden.

(3) Alles duidt hier aan, dat er meer sprake is van galeiboeven dan van slaven.

(4) Volgens den zin des schrijvers zou het blijken alsof het de boeven waren, die vuur maakten. Natuurlijk zijn het de wachten en soldaten geweest, de bewakers der gevangenen, die zulks deden.

(5) De schrijver schijnt in de meening te verkeeren, dat de galeiboeven, die eenige dagen later te Lokeren logeerden, en van Ryssel afkwamen, dezelfde waren als de vroeger naar Ryssel vertrokkene. Zulks is onaannemelijk; hier is wellicht sprake van galeiboeven, die gerustheids- of gezondheidshalve van verblijfplaats verwisselden. Misschien ook waren het fransche, alhier gestrafte misdadigers, die naar hun land gestuurd werden, en Vlaamsche, Brabandsche en Hollandsche, die uit Vrankryk naar Antwerpen overgevoerd werden. Althans eene bijzondere nota uit de kronijk meldt dat aatstgenoemde boeven, meestal tot gemelde Provinciën en Land behoorden.

schepen huys als datter moesten 3 koeyen geleverd worden voor de fransche dit wierd gesteld per kop voor ider koey 6 stuyvers (1) daer waeren 900 en 5 koeyen op de prochie.

t Sanderdaegs quamper al wederom tydinge als dat de boeren moesten taerve leveren meest al 100 en 10 pond dese moest geleverd worden tot antwerpen.

Den 30 december 1813 syn de peirdeboeren ontboden tot exaerde op het schepen huys als dat de fransche een peird vraegden op de prochie wat dat sy daer mede souden gedaen hebben het wierd geregùleérd van ieder peird te geven 4 frank of 44 stuyvers courant en die het viel die syn peird getroken wierd moest daer voor ontfangen 21 loien en half (2) dit moest tot gent geleverd worden de voeyagie was ten laste van den boer daer waeren op prochie 100 en 70 peirden (3).

Nu gekomen synde in het jaer 1814 op den 20 Janry moesten wederom taerve geleverd worden en een 4de kooren t saemen 36 sakken (4).

Op den 4 febriary 1814 hebben de fransche eene groote conterbutie gevraegt op Lokeren Exaerde en dakkenem en meer andere prochien van taerve aver koeyen of geld. Lokeren moest leveren 100 koeyen Exaerde 20 sonder de graenen en noch meer andere prochien. Dese moesten geleverd worden binnen de 24 uren op pyne van brand, en de kasakken en pruyssensche syn in gent gekomen den 4 february en als het avond was synder 30 russensche kasakken nae Lokeren gekomen te peirde van gent (5) dese hadden pykens (6) met yser beslegen

---

(1) De stuiver, oude munt, stond gelijk met 8 duiten of 16 penningen. Althans op den buiten rekent men hedendaags nog met stuivers courant, nagenoeg ter waarde van 0,09 fr. Volgens verder blijkt schijnt het die waarde te zijn, die hier aan den stuiver dient gegeven te worden.

(2) 21 loien en half, voor « 21 1/2 louis ». Een louis is twintig frank. Dus 21,50 × 20 = 430,00 fr. Er waren dus, tijdens de opeisching tot Exaerde, 107 paarden.

(3) De schrijver bedoelt wellicht het cijfer 107 en niet 170. Althans eerstgenaamde komt, op 2 frank na, overeen met de berekening van het getal paarden op het totaal der persoonlijke bijdragen gesteund.

(4) Dit zal enkel de hoeveelheid voor Exaerde geweest zijn, of 27 zakken tarwe en 9 zakken koren; ten ware de schrijver een mengsel der beide granen bedoelde, dat, in den landbouw en koophandel, onder den naam van masteluin bekend is; doch alsdan meestal uit gelijke verdeeling van tarwe en rogge bestaat.

(5) Zooals wij reeds zegden na den slag van Leipzig werd het rijk van Napoleon door de Vereenigde Mogendheden overal overrompeld. Doch zoo hardnekkig als moedig, deed hij eene laatste poging om zijnen troon te redden. Een oogenblik schenen

van ontrent 12 a 13 voeten lang en daer waeren noch 30 fransche om de voorschreven contributie te vertransporteren en als de fransche hoorden dat den vyand by Lokeren was, naemen sy de vlucht, en soohaest dese russensche kazakken in Lokeren quamen met hunne pykens in de hand, en in het volle geweir men hoorde roepen van alle kanten viva de kasaken viva de kasakken (1) en al het volk quam uytgeloopen en veéle van het land om him te verwillekomen.

Op den 9 febriary 1814 is-er tot Lokeren eenen franschen spion gepakt die quam van autwerpen om syne reyse te vervoorderen nae ryssel en hy logeérde tot Lokeren en eene herberge en hy hadde eenen hond by hem en als hy wat geheten en gedronken hadde vraegde hy den baes naer syn logiest en hy bevol hem van sorge te draegen voor synen hond en den baes daer eenen inval van krygende besag den hond en siende dat hy eenen koperen halsband aen hadde vleyde hy den hond en hem wat broot gevende soo dat hy den halsband afdede en door de dikte die hy hadde en was hy lichte (2) en noch meer prosontie (3) krygende ontbode hy den meyer met de politie om dat stuk naer te sien en desen halsband hebben sy opengedaen en daer staeken brieven in hy drog sorge voor den hond gelyk hem bevolen was de kamer wierd bewaerd (4) en als den spion opstont

---

de wapens hem nogmaals te begunstigen. Napoleon wilde zijne vijanden tusschen Parys en zijn leger verpletteren; doch, Parys ontsloot den vijand zijne poorten en de Bondgenooten verklaarden den 31sten Maart 1814, Napoleon vervallen van zijnen troon, alsook de herstelling der Bourbons. Gemelde opeischingen en de verschijning van de Cosakken te Gent en te Lokeren staan wellicht met Napoleons laatste pogingen in verband.

Nota (6) van page 280. Pykens, voor « Pieken ».

(1) Kasaken, kasakken, voor « Kozakken ». Zekere Russische soldaten; zij zijn van middelbare gestalte en sterk gestel, hebben het uitwendige van Tartaren, en zijn zoo taaie en bedrevene ruiters, als geduchte kampers. Eenige regimenten Kozakken maken deel der Keizerlijke Russische Wacht. Alhoewel ten dienste van den keizer hebben de Kozakken eigen wetten en instellingen. Hun algemeene krijgsbevelhebber draagt den naam van Hetman of Attaman. Hij wordt door den keizer aangesteld. De Kozakken boezemden onze bevolking grooten schrik in en lieten hier eene befaamdheid van wreedheid en barbaarschheid na.

(2) Soo dat hy den halsband afdede en door de dikte die hy hadde en was hy lichte. De meening van den schrijver is : « De baas deed den hond zijnen halsband af, en bevond dat hij, in verhouding zijner grootte en dikte, zeer licht woog ».

(3) Prosontie, voor « présomptie; van het fransch woord présomption, dat in zekere gewesten soms ten onrechte vervlaamscht wordt, en in den zin van, « vermoeden », doorgaat. Ik heb présomptie, dat de dief wel eenen bekenden zou kunnen zijn, voor « Ik heb vermoeden, enz. »

(4) Wierd bewaerd, voor « werd bewaakt ».

wierd hy in echtenisse genomen en in het kot gesteken en vyf a 6 uren daer naer wierd hy vertransporteért naer dendermonde geboeyd en wel versekerd en op den 19 dito is hy door den kop geschoten tot.....

Op den 10 febriary heeft eenen Eéngelschen generael de stat antwerpen beschoten verscheyde huysen wierden daer door beschaedigt en eenige menschen daer door het leven verloren hy en heeft niet voort gegaen hy heelt de stat gespaert door schoon spreken van de inwoonders (1).

Den 16 dito is het sas van gent overgegaen met capittellatie aen de russensche (2).

Den 21 Maerte (3) synder soldaeten vertroken uyt antwerpen met capitulatie naer het fransche toe.

Op den 29 Maerte quaemen van antwerpen noch 7000 fransche met 40 stukken kanon trokken door gent langst melle op oordegem en baevegem en den generael maison (4) gewaer wordende syne roete maekte langst korteryk alwaer hy eenige krygsgevangene maekte met

---

(1) Wij denken niet, dat schoon spreken der stadsbewoners alleen zou volstaan om de Engelschen terug te houden in de krachtdadige belegering eener stad als Antwerpen, waaraan zij zooveel prijs hechtteden, en die, in handen van Napoleon I, eene gedurige bedreiging voor Engeland was. De waarheid is, dat de keizer Antwerpen zeer had doen versterken en generaal Carnot de stad met moed en wijs beleid wist te verdedigen. Carnot bedankte na het beleg de inwoners, om hun moedig gedrag. Op hunne beurt bedankten hem de inwoners van St Willebrord en van Borgerhout, omdat hij de voorstad wist te behouden, die door den verdedigingsraad tot vernieling bestemd was. Zij richtten Carnot een standbeeld op en schonken zijnen naam aan eene belangrijke openbare baan.

(2) Na dat de fransche maerschalck Macdonald, sedert Wagram, hertog van Tarente, de Waal had moeten verlaten, legden de Pruisen en Russen zich toe om Holland en België verder van de Franschen te verlossen, terwijl de Engelschen hunne krijgsverrichtingen langs de Schelde voortzetteden. Den 17den Januarij 1814 was Roermond veroverd. Den 1sten Februarij waren de Bondgenooten onder de muren van Brussel, opvolgentlijk bezetteden zij Namen, Dendermonde, Gent, Bergen enz. Den 18den Februarij viel het Sas van Gent in handen der Russen, onder bevel van graaf Olichadoff, die in het beleg bijgestaan werd door de gentsche schippers. Zulks duurde voort tot eindelijk Lodewijk XVIII, volgens schikkingen met de Mogendheden genomen, de fransche troepen terugriep. Deze verlieten Luxemburg den 3den Mei 1814, Oostende den 4den en Antwerpen den 5den.

(3) De Franschen bleven eventwel meester der vestingen van Luxemburg, Oostende en Antwerpen tot de hierboven opgegeven datums.

(4) Generaal graaf Maison, later maarschalk van Frankryk werd in 1771, te Epernay op de Seine, geboren.

veél buyt naer dat sy van dege hadden gevochten is de reste in ryssel gevlucht van de fransche (1).

Dese voornoómden generael en soude hun niet vervolgt hebben maer sy waeren buyten hunne roete volgens hun contrackt dat sy gemaekt hadden.

Den 24 maerte heeft bonnaparte parys verlaeten.

Den 31 maerte syn alle de mogentheden in parys getroken.

Den 15 April is bonnaparte nae het eyland elbe vertroken (2) het welke hem gegeven is om syn verblyf plaetse te houden met een inkomen van 6000000 frans voor hem en syn familie.

Antwerpen is overgegeven aen de geallieerde met capittellatie den 19 april (3).

Alle de vlaemingen die onder de fransche in dienst syn mogen alle nae huys komen.

Den 1 July 1814 syn meest al de pruyssche en russensche uyt het land getroken van gent op lokeren synder met duysenden te voet en te peirde van ten 5 uren van den morgent tot den elf uren voor middag dat de straete schier niet liber en was en langst den deirmonschen wech was het ook soo vol passasie.

Op den 3 July is den keyser van rùsland uyt gent vertroken nae antwerpen hy wierd overal veél eere aengedaen tot Lokeren wierd de calsey met bloemen gestroeyd (4).

Men siet noch dagelyks soldaeten komen die onder de fransche in dienst geweést hebben.

Bonnaparte is van het eyland elbe afgescheépt den .... en gekomen tot parys 20 maerte 1815 (5) vraegdt al wederom volk.

---

(1) Van dege hadden gevochten, voor « hardnekkig hadden gevochten ». De schrijver maakt hier melding van het gevecht, dat generaal Maison op weg naar Ryssel, den 31sten Maart te Sweveghem, bij Kortrijk, leverde, en waarin de fransche ruiterij zich bijzonder onderscheidde.

(2) Napoleon stond den 14den April te Fontainebleau den troon af, en vertrok naar het eiland Elba. Hij kwam er den 20sten April toe.

(3) Tusschen de date van overgave en de bepaalde ontruiming der plaats kunnen eenige dagen verloopen.

(4) De schrijver bedoelt Alexander I, geboren in 1777, keizer van Rusland van 1801 tot 1825.

(5) Dat de schrijver niet juist weet wanneer Napoleon het eiland Elbe verliet is niet te verwonderen. De vergaderde Monarcken waren nog te Weenen om de schikkingen van het Congres te bespreken, toen den 6den Maart 1815 een engelsche koerier de tijding bracht, dat Napoleon zich ingescheept had. Doch, op den dag dier tijding was Napoleon reeds sedert 5 dagen te Cannes ontscheept, en op weg naar Parys, waar hij

Nu gekomen synde in het jaer 1815 men sag al wederom veél volk optrekken van alle mogentheden om geheel vrankryk te omringelen daer is veél passagie langst alle de steenwegen te voet en te peirde.

Op den 4 april moeste de jongheyd hun overgeven den ouderdom van 18 tot 22 jaeren.

Op den selven dito wierdender kenrlingen gevraegt om nae gent te gaen werken om de vesten te maeken die te voôren van de fransche geslecht waeren daer werken ontrent de vier duysend menschen.

Op den 7 april hebben die van Exaerde met de belle rondgeweéśt als dat de die die boven de 22 tot 35 jaeren geworden waeren getroud of ongetroud hun moesten komen overgeven.

Dese voórnoômde prochien Exaerde Lokeren en dakkenem hebben moeten loten van de 18 tot 35 jaeren den 27 april tot den 4 meye ider prochie op syn eygen (1) maer daer was dikwils belet doòr de groote passaesien om de logimenten te schryven.

Van Lokeren moesten der gaen 139.

Van Exaerde 34 a 35 (2).

Van Dakkenem 3.

Alle die gereclameerd hadden van gebrekelykheyd van Lokeren Exaerde en dakkenem zyn den 12 en 13 meyd moeten naer dendermonde gaen om gekeurd te worden maer daer synder veele afgekeurd om het geld daer synder die daer voor gaeven 5 a 6 tot 7 onderd guldens (3).

De requisitie is opgegaen den 7 Juny naer Sertogen bosch om de exersitie te leeren (4).

---

den 20sten Maart feestelijk, en als een overwinnaar, omvangen wierd, Lodewijk XVIII had eenige uren vroeger Parys verlaten en de wijk naar Gent genomen, om van daar de gebeurtenissen af te wachten en na te gaan.

(1) De schrijver bedoelt, dat de mannelijke personen van 18 tot 35 jaar des kantons Lokeren, ieder op hunne parochie geloot hebben; welke lottrekkingen duurden van den 27sten April tot den 4den Mei.

(2) Van Exaerde 34 a 35. De schrijver bedoelt 34 of 35; hij twijfelt aan het juiste getal.

(3) Wij weten niet tot hoever dergelijke misbruiken mogelijk waren, of tot hoever er grond is voor gemelde aantijgingen. De sommen in elk geval schijnen ons overdreven. Wij vermeenen, dat destijds zelfs de prijs van eenen remplacant zoo hoog niet liep. Edoch, men verhaalde ons dikwijls in onze jeugd, dat een zelfde persoon meermalen dienstplichtig verklaard werd. Met het oog op eene bepaalde vrijstelling voor dienstonbekwaamheid was het dan ook wel mogelijk, dat men meer aanzienlijke sommen besteedde, dan voor het koopen van eenen remplacant.

(4) De requisitie, is opgegaen den 7 Juny naer Sertogen bosch om de exersitie te

Daer worden veéle peirden gekogt voor de soldaeten voor alle de mogentheden van 4 a 5 a 7 jaeren op den tyd van dry maenden een gemeen peird wierd verkogt tot 20 loüien (1).

Op den 9 Meye als het tot gent jaermert was laegen de éengelsche tot gent en daer waeren veéle éengelsche die een afgereden peird hadden, verkogten dat en kogtten een beter dat sy besteetten de eüverheyd tot 30 loüien. Men kost schier voor 100 gulden geen oud versleten peird koopen.

De requisitie is opgetroken naer sertogen bosch om de exersitie te leeren. Maer eer den winter ten eynde was synder veel sick geworden (2).

Op den 18 Juny synder soldaeten vertroken uyt gent nae lokeren om te logeren 3000 by de grootste boeren waerender 20 en by de kleyne 10 dese syn t'sanderdaegs vertroken nae antwerpen om voorder te marceren om de andere te versterken want daer quam tydinge door de staffetten als dat de fransche te velde qùamen met 100 en 20 duysend mannen en de geallieérde mogentheden syn op het spoedigste by malkanderen gekomen (3) en hun voolk t'hoop getroken syn gekomen tot carellaroey en hebben de fransche daer uyt geslaegen en hebben die gejaegt tot by .... 3 a 4 dagen lang hebben sy gevochten Eerst met het kanon en het hant geschut en als dat eenigen tyd geduerd hadde syn sy gaen vechten met de beanetten dat den eenen

---

leeren, geldt hier : De nieuwe dienstplichtigen zijn den 7den Junij naar 's Hertogenbosch vertrokken, om de krijgsoefeningen aan te leeren.

(1) Een Louis = 20 franken. Een gemeen paard gold dus tot 400 franken.

(2) 'S Hertogen-Bosch in Noord-Braband is eene versterkte stad, nabij de Maas, aan de samenvloeiing van Aa en Dommel. Gedurende natte winters komt het omliggende der stad soms gansch blank.

(3) Gedurende het Weener Congres was er tusschen de verbonden Mogendheden eenig geschil opgerezen. De terugkomst van Napoleon had echter voor gevolg de goede verstandhouding te herstellen. Ook bespoedigde zij de ontworpen vereeniging van Noord en Zuid Nederland. Den 16den Maart 1815 werd die, door Willem van Oranje, in de Staten Generaal te 's Gravenhage voorgedragen. Napoleon werd door de Mogendheden, als ruststoorder, vogelvrij verklaard. De Fransche keizer wilde eene toenadering bij middel der diplomatie beproeven, doch alles mislukte. Op den 25sten Maart vergaderden de Mogendheden, besloten eene groote krijgsmacht naar Frankrijk te zenden, die slechts na Napoleon's val zou ontbonden worden. Wat het vertrek der soldaten uit Gent betreft, die te Lokeren logeerden, daaromtrent zullen wij slechts aanmerken, dat den dag van hun vertrek juist overeenkomt met de dagteekening van den geduchten slag van Waterloo.

op den anderen dood viel dit slach was lang ontrent 3 uren en breed een uer en half soo dat daer niet te sien en was als modder en bloed en de doode menschen laegen met hoopen en doode peirden en bonaparte was daer ook by en als hy gewaer wierd dat hy veel volk verloór is hy uyt syn koetse gesprongen en hem op een peird geset, hy hadde aen eenen schranslooper of kapots gewyse en eenen ronden hoed op syn hooft en als hy voor oogen sag dat hy veel volk verloor alle münüten tydinge kreeg heeft hy het slachtveld verlaeten en is gevlucht en heeft syn koetse ook moeten verlaeten en de reste van syn volk is op de vlucht gedreven, dese koetse was eenen grooten buyt met het gon daer in was daer wierden veel papiren in gevonden want hadde hy tot brussel konnen geraeken het land hadde in rüine geweest hy hadde gevraegt eene groote conterbutie en alles doen dienen dat waepens draegen kost hy heeft het slachveld verloren met 80 duysend menschen met de gequetste en krygsgevangene en 300 stukken kanon sonder die daer naer in den modder gevonden syn alle de mogentheden hebben bonaparte vervolgt tot in Vrankryk en sy hebben hem gevonden en wederom op een eyland gestierd genaemt St Christina en het volk dat by hem geweest hadde was al veele verstroeyd en wech geloopen hy hadde noch ten deele van syn lyfwacht by hem naer dat bonnaparte uyt het land was is het al wederom in ruste gekomen (1).

---

(1) Is de grond van bovenstaande waar, het is klaar nochtans, dat de schrijver zich vergist nopens de plaats van het oorlogstooneel. Hij bedoelt den slag van Waterloo, op nagenoeg 18 kilometers van Brussel, den 18^den^ Junij 1815 geleverd. Verders bedoelt de schrijver door het eiland St Christina, verbanningplaats van Napoleon, het eiland St Helena, in den Atlantischen Oceaan. Ziehier nagenoeg hoe de zaken gebeurd zijn :

Toen Napoleon vruchteloos alle diplomatische pogingen tot zijne troonherstelling bij de Mogendheden uitgeput had, wilde hij deze vooruitzijn in krijgsbedrijven. Hij verliet den 12^den^ Junij Parys, toog naar de Nederlanden, trok de Sambre over en bereikte Braband. Reeds was generaal Ney den 15^den^ Junij nabij Baisy-Thy, doch werd te Quatre-Bras door generaal De Perponcher, aan het hoofd van eenige Nederlandsche troepen, en door Hertog Bernhard van Saksen-Weimar gestuit. Des anderen daags bood de algemeene aanvoerder der Nederlandsche krijgers, Prins Willem van Oranje, de fransche overweldigers voortdurend eenen hardnekkigen tegenstand, alhoewel hij slechts over 5000 mannen, tegenover meer dan 20,000 franschen, beschikte. Intusschen verwijlde Wellington, met onverklaarbare gerustheid van gemoed in Brussel. De Nederlanders, Nassauers en Brunswykers, stonden gedurend drij uren alleen tegenover hunne vijanden en vielen in groote menigte. Toen verscheen Picton met zijne Schotten en de slag duurde tot 's avonds voort. Middelerwijl had Napoleon te Ligny tegen

Den prins van Holland is tot brussel gehüld den 21 sebtember 1815 (1).

In het jaer 1816 was het soodanigen natten somer dat men desgelyke noeyt en heeft geweten of beschreven gevonden op St Medaerdus heeft het by nae geheel dien dag geregend en bleef regenachtig (2). Men seyde het kan ses weken dueren maer het bleéf regenachtig tot ons verdriet veel koü nat en weynig sonneschyn waer door den bocqwy niet en konde wassen daer wierd veel afgemaeyd met kruyt met al en aen de beesten gegeven de graenen syn slecht drooge geworden en over tyd gehaeld het land lag met sulken quaeden grond dat het loof en wortels schier niet en konde wassen mits het soodanig regende datter veel kelders geheel den somber water heeft gelegen (3) veel hoey en toemaet gerst veel pataters gerot namentlyk op leege landen waer door het eenen dieren tyd wierd.

In november wierd de taerve 16 gulden den sak het kooren 12 gulden den bocqwy 10 gulden de aver 9 gulden de patoters 6 guldens den sak van 8 tot acht daegen alles hoe dierder het lynsaet poer dat vier maend van te vooren 8 gulden verkogt wierd nu 16 gulden.

Nu gekomen synde in het jaer 1817 dat heeft noch schromelyker gevolgen gehad in den vasten wierd de boter verkogt 15 stuyvers het pond het beste hoey 30 gulden het onderd ofte onderd bussels in de

---

Blücher gestreden aan het hoofd der Duitschers, die den slag verloren. Voor het eindigen van den slag was Blücher gewond en moest het opperbevel aan generaal Von Gneisenau overgeven. Napoleon rukte met zijne troepen voort naar Brussel; doch Wellington wachtte hem op te Mont St Jean, bij Waterloo. De slag begon met den middag. De troepen der bondgenooten begonnen reeds te wijken toen de Pruisen in het Oosten opdaagden. Napoleon beval een hevigen aanval tegen de troepen van Wellington en Oranje, die hij wilde vernietigen voor de aankomst der Pruisen. Napoleon's oude garde beproefde eenen doorslaanden aanval. Op het punt te gelukken staat zij echter op eens voor de engelsche garde, die uit eene diepte opdaagt. Zij is op het punt te wijken. Eene tweede kolom van Napoleon's oude garde rukt vooruit. De strijd wordt zoo mogelijk nog hardnekkiger. Doch de engelschen, onder Alton, en de vereenigde Nederlanders, onder Chassé, vechten voortdurend met de hoop op overwinning, toen in het zuidoosten, kanon en schutvuur de medehulp van Von Ziethen en zijne Pruisen aankondigen, en de nederlaag van Napoleon beslissen.

(1) Prins Willem van Oranje regeerde over de beide Nederlanden onder den naam van koning Willem I. Hij overleed, den 12den December 1843, te Berlijn.

(2) Het regenachtig weder duurde drij-en-zestig dagen lang.

(3) Datter veel kelders geheel den somber water heeft gelegen, voor « dat er in veel kelders geheel den zomer water heeft gelegen ».

maend van Meye wierd de taerve al verkogt 30 gulden den sak het kooren 20 gulden den sak den bocqwy 19 gulden de aver 14 gulden de patoters tot 13 gulden den sak (1) vette kalvers 20 stuyvers den steen het rentvleesch 6 stuyvers het pond de vette verkens 28 stùyvers den steen levendig te wegen (2) eenen steen taerven meél 24 stuyvers het bocqwy meél 7 stuyvers den pot het lynsaet poer 18 gulden het stuk. Nu gekomen synde in de maend Jùniùs wierd het kooren verkogt tot 24 gulden den sak den bocqwy 23 gulden den sak het rogbrood 3 stuyvers het pond soo datter menigvuldige menschen hùn droog brood niet en konden winnen genootsaekt waeren van te gaen bedelen en dat groeyde dagelyks meer in meer aen de aerme menschen syn gestelt op den wyk van Staekte die op een boeren hof quaemen om hun brood te vraegen op den 20 Junius en als het avond was beliep het getal op 692 menschen op eenen dag en veéle die beschaemt waeren seyden bedelen is beter als steélen de patoters wierden soodaenig gestolen dat de menschen met deselve in hùn huys vluchten raepen en wortels wierden ook veele gestolen t self het setloof (3) en saeywortels wierd ook gestolen en het kooren uyt de schùeren gehaeld en kooren myten open gebroken en op veel ackers de plantpatoters uyt de putten gekrapt.

aChthIen onDert thIen In zeVen
Dat sChrIkkeLYk, DIer, LeVen (4)

gaf aenleydinge tot groote misbrùyken.

T'wonsdaegs den 25 Junius wierd tot Lokeren veél geplunderd het

(1) Eene aanmerking in het handschrift zegt, dat Pieter Wichelier voor eenen zak aardappelen zestien gulden ontving.

(2) Wij denken dat hier verwarring bestaat, door de prijzen dan eens op te geven voor zekere hoeveelheid geslacht vleesch, en andermaal de waarde aan te duiden naar den prijs der levend verkochte dieren. Aldus is het onaannemelijk dat het kalfsvleesch, slechts 24 stuivers den steen of de zes pond zou gelden, en het rundvleesch 6 stuivers het pond of 36 stuivers den steen. Wij maken hier de berekening, volgens het hier op den buiten nog aangenomen gewicht van den steen. Eigenlijk stond de steen gelijk met 6 Amsterdamsche ponden, of 2,7 kilo.

(3) Setloof, in de Vlaanderen « zetloof ». Men verstaat hierdoor de rapen, die men laat opgaan om er zaad van te kweeken, of daarvan het jonge loover met de lente als veevoeder te gebruiken. De jonge scheuten van het zetloof worden, op den buiten en door behoeftigen, wel eens als eerste groente, onder den naam van loolspruiten, gekookt en met aardappelen vermengd, gegeten.

(4) De telletters van dit jaarschrift geven voor totaal 1817, of het jaar der groote duurte der levensmiddelen.

nam begin op de patoter mert (1) het gepeìibelsel lag op loer offer eenige meer vraegden als acht daegen te vôoren dan waerender die 13 gulden den sak verkogt wierden en 7 stuyvers den steen sy kregen schimpworden naer hùnnen kop en stamten de sakken om verre dan begonst het op een grabbelen te gaen de verkoopers wierden overrompeld veéle waerense kwyte (2) en eenige voor half geld gegeven het officie (3) kwam t'seffens dog kosten niet effen krygen het was te seer verwarnent (4) en op de graenmert was het ook soo, de boeren moesten hùn graen laeten voòr het gon hùn geboden wierd, sommige vraegden acht a thien gulden den sak sy en dierven niet meer vraegen en andere die vraegden volgens de mert te vôoren daer synder eenige hùn graen kwyt geraekt en daer waeren boeren die met haeste hùn sakken toebonden en seyden dat het verkogt was en als de mert gedaen was syn sy gaen plunderen op de koopmans solders en dat graen wierd wech gedregen van mans vrouwen en kinders (5) tot brussel gent antwerpen wierd ook veel geplunderd maer daer wierdender van ieder plaetse daer sy geplundert hadden eenige in het kot gesteken en syn daer naer t'huys gekomen.

Tegen dat de wekelyksche mert van Lokeren kwam heeft de weth van Lokeren doen uyttrompetten en op de buyten prochien als dat de wekelyksche mert tot Lokeren sonde geweést hebben gelyk te vòoren dat iederen verkooper mocht vraegen gelyk hy wilde en koopers bieden volgens oud gebruyk en als den dag en ure daer was van mert ik geloove datter meer koopers waeren als sakken graen het wierd al wederom verkogt 3 a 24 gulden den sak daer waeren soldaeten gekomen van dendermonde te voet en te peirde en een borgerlyke wacht

(1) Mert, voor « markt ».

(2) Eene nevenaanteekening in het handschrift zegt, dat de vrouw van Pieter-Jan Van Duyse te Exaerde, aldus eenen zak aardappelen kwijt raakte.

(3) Door officie verstaat de schrijver hier wellicht het gemeente-magistraat en de politie.

(4) Het was te zeer verwarnent moet hier zeker beduiden, dat de zaken te zeer in den war geraakt waren.

(5) Daer waeren boeren die met haeste hùn sakken toebonden en seyden dat het verkogt was en als de mert gedaen was syn sy gaen plunderen op de koopmans solders en dat graen wierd wech gedregen van mans vrouwen en kinders. Bovenstaande zin dient gelezen te worden als volgt : Er waren boeren, die haastig hunne zakken toebonden en zeiden, dat het graan verkocht was. Doch, na de markt is het grauw gaan plunderen op de koopmanszolders en het geroofde graan, werd door mannen, vrouwen en kinderen weggedragen.

van 24 mannen ook in het volle geweir die maekten patroelie in de ronde van de mert alles bleéf in rùste en korts naer dien is het makxom aengekomen (1).

EINDE.

---

(1) Korts naer dien is het makxom aengekomen. Die zin dient gelezen en verstaan te worden als volgt : Korts daarna hebben de eetwaren hunne maximum prijzen, of hunne hoogste prijzen, bereikt. Wij maken bovenstaande aanmerking opdat men niet denke, dat eene nieuwe wet op de verkoopprijzen der eetwaren aangenomen was, als onder de heerschappij der fransche Jacobijnen.

L'ÉPITAPHIER WASIEN.

(SUITE).

Lokeren.

N° 1046.

Eglise de Lokeren. (1)

Dalle bleue dans la nef centrale, près du maître-autel.

D. O. M.
Sepultura van S^r
AUGUSTINUS RYNGAUT f^s
JUDOCI, schepenen geweest
deser prochie, stierf den 27
January 1756, oudt 45 jaeren
ende van syne huysvrouwe
Jof^r ANNA THERESIA DE CLERCQ,
f^a JACOBI, stierf den 15 February
1742, oudt synde 32 jaeren, ende
van syne tweede huysvrouwe
Jof^r MARIA COOMAN, f^a EGIDII
stierf den 8 7bre 1747 oudt
synde 30 jaeren.
R. I. P.

---

(1) Les épitaphes de l'église de Lokeren sont tirées d'un manuscrit dressé par Monsieur J.-B. van Winckel, ancien marguillier et dont nous devons la communication à l'obligeance de notre collègue de la direction du Cercle, Monsieur Hector Van Hooff.

N° 1047.

Nef centrale, près du maître-autel, à côté de la précédente.

D. O. M.
Sepultura van S^r^
JUDOCUS RYNGAUT
f^s^ GUILL. geweest
arm : en schepenen deser
prochie en deken van de
confrerie van den H. Roosen-
crans, stierf den 11 Mey
1744, oudt 71 jaeren,
ende van Joff. ANNA RAEM-
DONCK f^a^ ADRIANI
syne huysvrouw, stierf
den 9 X^bris^ 1743, oudt
69 jaeren.
R. I. P.

N° 1048.

Nef centrale.

D. O. M.
Sepulture van Sr JOANNES
BAPTISTA TACK, filius
AMBROSII, in syn leven gulde
meester van het gulde van
Sinte Sebastiaen, overleden den
10 July 1762, oudt 27 jaren
ende van
Joffr. ROSA PETRONILLA DE
WILDE, filia CORNELII syne
huysvrouwe, overleden
den 15 8^ber^ 1775, oudt
41 jaren.
Bidt voor de zielen.

N° 1049.

Nef centrale, à côté de la précédente. Dalle surmontée du monogramme du Christ.

Sepulture van Sr Ambrosius TACK
f[s] Jan Baptista, overleden den 14
October 1752, oudt 41 jaeren, ende
syne huysvrouwe Joff[e] Catharina
Francisca DE BLOCK f[a] Judoci,
overleden den 24 Juny 1744,
oudt 36 jaeren.
Bidt voor de zielen.

N° 1050.

Nef centrale. Monogramme du Christ.

Sepulture van S[r] Jan
Baptiste TACK, f[s] Jans,
in syn leven kerck ende
armmeester en schepenen
deser prochie en prince
van de confrerie van den
Hoogweirdigsten Naem
Jesus, stierf den 16 X[ber]
1748, oudt 82 jaeren ende
Joanna VERGAUWEN f[a]
Nicolaus, syne huysvrouwe,
stierf den 26 October 1761,
oudt 85 jaeren, ende
Catharina TACK f[a] Jans,
jonge dochter, stierf den
1 Augustus 1716 oudt 18
jaeren ende Antonia TACK
f[a] Jans, huysvrouwe van
Cornelis DE WILDE, stierf den
11 April 1725, oudt 24 jaeren.
Bidt voor de zielen.

N° 1051.

Nef centrale. Monogramme du Christ.

Sepulture van Sr Petrus
Antonius TACK, f^s^ Jan Baptiste,
geweest armmeester deser prochie,
sterft den 17 Meert 1758, oudt
57 jaeren ende Jof^vr^ Rosa
Martina NYS f^a^ Jacobus, syne
huysvrouwe, sterft den
.... oudt jaeren.
Bidt voor de zielen.

N° 1052.

Nef centrale. Le texte de la dalle démontre qu'elle était autrefois placée dans la chapelle du St Nom.

Sepulture
van Sr Jan VAN KERSSCHAVER, f^s^
Petri, oudt 41 jaeren, overl. den
24 7^ber^ 1669 en Joffr. Joanna DE
PAUW, f^a^ Servaes, syne huysvrouwe,
overl. den 18 7^ber^ 1705, oudt 72 jaeren,
en Sr Simon RYNGAUT f^s^ Guilli-
elmi, arm-m^r^, schepenen deser
prochie, prince der confrerie van
den Soeten Naem en fondateur van
't wekelyks lof met benedictien,
ook van de missen der selve
confrerie, overl. den 29 Meert 1747,
oudt 76 jaeren en syne huysvrouwe
Joff^r^ Joanna VAN KERSSCHAVER,
f^a^ Jans, overl. den 20 Meert 1742,
oudt 75 jaeren, suster van Sr Jan
VAN KERSSCHAVER f^s^ Jans, fon-
dateur der caplanie van den
Soeten Naem, by hem inghe-
stelt, begonst met syn doodt

den 15 Augusti 1728, en Heer
JOAN. GUILLIELMUS RYNGAUT
pb^{r}, f^{s} SIMONS, eersten erfachti-
gen caplaen, soo van den Soeten
Naem als van Onse Lieve Vrouwe,
te samen bedient by de 40 jaeren,
overl. den 18 Juny 1768, oudt 67
jaeren en Sr SIMON PETRUS
RYNGAUT f^{s} SIMONS, jongh-
man, arm-m^{r} deser prochie,
overl. den 8 Mey 1766, oudt
59 jaeren, al begraven tot
Lokeren in het inkomen van
den Soeten Naem, uytgeno-
men den eerw. Heer Priester.
B. V. D. Z.

N° 1055.

Nef centrale.

D. O. M.
Sepulture van JAN BAP^{TA}
GILLIS f^{s} P^{r}, kerck en arm-m.
deser prochie, overl. 9 8^{ber} 1769
oud 69 jaeren en syne huysvr.
ELISABETH REMENS f^{a} JANS,
overl. 5 Mey 1777 oud 95 jaeren,
te voren W^{e} PETRI BOCKSTAL
f^{s} MAX : overl. 9 Jan^{ry} 1725,
oud 32 jaeren : Hunnen sone
Pr JOANNES BOCKSTAL, jongman
overl : 25 Febr^{y} 1749, oud
29 jaeren.
B. V. D. Z.

N° 1054.

Nef centrale.

Sepulture van JOANNES
DE COSTER f^s PETRI, overl. den
22 9^ber 1780, oudt 84 jaeren, ende
CATHARINA BOCKSTAL, f^a
SIMONS, syne huysvrouwe
overl : den 31 January 1765
oudt 63 jaeren.
B. V. D. Z.

N° 1055.

Dalle bleue à côté de la précédente.

D. O. M.
Sepulture van de eersame
MARIA CATHARINA RYNGAUT,
f^a SIMONIS, jonghe dochter, overl.
den 13 Maerte 1749, oudt
46 jaeren ende van JUDOCA
VAN KERSSCHAVER f^a JANS,
jonghe dochter, overl. den 9
Juny 1698, oudt 31 jaeren.
B. V. D. Z.

N° 1056.

Nef centrale.

D, O. M.
Sepulture van S^r JAN
BAPTISTA VAN AVERMAET
F^s PETRI, in syn leven schepenen
ende armmeester geweest deser
prochie, overl. den 1781
oudt .. jaeren, ende syne huys-
vrouwe Joff^r JOSINA AUDE-
NAERT, F^a MARINI, overl. den

20 Janry 1780, oudt 75 jaeren;
in houwelyk verwekt
Petrus Bernardus.
Petronilla Francisca.
B. V. D. Z.

N° 1057.

Dalle bleue à côté de la precedente.

D. O. M.
Sepulture van Egidius
Frans HENDERICKX
. . . .
. . . .
Anna Theresia DE RUYSSCHER
. . . .
. . . .
Petrus Joannes
. . . .
. . . .
Jacobus Joannes
. . . .
. . . .
en Egidius Franciscus
. . . .
. . . .
B. V. D. Z.

N° 1058.

Nef centrale.

D. O. M.
Sepulture van
Sr Petrus MAGEREN, fs Guilli-
elmi, in syn leven schepenen
. . . .
. . . .
en Jouffr Elisabeth GOOSSENS

f^{a} Joos, syne huysvrouwe
overl. den ....

. . . .

gewonnen in houwelyk
6 kinderen.
R. I. P.

N° 1059.

Même situation.

D. O. M.
Sepulture van Sr Pieter
RYNGAUT, f^{s} Guillielmi, overl.
den 1 July 1752, oudt 57 jaeren,
ende syne huysvrouwe Joff^{r}
Philippina Joanna DE
SCHOEZITTER f^{a} Jans, overleden
18 February 1718, oudt 63 jaeren
en hunnen sone Pieter Francis
RYNGAUT, jongman overleden
den 18 X^{ber} 1737 oudt 27 jaeren.
B. V. D. Z.

N° 1060.

Nef centrale, près du jubé.

D. O. M.
Sepulture van den
eerw. Heer ende meester Fran-
ciscus Carolus AUDENAERT
f^{s} Jacobi, Pbr. oudt ..
jaeren en alf, stierf 8^{ber}
17.. ende van den eerw. Heer
ende Mr Dominicus Bernardus
AUDENAERT f^{s} Jacobi P^{r},
oudt 75 jaeren, stierf den ....
1780 ende van

. . . .

. . . .

R. I. P.

N° 1061.

Dalle bleue près du jubé.

D. O. M.
Sepulture van Sr Cosmas
Frans WITTOCK, f^s^ Cosmi, overl.
25 7^ber^ 1776, oudt 51 jaeren,
ende van syne huysvrouwe
Joff^r^ Judoca DE PAUW, f^a^
Guilliaem, overl. ....
. . . .
R. I. P.

N° 1062.

Devant l'autel de la Sainte Vierge.

D. O. M.
Sepulture van S^r^
Egidius Franciscus
WITTOCK, f^s^ Joannes
Baptista, jongman, in syn
leven guldem^r^ van den H.
Roozenkrans, overl. den 30
April 1765, oud 50 jaren,
ende syne suster Joff^r^
Francisca Petronilla
overl. den ....
oudt .. jaren, ende
Joff^r^ Maria Jacoba
geestel. dochter, overl.
den 19 Juny 1768, oudt
42 jaren.
R. I. P.

N° 1063.

Dalle bleue à côté de la précédente.

D. O. M.
Sepulture van S^r
Joannes Baptista WIT-
TOCK, f^s Simons, in syn
leven armmeester, sche-
penen van den Beversche,
deken van den H. Roosen-
krans, oudt 66 jaren, overl.
den 12 April 1758, ende
Jouff^r Catharina BOCK-
STAL, f^a Gillis, syne
huysvrouwe, oudt 74
jaren, overl. den 26
7^ber 1763.
R. I. P.

N° 1064.

Même situation.

D. O. M.
Sepulture van S^r
Gillis VAN HOLLEWINCKEL,
f^s Jan, in syn leven sche-
penen ende Deken van H.
Roosecrans, overl. den
12 7^ber 1772, oudt 79
jaren ende Jo^e Theresia
VAN DOORSLAER, f^a Jan,
syne huysvrouwe, overl.
den 9 9^ber 1775, oudt
81 jaren.
R. I. P.

N° 1065.

Même situation.

Sepulture
van Sr ADRIANUS DE
VYLDER, fs JANS, overl. 12
Meert 1745, oud 40 jaren
ende van Sr EGIDIUS ROGMAN,
fs ADRIAEN, in syn leven schepenen
van Beversche, in Lokeren,
overleden tot Maestricht 8sten
Janry 1761, oud 55 jaren,
beyde geboortig van Zele :
ende hemlieden huysvrouwe
Joe ISABELLA THERESIA
RAEMDONCK, fa MATTHEI,
overl. .... oud .. jaeren,
in eerste huwelyk verwekt
Sr LAURENTIUS JOSEPHUS,
Sr JUDOCUS EMMANUEL,
in tweeden huwelyk
Joe JOANNA ISABELLA,
en Joe COLETA.
B. V. D. Z.

N° 1066.

Dans le chœur de la Sainte Vierge, dalle surmontée du monogramme du Christ.

Sepulture van d'heer
SIMON PETRUS RYNGAUT,
filius SIMONS, in syn leven
armmeester deser prochie
en deken van de confrerie
van den Soeten Naem Jesus,
overl. den 8 Mey 1766, oudt
synde 59 jaren ende
van d'heer BERNARDUS
JOANNES RYNGAUT, filius

SIMONS, gebroeders, in
syn leven schepen deser
prochie, overl. den .....
oudt synde .. jaeren.
Bidt voor de zielen.

N° 1067.

Dalle à côté de la précédente, surmontée du monogramme de la Sainte Vierge

D. O. M.
Sepulture van
Joffr MARIE ANNA
SLOOR, geestelyke dochter,
fa JACOBI, oudt 60 jaeren
overleden den 5 7ber
1775.
B. V. D. Z.

N° 1068.

Dalle surmontée d'un calice avec l'hostie rayonnante.

D. O. M.
Sepulture van den Eerw.
Heer ANTONIUS FRANS
ROELS, fs ÆGIDII, in
syn leven onderpastor
van Ste Salvator binnen
Gendt, oudt 35 jaeren,
stierf den 9 Xbris
1755, en synen broeder,
den Eerw. Heer BERNARDUS
BENEDICTUS ROELS, in
syn leven ....
. . . .
. . . .

N° 1069.

Dalle bleue à côté de la précédente.

D. O. M.
Sepulture van
Balduinus VAN DAMME,
f^{s} Petri, schepenen van
den Beversche ende
arm-m : deser prochie,
sterft den 23 7^{ber} 1773.
Maria Anna VERSCHELDEN,
f^{a} Marini, syn huys-
vrouwe sterft den 16
Junius 1756, ende
deken van den H.
Roosencrans.
R. I. P.

N° 1070.

Dans le chœur de la Sainte Vierge.

D. O. M.
Sepulture van Pieter
BOCKSTAL, f^{s} Gillis, arm-
meester en schepenen
van 't Beversche en
Deken van Roosenkrans,
stierf den 6 Mey 1764.
Catharina AUDENAERT
syn huysvrouw, stierf
31 Meert 1734 : hun
kind : Isabella
Marie stirf 7 7^{ber}
1752.
B. V. D. Z.

N° 1071.

D. O. M.
Sepulture van Gillis
VERBEKEN, f^s^ Gillis, overleden
den 26 Augusti 1717,
oudt 81 jaren ende syne
huysvrouwe Adriaene
VOLCKERICK, f^a^ Gillis,
overleden den 1 Jan^ri^
1709, oudt .. jaeren.
Hunne kinderen :
Jacobus VERBEKEN, overle-
den den .... oudt .. jaren,
syne huysvrouwe Marie
Catharina DE MAES-
SCHALCK, f^a^ Laurens,
overleden den 11 April
1775, oudt 75 jaeren.
Isabella VERBEKEN begyne
in het groot begynhof tot
Gent, overleden den 25
Janry, oudt 75 jaren.
Joanna VERBEKEN, gees-
telycke dochter, overleden
den 11 July 1711, oudt
58 jaren.
B. V. D. Z.

N° 1072.

D. O. M.
Sepulture van
Laurentius BRUGGEMAN,
f^s^ Jans, overl. den
7 7^ber^ 1722, oudt 56
jaeren en syne
huysvr. Petronelle
.... f^a^
Jans, geb. van Sint.....

.... overl. 17 8^bris
1711, oudt 75 jaeren.
Ende van LUCAS
BRUGGEMAN, f^s LAU-
RENTII ......
en syne huysvrouwe
ISABELLA ROELS, f^a
PASSCHASII ......
. . . .
B. V. D. Z.

Nº 1073.

Sepulture van
JOĒS BAPT^{TA} DE VOS, f^s
PETRI, overl. den 12
April 1784, oudt
77 jaren, ende syne
huysvrouwe, overl. den
26 Meerte 1764,
oudt 64 jaren.
R. I. P.

Nº 1074.

D. O. M.
Bidt voor de siele van den
Eerw. Heer JOANNES
GUILLIELMUS RYNGAUT,
f^s SIMONS, et JOANNA
VAN KERSSCHAVER causa
matris erfachtigen
capellaen soo van den
Soeten Naem als van
onse Lieve Vrouwe,
t'samen bedient by
de 40 jaren, overl. den
18 Juny 1768.
Dat hy rust in vrede.

N° 1075.

D. O. M.
Sepulture van den
eersaemen MAXIMILIANUS
BAERT, f^s^ ANDRIES, overleden
den 27 September 1718, oudt
synde .. jaren. Ende van
syne huysvrouwe JOANNA
BACK, f^a^ GILLIS, overleden,
den 6 Mey 1767, oudt synde
67 jaeren, dewelke alhier
gefondeert hebben een eeuwig
jaergetyde met twaelf
gesongen missen ten selven
tyde voor hunne zielen
als vier gulden wasch
aen de baere.
Bidt voor de zielen.

N° 1076.

D. O. M.
Sepulture van S^r^
JOANNES DE BACKERE, f^s^
MARINI, in syn leven
schepenen en arm-m.
deser prochie, overleden den
30 April 1760, oudt 60 jaeren,
ende van MARIE CATHARINA
MELLINCK, f^a^ JUDOCI, syne
huysvrouwe, overleden den
3 Juny 1759 oud 57 jaeren,
mitsg^s^ hunne kinderen,
JUDOCUS ADR. jongman
overleden den 16 X^ber^ 1761,
oudt 31 jaren.
R. I. P.

N° 1077.

Dans le chœur de la Sainte Vierge, vers le jubé.

D. O. M.
Sepulture van JUDOCUS ROELS,
fs .... overleden den 1716
oudt .. jaeren, ende
JOANNA MARIA HECKELAERT,
fa AND. syne huysvrouwe
overleden den 27 July 1730
oud 61 jaeren.
MARIA THERESIA ROELS, gees-
telyke dochter fa JUD. overl.
den ....
JOANNES JOSEPHUS ROELS,
fs JUD. overl. den ....
R. I. P.

N° 1078.

D. O. M.
Sepulture van MARINUS DE
BACKERE, fs Joos, overl. den
11 January 1716, oudt synde
61 jaeren, ende JOANNA REMENS,
fa Joos, syne huysvrouwe, overleden
den .. Augustus 1738, oudt synde
78 jaeren, mitsgaders hunne kinderen :
ISABELLA DE BACKERE, jonghe dochter
overleden den .. February 1718, oudt
synde 18 jaeren, ende MAETHEUS
DE BACKERE, jongm. overleden den
29 Mey 1715, oudt synde 39 jaeren,
ende MARIE ANNE DE BACKERE,
jonghe dochter, overleden den
11 7ber 1716, oudt 31 jaeren.
Bidt voor de zielen.

N° 1079.

D. O. M.
Sepulture van den eersaemen
ADRIANUS VAN HECKE, fs JANS,
overl. den 20 December 1720
oudt synde 65 jaeren, ende van
syne huysvrouwe CATHARINA
DE COCK, fa Joos, overl. den
20 Mey 1718, oudt synde
88 jaeren.
Bidt voor de zielen.

N° 1080.

D. O. M.
Hic jacet Reverendus
adm. Dominus ADRIANUS
J. F. GAUQUIER, pres-
byter, Gerardimontensis,
obiit ....
ætatis suæ anno .....
. . . .
R. I. P.

N° 1081.

Devant l'autel de Saint Laurent.

D. O. M.
Sepulture van Joffr
ANNA GOOSSENS, fa THOMÆ,
geestelycke dochter, over-
leden den 3 February 1764,
oudt 79 jaeren ende van
hare twee zusters Joffr
CATHARINA GOOSSENS,
jonge dochter, overleden
den 13 Xber 1757, oud 65 jaren,

Joff^r^ Joanna Isabella
GOOSSENS, jonge dochter,
overl. den 30 April 1769
oud 63 jaren.
Bidt voor de zielen.

N° 1082.

Même situation.

D. O. M.
Sepulture van S^r^
Josephus GHELDOF, f^s^
Bauduini, in syn leven
armmeester deser prochie
ende onderdeken der
confrerie van den H. Laurentius, overleden den 4^en^
7^ber^ 1777, oud 66 jaeren,
ende syne huysvrouwe
Joff^r^ Catharina RYNGAUT,
f^a^ Judoci, overleden den
28^en^ Augusti 1775, oud 63 jaren,
in houwelyk gewonnen eene
dochter met naeme
Catharina Josepha.
Bidt voor de zielen.

N° 1083.

Chœur de Saint Laurent.

D. O. M.
Sepulture van Sieur
Joannes DEGHE, f^s^
Joannes, overleden
den 10 X^ber^ 1763, ende
syne huysvrouwe, Jof-
frouw Marie Judoca DE
RYCKE, f^a^ Valentini,
overleden den 16 Juny 1747

ende hunne kinderen,
Heer JOANNES, Priester,
overleden den 2 Juny 1780,
Joffrouw JUDOCA FLORENTINA,
overleden den 19 January
1780, ende Joffrouw
CATHARINA THERESIA
overleden ....
R. I. P.

N° 1084.

Même situation.

D. O. M.
Sepulture van
DANIEL CAMMAERT, f^s GERARDI,
overl. den 17 8^ber 1770, oud 75 jaeren,
ende syne broeders JOANNES
CAMMAERT, overl. den .. 8^ber 1717,
oud 18 jaren. MARINUS CAMMAERT,
overl. den 16 February 1777, oud 78 jaren.
GILLIS CAMMAERT, overleden
den 1^en 8^ber 1781, oud 80 jaren.
. . . .
. . . .
. . . .
B. V. D. Z.

N° 1085.

D. O. M.
Sepulture van d'heer
CORNELIS JOSEPH TALBOOM,
. . . .
. . . .
ende van Joff^r MARIA
THERESIA REMENS ...
. . . .
. . . .
. . . .
R. I. P.

N° 1086.

Dalle bleue en partie fruste.

. . . .

ende syne huysvrouwe
Josine VLAMINCK, f^a^
Laureys, oudt synde
77 jaeren, overleden
den 11 February 1749.
Bidt voor de zielen.

N° 1087.

Vers le milieu du chœur de Saint Laurent.

D. O. M.
Sepulture van Sr Ægidius
Frans VAN DAMME, f^s^ Balduini,
in syn leven Deken der gilde
van den H. Sebastianus, overl.
den 6 July 1769, ende syne
huysvrouwe Joff^r^ Judoca
Maria BUYTAERT, f^a^ Cornelii,
overl. den .... oudt ..
jaeren, ende hunne kinderen :
Joanna Coleta Cornelia VAN DAMME
ende Judoca Rosalia VAN DAMME.
R. I. P.

N° 1088.

Dalle bleue au monogramme du Christ, devant l'autel du Saint Nom.

Sepulture van Judocus BOCKSTAL,
f^s^ Petri, in syn leven ....
armmeester deser prochie ....
overl. den 15 April 1715, oudt
jaeren. Ende syne huysvrouw

Anna Catharina VERWILGHEN,
fª Francisci, geboortigh van
Hamme, overl. den ....
oudt synde .. jaeren.
R. I. P.

N° 1089.

Même situation. Monogramme du Christ.

Den naem I-H-S. sy gebenedydt
van nu tot in der eeuwigheyt.
Hier light begraeven den
eersaemen Gillis DAEMS, fˢ .....
oud 51 jaer, overleden den
29 Juny 1678, ende eerbaere
Barbara .....IERENS
syne huysvrouwe, sterft den
14 February 16.........
. . . .
Soedertieren Jesu geeft de
siele rust ende 't eeuwigh
goed.

N° 1090.

Dalle bleue à côté de la précédente.

D. O. M.
Sepulture van Sʳ Josephus DE
PAUW, fˢ Petri, overleden den 21 Augustus
1700 ende van syne huysvrouwe
Joᵉ Elisabeth VLAMINCK, fª Petri,
overleden den 21ᵉⁿ September 1701,
en Sʳ Guilielmus DE PAUW, fˢ
Josephi, overl. den 26ᵉⁿ September
1718, oud 78 jaeren, en Joᵉ Joanna
KIEKEMANS, fª Egidii, syne huys-
vrouwe, overl. den 21ᵉⁿ Augustus 1719,
oud 48 jaeren, en Joᵉ Joanna DE
PAUW, fª Guilielmi, jonghe dochter,

overl. den 4 Meerte 1776, oud 65 jaeren,
en Joe ISABELLA DE PAUW, fa GUILLIELMI,
jonghe dochter, overleden den 31 Mey
1779, oudt synde 65 jaeren.
B. V. D. Z.

N° 1091.

Même situation.

Sepulture van den eersamen
FRANCIES VAN HECKE, fs Joos, overl.
den 23 9ber 1723, oudt 77 jaeren,
ende syne huysv. LIVINA DAENS,
fa EGIDII, overl. den 1 Mey 1703,
oudt 59 jaeren, ende van hunnen
sone, FRANCIES VAN HECKE, overl. den
8 Decemb. 1723, oudt 38 jaeren,
ende van syne huysvrouwe LIVINA
BAETEN, fa JORIS, overl. den 23 Mey
1713, oudt 80 jaeren, ende van
hunne kinderen, PETRONELLA
THERESIA VAN HECKE, overl. 15
Maerte 1766, oudt 54 jaeren,
den eerw. Heer PETRUS ......
. . . .
. . . .

N° 1092.

Sepulture van JAN VOSSAERT, fs JAN, overl.
den .. 7ber 17.. oud synde 60 jaeren, ende syne
huysvrouwe JOANNA SCHALCKENS, fa DANIEL,
overleden den 2 September 1719, oud synde
.. jaeren, t'samen in houwelyk geweest
den tydt van 12 jaeren en geprocreert
kinderen, ende FRANCISCUS RENERUS,
fs JACOBI, overleden den 25 Aug. 1758
oud synde 62 jaeren, ende syne huysvrouwe
PETRONILLA VOSSAERT, fa JANS, overleden
den 13 Juny 1789, oudt synde 85 jaeren.
Bidt voor de zielen.

N° 1093.

Dans le chœur de l'église, dalle bleue aux armes de la famille. (1)

Hier light Mher ROOM̄
ruddere,
die erfachtigh Schoutheete was van Lokeren,
Dackenam, Elverzeele ende Waesmunster,
ende die starf den III in lauwe MCCCLXV.
Hier light Mevrauwe Wyvine F RUCKEN,
myns heeren ROOMS wyf was,
die starf ......

N° 1094. (2)

Hic Jacet D. Maximilianus
Alexander LAUREYNS, ac Dom^lla
Anna D'HONT conjuges,
obiit ille IX Novembris 1689
illa vero XV 9^bris 1700.
Dic pie lector : æterna
in pace quiescant.

N° 1095. (3)

D. O. M.
Monumentum
Reverendi ac amplissimi Domini
Dominici VAN LARE, per 3 annos
in Uytberghen et 24 in Lokeren
Pastoris vigilantissimi, nec non
per 20 annos districtus Wasiæ
decani, qui obiit 3 Maii 1742
ætatis suæ 59, sacerdotii 34,
quo die in hac ecclesia fundavit
in refrigerium animæ suæ
anniversarium perpetuum.
R. I. P.

---

(1) Epitaphe reproduite par MM. De Potter et Broeckaert, d'après un ancien manuscrit.
(2) Inscription conservée à la bibliothèque de La Haye.
(3) Manuscrit de Gérard. Bibliothèque royale de La Haye.

N° 1096.

Pierre bleue encastrée dans le mur extérieur de l'église paroissiale.

D. O. M.
Hic jacet
R. A. D. Carolus Petrus MAENAUT
natus in Aeltere,
primum hic vicepastor annos 9 sacrista 19,
dein pastor annos 5, interea per annum
Wasiæ vicedecanus,
propter pietatem bonis omnibus
percharus,
orphanorum hujus parochiæ curam
suscepit, promovit, expedivit
opere et hortatubus,
divini verbi præco egregius, zelosus,
Domus Dei ornator, pie suisque omnibus flebilis,
obiit 22 mensis Augusti 1818,
natus annis 60,
merentes hoc posuere
Petrus Ludovicus et Joannes Baptista MAENAUT
monumentum pietatis suæ in fratrem
amatissimum.
R. I. P.

N° 1097.

Dans le mur extérieur de l'église, pierre bleue surmontée d'un lion tenant un médaillon orné d'un croix d'honneur : le tout reposant sur un trophée formé d'un chapeau claque, d'une épée et d'une liasse de parchemins.

Hier ligt begraven
de weledel achtbare Heer
Pieter Frans VAN REMOORTERE
ten tyde van het Oostenrykscbe landbestier
stadhouder en schout van Lokeren en Dacknam,
onder het fransche keizerryk
meyer dezer beide gemeenten,

en onder
Willem 1sten koning der Nederlanden,
burgemeester van Lokeren en Dacknam,
ridder van den Nederlandschen Leeuw,
lid der provinciale staten in Oost-Vlaenderen enz.
geboren te Exaerde den 25 Mei 1752
overleden te Lokeren den 21 Augusty 1824.
R. I. P.

Cimetière communal de Lokeren, sur la grande route de Gand à Anvers, hameau Heyende.

N° 1098.

Calvaire : Le Christ en croix entouré de la Vierge Marie et de St Jean. Un ange aux ailes déployées présente le calice au Sauveur. Au bas, un rocher representant le purgatoire.

Ontfermt u myner, ten minsten gy
myne vrienden, want de hand des
Heeren heeft my geraakt.
XIX. 21.

N° 1099.

Au nord du cimetière, à gauche du calvaire, pierre bleue rivée au mur.
Au sommet une tête de mort sur des os.

D. O. M.
Begraef-plaets
van
d'heer JOANNES JACOBUS DE JONGHE overleden den 30 January 1848 oud
79 jaer, en van zyne huysv. Joff. COLETA FRANCISCA BOEYE,
overleden den 8 Octber 1818 oud 44 jaer.
Hunne kinderen :
MARIA HYA. GISL. ov. den 30 Juny 1834 oud 37 jaer, huysvrouw
van d'Heer en Meester FRANS MAR. Serraris ov. den 5 Xber
1842, oud 55 jaer.
ISABELLA CLEM. COL. ov. den 18 oud jaer, huysv. van
d'heer SERAPHINUS FRANC. CORNELIS ov. te Ryssel den 22 Janry 1852 oud 55 jaer

CAROLUS AUG. ov. den 18 9ber 1828 oud 29 jaer,
CLARA JOS. PETR. ov. den 13 January 1873 oud 73 jaer,
LUCIA JOA. JAC. ov. den 18 Maert 1864 oud 65 jaer,
ADELAÏDE THER. FRANC. ov. den 18 oud jaer,
FERDINANDUS MAR. EMM. ov. den 13 Juny 1810 oud 6 jaer,
DESIDERIUS ov. te Brussel den 5 February 1849 oud 43 jaer,
PETRUS AD. ov. den 27 Maert 1868 oud 51 jaer 7 maenden 2 dagen,
NATALIA GISL. ov. den 20 Janry 1866 oud 58 jaer 11 dagen,
LUDOVICUS JOS. GISL. ov. den 13 Mey 1809 oud 3 maend,
COLETA PAUL. GISL. ov. den 18 oud jaer,
MATHILDE ANT. GISL. ov. den 16 April 1812 oud 5 maend,
AUGUSTUS MAR. GISL. ov. den 16 Febry 1873 oud 60 jaer.
Bid lezer opdat zy rusten in vrede.

N° 1100.

Pierre bleue surmontée d'une couronne.

Ci-git
Monsieur PAUL NORBERT TACK,
fils de PAUL et de Dame
MARIE MADELAINE VAN DER SNICKT,
en son vivant
membre du haut collège du Pays de Waes,
du conseil des cinq-cents
et du corps législatif de France,
Président du tribunal de commerce
à St Nicolas,
Président cantonnal,
électeur membre du conseil général
du département de l'Escaut,
membre des états-provinciaux
et des états-généraux
du royaume des Pays-Bas,
bourgmestre de cette ville
et de la commune de Dacknam,
chevalier de l'ordre du Lion Belgique,
etc. etc. etc.
né à Lokeren le 25 Avril 1759
mort le 29 Septembre 1850.
R. I. P.

N° 1101.

Pierre bleue surmontée d'une croix et d'une tête de mort sur des os en sautoir.

Zalige gedachtenis
van
DOMINICUS BEUCKEL,
geboren te Lokeren den 29 November 1796
en overleden den 22 July 1871.

MARIE BEUCKEL,
geboren te Lokeren den 19 February 1801
overleden den 1 October 1874.

JOANNA BEUCKEL,
geboren te Lokeren den 6 Maert 1793
en overleden den 12 November 1874.

ROSALIA BEUCKEL,
geboren te Lokeren den 20 Maart 1806
en overleden den 13 January 1880.
R. I. P.

N° 1102.

Pierre bleue avec entablement de marbre blanc, surmontée d'une couronne ornée d'une pensée entre deux branches de lierre. Plus bas deux mains enlacées.

Hier in de schaduwe van het kruis
rusten in de hoop der verrijzenis
BENOIT VAN WINCKEL,
oud schepene dezer stad,
gedurende 49 jaar
tresorier der kerk,
overleden den 1 April 1884
en zyne echtgenoote
MATHILDE DE POORTER,
overleden den 14 Maart
1872.
Zij rusten zijde aan zijde in deze heilige aard :
De vader wijs en vroom, voorbeeldig in zijn wegen,
De moeder 't deugdrijk hart voor man en kind een zegen.
Hun naam blijft dankbaar door hun huisgezin bewaard.
R. I. P.

N° 1103.

Croix, plaque blanche.

Ter zaliger gedachtenis
van Jufvrouw
Wᵉ Mʳ Marcel VAN RYSINGEN,
en van Mʳ Adrianus MERTENS,
geboren te Lokeren den 27 Februari 1802
en aldaar overleden den 29 October 1884.
Jufvrouw
Joanna Rosalia VAN RYSINGEN,
geboren te Lokeren den 9 Mei 1824
en aldaar overleden den 11 Mei 1888.

N° 1104.

Grande pierre bleue rivée au mur, surmontée d'une urne funéraire autour de laquelle s'enroule un serpent. Plus bas deux branches de laurier.

D. O. M.
Begraefplaets
van den heer Laurent DE MOOR,
in zyn leven voorzitter der kerkenraed van Lokeren,
aldaer geb. den 26 January 1766 en overl. den 5 Juny 1843
en van zyne echtgenoote
Jofvrouw Joanna Jacoba VAN DER POORTEN,
geb. te Lokeren den 26 Mey 1767 en overl. den 17 Septemb. 1837 :
Hunne kinderen :
Coleta Rosalia, geboren den 6 Mey 1792
overleden den 12 December 1867
echtgenoot van den heer Joseph Lodewyk LAVIOLETTE van Kortryk.
Karel Lodewyk, geboren den 10 Mey 1793
overleden den 2 October 1858.
Jan Laurens, geboren den 30 April 1795
overleden den 28 Maart 1861.
Isabella Antonia, geboren den 30 Mey 1797
overleden den 19 Juny 1848,
echtgenoot van den heer Pieter René Désiré BLANCQUAERT,
schepenen dezer stad en lid van den provincialen raed.

Rebecca Rosalia, geboren den 1 April 1799
overleden den 25 September 1851
echtgenoot van den heer Pieter Leonard ROOMS.
Joanna Francisca, begyn te Gend, geboren den 27 Juny 1801
aldaer overleden den 5 October 1848.
Maria Theresia, geboren den 20 January 1804
overleden den 30 November 1868.
Lodewyk Frans, geboren den 21 April 1806
overleden den 27 February 1878,
in huwelyk met Jufvrouw Paulina MUYS.
Honoré Antoon, geboren den 5 Juny 1808
overleden den 30 July 1871,
in huwelyk met Jufvrouw Alida Coleta LANDUYT.
Ludovika Antonia, geboren den 2 September 1814
overleden den 6 July 1875
echtgenoot van den heer Frans Antoon THUYSBAERT.
R. I. P.

N° 1105.

Devant la pierre précédente, dalle couchée.

A la pieuse mémoire de
Monsieur Louis François DE MOOR,
ancien échevin de la ville de Lokeren,
président du conseil des prud'hommes,
décédé à Lokeren le 27 Février 1878
à l'âge de 71 ans et 11 mois.
Son épouse Dame Pauline MUYS,
décédée à Lokeren le 5 Juillet 1885
à l'âge de 74 ans et 10 mois.
Mr Henri Frédéric Jean DE MOOR,
administrateur-gérant de la
Société anonyme linière St Léonard,
ancien conseiller communal
de la ville de Liège,
ancien juge au tribunal de commerce,
Chevalier de l'ordre de Léopold
et de l'ordre du Christ de Portugal
décédé à Liège le 28 Septembre 1884
à l'âge de 50 ans et 8 mois,

son épouse Dame
Marie Jeanne Ghislaine CASSIERS,
décédée
Mlle Coralie Marie Jeanne DE MOOR,
décédée
Mr Paul Joseph Marie ROOMS,
fils de Mr et de Mme ROOMS-DE MOOR,
décédé à Anvers le 20 Octobre 1885
à l'âge de 25 ans.
R. I. P.

N° 1106.

Monument en pierre de taille et entablement de marbre blanc. Au sommet une urne avec serpent roulé et deux cornes d'abondance. Au bas une tête de mort reposant sur un linceuil.

Ter nagedachtenis
van
Karel Eugeen THUYSBAERT,
burgemeester dezer stad,
lid van den provintieraad van Oost-Vlaanderen,
ridder der Leopoldsorde,
voorzitter van den katholijken kring,
en eerevoorzitter van den burgerkring,
oud voorzitter van den kerkeraad,
geboren te Lokeren den 30 September 1816
en overleden den 21 Jannari 1874.
R. I. P.

N° 1107.

Pierre bleue, entablement blanc.
Un écusson avec chapeau-claque et épée.

Rust-plaets
van den Heer
Petrus Renerius Desiderius BLANCQUAERT,
geboren te Lokeren den 28 November 1798,
in zyn leven
kapitein der schuttery,
kolonel der burgerwacht,

lid van den gemeente raed,
lid van den provintialen raed,
Ondervoorzitter van den militieraed van
het arrondissement St Nicolaes,
schepenen en burgemeester dezer stad,
aldaer overleden den 24 January 1855
en van zyne echtgenoote
Mejufvrouw Isabella Antonia DE MOOR,
geboren te Lokeren den 30 Mei 1797
aldaer overleden den 19 Juny 1848.
R. I. P.

N° 1108.

Sur une tombe placée au pied de la précédente.

Sepulture
de
J. B. BLANCQUAERT,
né à Lokeren
le 16 Avril 1792
et y décédé
le 9 Février 1883.

N° 1109.

Monument rivé au mur.
Au sommet une urne avec serpent enroulé : au bas deux faux en sautoir.

Grafstede
van den heer
Pieter Dominicus SPEELMAN,
notaris, sekretaris dezer stad
en lid der provinciale staten,
overleden te Lokeren den 20 April 1820 oud 58 jaer
en van zyne echtgenoote
Dame Marie Petronelle VAN BOGAERT,
overleden den 20 January 1830 oud 74 jaren.
Hunne kinderen :
Josephus Joannes, notaris,
overleden den 7 Juny 1807 oud 60 jaren.

Anna, overleden den 29 Juny 1807 oud 8 1/2 jaren,
Maria Joanna, overl. den 3 Novemb. 1878 oud 77 jaren
echtgenote van Jacques Edouard TROUVRIEZ,
overleden den 23 November 1833 oud 52 jaren,
Coleta Catharina, overl. oud jaren,
echtgenoote van Joannes Josephus SIMAIS,
overleden den 20 October 1851, oud 65 jaren,
Jeannette, overleden den 4 November 1859 oud 55 jaren,
Edouard, overleden den 30 January 1864 oud 58 jaren,
Joannes, overleden den 15 Maert 1847 oud 36 jaren,
Louis, overleden den 23 October 1869 oud 52 jaren.
R. I. P.

N° 1110.

Ter gedachtenis van
Mynheer
Lucianus Joannes Baptista
BLANCQUAERT,
geboren te Lokeren
den 4 Mei 1841
overleden den 1 July 1872.

N° 1111.

Monument en pierre bleue.

Bid voor de ziel van
Sieur Pieter VAN DAMME filius Joos,
geboren te Lokeren den 8 Maerte 1723
aldaar overleden den 13 December 1804
en van zyne huysvrouwe
Maria Anna VERHEIRBRUGGHEN, filia Franciscus,
geboren te Zele den 29 Mey 1736
overleden te Lokeren den 3 Juny 1812,
en van hunne kinderen :
1. Egidius Gerardus, echtgenoot van Juliana DE WILDE,
geboren den 1 Maerte 1769
overleden den 23 December 1843,
begraven te Seveneecken.

2. Joanna Maria, vrouwe Pieter WAEYENBERG,
geboren den 1 July 1770
overleden den 19 December 1830.
3. Joannes Jacobus, geboren den 6 Mey 1772
overleden den 9 February 1844.
4. Angelina, geboren den 7 Augustus 1773
overleden den 28 Maerte 1848.
5. Maria Jacoba, geboren den 17 September 1775
overleden den 3 Augustus 1860.
6. Petrus Franciscus, echtgenoot van Dame
Maria Francisca Coleta TACK,
geboren den 9 December 1777
overleden den 12 January 1851.
R. I. P.

N° 1112.

Monument gothique à trois faces.
Au sommet la croix et une clepsydre.
Sur le panneau du milieu, on lit :

Ter nagedachtenis van
den heer
Pieter Frans VAN DAMME,
voorzitter der kerkmeesters
en van den kerke-raed van Lokeren,
aldaer geboren den 9 December 1777
en overleden den 12 January 1851
en van zyne echtgenoote
Mejufvrouw
Maria Francisca Coleta TACK,
geboren te Lokeren den 22 Juny 1779
en overleden den 12 Maert 1855.
Hunne kinderen :
Frans Joseph,

Jeannette Jacqueline,
alhier overleden den 12 January 1866 oud 54 jaren en 9 maenden,
Jan-Baptist,
alhier overleden den 3 Maerte 1872 oud 59 jaren en 4 dagen,

Adolf Domien.

Eduard Pieter,

Isabella Maria,
relig : overleden te Geeraerdsbergen den 25 July 1849
oud 29 jaren.
Bid voor hunne zielen.

Sur le panneau de droite :

Bid voor de ziel van
Jufvrouw
Maria Antoinette DE WESTELINCK,
geboren te Thielrode den
20 Augusty 1791,
overleden te Beleele den
14 September 1865,
echtgenoot van Mynheer
Frans Joseph VAN DAMME.

Hun eenigen zoon
Franciscus Gislenus
VAN DAMME,
alhier geboren den
in huwelyk met Mejufvrouw
Mathilde Louise DE WILDE,
geboren te Calcken den
R. I. P.

Sur le panneau de gauche :

Hier ligt begraven
Jufvrouw
Maria Coleta BAETEN,
geboren te Overmeire den
24 January 1822,
alhier overleden den
29 October 1859,
echtgenoote van Mynheer
Eduard Petrus VAN DAMME.

Hunne kinderen :
Cyrille Joseph Marie
VAN DAMME,
geboren den 1 January 1856,
overleden den 20 Augusty 1859.
Maurice Benoit Ghislain
VAN DAMME,
geboren den 25 January 1858
overleden
R. I. P.

N° 1113.

Aan
Eduard HUYS
muziek-leeraar
de
Maatschappij
Ste Cecilia.

Aandenken
en erkentenis.
1854—1880.

N° 1114.

D. O. M.
Gedachtenis
van
Jofvrouw
Nathalie VALCK,
geboren te Lokeren en
overleden den 10 December 1877
oud 68 jaeren,
echtgenote van den heer
Victor D'HOOGE.
R. I. P.

N° 1115.

Petit monument en pierre de taille orné d'une croix et d'un livre en marbre blanc.

Sepulture de la famille
R. THUYSBAERT-ROOMS.

A la mémoire
de nos chers et
regrettés enfants :

GEORGES EMILE
MARIE GHISLAIN,
né le 28 Mai 1878
décédé le 5 Janvier
1879.

ADHÉMAR PAUL EMILE
MARIE GHISLAIN,
né le 5 Novembre 1879
décédé le 10 Février
1880.

LAURA MARIE HECTOR
EMILE GHISLAINE,
née le 12 Août 1885
décédée le 28 Août
1886.

N° 1116.

Pierre bleue surmontée d'une couronne et d'une étoile.

D. O. M.
Gedachtenis
van Jufvrouw
MARIA BERNARDA ROOMS,
geboren te Lokeren
den 20 Jannari 1792
en aldaar overleden
den 20 September 1875.
R. I. P.

N° 1117.

Monument en pierre bleue surmonté du monogramme du Christ.
Sur le socle une plaque blanche gravée représentant le Sauveur et la Sainte Vierge auprès d'un moribond.

Geloofd zij Jesus-Christus.
D. O. M.
Rustplaats
van wijlen den Heer
EMILIUS JOANNES EDUARDUS
BAETENS,

geboren te Lokeren den 6 October 1846
en er godvruchtig in den Heer ontslapen
den 27 December 1883.
van zijne echtgenoote Dame
Leontina Maria Ludovica
THUYSBAERT,
geboren te Lokeren den 29 September 1851
overleden
en van hunne dochter Mejufvrouw
Bertha Maria Paulina
Francisca Emilia Ghislena
BAETENS,
geboren te Lokeren den 16 September 1877
overleden
Zij rusten in vrede.

N° 1118.

Ter gedachtenis
van Mijnheer
Emilius BAETENS,
geboren te Lokeren den 24 Februari 1845
aldaar overleden den 27 Januari 1885,
zijne echtgenoote Jufvrouw
Louise KIEKEMANS,
geboren te Lokeren den 17 Februari 1847.

Hunne kinderen :
alle geboren te Lokeren :
Jean, den 20 Januari 1877

Alice, den 28 Juni 1879

Paul, den 9 Januari 1882

Maurice, den 3 Februari 1883

N° 1119.

Couronne, palmes.

Ter nagedachtenis van
CORNELIUS BRAECKMANS,
geboren te Rumpst den 18 November 1774,
overleden te Lokeren den 24 Juli 1848.
Zijne echtgenoote
MARIA FRANCISCA VEREECKEN,
geboren te Lokeren den 25 December 1775
aldaar overleden den 4 September 1847.
Hunne kinderen :
JOANNES-BAPT^e, geboren den 2 Maart 1804
overleden den 9 Januari 1858.
CONSTANTIA, geboren den 31 December 1809

DELPHINA, geboren den 12 Juli 1812

VIRGINIA, geboren den 5 Juni 1814

EDUARD LEON^d, geboren den 31 Augusti 1818
overleden den 31 Maart 1885.
R. I. P.

N° 1120.

Sur une petite colonne carrée.

Ter gedachtenis van
JOSEPH SAEY,
geboren te Lokeren den 27 Mei 1816
en er overleden den 5 Juni 1885.

N° 1121.

Ter nagedachtenis van
AMELIE BUSSENS,
weduwe van C. J. SIMAIS,
geboren te Lokeren den 2 Maart 1805
en er overleden den 25 February 1886.

N° 1122.

Croisette, couronne blanche.

Rustplaats van
Mijnheer Jan Jozef
VAN WINCKEL,
geboren te Zele
den 8 Mei 1797
overleden te Lokeren
den 8 Maart 1886.
Zijne echtgenoote
Mevrouw Sofie Christine
GOOSSENS,
geboren te Lokeren
den 10 April 1819
overleden
Bid voor hen.

N° 1123.

Entablement en marbre blanc.

Ter gedachtenis
van Mijnheer
Louis DAENS,
geboren te Lokeren
den 2 September 1820
en overleden den
9 Mei 1886,
en zijne echtgenoote
Dame
Catherine SCHELFAUT,
geboren te Lokeren
den 11 Februari 1826
en overleden den

N° 1124.

Sur le socle d'une croix en granit.

A la mémoire
de
Dame Thérèse GHEYSSENS,
épouse de Mr Ch. BOUCKAERT,
née à Gand le 4 Avril 1821
et décédée à Lokeren
le 25 Octobre 1881.
R. I. P.

N° 1125.

Entablement blanc et couronne.

Familie
J. VAN GYSEGHEM.
Jan VAN GYSEGHEM,
geboren den 6 Januari 1817,

zyne echtgenoote
Justina VAN KERKHOVE,
geboren 13 Mei 1809, overleden 25 Juli 1888.

Hunne kinderen :
Joseph, geboren 13 Juni 1839,

Celine, geboren 25 December 1840
overleden 11 Maart 1843.
Emiel, geboren 22 Novemb : 1842,

Louis, geboren 27 Augusti 1844,

Cesarine, geboren 20 Sept. 1846,
overleden 12 Juli 1887.
Alphons, geboren 16 Xber 1848,
overleden 19 Mei 1872.

Gustaaf, geboren 24 Juli 1851,

Mathilde, geboren 22 Juni 1854,
overleden 28 April 1864.
R. I. P.

N° 1126.

Monument en pierre bleue et entablement de marbre blanc.
En bas, deux mains enlacées

Rustplaats
van Mijnheer
Philemond METTEWIE,
geboren te Aalst
den 20 September 1824
overleden te Lokeren
den 15 Augusti 1888,
en van zijne echtgenoote
Regina VAN PETEGHEM,
geboren te Lokeren
den
overleden
R. I. P.

N° 1127.

A droite du calvaire.

Gedachtenis
onzer lieve kinderen
Georges,
Idalie,
Antoine,
CRUYT.

N° 1128.

Pierre bleue adossée au mur. Entablement en marbre blanc.

D. O. M.
Hier ligt begraven
Joffrouw
Coleta ROGMAN,
jonge dochter
oud 75 jaeren,
filia
Jan Francies,
en van
Carolina VOLCKERICK,
overleden
den 25 Maert 1828.
R. I. P.

N° 1129.

Croix et tête de mort.

Bid voor de zielen van
Ignatius LEYNS,
oud gemeenteraadslid van Lokeren
aldaar overleden den 28 8ber 1855 oud 76 jaren,
zyne huysvrouw
Theresia D'HANIS,
alhier overleden den 7 Maart 1848 oud 67 jaren.
Hunne kinderen :
Rosalia,
alhier overleden den 7 July oud 50 jaren,
J. Ambrosius,
oud gemeenteraadslid van Lokeren,
aldaar overleden den 7 Augti 1884 oud 69 jaren,
Petrus,
alhier overleden den 27 Augti 1869 oud 51 jaren,
Franciscus,
alhier overleden den 12 Juli 1885 oud 65 jaren,

VICTORIA,
alhier overleden den 10 Janry 1872 oud 47 jaren,
C. LUDOVICUS,
. . . .
zyne huisvrouw
PAULINA WEYN,
alhier overleden den 15 Maart 1872 oud 58 jaren.
Hunne kinderen :
M. OCTAVIE,

PROSPER Dr

Aandenken van
J. AMBRS LEYNS.

N° 1150.

Croix, étoile, tête de mort.

Sepulture
van Mynheer
PETRUS JACOBUS FRANCISCUS VRANCKEN,
fs FRANCISCUS DOMINICUS XAVERIUS
en ELISABETH MARIA VAN DEN NIEUWENHUISEN,
geboren te Antwerpen den 6 Augusty 1757
overleden te Lokeren den 17 November 1833,
en van zyne huysvrouw
Dame THERESIA CAROLINA VAN DEN BERGHE,
fa CAROLUS LUDOVICUS
en PETRONELLA THERESIA VERSCHRAEGEN,
geboren te Zeveneecken den 13 Mei 1765
overleden te Lokeren den 29 July 1838.
R. I. P.

N° 1151.

Devant la précédente pierre, monument en granit surmonté d'une couronne ornée d'une croix d'honneur et cette inscription :

Famille
J. B. VAN HOOFF.

N° 1152.

Pierre bleue.

D. O. M.
A la mémoire
de
Monsieur Ferdinand THÉMON,
né à Namur le 15 Mai 1775
décédé à Lokeren
le 1 Octobre 1855.
R. I. P.

N° 1153.

Monument en pierre bleue rivé au mur.

D. O. M.
Begraef-plaets
van
Joanna Coleta VAREWYCK,
overleden den 25 Julius 1853 oud 51 jaren en 5 m.
echtgenote
van
Jacobus Bernardus JANSSENS,
overl. den 17 February 1850 oud 68 jaren $\frac{3}{4}$ maenden
en van
Carolus Benedictus RUBBENS,
overl. den 15 Octob. 1870 oud 82 jaren en 9 maenden,
echtgenoot
van
Antonia Carolina VAREWYCK,
overl. den 28 April 1867 oud 79 jaren en 1 maend,
en van de kinderen RUBBENS, te weten :

Silvia overleden	oud	jaren	maend.
Edmundus	oud	jaren	maend.
Theophilus	oud	jaren	maend.
Camilus	oud	jaren	maend.

Clotildis, overl. 19 Novemb. 1862 oud 38 jaren 6 maend.
Sosthenes, overl. 3 Octob. 1825 oud 1 maend.
Bid voor de zielen.

N° 1154.

Devant la précédente pierre, dalle avec entablement de marbre blanc.

La joie de
notre cœur est éteinte :
nos chants sont changés
en lamentations.
LAMENT : DE JÉRÉM. V. 15.

A la mémoire de Dame
SYLVIE RUBBENS,
épouse de Monsieur
ENGELBERT BOECKAERT,
née à Lokeren, enlevée à l'amour de sa famille
le 31 Août 1871 à l'âge de 54 ans.

Dans le tombeau
elle parle encore.
HÉBREUX.

N° 1155.

D. O. M.
Begraef-plaets
van den
Heer EGIDIUS DOMINICUS VAN VLIERBERGHE,
ten tyde van het
Oostenryks land-bestuer
erf-meyer en schout
van Lokeren en Daeknam,
geboren te Stekene den 1en September 1751
overleden te Lokeren den 5en November 1834,
echtgenoot
by eerste huwelyk
van
Jofvrouw ANNA THERESIA BERNARDINA
DE VYLDER,
geboren te Lokeren den 5en September 1757
aldaer overleden den 28en July 1809,

en by tweede huwelyk van
Jofvrouw Marie Therese REYNIERS,
geboren te Seven-Eecken den 25en Maerte 1791
overleden te Lokeren den 7en April 1864,
hunne vyf kinderen van het tweede huwelyk :
Angelique Cars Ms overl. den
ond jaren maend.
Josephus Egs Ms overl. den 5en July 1821 oud 6 maenden.
Jeannette Ms Francs overl. den
ond jaren maend.
Josephus Jacqs Ms overl. den
oud jaren maend.
Louise Ms Pauls overl. den 21en April 1827 oud 6 dagen.
Bid voor de zielen.

N° 1136.

Monument gothique.

Familie
DE NOOS
en
VERMEULEN.

Myn Jesus barmhartigheid.
100 dagen aflaet.

N° 1137.

Monument en granit et marbre blanc, surmonté d'une urne avec serpent enroulé.

Ter nagedachtenis
der familie
CRUYT-LAVIOLETTE.
César CRUYT,
geboren te Lokeren den 1 April 1824,

zyne echtgenoote
Laurence LAVIOLETTE,
geboren te Brugge den 10 Januari 1826,

hunne kinderen, allen geboren te Lokeren :
ALFRED, 11 Januari 1853.
VALENTINE, 5 Mei 1854 overl. 26 April 1856.
ELISA, 25 November 1857.
JULES, 31 Mei 1859.
EMMA, 13 Augusti 1861 overl. 26 Februari 1862.

N° 1138.

Monument surmonté d'une urne avec serpent enroulé.

Hier rusten onze ouders,
Mynheer PIETER BERNARD VERHEYDEN, geboren te Lokeren
den 26 February 1775, in leven gewezen burgemeester dezer stad,
lid van den provincialen raed van Oost-Vlaenderen, aldaer
overleden den 7 February 1848 :
en zyne echtgenoote
Mevrouw MARIA JACOBA TALBOOM, geboren te Lokeren
den 22 September 1775, aldaer overleden den 2 Augusty 1847.
Hunne kinderen :
LODEWYK, geboren den 15 July 1798 overleden den 5 Juny 1837.
JULIA, geboren den 3 November 1799 overleden den 28 July 1812.
MODESTE, geboren den 8 July 1801 overleden den 1 Januari 1884.
AUGUSTE ALEXANDER, geboren den 29 November 1802, echtgenoot van
PAULINA NORBERTINA JOSEPHINA VIGNERON, overleden den 2 Mei 1884.
ROSALIA FRANCISCA, geboren den 26 February 1804 echtgenoote van
MELCHIOR LIBERT, overleden den 3 Augusty 1861.
DÉSIRÉ JOZEF, geboren den 19 April 1805, overleden den 5 July 1842.
EDUARD, geboren den 24 Juny 1806 echtgenoot van
JOSEPHINA VIGNERON, overleden den 28 November 1861,
FREDERIK MARIA, geboren den 9 July 1807 overleden den 29 Mei 1883.
COLETA JUSTINA, geboren den 27 July 1808 overleden den
MELANIA SOPHIA PHILIPPINA, geboren den 11 July 1809, echtgenoote
van FIDELIS LINTELOO, overleden den 14 December 1886.
URBAIN XAVIER, geboren den 15 Maart 1811 overleden den
MÉDARD LÉONARD, geboren den 8 Juny 1812 overleden den
R. I. P.

N° 1139.

Monument en pierre bleue rivé au mur et trois croix en granit placées devant la dalle principale.

D. O. M.
Zalige gedachtenis
van Mijnheer Bernardus SCHANFELAER,
geboren te Lokeren, aldaar god-
vruchtig overleden den 29 April
1865 in den ouderdom van 69 jaren.
Zijne echtgenoote
Juffrouw Henrica VAN LARE,
geboren te Lokeren aldaar god-
vruchtig overleden den 19 January
1878 in den ouderdom van 88 jaren.
R. I. P.

Sur la première croix.

A la mémoire
de notre bien-aimé frère,
Monsieur
Joseph SCHANFELAER,
né à Lokeren le 19
Septembre 1833
y décédé le 3 Mars
1880.

Sur la seconde croix.

A la mémoire
de notre bien-aimé frère,
Monsieur
Ferdinand SCHANFELAER,
né à Lokeren
le 30 Novembre 1823
y décédé le 6 Mars
1881.

Sur la troisième croix.

A la mémoire
de notre bien-aimé frère,
Monsieur
Edouard SCHANFELAER,
né à Lokeren et y décédé
le 25 Avril 1883
à l'âge de 53 ans
et 4 mois.

N° 1140.

Sur une croix en granit.

Ter gedachtenis
van Mijnheer
Joannes LEFÈBURE,
wed^r van Juf^vr
Marie
VAN KERSCHAVER,
geboren te Lokeren den
28 October 1812, overleden
den 11 April 1888.

N° 1141.

Calice porté dans une nuee.

Ik had honger en gij spijsdet mij!

D. O. M.
Bidt voor de ziel
van den zeer eerweerden heer
Joannes-Baptista EEMAN,
geboren te Iddergem den 9 Augusty 1797,
priester gewyd te Mechelen
den 12 Augusty 1822,
onderpastor te Evergem
den 30 September 1822,
onderpastor op St Baefs te Gent
den 25 Juny 1825,

pastor te Sinay den 30 Juny 1830,
pastor-deken te Lokeren
den 3 October 1848,
daer gestorven den 12 Meert 1857.
R. I. P.

N° 1142.

Monument gothique. Calice, hostie.

D. O. M.
et
piæ memoriæ
Reverendi adm. Domini
Henrici Joannis LIEDTS,
Audenardensis,
viri corde et eloquio verè insignis,
comitate et beneficio omnibus cari
qui per sex et amplius annos
extitit pastor in Lootenhulle
ubi monialium conventum instituit,
hinc per undecim ferè annos
pastor et decanus Rothnaci
ecclesiam S^ti Hermetis magnifice decoravit,
Lokeræ tandem per six annos
pastor et decanus
ministerio et munificentia
magnum sui desiderium reliquens
obiit quinta Februarii 1863,
ætatis propre 58 annorum.
R. I. P.

N° 1143.

Monument avec entablement de marbre blanc.
Au sommet la croix, une urne avec serpent enroulé.

D. O. M.
Grafstede van den wel edelen Heer
Karel Frans ROELS,
geboren te Destelbergen, Beirvelde, den 15 Mei 1792,
overleden te Lokeren den 12 Augusti 1864,

weduwenaar in eerste huwelijk van
Jufvrouw Theresia DAMMEKENS,
overleden den 9ten Maart 1843,
in tweede huwelijk van Jufv. Rebecca DE MOOR,
overleden den 23 September 1851,
gewezen lid van den gemeenteraad der stad Lokeren,
id. burgemeester der zelve stad,
id. lid der bestendige deputatie van den provincialen raad van Oost-Vlaanderen,
id. lid van de koophandelkamer van het arrondissement St Nicolaes,
id. voorzitter van den milicieraad,
toegevoegde rechter bij het vredegerecht van Lokeren,
lid van de commissie der burgerlijke godshuizen aldaar,
lid van den provincialen raad van Oost-Vlaanderen,
ridder van de Leopoldsorde.
Zijnen broeder Casimir ROELS, notaris te Lokeren,
overleden den 22 Augusti 1856 oud 58 jaeren.
R. I. P.
In deugd en kennis groot, met God en mensch bevriend,
Heeft waarlijk dezen man den rouw des volks verdiend.

N° 1144.

Sur deux croix placées devant la tombe précédente.

Ter gedachtenis
van Mijnheer
Félix Joannes ROELS,
echtgenoot van Jufvrouw
Sophia Paulina VERBEKE,
geboren te Beirvelde den 3 Augusty
1802, overleden te Lokeren
den 13 November 1883.

Dat zijne ziel in vrede ruste.

N° 1145.

Ter gedachtenis
van Jufvrouw
Sophia P. VERBEKE,
echtgenoote van Mynheer
Félix ROELS,
geboren te Sinay den 10 November
1806, overleden te Lokeren
den 29 December 1868.
Dat hare ziel in vrede ruste.

N° 1146.

Beau monument en pierre de taille surmonté d'une croix.
Sur la partie droite cette inscription :

Het einde van alles
is de dood.
Doch voor hem die geloofd
is de dood het leven !

Sur une dalle couchée :

D. O. M.
Athanase François LAPEER,
geboren te Lokeren den 11 October 1827
en aldaar overleden den 4 November 1884.
R. I. P.

N° 1147.

Beau monument en pierre bleue surmonté d'une urne voilée.

R. I. P.
Ter nagedachtenis van
Frans LAPEER,
oud schepen dezer stad,
geboren den 28 October 1825,
overleden den 2 April 1885.

N° 1148.

Beau monument en pierre de taille entouré d'une élégante colonnade reliée par des chaines.
Sur le socle ces mots :

Regrets éternels.

Sur une pierre debout :

Famille
MUYS-
VANDENPLAS.

N° 1149.

Beau monument en pierre de taille aux armes casquées de la famille DE LAUSNAY PAPEIANS DE MORCHOVEN.

Famille
DE LAUSNAY PAPEIANS DE MORCHOVEN
dit VAN DER STREPEN.

N° 1150.

Monument en pierre bleue simulant un sarcophage avec un cercueil au centre.
Sur la partie droite cette inscription :

D. O. M.
Famille
COCK-LEFEBURE.

Sur une dalle couchée :

CHARLES COCK,
né à Ledeberg le 27 Avril 1812
décédé à Lokeren le 26 Novembre 1879.
VIRGINIE LEFEBURE,
née à Lokeren le 4 Septembre 1823
et y décédée le 8 Octobre 1886,

et leurs enfants :

Paul,
Hélène,
Stanislas,
Gonzalez,

R. I. P.

N° 1151.

Monument en pierre de taille.

Sepulture
de la famille
VAN DAMME-PICAVET.

Alphonse Léopold
Gommaire VAN DAMME,
né à Lokeren le 18 Mars 1811
y décédé le 21 Octobre 1885,
Thérèse Rosalie PICAVET,
son épouse, née à Lokeren le 19 Avril 1815
y décédée le 18 Janvier 1870.

N° 1152.

Monument en granit entouré d'un élégant grillage, surmonté d'une grande croix en marbre blanc.

Sepulture
de la famille
DE BEULE-NAUDTS.

N° 1153.

Monument en pierre bleue surmonté de la croix. Entablement de marbre blanc, lettres dorées.
Dans le chapiteau une couronne ornée de pensées.

Ter zaliger gedachtenis
van Mijnheer
Ivo DE VEIRMAN,
weduwnaar van Dame
Adella CRUYT,

geboren te Calcken den
28 Februari 1815
overleden te Lokeren
den 25 October 1887,
en van zijne echtgenoote Dame
Beatrix SIMAIS,
geboren te St Nikolaas
den 26 Februari 1818
overleden
Dat zij rusten in vrede.

Plus bas on lit :

Zalige gedachtenis
van Zuster Marie Agnes,
Jvr Caroline SIMAIS, geboren te St Nikolaas
16 Mei 1825 overleden te Lokeren in het klooster
van O. L. V. Presentatie den 5 July 1888.
Bid voor hen.

N° 1154.

Même monument que ci-devant.

Famille
MUYS LAMOT.

Ci-git
Monsieur
Auguste MUYS,
notaire à Lokeren,
durant 30 ans,
né à Tamise le 15 Janvier 1821
décédé à Lokeren
le 3 Juillet 1887,
époux de Dame
Émérence Florentine
Valentine LAMOT.
Bid voor hen.

N° 1155.

Table blanche.

Ter nagedachtenis
van Mijnheer
AUGUST POPPE,
geboren te Lokeren
den 28 Februari 1843
en er overleden
den 3 December 1886.

N° 1156.

Sur une croix en granit.

D. O. M.
A la mémoire
de
Mlle ANTOINETTE ONGHENA,
née à Lokeren
le 3 Septembre 1826
et y décédée le 2 Décembre 1884.
Priez pour elle.

N° 1157.

Sur une croix en granit.

A la mémoire
de ma bien-aimée Sœur,
Mlle MARIE ONGHENA,
née à Lokeren
le 3 Septembre 1826
et y décédée
le 16 Novembre 1880.
Priez pour elle.

N° 1158.

Sur une croix en granit.

Priez pour le repos de l'âme
de Monsieur
Julien Louis Ghislain HERBERT,
époux de Dame
Marie Thérèse EVERAERT,
née à Lokeren
le 4 Novembre 1826
et y décédée le 26 Janvier 1882.

N° 1159.

Sur une croix en granit.

A la mémoire
de notre bien-aimée mère
Dame Flore STAS,
veuve de Mr Rombaut VAN GEEL,
née à Lokeren le 14 Décembre 1802,
décédée à Lokeren
le 10 Mai 1881.
Priez pour le repos de son âme.

N° 1160.

Sur une croix en granit.

Bid voor de ziel
van Jufvrouw
Maria VERSTRAETEN,
geboren te Lokeren den 19 Juni 1804
en aldaar overleden
den 18 December 1882.

N° 1161.

Sur une croix en granit.

Bid voor de ziel
van Jufvrouw
Philomena
Maria VERLEE,
geboren te Lokeren
den 1 Mei 1842
en overleden den
27 April 1883.

N° 1162.

Entablement blanc, croix et couronne.

Ter gedachtenis van
Mijnheer
Charles VERLEE,
geboren te Lokeren
den 5 November 1806
en aldaar overleden
den 2 Januari 1888.

N° 1163.

Monument en pierre bleue, entablement de marbre blanc. Croix et couronne.

Ter nagedachtenis van
Mynheer
Adrianus MISSEGHERS,
geboren te Koewacht, Zeeland,
den 7 September 1795
en overleden te Lokeren
den 1 Januari 1885
en van zyne echtgenoote,
Jufvrouw
Joanna DE VOS,

geboren te Lokeren
den 26 April 1803
en aldaar overleden
den 5 February 1863.
Dat hunne ziel in vrede ruste.

N° 1164.

Sur une croix.

Piæ memoriæ
R^i^ adm. D^i^ J. B. BRYS,
past : dec : in Lokeren
ubi obiit 16^a^ Sept^bris^ anno 1885.
R. I. P.

N° 1165.

Grande croix gothique. Dalle bleue couchée.

Sepulture
de la famille
A. THUYSBAERT-VAN LOO.
Priez pour le repos de l'âme
de

Leurs enfants bien-aimés :
Joseph Marie Paul Josse Émile Ghislain,
décédé à Lokeren le 23 8bre 1883 à l'âge de 3 ans et 5 mois.

Requiescant in pace.

N° 1166.

Même monument que ci-devant.

Famille
Léonard THUYSBAERT.

A la pieuse mémoire
de

Léonard Jean THUYSBAERT,
né à Lokeren le 23 Juin 1818
et y décédé le 20 Janv. 1881.

Adèle Augusta THUYSBAERT,
née à Lokeren le 14 X^bre 1859
et y décédée le 8 Sept. 1862.

A l'ombre de la croix je repose
et j'espère.

N° 1167.

Monument en pierre bleue sous forme de colonne, à base carrée. Au sommet la croix et une couronne.
Inscriptions sur les quatre faces.

Sur la première face.

Sepulture
de la
famille
MEYVIS-LAMMENS.

A la pieuse mémoire de Mr Ed^d Al^e MEYVIS,
avocat, juge de paix honoraire, ancien bourgmestre
de cette ville, chevalier de l'ordre de Léopold,
décoré de la croix civique de 1re classe,
et de son épouse Dame Ang^e R^lie LAMMENS,
décédés resp^t le 3 Janvier 1887 et le 20 Janvier 1876.

Sur la seconde face.

Ainsi que de leurs enfants et descendants :
Dame Marie Ange MEYVIS, ép[se] de Mr Rd VAN MELE,
† resp[t] le 18 Juillet 1882 et le
et Mr Théophile Em[el] M[ie] MEYVIS, avocat,

Sur la troisième face.

Enfants de la famille VAN MELE-MEYVIS.

Jean,
Édouard,
Edith,
Théophile, † 7 Juillet 1877.
Albert, † le 2 Janv. 1880.
Adolphe,
Marie, † 7 9bre 1881.
Joseph, † 6 Avril 1886.

Sur la quatrième face.

Et encore à la mémoire de Mr Josse LAMMENS,
et son ép[se] Dame Anne M[ie] DE MAESSCHALCK,
† resp[t] les 9 7bre 1843 et 4 8bre 1855,
et de dem[lle] Cte MEYVIS, † le
Priez pour leurs âmes.

N° 1168.

Beau monument gothique en pierre de taille surmonté d'un Christ en bronze.

Jesus, dat uw kruis, uw lijden,
toch voor hen niet nutloos zij!

Dit
is de
begraafplaats
der familie
RAEMDONCK.

Louis August RAEMDONCK,
geboren den
Justine Jeanne LAPEER, zijne echtgenoote,
geb. den 9 Feb. 1831 overl. den 31 Mei 1880.

REGISTER A Nr 125.

Vernieuwinge van voorgeboden der Keuren van het Land van Waas, Beveren, Dendermonde enz.

(Waassche handvesten van het Staatsarchief te Gent).

(VERVOLG.) (1)

Inventaris ghemaect den XXVIIIen in sporcle XV XXXVIII vande briefven ligghende inden com van Baudeloo ter presentie van Joos van Steelandt Daniel de Quae ende Pauwels Hauwe by Jan de Neve greffier vanden lande van Waes.

Inden eersten in een Lae daerop gescreven staet, kuere, ligghen dese naervolgende brieven ghemarcquiert.

De kuere vanden lande ghesegelt met twee seghelen verleent byden grave Thomaes ende zynder gheselnede anno 1241.

Noch een andere kuere in twee bezeghelden brieven alsvooren vande zelver date.

Een confirmatie vanden grave Guy inhoudende vele andere privilegien ende francisen nopende tverborgen vande kuerbroeders by den baillui gevangen om andere zaken dan de zes zware zaken in date XIIcLXXVII in hoymaent.

Item noch een confirmatie vanden grave Lodewyck in date 1330 in julio.

(1) Zie Annalen, XIIe deel, 2e aflevering.

Item noch eenen brief van zekeren appointemente aengaende tdelven vanden waterganck tusschen Ghendt ende Ruplemonde gegeven byden grave Robbrecht anno 1315.

Item noch een previlegie vanden keyser Karel de Ve van dat hooftscepenen vermoghen tuseren proces per escript in daten XIen meerte 1551.

Item noch een previlegie vanden zelven keyser dat zusters ende broeders kinderen moghen succederen inde versterften van huere ooms ende moyen in date Ven january 1551.

Item in een oude roode laede gemarckeert met diversche ÷ ende gelve manetkens liggen deze briefven.

Inden eersten licht daerin eenen bezeghelden brief zynde eene sentencie vanden hertoghe Philips van Bourguingnen in date 27en septembris 1449, inhoudende dat een hooftscepene van Waes vermach te zyne Baillu van Waes.

Noch eene lettre van non prejudicie dat Jan du Bois om hooftscepenen te zyne in date 1456.

Noch een acte van myne heeren vanden raede daerby mer Clays Triest was geordonneert te bedienen tofficie van hooftscependom nyet jegenstaende zyn weere.

Noch eenen brief vanden hertoghe ghenaempt Philippe le Hardy van non prejudicie aengaende zekere consent hem gheconsenteert ter reparatie van zynen huuse tzelve niet ghetrocken te worden in consequentien in daten in april 1396.

Item noch eenen brief ende sentencie ghepronunchiert byden hertoghe Philips van Bourguingnen, int jaer 1456, ten laste van Ruplemonde aengaende de marct ende den staple vanden grane ende andere victuaillen die zy wilden ter voorseider plaetsen trecken.

Item noch eene copie van eender quytscheldinghe ende gratie vanden zelven hertoghe verleent den insetene van Ruplemonde dat sy in twee jaren gheen sgravencenten en souden betalen om heerlieder schade in daten 1455, in april.

Item noch eene sentencie van myne heeren van den raede tusschen die van Ruplemonde ende Baerzele aengaende den bonderghelde int jaer 1508.

Item noch een acte in daten 1456 van myne heeren vanden raede tusschen de hooftscepenen den officiael ende pronuntiator van Doornicke angaende tontrecken vande kaerbroederen.

Item noch een sentencie ten proufyte vanden lande gewyst teghens de makelers van Ghendt in date 13en in sporcle 1479.

Item inden zelven com zyn noch rustende twee groote lettren in franchyne, de meeste wesende de kuere gheconfirmeert by hertoghe Philips van Bourgoignen met zekere limitacie ende uuytlegghinghe vander onderkuere in date in maerte 1455.

Item dandere aengaende de lossinghe van X^e p., daer die van Waes waren verbonden ter causen van rebellioen in date in meye 1391.

Item een lade gheteeckent met desen teecken ligghen zekere octroyen vande jaere 1524 tot ende metten jare 1536 incluz.

Item noch zekere rolleken inhoudende den taux ende smaldeelinghe vanden roeden der burchgracht van Antwerpen.

Noch een acte van myne heere vanden raede in date XXI^en january 1427, daerby hooftscepenen es gheconsenteert trenvoy ende voorkennesse van zekere kuerbroederen.

Item in eenen canevetsen zack rusten de sticken vande processen vande minderwetten jeghens hooftscepenen op dmaken van eenen pensionnaris ende twederlegghen vande rekeninghe daerinne dat oock licht zekere appoinctement op die questie ghepronnuchiert byden grave van Gavere.

Item noch een layken gheteeckent met dusdanighe teecken ligghen dese naervolghende briefven eerst een acte in date den XXV^en in septembre 1522 byden welcken die vanden lande consenteerden inde belastinghe van XV^c guldenen tsjaers gheteeckent Anxstruyes ende Blyoul.

Item eenen chairtre ende octroy om de voorseide vercoopinghe te doene, te vermoghen eenen zeghele te maken in date ultima septembris 1522.

Item noch een octroy om de voorseide rente te moghen vercoopen ypotecquierene ende metten voorseide seghele tasseureren, inhoudende zekere beloften die de K. Ma^t die vanden lande doet ende assigneert opden tol van Ruplemonde, de briefven van Waes in daten ultima septembris XXII.

Item noch een lettre byden welker de voornoemde vanden lande wort gheordonneert stille te stane ende niet te moghen ghebruycken de voorseide belofte tot anderstont de oirloghen ghecesseert zullen worden in date den X^en Octobris XXII.

Item noch een acte in date den V^en january XXII byden welcken den voorseiden gheoctroyeerden zeghele ghecasseert is.

Item noch twee andere vidimussen vande annexatien van zekere leenen ende den ontfanghe van Waes geuniert metter heerlicheit van-

den heere van Wissekercke in daten den XXIXen novembri XVcXX den eenen ende dandere den VIen novembri 1520.

Item inde slincke zyde vanden comme ligghen sonder layen dese naervolghende brieven : eerst een sententie gegeven ten proulfyte vanden lande teghens donfanghers van Waes ende Pietere Masieres briefven byden hooftredeners te Ryssele in date int jaer 1471.

Item inde slincke zyde vanden voorseiden comme ligghen sonder layen noch dese naervolghende brieven een sententien gewesen by myne heere vanden raede in Vlaendren ten prolfyte van Lande tegens Jan de Muelemeestere ende Willem de Wintere den XIIIen in hoymaent XIIIIc 96 achtervolghende de voorgaende sentencie.

Item noch een sententie gewesen by myne heeren vanden raede in Vlaendren ten proulfyte vanden inzetenen vanden voorseiden lande tegens den baillin van Waes op tlegghen ter banck van eenen kuerebroedere contrarie der kuere in date den XXII in decembri 1481.

Item noch een chartre verleent by hertoghe Philips Le Hardi, den inzetenen vanden voorseiden lande wesende redemptie van tgraven inden Muelebrouck midts drye vont rente.

Item noch een vidimus vande privilegien van vrau Marie, verleent den inzetenen van Vlaendren int jaer XIIIIcLXXVI.

Item noch een lettre van confirmatie byder welcker hooftscepenen waren alle ghecontinueert in officie ter huldinghe van Coninck Kaerle aen tgraefschip van Vlaendren in date XVcXV.

Item noch eenen chartre gheseghelt by hooftscepenen ende een duerstec daer duer gheinfixeert gheseghelt by baillui scepenen vander heerlicheit van Cruybeke daerby zy worden ontfanghen onder dopzeten vande kuere van Waes in date 1535 in julio.

Item noch eene lettre van abolitie vande faicten ghecommitteert byde inzetenen van Waes op St. Amants berg ende den Cantere te Ghendt int jaer XXI in date van 1521 in novembri ligghende in een kempen saexken. Inde middel lae vanden comme ligghen ende rusten dry busselen met bezeghelde briefven inden eersten eenen bussel acquyten ende quytancie vande ontfanghers van Vlaenderen vande jare 1500 voorts.

Item noch eenen anderen bussel inhoudende ghelicke quictantie octroyen ende andere ontlastinghen vande beden ende subventien vanden voorseide lande vanden jaere XIIIIc voorts.

Noch eenen bussel ende octroyen van diversche beden ende consenten te moghen ommestellen int rytghelt vande jaere XIIIc ende XIIIIc.

Item noch inde middel lade eenen bussel besloten lettren vande jaere XIIIc ende XIIIIc aen hooftscepenen addreserende.

Item een zegghenschap van ghedeele ghepronunchiert tusschen mer vrauwe van Moere weduwe mer Philips vanden Cauwerborch ende Philips vanden Couderbourg jaere 1523.

Item inde slincke lade vanden zelven comme zyn gheleyt ende ligghen dacquyten ende deschargien vande ayden ende subventien transporten vande jaere 1510 totten jaere 1535.

Item inde rechte laye light eenen bezeghelden brief van eender zauvegarde verleendt den inzetenen van Waes byden heere van Capelle ende Ponckes, ende andere in daten XVII^en decembris 1590.

Item inde zelve rechte lade ligghen twee busselen van pampieren inden eenen diversche appointementen ende arbitraigen van twisten inden tweeden zekere oude voorgeboden.

Tweetste inventaris vande briefven ende lettren gheleyt inden com ende secreet vanden lande rustende te Bauloo by Willem van Pottelsberghe, Servaes van Steelandt, Willem Fransman, ende Daniel de Quae hooftscepenen vanden lande van Waes in absentie vande anderen heeren haren medeghesellen den XV^en in julio anno 45 ter presentie van Jan de Neve huerlieder greffier.

Inden eersten legghen de voorseide hooftscepenen inden zelven com eenen bussel acquyten ende quytancien vanden ontfanghers van sprincen beden ende subventien mitgaders die quytancie vande decaigie van vierambocht sichtent den jare van XXXVI betaelt tot ende metten jaere kerssavont ende novembre 44. Ende zyn dacquyten vande rekeninghe van me vrauwe van Vinderhoute.

Noch eenen anderen bussel quitantien vande persoonen hebbende renten op tvoornoemde lant betaelt byden gecommitteerden van dien sichtent den jare XXXVIII tot ende metten jare 43 Incluus volghende der rekeninghen van Servaes van Steelandt daervan ghemaect ende gedaen.

Noch zes octroyen van hooftscepenen rygelde de annis 39, 40, 41, 42, 43 ende 44, incluus.

Noch een acte van myne heeren vanden raede in Vlaendren, daerby blyct dat me vrauwe van Nevele douagiere vander heerlicheyt van Zwyndrecht heeft geadmeert ende gheconsenteert scepene van Zwyndrecht mit huerlieder partie gheinthimeerde met haer te staene als reformante te rechte voor baillui ende hooftscepenen vanden laude van Waes als wesende wettelick hooft vanden voornoemden van Zwyndrecht ter causen van welcker preheminentie hangt noch proces inden secreten raede ongedecideert tusschen die vanden lande ende die voochden van

des voornoemde vrauwekinderen in datum de zelve acte XXVII^en^ in lauwe 44.

Noch een kenuisse van Joos metter evenen ghedaen ter presentie van diversche persoonen ende den clercq vande lande Jaspar van Exaerde XXIX^en^ in april anno XII byden zelven Joos als baillui van Zwyndrecht, dat hooftscepenen vuyt name van ons geduchs heere vermochte te creeren inde zelve heerlicheyt nieuwe wethouderen inde plaetse die sterven ende overlyden als zy doen van anderen dorpen wesende onder ende vande kuere.

Een renunciatie ende afganck van processe ghedaen inden raede van Vlaendren by Franchoys Cortewyle, procureur van mer Philips van Mommorency riddere heere van Zwyndrecht enz. In consistorien vande zaken by hem gheintenteert jeghens de voorseide hooftscepenen ter causen vande justicie van schepenen inde voorseide heerlicheyt, de voorseide hooftscepenen latende die preheminentie in datum XIX^en^ in decembri 1514, alle drie de voorseide lettren gheteeckent met dusdanigen teecken. #

Een octroy vande K. Ma^t^ in date den 25 january 1540, vuyt crachte van welcken waren over tgheheele landt met zynen appendanten ende habitanten ommegestelt zekere extraordinaire oncosten ghedaen byde voornoemde hooftschepenen byadvyse vanden lande om tontgaen zekere bede, gheconsenteert byden staten van Vlaendren 24 in april 37, beloopende IIIIe M L. van XL. gr. ende de zelve oncosten ter somme van VII^c^ ponden vande zelven pryse die zoo ommeghestelt ende gheint wierden. Ende niet jeghenstaende tgroot vervolch van die vanden lande wierde de zelve bede betaelt ende geexecuteert gheteeckent †.

Een acte gewyst by myne heere vanden hooghen raede te Mechelen in daten den XXI^en^ in maerte 1501, daerby die vanden lande van Beveren zyn by arreste gewyst met die vanden lande van Waes te gheldene ende contribueren inde lasten vande dicaige van Aexelambocht, te wetene tzelfde deel inden voorseiden laste nietjegenstaende huerlieder appellatie.

Nota dat principael proces beleet tusschen die vanden lande van Beveren ende Waes hebben de voornoemde van Beveren verloren inden raede van Vlaendren anno XVIII ende ghecondempneert geweest inde costen de zelve acte alsvooren gheteeckent met de lettre C.

Noch soo legghen de voorseide hooftscepenen inden zelven com een octroy te moghen ommestellen over die vanden lande van LXVII roeden vier vlaemsche noblen ende XXV om die costen daerom gedaen

ter causen vanden burchgracht van Antwerpen ghezeghelt by heere Jan van Poucke heere van Immersele ende Guyet van Longpret commissaris den V^en in may 1393.

Noch vier quittancien van Jan Rebusch Ampman van Antwerpen vande zelve penninghe ende payementen der burgracht ende oock mede van dier jaerschare.

Naer welcke termynen men bevindt dat die vanden lande hebben betaelt huerlieder portie anno 1450 ende 75, daernaer VIII S. gr. voor elcken noble anno 76, by maniere van anticipatie ende anno 1516, IX S. IIII d. nu ende wederomme nu anno 45, den nobel drie guldens XII stuyvers en halve. Ende zyn de zelve octroyen ende quittancie tanderen tyde ghehaelt vuyt den voornoemden com by laste van hooftscepenen.

Noch eene certificatie van commissarissen gestelt tot vernieuwen vande transporte van Vlaendren in date III^en in lauwe 1519, gheteeckent Uuten hove, Pottelsberge, Wale ende Kathulle, inhoudende die descriptie ende nature vanden voornoemden lande met zynen appendanten en habitanten om de pointinghe ende zettinghe te stellen ende zetten ende oock mede alle de oncosten van hoo^ftscepenen die vuyten zelven connen tanderen tyde is gehaelt geweest by advyse van hooftscepenen gheteeckent J.

Noch twee octroyen van Godevaert de Vuldere outfanghere van Vlaendren de annis 1409 en 10, van hooftscepenen ryghelde ende oncosten, die oock zyn tanderen tyden vuyt den voorseiden com ghehaelt gheteeckent A.

Noch VIII quitancien in date 19 novembris 22, geverifiert by die vander financie ende gheteeckent Miclant inhoudende acquit ende betalinghen vande penninghen der Key. Ma^t gheleent ende daervooren die vanden lande hebben gheaccordeert XV^c R. tsiaers rente up tvoornoemde lant.

M^re de zelve quitantien ende acquyten legghen inden com byde principale briefven van constitutie ende verbande van zynder Ma^t mitgaders die instructie ende memorien daertoe dienende. Ende syn die bevonden int sterfhuus van Mr Joos Wilgiers pensionnaris slauts van Waes in dien tyde.

De Baenst.

Tes ghedaen ten dage ende jare alsboven.

Briefven gheleyt inden com ende secreet vanden lande rustende te Baudeloo ter presentie van Mer Antheunis ruddere, Servaes van Steelandt, Willem van Pottelsberghe, Guillaume van Waelwyck ende Roelandt Sanders hooftscepene vergadert ter voorseider plaetse van Baudeloo, den 9^en in Sporcle anno 49.

Eerst de confirmatie vander kuere verleendt byden grave Guy ende Robertus de Nevers zynen sone inhoudende diversche franchisen ende ghiften in date XII^cLXXVII in Octobre bezeghelt met twee zeghelen in roode zyden steerte.

Een pardoen vander desokeyssance ende rebellie van die van Waes, tegens hueren natuerlicken heere ende prince in date 1330 gheseghelt in dobbelen steerte van franchyne.

Decret vander palen ende ghescheet tusschen tlandt van Waes ende Assenede ambocht gheinterpreteert by mer Loys van Heyl weghen ruddere president van Vlaendren commissaris daertoe gheordonneert byde keyserlicke Ma^t inhoudende zyn commissie ende ghebesoingnierde ter zelfder zaken in date den lesten in junio 1549, gesegelt met zynen zeghel in rooden wasse.

(Den 27 in Sporcle 49 zoo was dit decreet ghelich by Servaes van Steelandt ende Roelandt Sanders om dat te exiberen jegens die van Axelambocht).

Een oudt octroy van Danckaert van Ogherlande baillui van Ghendt Willem Sersimoens ende Jan vander Meersche om over tgeheele landt te pointene ende settene een somme van penninghen geaccordeert om tfaict vande coopmanschepe vande duitschen in daten den VII^en in hoymaent anno 1392, geseghelt met huerlieder zeghelen in rooden wasse.

Vier octroyen van hooftscepenen ryghelde te wetene annis 45, 46, 47, ende 48, verleendt ende gheexpediert by mynen heere dontfangere van Vlaendren Guillaume van Waelwyck.

Twee lyatchen quytancien vande rente die tlandt van Waes verbonden staet te betalene aen diversche persoonen daervooren de K. Ma^t tvoorseide landt jaerlicx indempneert te wetene vande rekenninghen ghedaen by Servaes van Steelandt ontfangere vande zelven lande de annis 44 ende 45.

Noch een attestatie van Loys van Steelant baillui Joos van Steelandt, Willem van Pottelsberghe, Daniel de Quae ende Jan van Royen hooftscepenen nopende vander burgracht daerinne sommighe prochien gehouden zyn te contribuerene alle XXXIII jaren ter causen vande welcken de zelve zyn vry inden tol ende riddertol, van Antwerpen in daten 25 in junio 1545.

Brieven ende documenten by hooftscepenen gheleit inden com oft secreet vanden lande te Baudeloo den VIII^{en} in novembre 1553, by Cornelis de Neve huerlieder greffier. Eerst drye distincte octroyen van Guillaume van Waelwyck ontfangher general van Vlaenderen van hooftscepenen rytghelde de annis 1549, 50 ende 51.

Zekere liache van acquyten vande vuytzendinghen ende quitantie van Jan van Roden ontfanghere van Vlaendren dienende opde rekeninghe vanden ontfanghere van Waes te wetene St. Jansmisse ende kersmisse 1546, 47 en 48.

Een ander liatchen acquyten van vuytzendinghen ende qnytancien vanden voornoemden ontfanghere van Vlaendren dienende opde rekeninghen vanden ontfangher van Waes van St. Jansmisse ende kersmisse vyftich ende St. Jansmisse LI met twee deschargen dienende ter ontlastinghe vande voorgaende rekeninghe.

Een ander liache acquyten ende quytaucie vande renten, loopende ten laste vanden lande ghevallen ende verschenen in novembre 49.

Een acquyt int walsche gescreven in franchyne gheteeckent byden auditeur Verrycken ende metter hant vande K. Ma^{t} in date den 25 in junio 1540, mentie makende hoemen procederen zal inde consenten vande belastinghen des landts.

Een andere acte in franchyne gewesen inden hooghen rade te Mechelen den XXIIII^{en} decembris 49 tusschen Jacob Respaille ende hooftscepenen om de kennisse te hebben vanden coste breede tegens eenen student van Loevene.

Een acte gewyst by myne heere vanden raede geordonneert in Vlaendren tusschen hooftscepenen vanden Lande van Waes, heesschende renvoy over scepenen Burcht betrocken aldaer by Charles van Male baillui van Zwyndrecht in date den XXVII^{en} novembris 51, by welcke sentencie scepenen van Burcht staen te berechte van hooftscepenen in materie van reformatie.

Een ander groote sentencie gewyst te Mechelen in date den 28 january 1547, tusschen de graven van Buren ende Horne mambours vande kinderen wylent Joncker Jooseph van Montmorency ende hooftscepenen vanden lande, ter causen vande superioriteyt ende souverainiteit die de grave van Vlaendren ende syn hooftscepenen hebben over die heerlicheyt van Zwyndrecht geinclaveert inde kuere van Waes.

Een ander acte in franchyne gewyst inden priveren raedt tusschen die van Temsche ende Ruplemonde ten profyte vanden lande in daten 28 january 1551 daerby de voornoemde van Temsche ende Ruplemonde zyn gheordonneert van doe voorts om te moeten contribueren ende ghelden met die vander kuere in allen extraordinaire lasten ende oncosten den lande intyden van oorloghen vuytgesonden ende ancommende.

Een brief bezeghelt metten grooten zeghel van zaken der prochie ende heerlicheyt van St. Jansteene in date den 20 octobris 1552, inhoudende trechtghescheet ende palen tusschen die vanden lande ter eendere ende de voorseide heerlicheyt int noorden ter andere om in toecommende tyden alle calangien ende processen dienaengaende te eviteren.

(Desen brief is byden voorseiden Cornelis de Neve vuytgenomen alzoo den zeghele *onssticx ginck* om die te doen hersegelen).

Zy sorghe ghedregen dat desen brief gesegelt inden com gheleyt wort).

Zeven rekeninghen in vorme van rollen tanderen tyden ghedaen ghesloten ende gepasseert by Felix de Hont als greffier ter goeder trauwen sonder teecken van yemande, zoo de weerelt over de twee jaren zeer grof recht ende slecht was simplex et incuriosa antiquitas vanden jare 1366, 68, 69 alle distincte vanden jare LXX, ende noch eene vanden jaere LXXI in franchyne.

Vyf andere distincte rekeninghen van hooftscepenen ryghelde de annis 1464, 5, 6, 7 ende 8 van Gillis vander Lyckbrugghen greffier geteeckent Zwanairt, bouewys gescreven, inde welcke men bevinden zal dat onse onders civilder ende politicquer zyn geworden int regiment vanden lande ende justicie vuyt oorzake dat tgraefschip van Vlaendren was gecommen ende geallieert aen thuys van Vranckeryck ofte Bourgoigne.

Noch thiene andere rekeninghen van hooftscepenen ryghelde vanden jaren 1409, 10, 11, 12, 13, 14, 15 ende 16, ghedaen den lande byden voornoemden Gillis van Lycbrugghen greffier, noch een ander van wylent Janne de Neve greffier vanden jare 1483, geteeckent Ghistele ende noch een ander van wylent Bauwen de Neve oock greffier vanden jare 1496.

Een sentencie vanden grave van Gavere gewyst tegens die vanden lande ten proffyte van hooftscepenen nopende tmaken van eenen pensionnaris in date den XXVIII^en in marte 1521 geteeckent Rogier Ville.

Een smaldeelinghe oft transport vanden quartieren ontrent Ghent gheleghen in franchyne in daten XIIII^c VIII.

Een octroy van Pieter Ardorne ontfanghere in dien tyden van Vlaendren van hooftscepenen rygelt in daten den I[en] in Lauwmaent 1396.

Een octroy van Pieter van Grebonal van hooftscepenen rytghelt in daten den 28 decembre 1535.

(Deze getrocken partien zyn allen geemployeert geweest int voornoemde proces tegens de graven van Buren ende Horne, daer ghelicht ende hier wederomme gebrocht.)

Eene liache acquyten dienende opde rekeninghe van Jacob ende Franchoys van Steelant ontfangher van Waes van sprincen subventien ende dicaige vande payementen van kersmesse LI St. Jansmisse ende kersmisse LII ende St. Jansmisse LIII.

Dit es de ordonnancie vanden overveere vander Schelde voor Antwerpen geordonneert bijder stadt van Antwerpen ende Ghendt.

Inden eersten elck mensch te voete van elcken overveeren — vier myten vlaems.

Item een man met zynen peerden — eenen grooten vlaems.

Item een peert oft twee met eenen ydelen waghen — eenen grooten.

Oft alzoo menich peert als ydelen waghen gaet eenen grooten ghelyck den waghen.

Item elcx peerts last — eenen grooten.

Item ende waert dat de peerden ende waghenen metten laste overvoeren zoo zoude elck peert met zynen laste gheven.

Item dat van allen beesten van overzetten van peerde, van coeyen, van ossen, van renderen, van calveren, van verkenen, van scapen, van lammeren, te wetene twee voellen voor een peert, twee coeyen voor een peert, twee ossen voor een peert, vier renderen voor een peert, acht schapen voor een peert, zes verkenen voor een peert, twee lammeren voor een schaep.

Item alst verwaeyt weder ware oft ysganck, zoo zandemen van allen goeden voorscreven gheven naer redelicheyt ende naer dat wedere waere ende naer dat die voerlieden hulpe behoefden, maer oft ghescheidt ware dat den goeden lieden dochte die te vooren behoefden dat men hem te vele afname, oft dat den voerlieden dochte datmen hem te luttel gave oft geven wilde; soo zouden die voerlieden ghehouden zyn den goeden lieden te presenteren ende te bieden voor scepenen van Antwerpen te commene, ende naer haer discretien ende moderatien daeraf te ontfaene. Inden welcken scepenen voorseit alst zoo

gebuert, hem ghereeschap doen zullen ende haerlieder loon stellen tot redelicheyt naer haer goetduncken ende discretien.

Item waert dat die voerlieden den goeden lieden die des veers behoefden hierenboven eenighe overdaet deden oft bewysen oft eenighen oploop deden oft dat zy ooch den goeden lieden gheen ghereeschapen deden van over te voeren alst veerwedere ware dat de ghuene die alzoo quaetwillich ware ende onderhoorich verbueren zonde alzoo vele maels alst ghebuert ende ter kennisse compt vanden heeren, ende die lieden quamen claghen dat is telcken male — III L. p.

Dit naervolghende es trecht datmen schuldich es tegheven van over te veeren opt veer voor Antwerpen.

Item inden eersten, zoo zullen de voerlieden die tveer hueren ende houden schuldich zijn den lantman die vryheyt heeft over te voerene ende te dienene om zyn proevene die hy schuldich is te ghevene.

Item den vremden die gheen vriheyt en heeft elcken persoom om — IIII myten vlaems ghelts.

Item een peert met zynen man om eenen grooten vlaems.

Item cootsers peerden meerrien volenen elck stick om — twintich myten vlems.

Item jonghe volenen sonder moeder elck stick om — acht myten vlems.

Item een coe oft een rendt van drye jaren elck stick om — zesthien myten vlems.

Item renderen beneden den drye jaren elck stick om — acht myten vlaems.

Item groote vuytlantsche ossen elck stick — eenen grooten vlaems.

Item schaepen elck stick, ende twee lammeren voor een schaep — dry myten vlems.

Item verckenen diemen dryven mach elck om — drye mytem vlaems.

Item alle andere cleene ware diemen thalse draecht wegende XXV ponden oft daerontrent elck stick — vier myten vlems, ende dat daer beneden weecht en heeft niet.

Item elck cagie ofte kuere met voghelen — twaelf myten vlems.

Item van een schyne eaerden — vier myten vlaems.

Ende alzoo van anderen goeden ghelyck by ghelycken.

Item eenen waghene ydel met twee peerden — eenen grooten.

Elck peert — eenen grooten.

Ende den waghen.

Item lammoen ende vrachtwaghenen vooren ende achter beslaghen elck peerdt eenen grooten.

Ende den waghen — twee grooten.

Ende elck last van eenen peerde het zy met waghene — I grooten.

Item een kerre met wielen ydele — eenen grooten.

Ende elck peert eenen grooten.

Item wyn, bier, smout, huenich ende alle manieren van ghelicken dat nat is in tonnen elck ame eenen grooten.

Ende alzoo naer advenant behoudeliek van allen desen dat de vrachteneers haer waghen peerden ende goet zullen scepen ende ontscepen. Dies zullen de voerlieden gehouden zyn huerlieder ghereeschip te doen schepen ende brugghen zoo dat haer goet by hueren verzwyntheden niet ghequist oft verdorven en worde, ende daert ghescliede by haren schulden dat zy dat op rechten ende betalen zouden.

Item in onwedere van storme ende van winde dat den meesten deel vanden muelenen opt kielt ghinghen met twee blooten heckenen, olt alle vier deynden geswicht, datmen dan gheven zal dobbelen veerschat oft naghelande dat goet is. Ende naer den last ende zorghe diemen daeromme hebben moet dat men dan den veerlieden redeliek ghemoede hebben zal ofte verstoeven tot dat tweder gebetert zal wesen. Ende in ghelicken alst zoo vriest, datmen tusschen stockackere ende Ruplemonde niet veeren en mach vanden yse dat men oock van ghelicken doen zal naer advenant van laste ende sorghe die zy hebben zouden moghen vanden yse.

Item alle de ghuene die binnen der stadt van Antwerpen wonachtich zyn, ende hier over bedryf doen houden oft houden het zy van melck coeyen garsrenderen sayen mayen oft hoyen, dat die redeliek zullen moghen verdnighen alzoo zy van ouden tyden geploghen hebben.

Ende waert by alzoo dat een persoon alleen quame om over te varene omme zynen veerschat, dat zy zullen moghen vertoeven tot dat zy zullen moghen winnen XII myten oft meer in goeden wedere, zonder verbueren, maer als zy winnen moghen XII myten vlems dat zy zullen moeten veeren oft doen jeghens tvonnisse op dat hem yemandt oircondeliek daeraf beclaecht.

Ende zoo wat veerman de contrarie dade van desen dat die zal boeten alzoo dit alstmen bevindt ende de heere prouven mach de somme van neghen ponden parisiz gaende in drien te wetene III L. parisis der capelle van St. Annen voor tveert van Antwerpen, den baillui van Zwyndrecht drie ponden parisis. Ende den ghuenen diet

ter kennissen bringht drie ponden parisiz. Ende boven al dezen ghecorrigiert te wordene by sgravemannen ende hooftscepenen indien datter meerder amende oft punitie toe dient toirconden dese aldus gheteeckent met mynder handt den XVIen in decembre XVcXVIII.

Aldus gheteeckent Sr de Exaerde.

Ordonnantie vanden keyserlicke Mat op tfaict vande ontfangers van Waes ende andere spyckers.

Kaerle byder gratien Gods Roomsch keyser altyts vermeerder sryex. Coninck van Germanien, van Castillien, van Leon enz. Allen den ghonen die dese jeghenwoirdighe zullen zien saluit, alzoo binnen zekeren tyde herrewaerts, die hooftredeners ende andere officiers vande hooftredeninghe vanden lande ende graefscepe van Vlaendren by onsen expressen bevele ende ordonnantie hadden gheadviseert ende gheconcipiert diversche poincten ende articlen. Omme reghele te stellene op stick vande erfachtighen redeners ontfanghers ende andere sorterende ter zelver rekenninghen zoo wel int recouvreren vanden penninghen van huerliederen ontfanghe, den boeten ende verbuerten daeranne clevende, als opde executie van dien, welcke poincten ende articlen hebben zindert byden zelven hooftredenaers, comparerende ter ordinaire vergaderinghe in onse camere van redeninghe te Rysele, inde maendt van hoymaendt lestleden geexhibeert geweest ende ghecommunicquiert onse lieve ende ghetrauwe die president ende luyden van onser camere vande rekeninghe, de welcke al tzelve ghesien gheexamineert ende daerop ghedelibereert, zoo wel inde presentie vande voorseide hooftredeneers als anderssins, hebben ghestelt by gescrifte, een concept van ordonnantie ende tzelve ons ghesonden omme daernaer by ons te ordonneren alzoo wy bevinden zonden daertoe dienende, welck concept wy sindert ghesonden hebben, onze lieve ende ghetrauwe die president ende luyden van onsen raede in Vlaendren, diet oock gesien ende gevisiteert hebben. Ende ons daerop gesonden huerlieder advys, *Doen te wetene* dat hebbende al tzelve ghedaen visiteren ende rypelick examineren byden luyden van onzen secreten *Raede* ende finantie, willende voorsien dat byden erfachtighen redeneers ontfanghers ende andere sorterende ter voorseider hooftredeninghe reghele ende ordre ghehouden worde, zoo wel int houden vande sitdaghen recouvreren vande penninghen van huerlieder ontfanghen den boeten daeranclevende, als opde executien die daeranne ghedaen zoude moghen

werden. Oock ter conservatie ruste ende ontlastinghe van onsen onderzaten, hebben gheordonneert ende ghestatueert, ordonneren ende statueren by dese presente de poincten ende articlen hiernaer verclaerst.

(Keregeboden ende zitdaghen ter bequamer uren).

Eerst dat elck ontfanghere ofte commis respectivelick zyn kerckgeboden ende precise zitdaghen ter gewoonelicker plaetse ende bequamer huere zoo int beghinnende als int scheeden houden ende onderhouden zal, alzoo hy van alle ouden tyden gewoone es behoirt ende schuldich es te onderhoudene.

Lezen de namen ende sommen overluyt ende ordre op truymenr vande volcke.

Ter welcker plaetse ende competente huere, hy ontfanghere ofte commis werdt ghehouden de namen ende toenaemen vande rentiers vuyt te lesene, mitgaders de somme hooghe ende overluyde met goeden verstande stellende oock ordene op truymenr ende gheluyde vande volcke, in zulckerwys datter niemant ghepreeipiteert noch verhaest en zy.

Waermen vande gebreken ende excessen vanden ontfanghere doleren zal.

Ende indien yemant vande ghebreken van dien ofte van andere excesse oft overlast vande ontfanghers, wert te doleeren de zelve zal danof metter waerheyt moghen adverteren den hooftredenaers die daer inne gehouden zullen zyn te voorziene ende correctie doen gheschien in exemple van anderen.

Dontfanghere moet elcken ontfanghen om eenige partyen te slytene.

Dat zoo wanneer volghende der oude usantie eenighe partien ofte items dienende ghespleten te syne de ontfanghers zullen elcken ter

voorseider splete ontfaen midts zyn oude recht ende sallaris daertoe behoorende, zonderlinghe daer gront erfven is.

Dontfanghere werdt gehouden diversche sorten van items te unieren ende vergaderen in een partie.

Indien oock twee ofte meer spleten zoo vanden voorgaenden tyde, als vande jegenwoirdighe eenen particulieren gevallen ofte toeghecommen waeren by versterfte, verdeele, coope, oft anderssins, den ontfanghere wert ghehouden die te unieren ende vergaderen in een particulier article, behoudens goede justificatie ende verclaers van grootte ende leghere van lande, daer by den bouck verclaers vanden lande is ontfaende ende nemende alleenelick van zulcke consolidatien ofte vergaderinghen een verzet ghelt te wetene voor een partie ofte item alleene.

Int veranderen van Lande makende van eenen stucke twee ofte meer ofte van twee een stuck wantmen schuldich es te doene.

Dat gheene persoonen en zullen moghen veranderen eenighe sticken lants ghelast in onze renten makende van eenen sticke twee ofte meer stucken ofte in contrarien van twee ofte meer stucken een stick ende dierghelicke veranderinghen dabouten teghens extentien ende zyden verclaerst inde registers oft boucken zonder danof binnen den zes weken ofte indien dontfangers vuyten quartiere huerlieder residentie houden ten naesten zitdach over te bringhen de rechte verificatie ende justificatie vande leghers ende grootte accorderende mette grootte vanden lande te voorent inde registers ofte boucken staende, omme dien volghende gheregistreert te zyne, danof den ontfanghere over zyn recht ende aerbeyt hebben ende ontfanghen zal vanden erlachtighen voor elcke partie ofte sticke lants over ende geabouteert een verzetghelt ende dit op peine van zulcke boete als respectivelick recht is, omme tverzetghelt van versterften.

Daer eenich sterfhuus schuldich is partye oft partyen van onsen rentsn, hoe wel dickwils gebuert lanck delay van twyderen slyten ende ghereeden van zulcken sterfhuuze nochtans zalmen gehouden zyn daertoe diligentelick te doene dat tverzetten ghedaen zy binnen den tyde daerinne de ontfanghers respectivelick by oude introductie gherecht zyn, nietmin, indien eenich sterfhuus by pregnante redenen niet

zoo haestelick wideerlick en waere indien ghevalle de ontfanghere wert ghehouden een redelyck vuytstelt te ghevene nemaer niet buyten den jare.

Soo wanneer van lande naerhede concurreert oft loopt een jaer lanck gheduerende, soo salmen de verstellinghe moghen doen binnen den jare ende zes weken, naer der eerster erfvenisse, ende indien dies ghebreck is zoo wert trecht vander boete in ghelicke zaecken geuseert geboiren oft gevallen, welverstaende indien tproces opde naerhede viele, zoo zal de coopere altyts danof binnen den voornoemden jare ende zes weken gehonden zyn noticie te doen doene, de ontfanghere daervooren betalende een simpel verzetghelt al waerder diversche partyen oft ytems, ende te wydinghe te doen doene de behoirlicke verzetten binnen naest zes weken, oft ten eersten naervolghende zitdaghen betalende trecht daeraenclevende opde peine ende boeten alsvooren.

Daer eenich blyvere oft blyverigghe met kinde ofte kinderen ghemeene blyfven, ghelast in eenighe partyen van renten dontfanghere wert ghehouden die tzamen te stellen ten hoofde ende boucke, ontfaende over zyn recht als voor eenen persoon alleene, dies zoo wanneer blyfvere oft blyfverigghe overlyt, men zal gehouden zyn de behoirlicke verzetten te doene ende betalene, omme de ghemeene kinderen alsvooren ofte zoot verdeelt wesen zal, sonder datmen eenich verzet zal moeten doen, omme toverlyden van eenen kinde ofte meer ghemeene zynde totten overlydene vanden laetsten kinde, daeromme zullen de ontfanghers, ten eersten registreren de namen van alle de ghemeene kindergn emmers ten minsten opt eerste article ofte item, in elcken bouck, den zelven kinderen aengaende, reserverende dander article opt eerste article.

Ende daer blyvere ofte blyverigghe ende kinderen oft andere persoonen verpaert ende verscheeden waren van lande ofte partyen gemeene zynde, danof wertmen gehouden te vuldoene vanden verzette ende rechte van dien binnen den naesten zes weken ofte naesten zitghen opde peinen voorscreven.

Dat indien dontfanghere verbeyt twee drie ofte meer jaren, eer hy executie doet doen, omme de jaerlicxsche achterstellen, derde penninghen, boeten ende verzetghelde, nochtans en zal hy maer moghen exigieren ende gherecht zyn te ontfane te wetene derde penninghen van tprincipael van drie jaren zonder meer, boete vanden eersten

jaere daer ghebreek es, van te doen verzetten alsvooren ende gheenssins anders ende verzetghelt, ghelick oft in behoirlicke tyden ghedaen hadde geweest, zonder in eenigher manieren te useren multiplicatie ende dobbelinghe, ende dit al omme de ghuene die recht hebben van derde penninghen, boeten, ende verzetghelde, zonder daerinne te procederen den respective oude rechten grootte ende somme.

Daer eenighe partyen ofte items verjaert zyn ofte naermaels verjaert werden, byde negligentie vanden ontfanghere den tyt van thien jaren, ofte dat danof drie ofte meer successien binnen de voorseide thien jaeren ghebuert waeren, dontfanghere zal ghehouden zyn sommatie te doene by zynen dienaere ofte briefve ende ghescrifte met verclaers vande partyen ofte items in goeder vormen, daerby partye mach ghepersuadeert ofte geinstrueert zyn ten vuldoene ende datte zonder cost, indien partye binnen de veerthien daghen compt vuldoen, ende daer partye begheert vuytstel van drie maenden, omme te vuldoen, de zelve partye zal ghehouden zyn te betalene in redelicheden, over de sommatie ende extraict ofte verclaerse hem ghesonden, ende daer partye dies voorseit is in ghebreke waere, dontfanghere zal doen procederen by executie, zoo omme de boeten als anderssins, zonder verdrach ofte quytscheldinghe zoo hy te raede wert.

Reserverende tonswaerts voor onse hoirs ende naercommers, grave ende gravinnen van Vlaenderen, te veranderen oft minderen de poincten ende articlen boven verclaerst ofte eenighe van dien zoo wy ofte zy lieden zien ende bevinden zullen dienende ghedaen te zyne, ter conservatie van onzen rechten ruste ende ontlastinghe van onsen onderzaten ontbieden daeromme ende bevelen den voorseiden president ende luyden van onser voorseider rekeninghen te Rysele den hooftredeneer van Vlaendren. Baillui ende procureur generael der voorseide hooftredeners, ende allen anderen diet aengaen zal moghen, dat zy deze onze voorseide ordonnantie ende alle de poincten ende articlen daerinne begrepen houden onderhouden ende observeren, doen onderhouden ende observeren te eeuwighen daghe zonder daerjeghens te commene ofte te laten commene in eenigher manieren, procederende ende doende procederen jeghens dovertreders van dien by executie vande penen daerinne verclaert want ons alzoo ghelielt, ghegeven in onser stadt van Brussele den IX[en] dach van maerte int jaer ons heeren duisent vyf hondert vierenveertich van onsen keyserycke tXXV[e] ende van onsen ryeke van Castillien ende andere tXXIX[e] onder gescreven, byden keyser in zynen raede ende gheteeckent Verreycken.

Van nieuwe hooftscepene te creeren.

Zoo wanneer yemant is ghecoren om hooftscepene te zyne vanden lande van Waes inde plaetse ende stede van Jemanden overleden deser weerelt, zoo voort by hooftscepenen, den clercq vanden lande gelast alzulcken persoon by zynen scryveue tontbiedene, ende ontboden zynde zoo doet de baillui dander hooftscepenen vergaderen ende dan houdende de roede van justicie inde handt, zeght aldus : Zeght recht ghy heeren die hooftscepenen zyt vanden lande van Waes, wat N. N. schuldich es te doene omme hooftscepene te zyne vanden zelven lande, naer maninghe vanden zelven baillui zoo seght dat die outste oft die ter spraken best beghift es, dat hy vooren zekere ende daernaer zweere goet getrauw hooftscepene te zyne vanden lande van Waes, de helighekercke in rechte te houdene enz.

Ende tzelve vonnisse ghepronnnchiert wesende zoo zeght de baillui, in alder manieren zoo hooftscepenen gewyst hebben zoo zekere ik ende zweert goet getrau hooftscepene te zyne vanden voornoemden lande de helighe kercke in rechte te houdene enz.

Item daer zoo maent de baillui noch eens hooftscepenen omme te wetene oft hy van als heeft vuldaen om den zelven staet te moghen bedienen.

Item naer de zelve maninghe zoo wysen zy dat de zelve N. heeft genouch ghedaen om den zelven staet te moghen bedienen met hemlieden ende huerlieder medegesellen in wette dats huerlieder vervolch, finaliter dan zeghtinen men proficiat ende congratulatie.

Den eedt die de baillui vanden Lande van Waes doet int ancommen zynder officien metten ceremonien daeranclevende.

Eerst naer dien de voorseide baillui van Waes zynen eedt gedaen zal hebben inde camere van rekeninghe ende tzelve alzoo gheteeckent zynde byden greffier vande zelver camere opden ploy van zynder commissien zoo zal hy noch ghehouden zyn hier binnen den lande eedt te doene te St. Nicolas inde hooftvierschare ter presentie van hooftscepenen.

Item daer zynde ende knyelende op een cussen ende daerboven legghende zynen vinghere op dat heylick cruce dat oock light op een cussen, ende boven dien een schoon lynen cleet, daerop tzelve cruyce licht, met grooter solempniteyt seght hem de clercq dat zweerde ende staende byden zelven cruice tghuendt hier naer volcht.

Dat zweerdy baillui te zyne vande C. Ma[t]. als grave van Vlaendren van desen zynen lande ende hove van Waes, die heylighe kercke

48.

ende christelicke religie in rechte te houden de Co. Ma[t] zyne rechten hoocheden ende jurisdictie in rechte te houden, de kueren privilegien costumen ordonnantie tien statuten ende voorgeboden vanden zelven lande present ende toecommende ter conservatie ende voorderinghe vande ghemeyne policie, van dien tonderhouden en doen onderhouden, ende die overtreders ende brekers van dien te corrigieren byde painen daertoe staende zonder de zelve te composeren oft laten composeren in eenigher manieren weduwen ende weesen ende andere miserable persoonen te beschudden ende beschermen, ende voorts alle partien van volcke gheestelick ofte weerlick, ryc ofte arme sonder eenighe exceptie oft respect van persoonen, goet cort recht wet ende expeditie van justicie te doen administreren daer ende zoo wanneer zy dat aen u zullen verzoucken oft doen versoucken, ende generalick ende byzundere alles meer te doene dat een goet baillui van Waes naer rechte ende redene schuldich es ende behoirt te doene tot voorderinghe ende conservatie vanden ghemeine welvaert vanden zelven lande, sonder dat te laten omme eenigherande zake ter weerelt zoo moet u God helpen ende alle zyn heylighen, amen.

Eedt vanden pensionnaris.

Dat zweerdy raedt by provisie te zyne vande collegie van hooftscepenen vanden lande van Waes de heylighe christen kercke ende catholicque religie in rechte te houdene, weduwen ende weesen in rechte te houden de C. Ma[t]. zyne rechten hoocheden ende jurisdictie, mitgaders de kuere privilegien ordonnantie, statuten voorgheboden ende costumen vande zelven lande in rechte te houdene gheen consultatien advisen vervolgen noch felicitatien daerjegens te gheven ofte te doene int secreet oft openbaer u collegie in eere reverentie ende weerdicheyt te houden, tzelve goddelick ende eerlick te houden ja dienen ende ten alren besten te beraden tsecret van justicie oft uwen collegie te helen, de processen voorhooftscepenen gheventileert, mitgaders de recorden ende processen vande minderwetten voor hemlieden commende wel ende rypelick te duersiene ende visiterene danof den voornoemden hooftscepenen in hunlieder vergaderinghen ten hoofde goet ghetrau rapport te doene, sonder u te laten verwinnen met affectie oft corrimpuren in eenighe manieren, alle nootzakelicke reden ende voiaigen vande collegie besondere aengaende tfaict van justicie policie ende vryheden vande zelven lande te doene, daer zoo wanneer ende telcker werf als naer dexigentie ende ghelegentheit vande zake u gelast zal

worden, te commen ende compareren, insgelicx in alle andere generale oft particuliere vergaderinghen vanden Lande, besondere zoo wanneer ghy nootshalven daertoe zult bescreven worden, zonder u te mogen excuseren, ende generalick ende specialic alles voorts meer te doene dat een goet ghetrauw raedt ende pensionaris vande zelven lande naer vorme ende inhouden vande ordonantie vanden grave van Gavere ende van costume in oorbore ende proffyte vanden zelven lande gehouden ende ghecostumeert es te doene, sonder dat te laten, zoo moet in oorbore ende proffyte vanden zelven lande gehouden ende ghecostumeert es te doene, sonder dat te laten, zoo moet u God helpe ende zyn heyligen, ende zult hebben ten laste vanden lande een staende pension van zesthien ponden gulden tsjaers sonder meer, ende van ten hoofde te commene ende in commissie te trecken zoo binnen als buyten Vlaendren zult hebben ghelicke gaigen ende sallaris sdaechs als de voornoemde hooftscepenen uwe meesters, maer aengaende consultatien occupatien ende advysen die ghy sult doen oft nemen voor dlant ter plaetse in uwe residentien ende sult danof gheenen sallaris noch rapport ghelt moghen hebben noch exigieren, naer de voornoemde ordonnantie ende andere costume.

Eedt van hooftschepene.

Ik verzekere ende zweere hooftscepene te zyne vanden lande van Waes, de C. M[t] in rechte te houden weduwen ende weesen in rechte te houden mitgaders een yegelick goet cort recht ende expeditie te helpen administreren, tallen hoofden ende vergaderinghen vanden lande te compareren als die gheleyt zyn, zonder u te moghen absenteren, ten ware nootzinne ende dat de heere volle wet hadde, tsecreet van justicie te helen de kueren privilegien voorgeboden ende ordonnantie vanden lande besondere de ghuene verleendt byden grave van Gavere gouverneur van Vlaendren in dien tyde vuyten name vande K. Ma[t]. tonderhouden ende doen onderhouden, tzelve hooftscepeendom te bedienen mynen leven lanck, sonder dat te verlaten, ten ware, dat ic tot anderen state vande grave geropen oft vercoren waren incorupatible metten voornoemden hooftschependomme, ende generalick ende bezundere voortz meer al te doene dat een goet getrou hooftscepene schuldich es ende behoirt te doene, zoo moet my Godt helpen ende alle zyn heylighen.

Copie van een placet van de deken van Waes, om eenen priester te beleeden in testtem.

Placet nobis quatenus Egidius vanden Broncke producat in testtem dominum Matthiam Zoeteman presbyterum et clericum nostri decanatus Wasie super certa controversia et causa civiliter intentanda coram minoribus scabinis de Kemseke terretory Wasie, in et adversus Joanni Praetz sine alysems complices, sub ea tamen conditione quodprestet in manu alicujus sacerdotis idonei juramentum, solemus ad hoc necessariam et requisitam autoritatem facultatemque per presentes concedimus teste signo meo mannali his subterposito die XX mensis juniy anno dni MDXXXII subsignatum erat Jacobus Jacob Decanus Xpuànéte Wasie.

Den eedt vande ghemeenen inzetenen vanden Lande van Waes.

Dat zweerdy goede ende getrauwe onderzaten te zyne van onzen herden ghedruchten heeren ende prince hier jegenwoirdich, zyne rechten hoocheyt ende domeynen te onderhoudene, de palen van zynen lande van Vlaendren met hem te helpen beschudden naer donde costuymen ende al te doene dat goede en getrauwe onderzaten schuldich zyn te doene euz.

Om eene vierschaere te bannen.

De Baillui.

Zeght recht sgraven mannen ende scepenen oft ghylieden kendt gheboden tghenachte vande C. Ma[t]. up desen dach voor de noene ter kennisse van elckanderen.

Schepenen.

Naer de kennisse die mannen ende scepenenen elckanderen ghedaen hebben zoo kennent wy gheboden.

De baillui.

Secht voorts recht oft ghy kent den dach ende tyt zoo verre overleden zynde dat ik mach vierschare bannen vuiten name vande Ma[t]. omme eenen yegheliek recht wet ende justicie te doene diet aen my sal verzoucken oft doen verzoucken.

Schepenen.

Naer de kennisse die wy elckanderen ghedaen hebben zoo kennen wy den dach zoo verre overleden dat ghy moecht vierschare bannen vuyten naeme vande Ma^{t}. om een yeghelic recht wet ende expeditie van justicie te doene diet aen u sal verzoucken ofte doen verzoucken.

De baillui.

Volghende tgewysde van schepenen zoo eyst dat vierschare banne van weghen de Ma^{t}. grave van Vlaendren ende van sbailluis van Waes weghe om een yegelic recht ende wet te doene diet aen my sal verzoucken oft doen verzoucken. Seght recht oft ghy hebt eenighe vasten oft vervanghen.

Om vierschaere te sluyten.

De baillui.

Seght recht alle dat de heere in wette heeft ende niet gheroert en is dat sal vuytstaen.

Scepenen.

Wysen dvutstel.

De baillui die spreect.

Esser yemant die meer recht begheert een werf anderwerf, derde werf ic sluyte vierschare seght recht vanden sundaghe.

Scepenen.

Naer de kennisse die wy hebben mannen ende scepenen dunct recht ende wysen dat ghy baillui sult maken open vierschare vanden sundaghe.

De baillui.

Volghende tgewysde van scepenen zoo make ic opene vierschare, esser yemant die zynen eedt begheert te doene, ende indien daer yemandt zynen eedt doet van zyn schult, naerden eedt zeght de baillui zeght recht naer thouden dat zy gehouden hebben.

Scepenen.

Wysen partien te vulcommen ende by dien condempneren tot behoirlicke exécutie.

De baillui.

Seght recht vanden anderen daghe.

Scepenen.

Wysen alle zaken verwonnen vanden anderen daghe.

De baillui.

Seght recht vanden eersten daghe.

Scepenen.

Wysen verwonnen vanden eersten daghe.

De baillui.

Seght recht omme tghenachte te herdaghen.

Scepenen.

Wysen dat de baillui sal verdaghen tghedinghe tot XV daghen op zulcken anderen daghe als de baillui daer zyn ghenachte houden zal. Soo my mannen ende scepenen gewyst hebben zoo verdaghe ic tghedinghe vande Ma[t]. op van desen daghe in XV dagen of zulcken anderen daghe als ons believen zal te houden metten kerckgeboden.

Eedt in cas van schultgrootinghen enz.

De baillui zeght slaet handt, aende roede, ende zeght voorts, zoo u scepenen ghewyst hebben, zoo sekere ick steect op u vingher, ende naer het upsteken vanden vingheren, sal de baillui seggen, alzoo ghy ghezekert hebt, soo zweerdy dat ghy scepenen zegghen zult u beste kennisse van dies sy u vraghen zullen, zoo moet ic goet helpen ende alle zyn helighen, seght recht enz.

Wat de baillui van Waes zal moghen onfaen in zijn vierscharen volghende doude costuyme.

Eerst van elcken persoon die ghedaecht wort II g.

Van alzoo vele hoirs als ghedeghen zyn die deen den anderen doen daghen IIII g.

Item als een persoon daecht de weduwe ende hoirs ende die onghedeghen zyn IIII g.

Als de hoirs zyn ghedeghen zoo diemaels II g.

Vande kercken heligheest enz. te daghen ende oock by arreste te daghen IIII g.

Item als de verweerders ten eersten daghe commen kennen de baillui niet.

Als zy ten tweesten daghe commen kennen de baillui heeft van elcken persoon II g.

Die hem laten verwinnen vanden anderen daghe ende ten sindaghe den here verclaert by eede zyn schult de baillui van elcken IIII g.

Van elcke voochdie daer twee voochden ghemaect worden de baillui X g.

Van eenen voocht te makene V g.

Ende als yemandt eenen anderen daecht om hem te slancken VI g.

Van alle maninghe by gheschrifte II g.

Ende gaet tzelve anne weduwen en hoirs zoo dickwils IIII g.

Als eenich sterfhuus oft hoorie ghedaecht teghens yemant zoo menich hoyer zoo menich II g.

Ende alst by vangenisse es oft u burghe dats altyt dobbel valentibus IIII g.

Van eenen vriendelicken deeldach van have ende erfve X g.

Van eene vriendelicke weeringhe II g.

Item als yemandt te eede neempt zoo vervalt den anderen II g.

Item voor de condempnatie oock II g.

Erlvenissen van proeven moet doen de baillui ofte zynen stadthondere ende heeft voor tzegelen II g.

Gheen meyers en mughen eenighe keersberringhen te doene in gebannen vierschare.

Finis coronot opus.

Lyste vanden traille vanden tolhuyze van Rupelmonde.

Dese naervolgende steden ende plaetsen zyn vry inden tol van Ruplemonde ende twiel.

Eerst die van Mechelen zyn vry van haerlieder goedinghen hemlieden toebehoorende.

Item die van de stede van Dendremonde zyn vry behalven van huerlieder wyne ende zeevisch vande zee commende ende vande Roertol van haerlieder scepe ende gheven van elck stick wyns groot ofte cleene VII g. vlaems.

Roertol es platte scepen groote cleyne ofte groote ende ronde scepen achter ende vooren geworgen IIII g.

Alle de naervolghende landen ende steden mitgaders dorpen zyn vry, dlant van Rumpst, dlant van Waes, van Beveren, Hulst, Brugghe, Saeftinghe, Axel, Biervliet, Sluys, Blanckenberghe, Oosthende, Nieupoort, Duynckercke, Grevelinghe.

Deze abten ende prelaten zyn vry van haerlieder victuaille in Vlaendren, dabt van Ste Pieters dabt van Ste Baefs, dabt van Nienove, van Baudeloo, van Gheertsberge in Brabant, dabt van Ste Beernaers van St Machiels van Haftlighem ende voorts alle andere abten ende prelaten.

Ende voorts alle de biddende ordenen,

Item alle heeren vande raede der K. Mt. midts ghevende certificatie vande vrydom.

(VERVOLGT).

MENGELINGEN.

Een Sint-Nikolazenaar deken der stad Oostende.

Aan de ingangdeur der kerk van Oostende, bemerkt men eenen grafzerk in wit marmer, in de muur ingemetst en met het volgende opschrift : Bovenaan onder de namen « Jesus, Maria » eenen driehoek door twee engelen gesteund, waarin een kelk met eene omstraalde Hostie. Daaronder :

D. O. M.
Sepulture
van den seer eerweerden heer ende meester
PHILIPPUS JOSEPHUS VERHAEGEN

F[us] Adriani, geboortigh van S[t] Nicolaes, landt van Waes, die naer het swaer last van herder deser stadt Oostende ten tyde van ontrent 30 jaer met gooten iver volbraght en 15 jaer de dekenie van het district van Ondenburgh seer sorghvuldigh met eere bedient te hebben overl : is ryck van deugden in den ouderdom van 67 jaer op den 5 Juli 1793.

Die hier nyt ootmoedigheit
Voor de kercke dorpel leyt.

Albrecht-Ignaas Dhanins of Dhanens.

Lierdichter geboren te Sint-Nikolaas omtrent 1630. Eerst kapitein in dienst van het koninklijk leger, later te Gent gevestigd. Dichte in het latijn, het vlaamsch, het fransch en het spaansch. Onder andere kent men van hem :

La vie de St Nicolas.

Epithalame à l'occasion du mariage de Maximilien Emmanuel enz.

Lierzang over den vrede van 1697.

De rekeningen der stadt Gent getuigen van de gunst waarin onze dichter aldaar by het magistraat gehouden wierd. Volgende uittreksels van de Gentsche rekeningen nemen wij over uit eene mededeeling door den heer Fr. De Potter, aan de koninklijke Vlaamsche Academie gelezen. (Verslagen en mededeelingen der kon. Vl. Academie nummer Januari 1891).

Betaelt Albert Ignaes d'Hanins de somme van thien ponden grooten, hem by gheleyt ter causen van het maecken ende doen drucken van het leven, martelie ende doot van den H. Martelaer St Lievinus, patroon van Ghendt, in Vlaemschen dicht, die ghedistribueert zyn an beede de collegien. X lib. gr.

(Stadsrekening van Gent, 1659—1660).

Betaelt Albert Ignace d'Hanins de somme van II ponden gr., hem bygheleyt ter causen van ghedicht thebben zeker rymspel van den manhaftighen ridder Liederick de Buck, eersten forestier van Vlaenderen. II lib. gr.

(Id. 1663—64).

Betaelt Albertus Ignatius d'Haenens de somme van thien pattacons over het maken van diversche *Carmina* in het haelen van den primus van Leuven.

(Id. 1677—1678).

Betaelt Albert Ignace d'Hanins de somme van vyf ponden grooten over syne diensten ghedaen jnt maecken ende opdraghen an myne Ed^e heeren schepenen een boecxken, jnhoudende Latynsche ende Vlaemsche dichten, met anagramata ende cronica, ter eeren van Mr Judocus Goethals, eersten van de Universiteyt van Leuven.

V lib. gr.

(Id. 1681—1682).

Betaelt Albertus Ignatius d'Hanins de somme van thien ponden grooten over d'oncosten, besoigne ende diensten by hem ghedaen int maecken van den lofdicht over de victorie becommen jeghens de Turcken, het ontsetten van de stadt Weenen. X lib. gr.

(Id. 1683—1684).

Betaelt aen Albertus Ignatius d'Hanins de somme van twee ponden grooten over seker carmen ofte vers, by hem aen schepenen van der keure ghepresenteert ter causen van honingh ende wasch, ghevonden in de statue van Keyser Carel op de Vrydagmerct. II lib. gr.

(Id. 1688—1689).

Betaelt aen den ghereformeerden kapitein d'Hanins de somme van IV ponden grooten ter cause van het lofdicht, by hem ghemaeckt ter eeren van onse ghenaedighe coninghinne, ghearriveert synde in Spaegnien, ende by hem in meye lestleden een deel exemplaren van dien int collegie ghebraght. IV lib. gr.

(Id. 1690—1691).

Betaelt aen myn heer d'Hanins, kapitain ghereformeert, de somme van VIII ponden VI sch. VIII gr. over de redemtie van een stuck wyn, hem ghepresenteert ter cause vande *Carmina* by hem ghemaeckt op de groote victorie op den 19 Augusty 1692 door de glorieuse waepenen van Syne Keyserlycke Ma^t^ jn Slavonien teghen de Turcken.

VIII lib. VI sch. VIII gr.

(Id. 1691—1692).

Betaelt an den heere d'Haenius, capitain ghereformeert de somme van L guldens over den wyn, hem ghepresenteert ter causen vande dichten by hem ghemaeckt over het gheluckich arrivement van Syn hoocheyt electorale den hertoch van Beyeren gouverneur van de Nederlanden.

(Id. 1691—1692).

Aen s^r^ Albert Ignatius d'Hanins 10 patacons permissiegeld over zyne presentatie van eene Carmina, by hem ghemaeckt ter causen van de dood van hare serenissime hoocheyt de keurvorstinne van Beyeren.

(Id. 1692—1693).

Betaelt aen Albertus Ignatius d'Hanins de somme van vyf ponden grooten ter causen van het lofdicht, by hem ghemaeckt ende aen d'heeren van het magistraet ghepresenteert aengaende het huwelyk van syne hoocheyt den hertoch van Beyeren.

(Id. 1694—1695).

Schepenen van der keure ordonneren dheer Phil. de Stoppelaere an jr N. d'Hanins de somme van 6 lib. gr. c^t^ gelt, ter causen van eenighe versen, by hem ghemaeckt op het veroveren van Naemen,

den 1n deser September 1695, ende aen het collegie ghepresenteert den sesden van de selve maent. VI lib.

(Verificatien onder de rekeningen van den ontvanger der stadswerken).

Betaelt aen jor Albert Ignatius d'Hanins de somme van acht ponden grooten jn consideratie van de Carmina, by hem ghemaeckt op het jeghenwoordigh h. jaer van jubilé. VIII lib. gr.

(Idem 1699—1700).

Nog over Albrecht-Ignaas d'Hanins.

Uit nota's aan de Vlaamsche Academie medegedeeld door den heer Jan Broeckaert blykt nog dat onze dichter een dicht schreef over de roemrijke ontzetting der stad Dendermonde, in 1667 door Lodewijk XIV belegerd. Immers men vindt in de stadsrekening van Dendermonde van 1667—1670 :

Betaelt aen Albertus Ignatius d'Anins (sic) ter causen dat hy tot loff deser stede naer het opbrecken van het belegh heeft gemaect seker dicht, per ordonnantie ende quittantie. XX s. gr.

In de geschiedenis der stad Sint-Nicolaas, door De Potter en Broeckaert, II, 293-304, vindt men eene opgave der werken van d'Hanins, doch tijdens het uitgeven dezer geschiedenis, was aan die schrijvers het lofdicht over Dendermonde nog onbekend.

T. D. D.

INHOUD. — TABLE.

NOTITIËN EN VERHANDELINGEN. — NOTICES ET DISSERTATIONS.

FIN DU TOME XIII.
